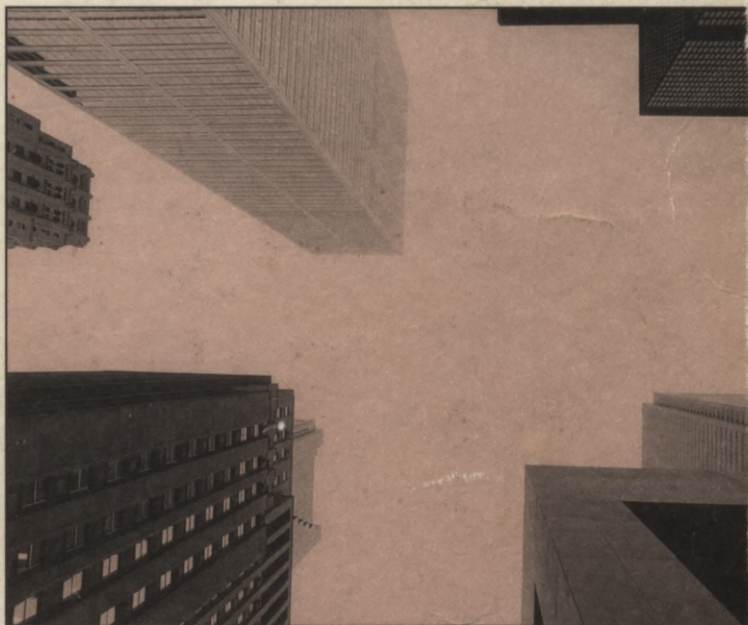
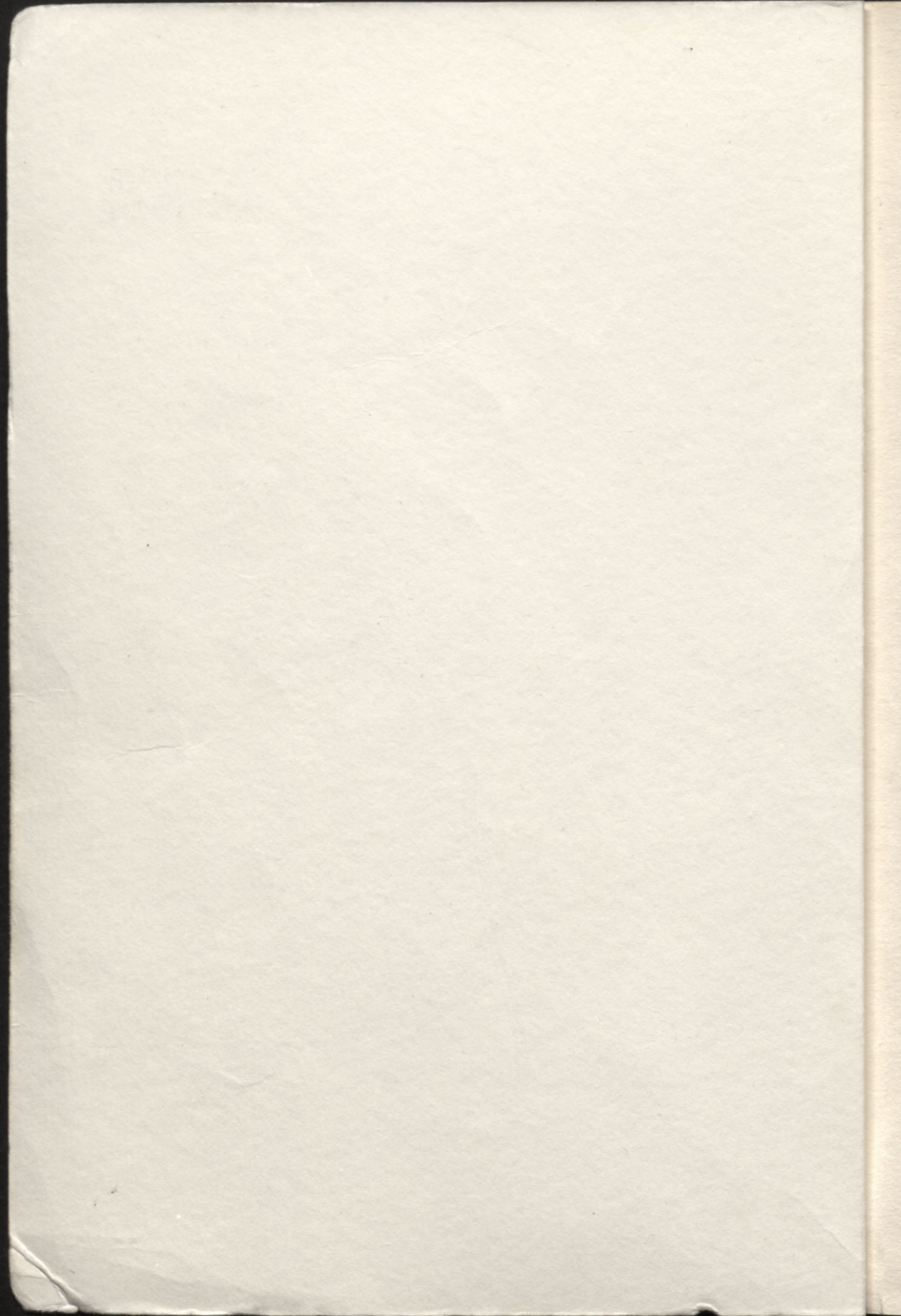
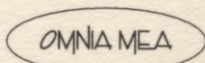

Žans Bodrijārs

SIMULAKRI UN SIMULĀCIJA

SOROSA
FONDS
LATVIJA

Ši grāmata izdota
Centrālās Eiropas universitātes
tulkojumu projekta ietvaros,
ko finansiāli atbalsta
Atvērtās sabiedrības institūta (Budapešta)
Izdevējdarbības attīstības centrs un
Sorosa fonds – Latvija

This edition is published with the support
of the Central European University Translation Project,
sponsored by the Center for Publishing Development of
the Open Society Institute – Budapest and
the Soros Foundation – Latvia

33934

2000-3

642

Žans Bodrijārs

SIMULAKRI
UN
SIMULĀCIJA

OMNIA MEA

2000

Latvian National
BIBLIOTĒKA

03000 15846

© Jean Baudrillard **Simulacres et Simulation**
Éditions Galilée, 1981

Tulkotāja Sarmīte Madžule
Zinātniskā konsultante Māra Rubene
Redaktore Dace Kraule
Mākslinieks Ilmārs Blumbergs
Fotogrāfs Gvido Kajons
Sērijas grāmatu paraugmakets izgatavots izdevniecībā "AGB"®

© Omnia mea, 2000

© Ilmārs Blumbergs, mākslinieciskais iekārtojums, 2000

ISBN 9984-9250-5-6

SATURS

SIMULAKRU PIRMSĀKUMI	7
Tēlu dievišķā nepiesaistība	9
Ramzess jeb Roza augšāmcelšanās	12
Hiperreālais un imaginārais	14
Politiskā apvārdošana	19
Noliegšanas spirāle – Mēbiusa lente	20
Reāla stratēģija	24
Panoptikas gals	31
Orbitālais un nukleārais	35
VĒSTURE: RETRO SCENĀRIJS	43
HOLOKAUSTS	49
ĶĪNAS SINDROMS	52
APOKALIPSE	56
BOBŪRAS EFEKTS. Implozija un atrunāšana	58
SUPERMĀRKETS UN SUPERPRECE	70
JĒGAS IMPLOZIJA MEDIJOS	74
ABSOLŪTĀ PUBLICITĀTE – NULLES PUBLICITĀTE	81
<i>CLONE STORY</i>	88
HOLOGRAMMAS	95
<i>CRASH</i>	99
SIMULAKRI UN ZINĀTNISKĀ FANTASTIKA	108
ZVĒRI. Teritorija un metamorfozes	114
ATLIKUMS	125
LĪKIS SPIRĀLĒ	130

VĒRTĪBAS PĒDĒJAIS TANGO	135
PAR NIHILISMU	138
PAR ŽANU BODRIJĀRU	143
POSTMODERNAIS SOCIOLOGS: STARP KOMUNIKĀCIJU DRUDZI UN NOSTALĢIJAS VIENALDZĪBU	145

SIMULAKRU PIRMSĀKUMI

*Simulakers nekad nav tas, kas slēpj patiesību –
patiesība ir tā, kas slēpj, ka tās nav.
Simulakers ir paties.*

Salamans Mācītājs

Ja mēs varētu simulācijas visskaistākajai alegorijai izmantot Borhesa sižetu, kurā impērijas kartogrāfi zīmē tik detalizētu karti, ka tā beigu beigās precīzi noklāj visu teritoriju (bet līdz ar impērijas norietu pamazām nodrīskājas un sadrūp, vien atsevišķas skrandas vēl atrodamas tuksnešos – šis sabrūkošās abstrakcijas metafiziskais skaistums, kas apliecina savu lepību līdzī impērijai un satrūd kā sprāgonis, paliekot par augsnes substanci, gandrīz kā kopija, kas novecojot nav atšķirama no īstā priekšmeta), – taču šī fabula jau ir aizgājusi pagātnē, atstājot mums tikai otršķirīgo simulakru diskrēto šarmu.¹

Tagad tā vairs nav kartes, dublikāta, spoguļa vai jēdziena abstrakcija. Tā vairs nav teritorijas, konkrētas būtnes, substances simulācija. Tā ir hiperreālā ģenerēšana, izmantojot nezināmas izcelsmes nereālus reālā modeļus. Teritorija vairs nepastāv ne pirms, ne pēc kartes. Kopš šā brīža karte ir teritorijas priekštece – simulakru precēsija –, tā rada teritoriju, un, ja būtu jāatgriežas pie fabulas, tad šodien tieši teritorijas skrandas lēnām satrūdetu kartes plašumos. Reāla ir teritorija, nevis karte, un tās atliekas šur tur aizķerušās, ne vairs impērijas tuksnesīgajos klajumos, bet mūsējos. *Realitātes pašas sevī tuksnesī.*

---

¹ Sk.J.Baudrillard, *L'échange symbolique et la mort*, "L'ordre des simulacres", Paris, Gallimard, 1975.

Patiesībā šī fabula nav izmantojama pat apvērstā veidā. Atliek varbūt vienīgi impērijas alegorija. Jo ar tādu pašu imperiālismu pašreizējie simulatori mēģina panākt, lai reālais, viss reālais sakristu ar viņu simulācijas modeļiem. Bet runa vairs nav ne par karti, ne par teritoriju. Kaut kas ir pazudis: suverēnā atšķirība vienam no otra, kas radīja abstrakcijas burvību. Jo tieši atšķirība veido kartes poēziju un teritorijas burvību, koncepta maģiju un reālu burvību. Attēlojuma iedomu tēls, kas kulminē un reizē gremdējas kartogrāfu neprātīgajā projektā par kartes un teritorijas ideālo vienlaicīgo izplešanos, izzūd simulācijā – kuras darbība ir šūnu un gēnu līmenī, nebūt ne acīm redzama un apzināta. Pazūd visa metafizika. Nav vairs esamības un šķietamības, realitātes un tās koncepcijas spoguļa. Nav šķietamības vienlaicīgās izplešanās: simulācijas dimensija ir ģenētiskā miniaturizācija. Realitāte veidojas no miniaturizētām šūnām, no veidnēm un atmiņām, no pavēļu modeļiem – un tādā veidā tā var tikt reprodūcēta neskaitāmas reizes. Realitātei vairs nav jābūt racionālai, jo to vairs nesamēro ne ar kādu instanci – ne ideālu, ne negatīvu. Realitāte nav nekas vairāk kā operacionālais. Patiesi, tā vairs nav realitāte, jo to neietin nekāda šķietamība. Tā ir hiperrealitāte, sintēzes produkts, radies no modeļu kombinācijām hipertelpā bez atmosfēras.

Šajā pārejā uz telpu, kuras izliekums vairs nav ne tāds kā realitātei, ne arī tāds kā patiesībai, simulācijas ēru ievada visu referenču likvidācija – vēl sliktāk: to mākslīga augšāmcelšanās zīmju sistēmās, par saprātu vēl lokanākā materiālā, redzot, kā tas piedāvā sevi visām ekvivalentu sistēmām, visiem binārajiem pretstatījumiem, katrai kombinatorikai. Runa vairs nav par imitāciju, atkārtošanu vai pat parodiju. Runa ir par realitātes aizstāšanu ar realitātes zīmēm, vārdu sakot, par jebkura realitātes procesa atrunāšanas operāciju ar tās operatīvo dubultnieku, metastabilu zīmju mašīnu, programmatisku, nevainojamu, tādu, kas piedāvā visas realitātes zīmes un visādu peripētiju īssavienojumu. Realitātei vairs nekad nebūs iespējas realizēties – tāda ir modeļa vitālā funkcija nāves sistēmā jeb – drīzāk – priekšlaicīgās atdzimšanas sistēmā, kas neatstāj nekādu cerību pat tam, ka nāve varētu notikt. Turpmāk hiperrealitāte būs pasargāta no nereālā, no jebkuras atšķirības starp reālo un šķietamo, atstājot vietu tikai modeļu orbitālai mijai un simulētai atšķirību ģenerācijai.

TĒLU DIEVIŠĶĀ NEPIESAISTĪBA

simulācija

Noklusēt nozīmē izlikties, ka nav tā, kas ir. Simulēt nozīmē izlikties, ka ir tas, kā nav. Viens jēdziens apliecina kaut kā esamību, otrs neesamību. Taču būtība ir daudz sarežģītāka, jo simulēt nenozīmē izlikties. "Tas, kurš izliekas par slimu, var vienkārši likties gultā un ļaut visiem noticēt, ka ir slimš. Tas, kurš simulē slimību, atrod sevi dažus slimības simptomus." (Litrē) Tātad izlikšanās vai noklusēšana neskar realitātes principu: atšķirība vienmēr ir skaidri noprotama, tā ir tikai maskēta. Toties simulācija apstrid atšķirību starp "īsts" un "neīsts", starp "reāls" un "iedomāts". Vai simulētājs ir vai nav slimš, ja viņam ir "īsti" simptomi? Objektīvi viņu nevar saukt ne par slimu, ne par ne-slimu. Te psiholoģija un medicīna apstājas neatrodamas slimības priekšā. Ja vienalga kāds simptoms var būt "radīts" un nevar tikt uzskatīts par dabas faktu, tad jebkuru slimību var uzskatīt par simulējamu un simulētu, un medicīna zaudē savu jēgu, jo tā prot ārstēt tikai "īstas" slimības ar to objektīvajiem cēloņiem. Psihosomatika apšaubāmā veidā attīstās uz slimības principa robežas. Bet psihoanalīze organiskas dabas simptomu padara par zemapziņai piederošu: tas no jauna tiek uzskatīts par "īstu", par īstāku nekā cits – taču kādēļ simulācijai būtu jāapstājas zemapziņas durvju priekšā? Kādēļ zemapziņas "darbs" nevarētu "rasties" tāpat kā – vienalga kāds – klasiskās medicīnas simptoms? Sapņi taču tādi ir.

Protams, psihiatrs uzskata, ka "katrai psihiskās slimības formai ir noteikta simptomu secības kārtība, ko simulētājs nezina un tāpēc nespēj piemānīt psihiatru". Tas ir sacerēts 1865.gadā, lai par katru cenu glābtu īstuma principu un izvairītos no jautājuma, ko uzdod simulācija, – tā sakot, patiesība, atsaucis punkts, objektīvais cēlonis ir pārstājis eksistēt. Tātad: ko medicīna var iesākt ar to, kas plivinās šaipus un viņpus slimībai, šaipus un viņpus veselībai, ar slimības dubultošanu sarunā, kas vairs nav ne īsta, ne neīsta? Ko psihoanalīze var iesākt ar zemapziņas sarunas dubultošanas simulācijas sarunā, kuru nekad vairs nevarēs atmāskot, jo arī neīsta tā nav?²

Ko armija var padarīt simulantiem? Tradicionāli tā viņus atmāsko un soda atbilstoši noteiktu pazīmju principam. Šodien armija izcilu simulētāju var atzīt par dienestam nederīgu, līdzīgi homoseksuālim, sirds slimniekam

² Un nepakļaujas lēmuma pārceļšanai. Tieši šis abu sarunu sajaukums psihoanalīzi padara nebeidzamu.

vai "īstam" trakajam. Pat militārā psiholoģija atkāpjas kartēzisku skaidrību priekšā un minstinās noteikt atšķirību starp neīsto un īsto, "radīto" simptomu un autentisko simptomu. "Ja kāds labi tēlo traku, tad viņš arī ir tāds." Tā ir taisnība: šajā ziņā visi trakie simulē, un šī neatšķirība ir vislaunākais trieciens. Tieši pret šo neatšķirību klasiskais saprāts bruņojies ar visām savām kategorijām. Bet šodien tas no jauna plūst tām pāri un nogremdē patiesības principu.

Ārpus medicīnas un armijas, simulācijas īpaši iecienītajiem lauciņiem, būtiski ir aplūkot reliģiju un dievības simulakru: "Es saku, nelieciet tempļos nekādus simulakrus, jo dievību, kas iedzīvina dabu, nevar pārstāvēt." Var gan. Bet kas notiek tad, kad dievība atklājas ikonās, kad tā tiek pavairota simulakros? Vai tā vēl paliek par augstāko instanci, kas vienkārši iemiesojas saredzamos teoloģijas tēlos? Vai arī tā izzūd simulakros, kas vienīgie atraisa tēlu krāšņumu un burvju varu – ikonu acīm redzamajai mašīnērijai aizstājot tīro un ar prātu aptveramo Dieva ideju? Tieši no tā baidījās svētbilžu noliedzēji ikonoklasti, kuru tūkstošgadīgos strīdus mēs tagad turpinām.³ Tas noticis tāpēc, ka viņi jau iepriekš nojauta simulakru visvarenību, to spējas izdzēst Dievu no cilvēku apziņas un patiesību, ko tie ļauj nojaust, destruktīvu un iznīcinošu, kāds Dievs nekad nav bijis, kādi vienmēr ir bijuši tikai viņa simulakri vai pat Dievs pats ir bijis tikai savs simulakrs – no tā arī cēlusies ikonoklastu degsme iznīcināt tēlus. Ja viņi būtu spējuši ticēt, ka tēli tikai apslēpj vai nomaskē Platona domu par Dievu, nebūtu vajadzības tos postīt. Var dzīvot ar ideju par sagrozītu patiesību. Bet viņu metafizisko izmisumu izraisīja doma, ka attēli neko neslēpj un ka būtībā tie nav vis attēli vai tajos apslēptie mainīgie oriģinālie modeļi, bet gan perfekti simulakri, paši sava valdzinājuma mūžīgi apmirdzēti. Tātad par katru cenu vajag novērst šā dievišķā atsauces punkta nāvi.

Mēs redzam, ka tieši ikonoklasti, kuriem pārmet attēlu nievāšanu un noliegšanu, tiem piešķīra īsto vērtību, pretēji attēlu pielūdžējiem, kas tajos redzēja tikai atspulgus un apmierinājās ar pastarpinātu Dieva slavīnāšanu. Bet var teikt arī pretējo, proti, ka attēlu pielūdžēji bija garā modernāki, pārdrošāki, jo zem Dieva samanišanas krāsas un attēlu spoguļi viņi jau apspēlēja tā nāvi un izzušanas attēlojumu epifānijās (viņi jau zināja, ka spoguļi vairs neko neattēlo, ka tā ir tīrā spēle, bet tieši te jau slēpjas lielā

³ Sk.M.Perniola, *Icons, Visions, Simulacres*, p.39.

spēles būtība – arī zinot, ka ir bīstami atmaskot attēlus: attēli taču neizpauž, ka aiz tiem nekas neslēpjas).

Tā rīkojas jezuiti, kas savu politiku dibina uz Dieva virtuālo izžušanu un uz pasaulīgo un acīm redzamo manipulēšanu ar apziņām – Dieva izžušana varas epifānijā – transcendences gals, tas vairs ir tikai alibi stratēģijai, kas pilnīgi brīva no ietekmēm un no zīmēm. Aiz attēlu izdaiļojumiem slēpjas politikas pelēkā eminence.

Tādējādi svarīgākā vienmēr bijusi attēlu slepkavīgā vara, realitāti slepkavojošā, viņu pašu modeli slepkavojošā, tāpat kā Bizantijas ikonas slepkavoja dievišķo identitāti. Šai slepkavnieciskajai varai stājas pretī cita – attēlošanas vara kā dialektiska vara, realitātes vizuālais un ar prātu aptveramais pastarpinājums. Visa rietumnieku ticība un godīgums iesaistīti šajās attēlošanas derībās: ka viena zīme var atklāt jēgas dziļumu, ka zīmi var *apmainīt* pret jēgu un ka kaut kas kalpo par garantiju šai maiņā – protams, tas ir Dievs. Bet, ja nu pats Dievs var tikt simulēts, tas ir, reducēties uz zīmēm, kas viņu apliecina? Tad visa sistēma nonāk bezsvara stāvoklī un viņš pats ir tikai gigantisks simulakrs – nevis nereāls, bet simulakrs, citiem vārdiem sakot, tāds, kas nekad vairs neiestāsies pret reālo, bet mainīsies pats sevī, nepārtrauktā riņķojumā, kuram nav ne atskaites punkta, ne riņķa līnijas.

Tāda ir simulācija un tādā veidā simulācija pretstatās attēlošanai. Attēlošana izriet no zīmes un reālā līdzvērtības (pat ja šī līdzvērtība ir utopiska, tā ir pamataksioma). Simulācija darbojas pretēji līdzvērtības principa *utopijai*, tā izriet no *zīmes kā vērtības radikālas noliegšanas*, izriet no zīmes kā jebkura atskaites punkta atteikšanās un iznīcināšanas. Tomēr attēlošana tiecas absorbēt simulāciju, interpretējot to kā neīstu attēlošanu, simulācija aptver ikvienu attēlošanas konstrukciju kā simulakru.

Attēla secīgās fāzes varētu būt šādas:

- tas ir dziļas realitātes atspulgs;
- tas maskē un atņem dziļajai realitātei tās dabiskās īpašības;
- tas maskē dziļas realitātes *trūkumu*;
- tam nav nekāda sakara ne ar kādu realitāti: tas ir realitātes tīrais simulakrs.

Pirmajā gadījumā attēls ir *laba* šķietamība – attēlošana ir sakramenta sastāvdaļa. Otrajā tas ir *slikta* šķietamība – saistīts ar ļauno. Trešajā tas *izliekas par* šķietamību – tas ir saistīts ar burvestībām. Ceturtajā attēls vairs nav vis saistīts ar šķietamību, bet gan ar simulāciju.

To zīmju, kuras kaut ko slēpj, pāreja zīmēs, kas slēpj, ka nekā nav, iezīmē noteicošo pagriezieni. Pirmās norāda uz patiesības un noslēpuma teoloģiju (kuras sastāvdaļa ir arī ideoloģija). Otrās ievada simulakru un simulācijas ēru, kad nav vairs ne Dieva, kas palīdz pazīt savējos, ne Pastarās Tiesas, kas atsijā isto no neistā, reālo no tā mākslīgās augšāmcelšanās, jo viss jau ir miris un iepriekš augšāmcēlies.

Tad, kad reālais vairs nav tas, kas bijis, visu pārņem nostalgija. Īsteno mītu un realitātes zīmju pārsolišana. Patiesības, objektivitātes un autentiskuma pārspilēšana. Īstā, pārdzīvotā eskalācija notiek, tēlainais augšāmcēļas tur, kur izzuduši objekts un matērija. Ārprātīga reālā un references producēšana, paralēla un pārāka par materiālās producēšanas ārprātu: šādi simulācija parādās tajā fāzē, kas attiecas uz mums – reālā, neoreālā un hiperreālā stratēģija, kas viscaur dublē noliegšanas* stratēģiju.

RAMZESS JEB ROZĀ AUGŠĀMCELŠANĀS

Etnoloģiju nāves dvesma skāra tajā 1971.gada dienā, kad Filipīnu valdība nolēma atdot atpakaļ pirmsatnējībai, prom no kolonistu, tūristu un etnologu briesmām, dažus dučus tasadeju, kuri nesen bija atklāti džungļu vidienē, kur bija dzīvojuši astoņus gadsimtus, nesaskaroties ar pārējo cilvēku dzimumu. Tā rīkoties ierosināja paši antropologi, kas redzēja, kā saskarsmē ar viņiem iedzīmtie nekavējoties “sadalījās” kā mūmijas svaigā gaisā.

Lai etnoloģija dzīvotu, tās izpētes objektam jāmirst, kaut mirdams tas atriebjas par “atklāšanu” un met izaicinājumu zinātnei, kas gribēja to novert.

Kura zinātne gan nedzīvo uz šīs paradoksālās slīpnes, kam to nolemj tās objekta izgaišana jau pašā uztverē un nepielūdzamā reversija, ko uz tās izdara šis mirušais objekts? Zinātne kā Orfejs vienmēr atskatās pārāk agri, un tās objekts kā Eiridike atkrit atpakaļ ellē.

Etnologi gribēja nodrošināties tieši pret šo paradoksu elli, aizverot mūžameža drošības kordonu ap tasadejiem. Neviens vairs tiem netiks klāt:

---

* Turpmāk tekstā: *dissuasion* – pretēji *persuasion* = pierunāšana, pārliecināšana, tātad atrunāt, noliegt, šeit: atcelt referenci uz denotātu.– Tulk.piez.

aizbērtās raktuves noslēpj iegulas. Zinātne zaudē dārgu kapitālu, bet objekts būs glābts, kaut zaudēts zinātnei, tomēr palikdams neskartas savā "nevainībā". Nav runa par patiesu upuri (zinātne nekad neupurē, tā vienmēr noslepkavo), bet par tās objekta simulētu upuri, lai izglābtu realitātes principu. Savā dabiskajā būtībā iesaldētais tasadejs tai kalpos par perfektu alibi, par mūžīgu garantiju, drošību, galvojumu. Te sākas antietnoloģija, kura vairs nebeigsies un kuras dažādie liecinieki ir Žolēns, Kastaņeda, Klastrs. Katrā ziņā zinātnes loģiska attīstība vedina aizvien vairāk attālināties no tās objekta, līdz pat tā atmešanai: zinātnes autonomija tāpēc ir vēl fantastiskāka, tā sasniedz savu tiro formu.

Un tā uz geto atpakaļ nosūtītais indiānis savā mūžamežā kā stikla šķirstā kļūst par visu iespējamo *pirmsetnoloģijas* indiāņu simulācijas modeli. Tādējādi simulācija atļaujas greznību iemiesoties viņpus sev pašai, pašas pilnīgi atkalizgudroto indiāņu "neapstrādātajā" realitātē – mežoni, kas etnoloģijai ir pateicību parādā par to, ka tie vēl ir mežoni: kāds apvērsiens, kāds triumsfs šai zinātnei, kas šķīta domāta viņu iznīcināšanai!

Protams, tie ir pēcnāves mežoni: sastinguši, iesaldēti, sterilizēti, aizsargāti *līdz nāvei*, viņi ir kļuvuši par references simulakriem, un zinātne pati ir pārvērtusies par tiro simulāciju. Tas pats noticis Krezo, "izbazūnētā" muzeja ietvaros, kad veselus strādnieku rajonus kā sava laika "vēsturiskos" lieciniekus iemuzejoja dzīvības pilnas metalurģiskās zonas, vīriešus, sievietes, pat bērnus – žestus, valodu, paradumus, dzīvus fosilizējušos it kā momentuzņēmumā. Muzejs ir nevis noslēgta ģeometriskā telpa, bet gan plešas visapkārt kā dzīves dimensija. Tā etnoloģija nevis noslēdzas kā objektīva zinātne, bet gan, atbrīvojusies no sava objekta, vispārinās ar visām dzīvajām būtnēm un kļūst neredzama kā visuresoša ceturtā dimensija, simulakra dimensija. *Mēs visi esam tasadeji*, indiāņi, kas atkal kļuvuši par to, kas tie jau bijuši, tie, par ko tos pārvērtusi etnoloģija, – simulakru indiāņi, kas beidzot sludina etnoloģijas universālo patiesību.

Zem mirušu atšķirību un atšķirību augšamcelšanās zīmes mēs visi esam dzīvi nonākuši etnoloģijas jeb antietnoloģijas, kas ir tikai triumfējošās etnoloģijas tīrā forma, spektrālajā gaismā. Tātad ir ļoti naivi meklēt etnoloģiju pie mežoniem vai kaut kur Trešajā pasaulē – tā ir tepat, visur, metropolēs, pie "baltajiem", saskaitītajā un analizētajā pasaulē, pēc tam *reālā veidos mākslīgi atdzīvinātajā*, simulācijas, patiesības halucinācijas un reālā šantāžas,

ikvienas simboliskās formas un tās histēriskās un historiskās retrospekcijas slepkavības pasaulē – slepkavības, par kuru pirmie samaksāja mežoni – “noblesse oblige”*, bet kopš tā laika ir izplatījusies pa visām Rietumu pasaules sabiedrībām.

Bet vienlaikus etnoloģija mums sniedz savu vienīgo un pēdējo mācību, noslēpumu, kas to nogalina (un ko mežoni zina labāk nekā zinātne): mirušā atriebība.

Zinātniskā objekta ieslodzīšana ir pielidzināma trako un miroņu ieslodzīšanai. Tāpat kā visa sabiedrība ir neārstējami inficējusies ar ārprāta spoguļi, ko tā pati sev tur priekšā, tāpat arī zinātne var nomirt tikai inficējusies ar pašas pētāmā priekšmeta nāvi, kas ir tās apgrieztais spoguļis. Tā šķietami pārvalda objektu, bet tieši tas to cieši apņem kādā neapzinātā reversijā, sniedzot tikai mirušas un nekonkrētas atbildes uz mirušu un aplinkus iztaujāšanu.

Nekas nemainās tad, kad sabiedrība ārprāta spoguļi sasit (likvidē trako namus, dod vārdu ārprātīgajiem utt.), ne arī tad, kad zinātne it kā sasit savas objektivitātes spoguļi (pašiznīcinās sava objekta priekšā kā Kastaņedas darbos utt.) un klanās “atšķirību” priekšā. Ierobežojuma formai seko nenosakāmi, difraktēti un sadalīti pasākumi. Etnoloģijai nogrimstot savā klasiskajā institūcijā, tā paliek dzīva anti-etnoloģijā, kuras uzdevums ir visur atkārtoti injicēt atšķirību-fikciju, mežoni-fikciju, lai noslēptu, ka tieši šī pasaule, mūsējā, ir kļuvusi savā veidā mežonīga, tā sakot, atšķirības un nāves iztukšota.

Tāpat aizbildinoties ar nepieciešamību glābt oriģinālu, apmeklētājiem ir aizliegta ieeja Lasko alās, bet piecsimt metru tālāk ir precīza alas kopija, lai visi varētu to redzēt (pa šauru spraugu uzmost aci īstajai alai, pēc tam aplūkot uzbūvēto ansambli). Iespējams, ka pat atmiņas par īstajām alām izblāv nākamo paaudžu prātā, bet nu jau vairs nav nekādas atšķirības: pietiek ar dublēšanu, lai abas padarītu par mākslīgām.

Tā visas zinātnes un tehnikas ir mobilizējušās, lai glābtu Ramzesa II mūmiju, pēc tam kad tā vairākus desmitus gadu ir trūdējusi muzeja fondos. Rietumus ir pārņēmusi panika, iedomājoties vien, ka nevarēs saglabāt to, ko simboliskā kārtība varēja saglabāt četrdesmit gadsimtu garumā, bet tālu no skatieniem un no gaismas. Mums Ramzess neko nenozīmē, tikai

---

* Stāvoklis uzliek pienākumus. – Tulk.piez.

mūmijai ir neizsakāma cena, jo tā garantē, ka akumulācijai ir kāda jēga. Visa mūsu lineārā un akumulatīvā kultūra izšķīst, ja mēs pagātņi nevaram uzglabāt pilnā apgaismojumā. Tādēļ jāizceļ faraoni no viņu kapenēm un mūmijas no to klusuma. Tādēļ vajag tās ekshumēt un militāri godināt. Tās vienā paņēmienā kļūst par zinātnes un tārpu laupījumu. Tikai absolūtā noslēpumainība nodrošināja mūmiju tūkstošgadīgo varenību – trūdēšanas prasmi, kas nozīmēja prasmi pārvaldīt pašu nāves apmaiņas ciklu. *Mēs* vairs nezīnām, kā mūsu zinātni lietot mūmijas *labošanas* labā, tā sakot, restaurējot *redzamu* kārtību, kaut gan balzamēšana bija mītisks darbs, kura mērķis bija padarīt nemirstīgu *noslēptu* dimensiju.

Mums nepieciešama acīm skatāma pagātne, saredzams kontinuums, īsts redzamais mīts, kas mūs iedrošina bez bailēm raudzīties nākotnē. Jo patiesībā mēs šim mītam nekad neesam ticējuši. Kāpēc bija vajadzīga mūmijas vēsturiskā sagaidīšanas aina Orli lidostā? Vai tāpēc, ka Ramzess bija ievērojams despots un militārpersona? Protams. Taču vispirms tāpēc, ka mūsu kultūra, aizslēpusies aiz mirušā valdnieka, sapņo par kārtību, kurai ar to nav nekāda sakara, un tā sapņo par kārtību, jo pati to ir iznīcinājusi, izceļot no kapenēm, *tāpat kā pati savu pagātņi*.

Ramzess mūs fascinē tāpat kā renesanses laika kristiešus fascinēja Amerikas indiāņi, šis (cilvēciskās?) būtnes, kuras nekad nebija dzirdējušas Kristus vārdu. Tāpēc kolonizācijas sākuma posmā bija zināms apjukuma un pārsteiguma moments, apjaušot iespēju izvairīties no universālā evaņģēlija likuma. Viens no diviem: vai nu jāpieņem, ka šis likums nav universāls, vai arī jāznīdē indiāņi, lai iznīcinātu pierādījumus. Vispār jau apmierinājās ar to, ka viņus pievērsa baznīcai vai, vienkārši runājot, “atklāja”, kas bija pietiekami viņu lēnai iznīkšanai.

Tāpat pietika tikai izcelt no kapenēm Ramzesu, lai to iznīcinātu, ievietojot muzejā. Jo mūmiju sadalīšanos neizraisa tārpi: tās mirst, ja no lēnās simbolisma kārtības, trūdēšanas un nāves valdnieces tiek pārceltas vēstures, zinātnes un muzeja kārtībā, mūsu kārtībā, kas vairs nepārvalda neko, bet var tikai nolemt sabrukšanai un nāvei to, kas bijis pirms tās, un pēc tam ar zinātnes palīdzību mēģināt to atdzīvināt. Nelabojama vardarbība pret visiem noslēpumiem, beznoslēpumu civilizācijas vardarbība, visas civilizācijas naidis pret pašas pamatiem.

Tāpat kā etnoloģija, kas rotaļājas, atņemot sev savu objektu, lai labāk apliecinātos savā tīrajā formā, tāpat atmuzejošana ir tikai vēl viens spirāles

vijums māksligumā. Par to liecina Svētā Miķeļa klosteris Kuksā*, ko ar lieliem izdevumiem repatriēs Ņujorkas *Cloysters***², lai to ievietotu atpakaļ tā “dabiskajā vietā”. Un visi aplaudē šai restitūcijai (tāpat kā Elizejas lauku “trotauru atgūšanas eksperimentālajai akcijai”!). Taču, ja kapiteļu transportēšana patiesi bija varmācīgs akts, ja Ņujorkas *Cloysters* patiešām ir visu kultūru mākslīga mozaika (atbilstoši kapitālistiskajai vērtību centralizācijas loģikai), tad pārvešana uz pirmējo vietu ir vēl mākslīgāka: tas ir totāls simulakrs, kas pievienojas “realitātei”, veicot pilnu apli.

Klosterim vajadzēja palikt Ņujorkā, simulētajā vidē, kas vismaz nevienu nevar apmānīt. Tā repatriācija ir tikai kārtējā aizbildināšanās, izlikšanās, ka nekas nav noticis, un retrospektīvas halucinācijas baudīšana.

Tā amerikāņi lielās, ka indiāņu daudzums ir atkal atgriezies pirmsiekarosanas limenī. Visu nodzēš un sāk no jauna. Viņi pat lielās, ka izdarījuši vairāk, ka pirmiedzīvotāju skaits pārsniedzis sākotnējo. Tas ir civilizācijas pārkuma pierādījums: radīt vairāk indiāņu, nekā spēja viņi paši. (Karātavu humors, šī pārprodukcija ir vēl viens veids, kā viņus iznīcināt: jo indiāņu kultūra, tāpat kā visas cilšu kultūras, balstās uz ierobežotu grupu un atteikšanos no “brīvās” krustosšanās, kā mēs to redzam gadījumā ar Iši. Tātad tur, viņu demogrāfiskās attīstības “veicināšanā”, redzam vēl vienu soli simboliskas iznīcināšanas virzienā.)

Tādējādi mēs visur dzīvojam pasaulē, kas savādi līdzīga oriģinālam – lietas tur pašas ir dublējušās. Bet šis dublikāts nenožīmē, kā tas ir tradīcijā, lietu nāves neizbēgamību – no tām jau ir attīrīta to nāve un, pat vēl vairāk, to dzīvība; tās ir vēl smaidīgākas, vēl autentiskākas savu modeļu gaismā – gluži kā sēru nama sejas.

HIPERREĀLAIS UN IMAGINĀRAIS

Visu veidu samudžināto simulakru izcils modelis ir Disnejlenda. Vispirms tā ir ilūziju un fantāziju spēle: “Pirāti”, “Robeža”, “Nākotnes pasaule” utt. Iedomātā pasaule ir radīta, lai šis pasākums gūtu panākumus. Bet pūli, bez šaubām, visvairāk pievelk sabiedrības samazinātais modelis, reā-

* Benediktiešu abatija Austrumpirenejos, Rusijonā. – Tulk.piez.

** Muzejs Manhatanā, specializācija – viduslaiku māksla un arhitektūra. – Tulk.piez.

lās Amerikas, tās grūtību un tās prieku miniaturizētā, *religiiskā* baudīšana. Mašīnas novieto ārpusē, rindā stāv iekšpusē, par jums pilnīgi aizmirst pie izejas. Šajā iedomātajā pasaulē vienīgā fantasmagorija ir pūlim piemītošais maigums un siltums, kā arī pietiekamais un pārmērīgais to nieku daudzums, kuri spējīgi uzturēt daudzgalvainā pūļa afektu. Totāls kontrasts ar auto-stāvvietas absolūto pamestību – īsta koncentrācijas nometne. Vai arī: iekšpusē visdažādākie nieki magnetizē pūli noteiktos virzienos, ārpusē vientuļība ir vērsta tikai uz vienu mantiņu: automobili. Neparasta sagādīšanās (bet tas, bez šaubām, saistīts ar šai videi raksturīgo burvīgumu) – izrādās, ka šo bērnišķīgo sasaldēto pasauli izdomājis un izveidojis cilvēks, kurš pats tagad ir sasaldēts: Volts Disnejs, viņš minus 180 grādu aukstumā gaida savu augšāmcelšanos.

Disnejlendā viscaur, līdz pat indivīda un pūļa morfoloģijai, iezīmējas Amerikas objektīvais profils. Miniatūra un komikss tur visas vērtības paceļ līdz augstākajai pakāpei. Iebalzamēti un nomierināti. No tā izriet Disnejlendas ideoloģiskās analīzes iespējamība (to ļoti labi izdarījis L. Marēns savā darbā "Utopijas, spēles ar telpu"*): *american way of life* daidžests, slavas dziesma amerikāniskajām vērtībām, pretrunu pilnās realitātes idealizētā pārstāšanās. Protams. Bet aiz tā slēpjas kas cits, un šis ideoloģiskais pārklājs pats kalpo par aizsegu *trešās kategorijas simulācijai*. Disnejlenda ir te, lai slēptu, ka tā ir reālā valsts, ka visa istā Amerika ir Disnejlenda (līdzīgi kā cietumi ir tāpēc, lai slēptu, ka viss sociālais savā banālajā visuresamībā ir cietumniecisks). Disnejlenda ir dota kā iedomātais, lai liktu noticēt, ka pārējais ir reāls, kaut gan visa Losandželosa un visa tai apkārtesošā Amerika vairs nav reālas, bet jau pārgājušas citās kategorijās – tās ir hiperreālas un simulācijas. Runa vairs nav par realitātes (ideoloģijas) aplamu atveidojumu, bet gan par slēpšanu, ka reālais vairs nav reālais, ka jāglābj realitātes princips.

Imaginārā Disnejlenda nav ne īsta, ne neīsta, tā ir apšaubīšanas mašīna, kas parādījusies uz skatuves, lai reģenerētu reālā fikciju. Tur arī sakņojas šo iedomu debilitāte, tās infantilā deģenerācija. Šī pasaule vēlas būt bērnišķīga, lai liktu noticēt, ka pieaugušie ir citur, "reālajā" pasaulē, un lai slēptu, ka patiesā infantilitāte ir visur un ka infantili ir paši pieaugušie, kas te nāk tēlot bērnu, lai radītu ilūziju par viņu reālo infantilismu.

* L. Marin, *Utopiques, jeux d'espace*.

Turklāt Disnejlenda nav vienīgā. “Apburtais ciemats”, “Burvju kalns”, “Jūras pasaule”: Losandželosu no visām pusēm iekļauj šīs imaginārās centrāles, kas barojas ar realitāti, ar pilsētas īstenības enerģiju, bet šīs pilsētas noslēpums ir tas, ka tā vairs nav nekas cits kā tikai nebeidzamas satiksmes tīkls, nereāla – teiksmaini izpletusies pilsēta, taču tai nav telpas, nav dimensiju. Tāpat kā elektriskās un atomstacijas, tāpat kā kinostudijas, šī pilsēta, kas pati ir vairs tikai milzīgs scenārijs un nemītīga fokusa maiņa, jūt nepieciešamību pēc šīs vecās imaginācijas, tāpat kā simpātiskā nervu sistēma rada bērnišķības un viltus iedomu signālus.

Disnejlenda: imaginārā reģenerācijas telpa, tāpat kā citur, un turpat arī atkritumu pārstrādes rūpnīcas. Šodien visur vajag pārstrādāt atkritumus, bet sapņi, iedomas, vēsturiskā, brīnišķīgā, leģendārā bērnu un pieaugušo iztēle ir atkritumi, pirmie lieli toksiskie hiperreālās civilizācijas izkārņījumi. Disnejlenda ir šīs jaunās funkcijas prototips mentālā plānā. Bet tādā pašā kategorijā ir visas seksuālās, psihiskās, somatiskās pārstrādes iestādes, kas piesārņo Kaliforniju. Cilvēki vairs neskatās cits uz citu, bet tādēļ ir īpašas iestādes. Viņi vairs nepieskaras cits citam, bet ir kontakterapija. Viņi vairs nestaiģā, bet nodarbojas ar veselības skriešanu utt. Viscaur notiek zaudētu īpašību, ķermeņu, sabiedriskuma vai barības zaudētās garšas otrreizēja atražošana. No jauna izgudro nabadzību, askēzi, zudušo pirmatnējo dabiskumu: *natural food*, *health food*, joga. Apstiprinās, taču otrajā limenī, Māršala Zahlina ideja, ka tieši tirgus ekonomija nevis dabas apstākļi rada nabadzību: te, triumfējošās tirgus ekonomijas izsmalcinātajos robežpunktos, no jauna sevi izgudro nabadzība/zīme, nabadzība/ simulakrs, simulētā mazattīstīto būtņu izturēšanās (arī marksisma tēžu pieņemšanā), kas, zem ekoloģijas, enerģijas krīzes un kapitāla kritikas krāsas slēpjoties, piešķir pēdējo ezoterisko oreolu ekzotēriskajai* kultūrai. Tomēr, varbūt mentāla katastrofa, bezprecedenta mentāla implozija un involūcija novēro šāda veida sistēmu, kuras redzamās zīmes varētu būt tik savādā korpulence vai neticamā visdažādāko teoriju un prakšu līdzaspastāvēšana, kā atbilde uz neticamo luksusa, debesu un naudas koalīciju, uz dzīves neticami grezno materializāciju un uz neatrisināmajām pretrunām.

---

* Ekzotērisks – tāds, ko atļauts izpaust visiem. – Tulk.piez.

POLITISKĀ APVĀRDOŠANA

Votergeita. Tas pats scenārijs, kas Disnejlendā (imaginārā efekts apslēpj to, ka aiz mākslīgā apļa robežām vairs nav realitātes): šoreiz skandāla efekts slēpj, ka vairs nav nekādas atšķirības starp faktiem un to izklāstu (metodes ir identiskas gan CIP ļaudīm, gan *Washington Post* žurnālistiem). Tā pati operācija, kuras mērķis ir reģenerēt morālu un politisku principu ar skandālu palīdzību, bet ar imaginārā – gandrīz izzūdošo realitātes principu.

Skandāla publiskošana parasti ir nodevas likumam. Votergeitai īpaši izdevies uzspiest ideju, ka Votergeita *bija* skandāls – šajā ziņā tā bija vērienīga intoksikācijas operācija. Krietna politiskās morāles atkārtota injekcija pasaules mērogā. Varētu teikt Burdjē vārdiem: “Visām spēku attiecībām ir raksturīga slēpšanās un tieksme nelietot visus spēkus, jo šīs attiecības kā tādās slēpjas”, skaidrojot šo domu šādi: kapitāls, nemorāls un bez aizspriedumiem, var realizēties tikai morālas virsstrukturā aizvēnī, un, lai kas arī ģenerē šo publisko morāli (aiz necieņas, denunciācijas utt), tas nevilšus strādā kapitāla labā. Tā strādā *Washington Post* žurnālisti.

Bet tā būtu tikai ideoloģijas formula, un, kad Burdjē to izklāsta, viņš ar vārdiem “spēka attiecības” saprot kapitālistiskās kundzības *patiesību* un viņš pats *atmasko* šīs spēka attiecības kā *skandālu* – tātad viņš ir tādās pašās deterministu un morālistu pozīcijās kā *Washington Post* žurnālisti. Viņš veic to pašu attīrīšanas un morāles paaugstināšanas, patiesības meklēšanas darbu, kurā veidojas aizmetņi īstai sociālas dabas simboliskai vardarbībai, pārsniedzot visas spēka attiecības, kas ir tikai to kustīgā un indierentā konfigurācija cilvēku morālajā un politiskajā apziņā.

Viss, ko kapitāls no mums prasa, – uztvert to kā racionālu *vai* to sakaut racionalitātes vārdā, uztvert to kā morālu *vai* apkarot to morāles vārdā. Jo tā ir *tā pati lieta*, kas var *tikt nolasīta citā veidā*: agrāk to lietoja, lai noslēptu skandālu, – tagad to lieto, lai noslēptu, ka nekā tāda nav.

Votergeita nav skandāls, tas katrā ziņā jāpasaka, jo to visi par varītēm cenšas noslēpt, aiz šīs slēpšanas maskas ir morāles pagrimums, morālā panika aizvien vairāk un vairāk tuvojas primitīvā kapitāla mizanscēnai: tam raksturīgā acumirkīgā cietsirdība, nesaprotamā plēsonība, fundamentālā amoralitāte – tieši tas ir skandalozi, nepieņemami morālās un ekonomiskās līdzvērtības sistēmai, kas ir kreisās domas aksioma, sākot no Apgaisības laika līdz komunismam. Šo domu par līgumu piedēvē kapitālam,

bet tas par to pilnīgi nospļaujas – tas ir briesmonīgs uzņēmums bez principiem, un viss. Tā, kas tiecas to kontrolēt, uzspiežot tam noteikumus, ir “apgaismotā” doma. Un ikviens apvainojums, kas stājas revolucionāras domas vietā, tagad kapitālam pārmet noteikumu neievērošanu. “Vara ir netaisnīga, tās taisnīgums ir šķiras taisnīgums, kapitāls mūs ekspluatē, utt.” – it kā kapitālu ar izmantojamo sabiedrību saistītu līgums. Kreisie kapitālam rāda līdzvērtības spoguļi, cerēdami, ka tas sapratis un ņems par pilnu šo sociālā līguma mānīgo ilūziju un pildīs savus pienākumus pret visu sabiedrību (pēkšņi arī revolūcija vairs nav vajadzīga: pietiek ar to, ka kapitāls pakļaujas apmaiņas racionālajai formulai).

Kapitāls nekad nav bijis līgumsaistībā ar sabiedrību, pār kuru tas valda. Tas ir sociālas dabas māņi, tas ir *izaicinājums sabiedrībai*, un kā uz izaicinājumu uz to ir arī jāatbild. Tas nav skandāls, kas jāatklāj atbilstoši morāles vai ekonomiskajiem apsvērumiem, tas ir izaicinājums, kas jāatklāj atbilstoši simboliskajam likumam.

NOLIEGŠANAS SPIRĀLE – MĒBIUSA LENTE

Tā tad Votergeita bija tikai slazdi, ko sistēma izlikusi saviem pretiniekiem, – skandāla simulācija reģeneratīvos nolūkos. To atveidojis filmas *Deep Throat* personāžs, par kuru teica, ka viņš esot bijis republikāņu pelēkais kardināls, kas manipulējis ar kreisajiem žurnālistiem, lai atbrīvotos no Niksona, – kāpēc ne? Visas hipotēzes ir iespējamas, bet šī ir lieka: kreisie paši lieliski izdara labējo darbu, turklāt negaidīti. Tādēļ būtu naivi tur meklēt rūgtu tīro sirdsapziņu. Jo arī labējie pēkšņi padara kreiso darbu. Visas hipotēzes par manipulācijām ir bezgalīgi reversīblas. Manipulācijas ir nestabila cēlonība, kur pozitīvais un negatīvais viens otru rada un pārklāj, kur vairs nav ne aktīvā, ne pasīvā. *Patvaļīgi* pārtraucot šo riņķojošo kauzalitāti, politiskās realitātes princips var tikt izglābts. *Simulējot* ierobežotas, konvencionālas perspektīvas lauku, kur kādas darbības premisas un sekas ir aprēķināmas, var noturēties politiskā ticamība (un protams “objektīvā” analīze, cīņa utt). Ja iedomājamies vienalga kādas darbības vai notikuma visu ciklu kādā sistēmā, kur lineārā kontinuitāte un dialektiskā polaritāte vairs nepastāv *simulācijas sabojātā* laukā, izzūd jebkāda kauzalitāte, ikviena

darbība likvidējas cikla nobeigumā, kad nokalpojusi visiem un beigās izklīdināta uz visām pusēm.

Vai Itālijā sprādzienu organizējuši kreisie ekstrēmisti, vai tā ir labējo ekstrēmistu provokācija vai centristu darbība, lai diskreditētu visus teroristus ekstrēmistus un iedragātu ļodzīgo varu, vai varbūt sprādziens sarikots pēc policijas scenārija kā šantāža sabiedrības drošībai? Tas viss vienlaicīgi ir patiesība un pierādījumu meklēšana, ņemot vērā objektīvos faktorus, neaptur šo interpretāciju karuseli. Tas nozīmē, ka mūs pārņēmusi simulācijas loģika, kam vairs nav nekāda sakara ne ar faktu loģiku, ne spriedumu secību. Simulāciju raksturo modeļa precedents, visdažādākie modeļi visīkākajiem faktiem – vispirms ir modelis, tā aprīte pa apli – kā minētajā gadījumā ar bumbu – veido īstu notikuma magnētisko lauku. Fakti zaudējuši savu trajektoriju, tie dzimst modeļu iekšienē, vienu faktu var radīt visi modeļi reizē. Šī priekšnojausma, šī precedentā rašanās, šis īssavienojums, šī fakta un modeļa saplūšana (bez jēgas atkāpes, bez dialektiskas polaritātes, bez negatīvās elektrības, bez antagonisko polu implozijas), tieši tā katru reizi ļauj iespēju visām iespējamajām interpretācijām, pat vispretrunīgākajām, – un visas ir patiesas tajā nozīmē, ka to patiesība apmainās ar to ricībā esošo modeļu tēlu vispārinātā ciklā.

Komunisti ķeras pie sociālistu partijas kā gribēdami salauzt kreiso spēku savienību. Viņi izplata ideju, ka pretojas tāpēc, ka viņiem ir daudz radikālākas politiskās prasības. Faktiski tas ir tāpēc, ka viņi negrib varu. Bet vai viņi negrib tāpēc, ka vispāresošā konjunktūra ir nelabvēlīga kreisajiem spēkiem vai ir nelabvēlīga tieši viņiem kreiso spēku savienības iekšienē, – vai viņi vispār un galīgi negrib varu? Kad Berlingers deklarē: “Nav jābaidās ieraudzīt, kā komunisti pārņem varu Itālijā”, tas vienlaikus nozīmē:

- nav jābīstas, jo, komunistiem nonākot pie varas, nekas netiks mainīts varas kapitalistiskajā pamatmehānismā;
- nekāda riska nav, jo komunisti nekad nenāks pie varas (tāpēc, ka viņi to negrib) – un, pat ja viņi pārņemtu varu, viņi vienmēr to īstēnos tikai pēc pilnvaru saņemšanas;
- faktiski vara, īsta vara, vairs nepastāv, tāpēc nepastāv risks, ka kāds to varētu atņemt vai pārņemt;
- un vēl: es, Berlingers, nebaidos ieraudzīt, kā komunisti pārņem varu Itālijā – kas varētu šķīst acīm redzami, bet ne gluži tā, jo

● tas varētu nozīmēt arī pretējo (tā dēļ vēl psihoanalīze nav vajadzīga): *man ir bail* ieraudzīt, ka komunisti pārņem varu (un tam ir dibināti iemesli, pat tad, ja pie varas nāktu tikai viens komunisti).

Tas viss vienlaicīgi ir patiesība. Tas ir tādas runas noslēpums, kas vairs nav tikai divdomīga vien, kā tas mēdz būt ar politiķu runām, bet kas izsaka kādas noteiktas varas pozīcijas neiespējamību, kādas noteiktas runas pozīcijas neiespējamību. Un šī loģika nepieder nedz vienai, nedz otrai partijai. Pat īpaši negribot, tā caurauž visas politiķu runas.

Kurš atšķetinās šo jucekli? Gordija mezglu vismaz varēja pārcirst. Mēbīsa lente, ja to sadala, pārvēršas par papildu spirāli, neietekmējot virsmu apgriezeniskumu (lūk, hipotēžu reversiblā kontinuitāte). Vai simulācijas elle nenozīmē vis mocības, bet gan jēgas⁴ izsmalcinātu stiepšanu, ļaundarīgu, netveramu tādā nozīmē, ka pat Burgosas ieslodzītie ir vēl viena Franko dāvana Rietumu demokrātijai, kura atrada izdevību reģenerēt pati savu nestabilo humānismu un kuras sašutušie atbildes protesti nostiprināja Franko režīmu, saliedējot spāņu tautas masas pret šo ārzemju intervenci? Kur te ir patiesība, ja tāda savvērestība apbrīnojami savērpjas pat bez tās autoru ziņas?

Sistēmas un tās galējās alternatīvas kā izliekta spoģuļa divu malu savienojums, mūžīgi magnetizētais politiskās telpas “netikumīgais” izliekums, pa apli no labējiem uz kreisajiem virzītais, reversibilizētais savijums, kas ir kā pārmaiņu ļaunais gars*, un visa sistēma, kapitāla bezgalība ir noslēgusies pati ar sevi: pārpabeigta? Un vai tas pats nenotiek ar tieksmi un libido telpu? Tieksmes un vērtības, tieksmes un kapitāla savišanās. Tieksmes un likuma savišanās, augstākā bauda pārveido likumu (tāpēc ap to tagad tik augstsirdīgi grozās visas runas): tikai kapitāls spēj baudīt, teica Liotārs, pirms iedomājās, ka *mēs* gūstam baudu kapitālā. Delēza piezemējošais tieksmes nepastāvīgums, miklainā pārmaiņa, kas sevī nes tieksmi – “revolucionāru pašu par sevi, un neapzināti neieredzot to, ko tā grib” – vēlētis pašai sevis apspiešanu un investēt paranoiskās un fašistiskās sistēmās? Ļaundabīgs sagrozījums, kas šo tieksmes revolūciju reducē uz fundamentālu divdomību tāpat kā otra, vēsturiskā revolūcija.

⁴ Tam nav katrā ziņā jāizvēršas par jēgas izmisumu, bet tikpat labi par jēgas, par absurda un vairāku vienlaicīgu jēgu improvizāciju, kas pašiznīcinās.

* Le génie – 1. Gars, dēmons. 2. Ģēnijs, talants. – Tulk.piez.

Visi referenti savas runas jauc nebeidzamā Mēbiusa cirkulārā atsaucē. Vēl pavisam nesen sekss un darbs bija galēji pretēji jēdzieni: tagad pēc tiem ir vienāds pieprasījums. Savulaik sarunas par kādu starpgadījumu pieņē-mās spēkā, kaislīgi nostājoties preti dabas spēkam, iekāres spēku nostatot preti varai, – tagad to nozīme un scenāriji ir mainītās lomās.

Pārāk daudz laika aizņemtu visa operatīvā negativisma spektra pār-skats, visi tie atrunāšanas scenāriji, kas mirstošo principu gluži kā Votergeita tiecas atdzemdināt ar skandālu, fantasmu, simulētu slepkavību – kā sava veida hormonālā ārstniecība ar negativismu un krīzi. Vienmēr runa ir par reālā pierādīšanu ar iedomāto, par taisnības pierādījumu ar skandālu, liku-ma – ar likuma pārkāpumu, darba – ar streiku, sistēmas – ar krīzi un kapi-tālisma ar revolūciju, etnoloģijas – ar tās objekta zaudēšanu, kā, starp citu, tasadeju gadījumā, – nemaz neskaitot:

teātra pierādīšanu ar antiteātri,
mākslas – ar antimākslu,
pedagoģijas ar antipedagoģiju,
psihiatrijas ar antipsihiatriju utt.

Visi pārveidojas par sev pretēju jēdzienu, lai turpinātos savā attīrītajā formā. Visas varas, visas institūcijas pašas runā par sevis noliegšanu, lai ar nāves simulācijas palīdzību mēģinātu izvairīties no reālas agonijas. Vara var inscenēt pati savu galu, lai no jauna atrastu savas pastāvēšanas un liku-mības mirdzumu. Un tā arī amerikāņu prezidenti: Kenediji mira, jo viņiem vēl bija saglabājusies politiskā dimensija. Citiem – Džonsonam, Nikso-nam, Fordam – bija tiesības vien uz marionešu atentātiem, uz simulētām slepkavībām. Bet viņiem tomēr bija vajadzīga šī mākslīgo draudu aura, lai slēptu, ka viņi vairs ir tikai varas manekeni. Kādreiz karalim ir jāmirst (Dievam arī), tur slēpjas viņa varenība. Tagad viņš nožēlojami nopūlas izkļūties mirstam, lai pasargātu varas *apžēlošanu*. Bet tā ir zaudēta.

Meklēt svaigas asinis pašam savā nāvē, iekustināt ciklu ar krīzes spoguļa, negativisma un antivaras palīdzību: ikvienas varas, ikvienas institūcijas, kas mēģina pārraut savas bezatbildības un savas fundamentālās neeksis-tences, savas *dējā-vu* un *dējā-mort* apburto loku, vienīgais alibi, kas vienlaikus ir arī risinājums.

REĀLĀ STRATĒGIJA

Tāpat kā nav iespējams atrast realitātes absolūto līmeni, nav arī iespējams inscenēt ilūziju. Ilūzija vairs nav iespējama tāpēc, ka vairs nav iespējama realitāte. Tā tad arī ir visa parodijas, hipersimulācijas jeb uzbrūkošās simulācijas *politiskā* problēma.

Piemēram: būtu interesanti redzēt, vai represīvais aparāts stingrāk ne reaģētu uz simulētu nekā uz īstu bruņotu laupīšanu? Jo īstā apdraud tikai lietu kārtību, privātīpašuma tiesības, bet simulētā apdraud tieši realitātes principu. Likumpārkāpums, vardarbība nav tik nopietni uztverami, jo tie apstrīd tikai realitātes *pārdali*. Simulācija ir daudz bīstamāka, jo tā arī ārpus sava objekta vienmēr pieļauj domu, ka *kārtība un likumi paši varētu būt tikai simulācija vien*.

Bet grūtākais ir izmērīt briesmas. Kā notēlot likumpārkāpumu un kā to pierādīt? Nosimulējiet zādzību kādā lielveikalā: kā pārliecināt kontrolierus un sargus, ka runa ir tikai par simulētu zādzību? Nekādu "objektīvu" atšķirību: tā pati rīcība, tās pašas īstās zādzības pazīmes, taču zīmes nenosveras ne uz vienu, ne uz otru pusi. Iedibinātā kārtība ir tāda, ka tās vienmēr ir reāla kategorija.

Noorganizējiet neīstu bruņotu laupīšanu. Labi pārbaudiet savu ieroču nevainīgumu, ņemiet visdrošāko ķīlnieku, lai nebūtu apdraudēta neviena cilvēka dzīvība (citādi var iestāties kriminālbildība). Pieprasiet izpirkuma maksu un rīkojieties tā, lai operācija saceltu iespējami lielu atbalsi, – vārdu sakot, esiet iespējami tuvu "realitātei", lai pārbaudītu aparāta reakciju uz perfektu simulāciju. Jums tas neizdosies: mākslīgo zīmju tīkls neatšķētināmi savīsies ar īstenības elementiem (kāds policists pa īstam izšaus nemērķējis; kāds bankas klients noģībs vai dabūs sirdslēkmi; jums samaksās neīstu izpirkuma maksu), isi sakot, jūs, pats to negribēdams, atradīsieties realitātē, un viena no tās funkcijām tieši ir aprīt ikvienu simulācijas mēģinājumu, visu padarīt reālu – tā tas ir ieviesies, spēlē pat nepaspēs iejaukties ne varas, ne tiesības sargājošās iestādes.

Šajā nespējā izolēt simulācijas procesu jāsaskata tās kārtības smagnējība, kura nevar ieraudzīt un uztvert neko citu kā vien realitāti, jo nekur citur tā nevar funkcionēt. Likumpārkāpuma simulāciju, ja tā ir pierādīta, sagaida vai nu visvieglākais sods (jo tai nav bijušas "sekas"), vai sods par prokuratūras apvairošanu (piemēram, ja ir "tāpat vien" bijusi nepiecie-

šama policijas iejaukšanās) – bet tā *nekad* netiks sodīta kā *simulācija*, jo simulācija nevar būt ekvivalenta realitātei, tātad arī nekādas represijas nevar būt. Uz simulācijas izaicinājumu vara neatbild. Kā lai soda tikuma simulāciju? Tomēr tā pati par sevi ir tikpat nopietna kā nozieguma simulācija. Parodija padara līdzvērtīgu pakļaušanos un sacelšanos, tas ir vissmagākais noziegums, jo tas iznīcina *atšķirības, uz kurām pamatojas likums*. Pastāvošā kārtība tam neko nevar padarīt, jo likums ir otrās šķiras simulakrs, simulācija – trešās šķiras, pāri īstajam un neīstajam, pāri samēriem, pāri racionālām atšķirībām, kas darbina visu sabiedrību un ikvienu varu. Tātad, lūk, uz ko – *uz realitātes trūkumu* attiecas kārtība.

Tieši tāpēc kārtība vienmēr izvēlas realitāti. Šaubu gadījumos tā vienmēr dod priekšroku šai hipotēzei (arī armijā simulētāju labāk uzskata par īsteni trako). Bet tas kļūst aizvien grūtāk un grūtāk, jo faktiski ir neiespējami izolēt simulācijas procesu, un, tā kā mūs aptver realitātes inerces spēks, arī pretējais ir tikpat īsts (un šī reversibilitāte pat ir daļa no simulācijas un no varas nespējas noteikumiem): jāzina, ka *nekad nav iespējams izolēt realitātes procesu*, ne arī sagādāt realitātes pierādījumus.

Tieši tāpēc visas bruņotās laupīšanas, lidmašīnu nolaupīšanas utt. kopš šā brīža ir savā ziņā simulēta bruņotā laupīšana tajā nozīmē, ka tās jau iepriekš ir ierakstītas mediju rituālajā atšifrējumā un orķestrējumā, jau iepriekš paredzēta to norise un iespējamās sekas. Tātad tad, kad tās darbojas kā zīmju kopums, kas veltīts tikai zīmju atgriezeniskumam, nevis to “reālajam” mērķim. Bet šī darbība tās nepadara mazāk kaitīgas. Tieši pretēji, būdami hiperreāli, notikumi bez precīza satura vai mērķiem, taču nebeidzami refraktēti cits citā (kā arī tā sauktie vēsturiskie notikumi: streiki, manifestācijas, krīzes utt.⁵), tieši tā iemesla dēļ tie nepadodas kārtības kontrolei, kas var iedarboties tikai uz realitāti un uz racionālo, uz cēloņiem un sekām, tā ir referenciāla kārtība, kas var valdīt tikai pār referenciālo, determinētā vara, kas var valdīt tikai pār determinētu pasauli, bet neko nevar izdarīt simulācijas nenoteiktajam atgriezeniskumam, šim miglainajam bezsvaram, kas vairs neklausā realitātes gravitācijas likumiem, pašai

---

⁵ Enerģijas krīze, ekoloģiskie uzvedumi arī, kopumā ņemot, ir tāda paša stila (un vērtības) *katastrofu filma*, kā tās, kas tagad Holivudu iecēlušas saulītē. Nav vērts citīgi interpretēt šīs filmas attiecībā uz “objektīvu” sociālo krīzi vai pat uz katastrofas “objektīvu” fantasmu. Jāsaka citā nozīmē, ka *sociālais pats* pašreizējā runā *veidojas pēc katastrofu filmu scenārija*. (Sk.M.Makarijus, *La stratégie de la catastrophe*, p.115.)

varai, kura galu galā pati sevi noārda šajā telpā un kļūst par varas simulāciju (atvienotu no tās mērķiem un objekta, veltītu *varas efektam* un masu simulācijai).

Vienīgais varas ierocis, tās vienīgā stratēģija pret šo atkrišanu ir visur iešļircināt reālo un referenciālo, pārliecināt mūs par sociālā realitāti, par ekonomijas nozīmīgumu un par ražošanas galamērķi. Tādēļ tā labāk runā par krīzi, un arī – kāpēc ne? – par tieksmi. "Pieņemiet savas vēlmes par realitāti!" dzirdams pēdējais varas sauklis, jo nerefenciālā pasaulē pat realitātes principa jaukšana ar vēlmes principu ir mazāk bīstama nekā infekciozā hiperrealitāte. Paliekam starp principiem, te gan varai vienmēr ir taisnība.

Hiperrealitāte un simulācija – tās ir pretējas visiem principiem un visiem mērķiem, tās pavērš pret varu šo negativitāti, ko tā tik ilgi un tik labi kultivējusi. Jo galu galā tieši kapitāls pirmais gadu gadiem ir barojies no visa referenciālā, no visu cilvēcisko mērķu destrukturācijas, kas salauzusi visas ideālās labā un ļaunā atšķirības, lai nostiprinātu radikālu līdzvērtības un apmaiņas likumu, savas varas dzelzs likumu. Kapitāls pirmais izmantojis negativitāti, abstrakciju, atvienošanu, deterritorializāciju utt., un, ja tas ir realitātes, realitātes principa noliedzējs, tad tas ir arī pirmais, kurš to likvidē, iznīcinot visu lietojuma vērtību, visu reālo ražošanas un bagātības atbilstību, radot sajūtu, ka tēmas, saturi ir nereāli un ka mums ir manipulācijas visvarenības nerealitāte. Turklāt tā ir tā pati loģika, kas tagad radikāli vērsās *pret* to (kapitālu). Un, ja tas grib sakaut šo katastrofisko spirāli, atdalot no sevis pēdējo realitātes mirdzumu, uz kuru balstīt varas pēdējo mirdzumu, tad vajag tikai pavairot *zīmes* un pātrināt simulācijas rotaļu.

Kamēr vēsturiskos draudus kapitālam rada realitāte, vara rotaļājas gan ar atrunāšanu, gan ar simulāciju, deintegrējot visas pretrunas, radot līdzvērtīgas zīmes. Tagad, kad draudus tai rada simulācija (tā, kas izkļiedējas zīmju spēlē), vara spēlē realitāti, spēlē krīzi, spēlē mākslīgu, sociālu, ekonomisku, politisku likmju atražošanu. Tas tai ir dzīvības vai nāves jautājums. Bet ir jau par vēlu.

Tas arī rada mūslaiku histēriju: reālā produkcijas un reprodukcijas histēriju. Citai produkcijai – politiskās ekonomijas ziedu laiku vērtību un preču ražošanai – jau sen vairs nav tiešas nozīmes. Vesela sabiedrība, turpinot produkciju un pārprodukciju, grib panākt netveramās realitātes augšāmcelsanos. Tieši tāpēc tagad šī "*materiālā*" produkcija pati ir hiperreāla.

Tā saglabājusi visus tradicionālās ražošanas vaibstus un runasveidu, bet tā vairs nav nekas cits kā paātrināta refrakcija (tādējādi hiperreālisti halucinējošā līdzībā fiksē realitāti, no kuras ir aizbēgusi visa jēga un šarms, viss dziļums un reprezentācijas enerģija). Tādā veidā visur simulācijas hiperreālisms tulkojams kā reālā halucinējoša līdzība pašam sev.

Arī vara jau kopš ilga laika ražo tikai līdzības zīmes. Un pēkšņi pavēršas cita varas seja: kolektīvais pieprasījums pēc varas *zīmēm* – svēta savienība, kas rosās pati uz savu galu. Vairāk vai mazāk bailēs no politikas sabrukuma ir iesaistīti visi. Bet varas spēle rodas no tā, ka vairs nav nekā cita kā varas *kritiska* apsēstība – apsēstība ar savu nāvi, ar savu izdzīvošanu, kas attīstās līdzī tās izzušanai. Kad tā būs pilnīgi izzudusi, mēs loģiski būsim totālā varas halucinācijā – šī uzmācīgā doma jau visur iezīmējas, reizē izteikdama tieksmi tikt no tās vaļā (neviens vairs to negrib, visi cenšas to “iesmērēt” citiem) un tās zaudējuma panisku nostalgiju. Sabiedrību bez varas melanholija: tieši tā jau ir uzkurinājusi fašismu, šo stiprā referenciālā pārdozējumu sabiedrībā, kas netiek galā ar savu sēru darbu.

Līdz ar politiskās sfēras novājināšanos prezidents kļūst arvien vairāk līdzīgs *varas manekenam*, kā tas ir primitīvajās sabiedrībās (Klastrs).

Visi vēlākie prezidenti maksā un turpinās maksāt par Kenedija slepkavību, it kā paši būtu viņu novākuši, – tas tā varētu būt murgainās fantāzijās, bet īstenībā ir citādi. Viņiem jāizpērk šis zaudējums un šī līdzdalība ar viņu simulēto slepkavību. Jo nu tā vairs var būt tikai simulēta. Prezidenti Džonsons un Fords arī bija neizdevušos atentātu objekti, varēja domāt, ka atentāti, ja arī nebija inscenēti, tad vismaz simulācija bija šo noziegumu izpildītāja. Kenediji mira tāpēc, ka viņi kaut ko iemiesoja: politiku, politisko substanci, toties jaunie prezidenti vairs ir tikai karikatūras un nenopietni vizuāli – interesanti, ka tie visi – Džonsons, Niksons, Fords – ir mērķaķēģimji, varas pērtiķi.

Nāve nekad nav absolūts kritērijs, taču šajā gadījumā tā ir zīmīga: Džeimsa Dīna, Merilinas Monro un Kenediju nāve, to, kuri pa īstam nomira, jo viņiem piederēja mītiska dimensija, kas sevī ietver arī nāvi (tas nav romantisms, bet gan reversijas un mainības fundamentālais princips), – tas laiks ir pagājis. Tagad nāk cits laiks, ko raksturo slepkavība ar simulāciju, simulācijas vispārinātā estētika, slepkavība-alibi, tā ir nāves alegoriskā

augšāmcelšanās tikai tādēļ, lai sankcionētu varas institūciju, kam citādi nav vairs ne substances, ne neatkarīgas realitātes.

Šie prezidentu slepkavību inscenējumi ir atmaskojoši, jo tie iezīmē visu to negatīvo, kas piemīt Rietumiem: politisko opozīciju, "kreisos", kritiskās runas utt. – atbaidošos simulakrus, ar kuriem vara cenšas salauzt savas ek-sistences, fundamentālās bezatbildības, "peldspējas" apburto loku. Vara gan krīt, gan ceļas tāpat kā naudas vērtība, kā valoda, kā teorijas. Vienīgi kritika un noliegšana vēl rada varas realitātes fantomu. Ja tā viena vai otra iemesla dēļ zaudē spēkus, tad varai nav cita risinājuma, kā vien tās māksli atdzīvināt, halucinēt.

Tādā veidā spāņu eksekūcijas kalpo par stimulāciju Rietumu liberālajai demokrātijai, mirstošajai demokrātisko vērtību sistēmai. Svaigas asinis, bet uz cik ilgu laiku vēl? Visu varu degradācija norit neatvairāmi: šo procesu mazāk paātrina "revolucionārie spēki" (bieži vien gadās otrādi), tā ir sistēma pati, kas uz savām struktūrām iedarbojas ar šo visu matēriju un visu gala-mērķi iznīcinošo vardarbību. Šim procesam nevajag pretoties, mēģinot stāties pretī sistēmai, un to iznīcināt, jo tas, kurš nīkst, no savas nāves šķirts, no mums to vien tikai gaida, lai mēs viņam šo nāvi atdotu atpakaļ, lai mēs to caur negatīvo augšāmceltu. Cauri ir ar revolucionāro pieredzi, ar dialektiku. Savādi, bet tomēr izrādijās, ka Niksonu, kuru pat neuzskatīja par nejauņas nāves cienīgu (un tas, ka prezidentus noslepkavo nelīdzsvarot-as personas, kā tiešām varētu būt, vēsturē *neko* nemaina: kreisi noskaņoto trakā apsēstība mēģināt šajā apstākli atrast labējo sazvērestību izceļ viltus problēmu – pret varu vērstu nāves nesēju funkciju jeb pravietismu utt., vienmēr un jau no primitīvo sabiedrību laikiem, veikuši garā slimie, ārpriekšējie vai neirotiķi, kas tāpēc vien nenes mazāku sabiedrisko funkciju kā prezidenti), nonāvēja Votergeita. Votergeita ir vēl viens varas rituālās slepkavības mehānisms (tam amerikāņu prezidenta institūcija ir pakļauta daudz vairāk nekā eiropiešu: tā sev visapkārt ir saglabājusi visu to vardarbību un nepastāvību, kas raksturīga primitīvām varām un mežonīgiem rituāliem). Bet nu jau pat prezidenta atstādināšana vairs nav slepkavība: to nosaka Konstitūcija. Niksons tomēr nonāca pie mērķa, par kuru sapņo ikviena vara: tikt uztvertam nopietni, sagādāt kādai grupai ievērojamas nāves briesmas, lai kādu dienu tiktu apsūdzēts un atcelts no amata. Fordam nebija pat

tādas iespējas: jau mirušas varas simulakrs, viņš var vienīgi akumulēt pret viņu vērstās slepkavības reversijas zīmes – faktiski viņu imunizē paša impotence, un tas viņu tracina.

Preteji primitīvajam rituālam, kas paredz karaļa oficiālu nāvi un upurēšanu (ne karalim, ne vadonim nav nekādas vērtības bez upura apsolījuma), mūsdienu politiskā iztēle aizvien vairāk virzīta uz valsts galvas nāves iespējami ilgāku aizkavēšanu, slēpšanu. Šī apsēstība ir pieaugusi kopš revolūciju un harismātisko līderu laikiem: Hitlers, Franko, Mao, kuriem nebija “likumīgu” mantinieku, varas pārņēmēju, bija spiesti nebeidzami pārdzīvot paši sevi – tautas mīts nekad negrib noticēt vadoņu nāvei. Tas pats bija jau faraonu laikos: vienmēr viena un tā pati persona iemiesoja faraonu paaudzju paaudzes.

Viss notiek tā, it kā Mao vai Franko būtu jau vairākas reizes miruši un tos būtu nomainījuši dubultnieki. No politikas redzes viedokļa absolūti nekas nemainās, vai valsts galva ir viens vai otrs, lai tikai viņi būtu līdzīgi. Tomēr jau sen neviens valsts galva – *vienalga kurš* – nav nekas cits kā sevis paša simulakrs, *un tikai tas viņam piešķir varu un valdnieka statusu*. Neviens nedotu ne vismazāko piekrišanu, neizrādītu ne vismazāko pietāti *reālai* personai. Bet, tā kā šī persona vienmēr jau ir *mirusi*, pakļaušanās tiek vēltā dubultniekam. Šis mīts tikai izsaka neatlaidību un vienlaicīgi arī vilšanos prasībā pēc upurējamā karaļa nāves.

Necik tālu mēs neesam tikuši: neviena mūsu sabiedrība neprot sērot ne par realitāti, ne varu, *pat ne sociālo*, kas ir iesaistīts tajā pašā izdzīšanās. Un no tā mēs mēģinām izbēgt ar šā uzskaitījuma mākslīgo palielināšanos. *Bez šaubām, tas beigsies ar sociālismu (novedīs pie sociālisma)*. Ar vēsturei neraksturīgu ironiju un neparedzētiem pavērsieniem no sociālā nāves iznirs sociālisms, tāpat kā no Dieva nāves rodas reliģijas. Juceklīga atnākšana, perverss notikums, nesaprotama atgriešanās pie saprāta loģikas. Jo fakts ir tas, ka būtībā varas uzdevums ir tikai noslēpt to, ka varas vairs nav. Simulācija, kas var turpināties bezgalīgi, jo atšķirībā no “īstās” varas, kas ir vai bija struktūra, stratēģija, spēku samēri, risks, šī ir vairs tikai sociālā *pieprasījuma* objekts, tātad tā ir piedāvājuma un pieprasījuma likuma objekts un vairs nav pakļauta ne vardarbībai, ne nāvei. Pilnībā svītrotā no *politiskās* dimensijas, šī vara, kā jebkura cita prece, ir atkarīga no ražošanas un no

masu patēriņa. Nav palikusi ne dzirkstelīte, paglābusies tikai politiskā izplatījuma fikcija.

Tas pats sakāms par darbu. Produkcijas mirdzums, vardarbības nozīme vairs nepastāv. Visi vēl ražo, aizvien vairāk un vairāk, bet darbs nemanāmi ir pārvērties par kaut ko citu: par nepieciešamību (kā to ideāli iedomājās Markss, taču ne gluži tajā pašā nozīmē), par sociālā "pieprasījuma" objektu, tāpat kā atpūta, kurai tas pielīdzinās vispārējā dzīves sadalījumā. Pieprasījums, kas ir tieši proporcionāls likmju zudumam darba procesā.⁶ Tas pats attiecas uz varu: darba *scenārijs* noder, lai noslēptu, ka darba realitāte, ražošanas realitāte ir izzudusi. Un tikpat labi arī streiku realitāte, kas vairs nav darba pārtraukšana, bet tā alternatīvais pōls sociālā gada rituālajā skanējumā. Viss notiek tā, it kā ikviens būtu pēc streika izziņošanas "okupējis" savu darba vietu un posteni un pārņēmis, kā tas nepieciešams "pašvadītajās" okupācijās, ražošanu tieši tajās pašās attiecībās kā iepriekš, tomēr deklarējot (un virtuāli arī esot) pastāvīgā streika stāvokli.

Tas vairs nav zinātniskās fantastikas izgudrojums: visur runa ir par darba procesa dublēšanu. Un par streika norises dublēšanu – streiks ietverts lietās kā novecošanās, kā krīze – ražošana. Vairs nav ne streika, ne darba, bet vienlaicīgi abi, citiem vārdiem sakot, kaut kas cits: *darba maģija*, acu apmāns, ražošanas inscenēšana (scenodrāma), (lai neteiktu – melodrāma), kolektīvā dramaturģija uz sabiedrības tukšās skatuves.

Vairs nav runa par darba *ideoloģiju* – tradicionālo ētiku, kas "reālo" darba procesu un "objektīvo" ekspluatācijas procesu padarīja par okultiem, bet par darba scenāriju. Tāpat vairs nav runa par varas ideoloģiju, bet par varas *scenāriju*. Ideoloģija atbilst realitātes izšķērdēšanai zīmēs, simulācija atbilst realitātes īssavienojumam un tās dublēšanai ar zīmēm. Ideoloģiskās analīzes galamērķis vienmēr ir atveidot objektīvos procesus, bet neīstais uzdevums vienmēr ir – gribēt atveidot īstenību, ko slēpj simulakrs.

⁶ Šai darba investīciju liknei atbilst patēriņa investīciju paralēla samazināšanās. Pienācis gals automobiļa lietošanas vai prestiža vērtībai, gals milīgajām runām, kas pretstatīja baudas objektu darba objektam. Citas runas patiesībā ir *darba sarunas par patēriņa objektu*, mērķētas uz aktīvu, slāpējošu, puritānisku (lietojiet mazāk benzīna, gādājiet par savu drošību, ātrums ir pārsniegts utt.) reinvestīciju, bet mašīnu raksturlielumi tām šķietami pielāgojas. Ar polu pārstāšanu atrast izaicinājumu. Darbs kļūst par nepieciešamības objektu, automašīna kļūst par darba objektu. Nav cita labāka pierādījuma visu likmju vienādošanai. Tāpat ar "labējo" slīdēšanu vēlēšanās uz vēlēšanu "pienākuma" pusi izņemjas politiskās sfēras neiesaistīšanās.

Tieši tāpēc vara īstenībā tik lielā mērā ir vienisprātis ar ideoloģiskām runām un runām par ideoloģiju, jo tās ir runas par *patiesību* – vienmēr labas, pat un it īpaši, ja tās ir revolucionāras, pretnostatāmas simulācijas nāvīgajiem uzbrukumiem.

PANOPTIKAS* GALS

Arī 1971. gada amerikāņu TV reportāžu sērijas par Laudu ģimeni radikālā autentiskumā atsaucas uz pārdzīvoto, uz ekshumāciju, uz visbanālākā veida realitātes ideoloģiju: septiņi mēneši nepārtrauktas filmēšanas, 300 stundu ilgas tiešās pārraides bez scenārija vai pat tikai tā uzmetuma. Vienas ģimenes odiseja, tās traģēdijas, prieki, sarežģījumi *non stop* – īsi sakot, vēsturisks materiāls “bruto” veidā un “visskaistākais televīzijas varoņdarbs”, kas mūsu ikdienības mērogā salīdzināms ar filmu par cilvēka izkāpšanu uz Mēness. Visu sarežģī fakts, ka ģimene filmēšanas laikā izjuka: tā neizturēja krīzi, Laudi izšķīrās utt. Polemisks ir jautājums par TV vainu: vai televīzija ir atbildīga? Kas būtu noticis, ja TV tur nebūtu bijusi klā?!

Daudz interesantāka ir iedomā par Laudu filmēšanu tā, *it kā TV tur nebūtu*. Režisors triumfēja, sakot: “Viņi dzīvoja tā, it kā mūsu tur nebūtu.” Absurds un paradokšāls formulējums – vienlaikus ne patiens, ne nepatiess: utopisks. “It kā mūsu tur nebūtu” nozīmē “it kā *jūs* tur būtu”. Tieši šī utopija un paradokss fascinēja divdesmit miljonus televīzijas skatītāju daudz vairāk nekā “perversais” prieks par intimitātes sagraušanu. Runa nav ne par noslēpumu, ne par perversiju eksperimentos ar “patiesību”, bet par sava veida realitātes vai hiperrealitātes estētikas vēsmām, galvu reibinošām viltotas precizitātes trīsām, distancēšanos un vienlaikus arī palielinājuma drebuļiem, ko izsauc mēroga izkropļošana un pārmērīgā transparence. Pricēšanās par jēgas pārmērīgumu tad, kad latiņa tiek nolaista zemāk par parasto ūdens līniju: uzņemšanas fakts eksaltē nenozīmīgo. Te redzam, ka reālā nekad nav bijis (bet “it kā jūs tur būtu bijuši”). Bauda par mikroskopisku simulāciju, kas reālo grib padarīt hiperreālu. (Mazliet līdzīgi ir arī pornogrāfijā, kuras fascinācija ir vairāk metafiziska nekā seksuāla.)

---

* Mišels Fuko norāda uz Bentema *Panopticon*, sk. *Surveiller et punir*, 1997, p.233. – Zin. kons. piez.

Jau pati šīs ģimenes izvēle bija hiperreāla: tipiska amerikāņu ģimene, māja Kalifornijā, trīs garāžas, pieci bērni, sociāli un profesionāli pārtikuši, dekoratīva *housewife*, *standing uppermiddle*. Šī statistiskā nevainojamība savā ziņā to nolemj nāvei. *American way of life* ideālā varone kā seno laiku upurēšanā tika izvēlēta, lai izraisītu publikas sajūsmu un atdotu nāvei mediju – šā modernā fatuma apgaismojumā. Jo debesu uguns vairs nelist pār samaitātām pilsētām, mērķis kā izdzīvotās realitātes lāzera nazis dod nāvīgo dūrienu. “Laudi: vienkārši ģimene, kas piekrita atdoties televīzijas varai un pēc tam mirt,” teiks režisors. Tātad runa ir par upurēšanas procesu, par upurēšanas skatu, ko piedāvā divdesmit miljoniem amerikāņu. Masu sabiedrības liturģiskā traģēdija.

TV patiesība. Apbrīnojami divdomīgs termins. Runa ir par šīs ģimenes vai par TV patiesību? Īstenībā TV ir Laudu patiesība, tā ir īsta, tā dara īstu. Patiesība, kas vairs nav refleksīva, atspoguļojoša, ne arī perspektīva kā skatiens un visaptveroša sistēma, bet gan manipulējoša kā tests, kas zondē un aptaujā, kā lāzers, kas iztausta un nogriež, kā matrice, kas saglabā jūsu perforētos kadrus, kā ģenētiskais kods, kas nosaka jūsu kombinācijas, kā šūnas, kas sniedz informāciju jūsu pasaules uztverei. Tieši šādai patiesībai ar TV starpniecību tika pakļauti Laudi, un šajā ziņā tiešām ir runa par nonāvēšanu (bet vai runa vēl ir par patiesību?).

Panoptiskās sistēmas gals. TV acs vairs nav absolūtā skatienu avots, un kontroles ideāls vairs nav transparence. Tā vēl pieļauj objektīvu telpu (kā renesansē) un despotiska skatienu visvarenību. Tā vēl ir ja ne ieslodzījuma sistēma, tad vismaz pārmeklēšanas sistēma. Daudz jutīgāka, bet vienmēr ārpus, spēlējot uz pretstatu, ko rada “skatīšanās” un “būt skatītam”, pat ja pārskatāmības fokuss var būt akls.

Cita lieta, ka “ar Laudiem jūs neskatāties TV, bet gan TV skatās jūsu dzīvi” vai vēl: “Jūs neklausāties *Bez panikas*, tagad *Bez panikas* klausās jūs” – panoptiskās uzraudzības nosacījuma pēkšņa pārviešanās (uzraudzīt un sodīt) uz atrunāšanas sistēmu, kur ir likvidēta atšķirība starp pasīvo un aktīvo. Vairs nekādas prasības pakļauties modelim vai skatītam. “Jūs esat modelis!” “Jūs esat vairākums!” Tādas ir hiperreālistiskās kopības noslieces, kad reālais tiek atšķirts no modeļa kā statistiskā darbībā vai no medijiem kā Laudu operācijā. Tāda ir sabiedriskās attieksmes turpmākā stadija, mūsējā, tā vairs nav pārliecināšanas (klasiskā propagandas, ideoloģijas, reklāmas utt. ēra), bet atrunāšanas: “JŪS esat informācija, jūs esat sociāls, jūs

esat notikums, tas skar jūs, vārds ir dots jums utt.” Apvērsums, kura rezultātā kļūst neiespējami lokalizēt modeļa, varas, skatienu, paša medija instanci, jo *jūs* vienmēr jau esat otrā pusē. Nav vairs sīzeta, nav skatu punkta, nav ne centra, ne perifērijas: tīrā aploce, izliekums vai noliekums pa apli. Nav vairs ne vardarbības, ne uzraudzības: vienīgi “informācija”, slepenais dzēlīgums, ķēdes reakcija, lēnā implozija un telpas simulakri, kur atkal tēlo realitātes iespaidu.

Mēs vērojam perspektīvās un panoptiskās telpas galu (visu klasisko analīzi par varas “objektīvo” būtību vēl morāla un solidāra hipotēze) un tāvad *visa skatāmā likvidāciju*. Televīzija, piemēram, Laudu gadījumā vairs nav skatāms medijs. Mēs vairs neesam izrāžu sabiedrībā, par kuru runāja situacionisti, ne arī tās uzspiestā ārprāta un specifisku represiju paveidā. Medijs pats vairs nav uztverams kā tāds, un medija un vēstījuma saplūšana (Maklūans)⁷ ir šīs jaunās ēras pirmā lielā formula. Vairs nav mediju

---

⁷ Medija/vēstījuma sajaukums, protams, ir savstarpējā saistībā ar nosūtītāja un adresāta sajaukumu, tādējādi apzīmējot visas duālās, polārās struktūras, kas veidoja valodas loģisko organizāciju, ikvienu noteiktas jēgas izteiksmi attiecinot uz slaveno Jakobsona funkciju režģi. “Kustībā esošā” saruna jāuztver tiešā nozīmē: tas nozīmē, ka tā vairs neiet no viena punkta uz otru, bet noskrien ciklu, kas *nenoteikti* aptver raidītāja un uztvērēja pozīcijas, kopš šā brīža neuztveramu tīrā veidā. Tāpat vairs nav instances, izdevējas instances – vara ir kaut kas, kas cirkulē un kura avots vairs nav atrodams, cikls, kurā valdošā un valdītā pozīcijas apmainās vietām bezgalīgā reversijā, kas arī ir varas gals tās klasiskajā definīcijā. Varas, zināšanu, sarunu cirkularizācija izbeidz visu instanču un polu lokalizāciju. Pat psihoanalītikajā interpretācijā interpretētāja “vara” nenāk no kādas ārējās instances, bet no interpreta paša. Tas maina visu, jo tradicionālajiem varas turētājiem vienmēr var prasīt, kā viņi ieguvuši šo varu. Kas tevi padarīja par hercogu? Karalis. Kas tevi padarīja par karali? Dievs. Tikai Dievs vairs neatbild. Bet uz jautājumu: kas tevi padarīja par psihoanalītiķi? analītiķi var atbildēt: TU. Tā ar apvērstu simulāciju tiek izteikta pāreja no “analizēta” uz “analizētāju”, no pasīva uz aktīvo, kas tikai apraksta polu kustības iespaidu, apriti, kurā vara izzūd, izgaist perfektās manipulācijās (bet tās vairs nav direktīvās instances un skatienu, bet gan taustāmības un komutācijas veida). Apskatiet arī apriti valsts/ģimene, ko nodrošina sociālā un privātā šķēlums pa ūdensliniju un metastāziskā regulācija (J. Donzelot, *La Police des Familles*).

Līdz ar to nav iespējams uzdot slaveno jautājumu: “No kurienes jūs to ņēmt?” – “No kurienes jūs to zināt?” “No kurienes jums jūsu vara?”, nekavējoties nedzirdot atbildi: “Bet no *jums* es to ņēmu” – protams, jūs esat tas, kurš runā, jūs esat tas, kurš zina, jūs esat vara. Gigantiska vārdu riņķa deja, kas līdzvērtīga bezgalīgai šantāžai, neaicināta it kā runājoša subjekta atrunāšanai, bet atstāta bez atbildes, jo uz uzdoto jautājumu viņš nenovēršami atbild: bet *jūs* esat atbilde, vai: jūsu jautājums jau ir atbilde utt. – tā ir vārda sagūstīšanas, ar

vārda tiešā nozīmē: šis jēdziens tagad ir netverams, izplūdis un difraktēts realitātē, vairs pat nevar pateikt, ka tas tāpēc būtu cietis.

Tāda iejaukšanās, tāda endēmiska, hroniska, paniska mediju vīrusu klātbūtne, nespējot izolēt sekas – spektralizēta kā lāzera veidotās reklāmas skulptūras tukšā telpā, notikums, ko mediji izfiltrējuši – TV izšķīšana dzīvē, dzīves izšķīšana TV – ķīmiski nedalāmā šķīdumā: mēs visi esam Laudi, kas pakļauti nevis iebrukumam, spiedienam, vardarbībai un mediju un modeļu šantāžai, bet gan to indukcijai, infiltrācijai, to nemanāmai vardarbībai.

Taču jāpiesargās no negatīvā pavērsiena, ko uzspiež saruna: protams, nav jābaidās ne no slimības, ne no vīrusu infekcijas. Drīzāk mediji jāiedomājas tā, it kā tie atrastos ārējā orbītā, kā sava veida ģenētiskais kods, kas komandē reālā mutācijas par hiperreālo gluži kā cits kods, mikromolekulārais, komandē pāreju no vienas, reprezentatīvas, jēgas sfēras uz ģenētisko, ieprogrammēto signālu.

Tiek apstrīdēti visi tradicionālie kauzalitātes veidi: perspektīvais, deterministiskais veids, “aktīvais” veids, kritiskais, analītiskais – cēloņu un sekų nodalīšana, aktīvā un pasīvā, subjekta un objekta, mērķa un līdzekļu nodalīšana. Par šo veidu var teikt: TV mūs skatās, TV pārņem mūsu prātus, TV manipulē ar mums, TV informē mūs... Visā šajā procesā mēs esam atkarīgi no mediju analītiskās koncepcijas – no ārējā aktīvā un efektīvā faktora, no “perspektīvās” informācijas, kuras bēgšanas punkts ir reālā un jēgas horizonts.

Tomēr TV vajag uztvert kā DNS, kā rezultātu, kur izzūd pretējie determinācijas poli, pēc kontrakcijas vecās polārās shēmas nukleārā retrak-

izteiksmes brīvību maskētas izspiestas atzišanās, subjekta nosliekšanās uz viņa paša iztaujāšanu, atbilde pirms vēl izteikts jautājums žņaudzošā sofistika (te ir redzama visa interpretācijas un “vārda” apzinātās vai neapzinātās pašsuģestijas vardarbība).

Šis apvēršanas vai polu pretstatījuma simulakrs, šis ģeniālās izvairīšanās, kas ir ikvienas manipulatorās sarunas noslēpums, tāpat tagad visās jomās ikvienas jaunās varas noslēpums, pazūdot no skatuves, augšāmceļoties visiem vārdiem, no kuriem rodas šis fantastiskais klusējošais vairākums, kas ir mūsu laikmeta raksturīga iezīme, – tas viss, bez šaubām, ir sācies politiskajā sfērā ar demokrātijas simulakru, tas ir – ar Dieva instances aizstāšanu ar tautas instanci kā varas avotu un varas kā *emanācijas* aizstāšanu ar varas *reprezentāciju*. Antikoperniska revolūcija: nav vairs ne saules transcendentās instances, ne arī varas un zināšanu gaismas avota – viss nāk no tautas un viss tajā atgriežas. Ar šo brīnišķīgo *reciklēšanu* kopš masu vispārējo vēlēšanu tiesību scenārija sāk parādīties manipulācijas universālais simulakrs.

cija vienmēr uztur minimālo distanci starp cēloni un mērķi, starp subjektu un objektu: jēgas distanci, precīzāk, atšķirību, vismazāko iespējamo atstatumu (*PPEP!*), neatgriezenisku resorbcijas draudos nejausā un nenoteiktā procesā, kura gaitu pat nevar aptvert, jo tam ir pašam sava noteikta kārtība.

Tieši šī atšķirība izzūd ģenētiskā koda darbības laikā, kur noteikšana nav tik daudz atkarīga no molekulu nejaušības kā no tīras un vienkāršas *sakarības* likvidēšanas. Molekulārās vadības procesā, kas "nāk" no DNS kodola uz "substanci", ko tas "informē", vairs nav mērķa, enerģijas, noteikšanas, vēstījuma secības. "Pavēle, signāls, impulss, vēstījums": tas viss cenšas mums padarīt lietu saprotamu, bet ar analogijas palīdzību, pārveidojot – uzraksta, vektora, dekodēšanas nozīmē – dimensiju, par ko mēs neko nezinām – tā pat vairs nav "dimensija", vai varbūt tā ir ceturta dimensija (kas tiek noteikta citur, Einšteina relativitātē, absorbējot noteiktos telpas un laika polus). Patiesi, visu šo procesu mēs varam izprast tikai negatīvā formā: vairs nekas neatdala vienu polu no otra, sākumu no beigām, viens it kā ielaužas otrā, notiek it kā fantastiska teleskopēšana, divu tradicionālo polu ielaušanās vienam otrā: *implozija* – kauzalitātes starojošā veida absorbcija, determinācijas diferencējošā veida, ar tā pozitīvo un negatīvo elektrību – jēgas implozija. *Lūk, te sākas simulācija.*

Visur un vienalga kādā jomā – politikā, bioloģijā, psiholoģijā, medijos, visur, kur nevar tikt saglabāta divu polu atšķirība, sākas simulācija un tātad absolūta manipulācija – nevis pasivitāte, bet *aktīvā un pasīvā nenoskīršana*. DNS šo apšaubāmo redukciju realizē dzīvās matērijas līmenī. Televīzija – Laudu piemērā – arī sasniedz šo *nenosakāmo* robežu, kur viņi attiecībā pret TV vairs nav ne aktīvāki, ne pasīvāki, kā dzīvā matērija var būt attiecībā pret tās molekulāro kodu. Gan te, gan tur ir tikai savos vienkāršajos elementos neatšķetināma migla, neatšifrējama savā patiesīgumā.

ORBITĀLAIS UN NUKLEĀRAIS

Simulācijas apoteoze: kodoldraudi. Tomēr teroru vienmēr līdzsvaro tikai uzskatāma atrunāšanas sistēmas likne, kas no *iekšpusē* iespraukusies visās dzīves spraugās. Kodolpamiers tikai apzīmogo *banalizēto* atrunāšanas sistēmu, kas ir mediju visā pasaulē valdošās vardarbības bez sekām centrā, visu mūsu izdarīto izvēlu apšaubāmo priekšnoteikumu kodolā. Vismazāko

mūsu izturēšanās izpausmi regulē neitralizētas, indiferentas, ekvivalentas zīmes. Zīmes, kuru summa ir nulle, tāpat kā to zīmju, kas regulē “spēles stratēģiju” (bet īstais vienādojums ir citur, un nezināmais ir tieši šī mainīgā simulācija, kura no atomarsenāla veido hiperreālu formu, simulakru, kas dominē pār mums visiem un visus notikumus “uz zemes” reducē tikai uz īslaicīgiem scenārijiem, mums atvēlēto dzīvi pārveidojot par izdzīvošanu, par ķīlu bez spēles – pat neviena vērtīga vekselja par nāvi: vekselis jau iepriekš ir devalvējis).

Mūsu dzīves paralīzē nevis tiešie atomiznīcības draudi, bet gan atrunāšana, kas tās padara bālasinīgas. Bet šī atrunāšana rodas no tā, ka *pat reāls kodolkonflikts ir izslēgts* – jau iepriekš izslēgts kā reāla notikuma iespējamība zīmju sistēmā. Visi izliekas ticam šai draudu realitātei (militāristus vēl var saprast, jo uz spēles ir likta visa viņu darbība un viņu runas par “stratēģiju”), taču tieši šajā līmenī nav stratēģiska riska, un visa situācijas oriģinalitāte balstās uz destruktijas mazināšanu.

Atrunāšana izslēdz karu – ekspansiju sistēmu arhaisku vardarbību. Atrunāšana ir neitrāla vardarbība, implozīva, raksturīga metastabilām vai involutīvām sistēmām. Vairs nav ne atrunāšanas objekta, ne pretinieka, ne stratēģijas – tā ir struktūra riska iznīcināšanai uz visas planētas. Atomkara, tāpat kā Trojas kara, nebūs. Kodoliznīcināšanas risks kalpo tikai par aizbildinājumu, lai cauri ieroču pilnveidošanai – bet tā tik stipri pārsniedz vienalga kādu mērķi, ka pati jau ir spēkā neesamības simptoms – īstenotu universālu drošības, noslēgšanas un kontroles sistēmu, kuras atrunāšanas mērķis nemaz nav kodolkonflikts (tas nekad nav bijis likts uz spēles, izņemot, bez šaubām, aukstā kara pašu pirmo periodu, kad vēl nešķīra kodolkonfliktu no tradicionālā kara), bet gan daudz plašāku jebkura reāla notikuma iespējamību, visa tā, kas būtu notikums vispārējā sistēmā un salauztu tās līdzsvaru. Terora (baiļu?) līdzsvars ir līdzsvara terors (bailes?). *Vai: šausmu līdzsvarotība ir līdzsvarotības šausmas.*

Atrunāšana nav stratēģija, tā cirkulē un apmainās starp kodollielvalstīm gluži tāpat kā starptautiskais kapitāls monetāro spekulāciju orbitālajā zonā, ar kuras svārstībām pietiek, lai kontrolētu visas pasaules apmaiņu. Tādējādi ar *destruktijas naudu* (atsaucoties uz *reālu* destruktiju ne vairāk, kā peldošie kapitāli atsaucas uz reālo ražošanu), kas riņķo pa kodolorbītu, pietiek, lai kontrolētu ikvienu uz zemeslodes iespējamo vardarbību un potenciālo konfliktu.

Tas, kas veidojas šā noteikuma ēnā, aizbildinoties ar maksimāli "objektīviem" draudiem, ir tik maksimālas kontroles sistēmas pilnveidošana, kāda vēl nav pastāvējusi. Un visas planētas pieaugoša satelītizācija, ko izraisa šis drošības hipermodelis.

Tas pats ir ar *mierīgajām* kodolcentrālēm. Miera nodibināšana neveido atšķirības starp civilo un militāro: visur, kur tiek izstrādāti neatgriezeniski kontroles noteikumi, visur, kur drošības jēdziens kļūst visuvarens, visur, kur drošības *norma* aizstāj agrāko likumu un vardarbības arsenālu (tajā skaitā kara), tā ir augoša atrunāšanas sistēma, un tai apkārt aug vēsturiskais, sociālais un politiskais tuksnesis. Milzīga involūcija liek visiem konfliktiem, visiem galamērķiem, visām sadursmēm sarauties līdz ar šantāžu, kas tos visus izbeidz, neitralizē, iesaldē. Nekāds dumpis, nekāda vēsture vairs nespēj izvērsties atbilstoši savai loģikai, jo modina iznīcību. Vairs nav iespējama nekāda stratēģija, un eskalācija ir tikai bērnu spēle, kas atstāta militāristiem. Politiskais risks ir miris, paliek vien rūpīgi sagatavotu konfliktu un riska simulakri.

Arī "kosmiskā avantūra" spēlēja gluži to pašu lomu kā kodoleskalācija. Tādēļ tā tik viegli varēja nomainīt kodolsacensību sešdesmitajos gados (Kenedijs/Hruščovs) jeb attīstīties paralēli kā "mierīga līdzāspastāvēšana". Jo kāda tad ir kosmosa sacensības, Mēness iekarošanas, pavadoņu palaišanas galējā funkcija, ja ne radīt pasaules gravitācijas, satelītizācijas modeli, kura lunārais modulis ir lielisks embrijs: programmēts mikrokosms, kur *nekas nevar notikt nejauši*. Trajektorija, enerģija, aprēķini, fizioloģija, psiholoģija, vide – nekā netiek atstāts pašplūsmai, tas ir totāls normas universs – likums vairs nepastāv, likumus nosaka visu detaļu operatīvā imanence. Universs, no kura iztīrīti visi jēgas draudi, atrodas aseptikas un bezsvara stāvoklī – fascinē tieši šī perfekcija. Jo pūļa eksaltācija neaptver pirmā cilvēka izkāpšanu uz Mēness vai cilvēka pirmo soli kosmosa telpā (tas drīzāk būtu iepriekšējo sapņu gals), nē, apmātība atbilst programmēšanas pilnveidošanai un tehnikas manipulācijai. Programmētās norises imanentajam brīnumam. Apbur maksimālā norma un iespējamības pārvaldīšana. Modeļa reibonis, kas pievienojas nāves reibonim, bet bez bailēm vai reibuma. Ja likums ar savu likumpārkāpuma auru, ar savu vardarbības auru vēl novadīja perversu iztēli, tad norma fiksē, fascinē, pārsteidz un visu imagināro pakļauj involūcijai. Siki izplānotā programma vairs neliek sapņot.

Tās novērošana vien ir galvu reibinoša. Kā ieraudzīt nevainojamu pasauli, bez vājuma.

Turklāt tas ir programmatiskās nenovēršamības, drošības un maksimālas atrunāšanas modelis, kas mūsdienās nosaka sociālā izplatību. Tur arī ir rodams īstais kodolatslābums: tehnikas sīkumaina pārvaldīšana kalpo par sociālā sīkumainas pārvaldīšanas modeli. Arī te *nekas netiek pakļauts nejaušībām*, tieši tā arī ir socializācija, kas sākusies jau pirms gadsimtiem, bet mūsdienās ir iegājusi savā paātrinājuma fāzē, virzoties uz robežu, kas tika uzskatīta par eksplozīvu (revolūcija), bet tagad tiek saprasta kā apvērsts process, *implozīvs*, neatgriezenisks: vispārēja atrunāšana no jebkādas nejaušības, no jebkura negadījuma, no jebkurām pretrunām, no jebkura mērķa, no jebkuras pretestības, lūzuma vai sarežģītības normas izstrāvētajā socialitātē, kas veltīta informācijas mehānismu zīmīgai transparenci. Patiesi, kosmiskajiem un kodolmodeļiem nav noteiktu mērķu: ne Mēness atklāšana, ne militārais, ne stratēģiskais pārkums. To patiesā sūtība ir būt par simulācijas modeļiem, planetārās kontroles sistēmas paraugvektoriem (pat to scenāriju veidotājas vadošās varas nav brīvas – visa pasaule ir satelitizēta)⁸.

Pretoties acīmredzamajam: satelīts nav tas, kurš tāds šķiet pirmajā acu uzmetienā. Ar lidojošā objekta orbitālo ierakstu planēta Zeme kļūst par satelītu, tas ir zemes realitātes princips, kas kļūst ekscentriskis, hiperreāls un nenozīmīgs. Ar tādas kontroles sistēmas kā mierīgā līdzāspastāvēšana orbitālo iedibināšanos visas zemes mikrosistēmas satelitizējas un zaudē savu autonomiju. Šī ekscentriskā gravitācija absorbē visas enerģijas, visus notikumus, viss kondensējas un implodē uz vienīgo kontroles mikromodeli (orbitālo pavadoni) kā apgrieztā veidā; citā bioloģiskā dimensijā viss saplūst kopā un implodē uz ģenētiskā koda molekulāro mikromodeli. Sazarojoties kodolaspektam un ģenētiskajam aspektam divu atrunāšanas pamata kodu vienlaicīgajā debesbraukšanā, ikviens jēgas princips tiek absorbēts, ikviena realitātes izvēršana ir neiespējama.

Divu notikumu vienlaicīgums 1975.gada jūlijā to ilustrēja nepārprotami un spilgti: divu kosmosa kuģu, amerikāņu un padomju, satikšanās kosmiskajā telpā, kā arī mierīgās līdzāspastāvēšanas apoteoze – ķīniešu atteikša-

⁸ Paradokss: visas bumbas ir tīras: vienīgais piesārņojums ir to drošības un kontroles sistēma, kas rada veltīgu starojumu, *ja bumbas neeksplodē*.

nās no ideogramatiskās rakstības un tās pielāgošana latīņu alfabētam. Šis pēdējais fakts nozīmē izveidotas abstraktu zīmju sistēmas "orbitālo" iedibināšanos orbitā, no kuras izzudis visas savulaik īpatnās stila un rakstības formas. Valodas satelītizācija ir ķīniešu veids, kā ieiet mierīgās līdzāspastāvēšanas sistēmā, kas viņu debesis iezīmējas tieši vienā laikā ar divu satelītu savienošanos. Divu "Lielo" orbitālais lidojums, visu citu neitralizācija un homogenizācija uz zemes.

Tomēr, par spīti šai atrunāšanai ar orbitālo instanci – kodola vai molekulāro kodu –, notikumi uz zemes turpinās, ņemot vērā pasaules procesu savstarpējo saistību un informācijas vienlaicīgumu, aizvien vairāk notiek dažādi sarežģījumi, Taču tā nu ir iznācis, ka tiem nav nozīmes, tie ir vairs tikai simulācijas kulminācijas punkta dubultais rezultāts. Visspilgtākais piemērs var būt tikai Vjetnamas karš, jo tas notika vēsturiskas un maksimāli "revolucionāras" spēles un šīs atrunāšanas instances realizēšanas krustpunktā. Kāda bija šī kara jēga, un vai tā attīstība neapzīmogoja mūsu laikmeta kulminējošā un izšķirošā vēsturiskā notikuma beigas?

Kāpēc šis tik grūtais, tik garais un tik nežēlīgais karš kā pēc burvju mājienu izkļiedējās pāris dienās?

Kāpēc šai amerikāņu sagrāvei (vislielākā neveiksme ASV vēsturē) Amerikas iekšienē nebija nekādu atskaņu? Ja tā tiešām nozīmēja Savienoto Valstu stratēģisko sakāvi planētas mērogā, tā katrā ziņā būtu sagrāvusi iekšējo līdzsvaru un amerikāņu politisko sistēmu. Nekas tamlīdzīgs ne-notika.

Tātad notika kas cits. Jau pamatos šis karš bija tikai mierīgās līdzāspastāvēšanas izšķirošā epizode. Tā būtu iezīmējusi Ķīnas pievienošanos mierīgajai līdzāspastāvēšanai. Panāktā un garu gadu gaitā konkretizētā Ķīnas neiejaukšanās, Ķīnas mācīšanās pasaules *modus vivendi*, pāreja no pasaules revolūcijas stratēģijas uz spēku un kundzības dalīšanas stratēģiju, pāreja no radikālas alternatīvas uz politiskām pārmaiņām sistēmā, kas tika noregulēta būtiskos jautājumos (normalizētas Vašingtonas un Pekinas attiecības): tā bija Vjetnamas kara ķīla, un šajā nozīmē ASV aizgāja no Vjetnamas, taču karu uzvarēja.

Un karš "spontāni" beidzās tad, kad mērķis bija panākts. Tāpēc karš tika atrisināts un ar tādu vieglumu dislocēts.

Tas pats pazemojums ir saskatāms kaujas laukā. Karš turpinājās tik ilgi, līdz tika likvidēti elementi, kas nepiekāpās veselīgai politikai un varas

disciplīnai, kaut arī tā bija komunistu vara. Tad, kad karš beidzot pārgāja regulārās Ziemeļu armijas rokās un izslidēja no partizāņu rokām, karadarbība varēja apstāties: tā bija sasniegusi savu mērķi. Tātad likme šai spēlē bija politikas nomaiņa. Kad vjetnamieši pierādīja, ka viņi vairs nav neprognozējama apvērsuma nesēji, viņiem varēja pasniegt roku. Tas, ka tur bija komunistu režīms, īstenībā nebija svarīgi: bija pierādījies, ka tam var uzticēties. Tas ir pat efektīvāks nekā kapitālisms "mežonīgo" un arhaisko pirmskapitālisma struktūru likvidācijas stadijā.

Tas pats scenārijs bija karam Alžīrijā.

Cits šā un turpmāk jebkura cita kara aspekts: aiz bruņotās vardarbības, aiz pretinieku nāvīgā antagonisma – kas šķiet cīņa uz dzīvību un nāvi, kas tiek tā izspēlēta (citādi taču nevarētu sūtīt cilvēkus ziedot savu dzīvību tādās spēlītēs), aiz šiem nāves cīņu simulakriem un visas pasaules nežēlīgās sacensības abi pretinieki pamatā ir solidāri pret kādu lietu, nenosauktu, nekad vārdā neminētu, kuras objektīvais kara rezultāts ar abu pušu vienādu līdzvainību ir totāla likvidācija: cilšu, kopienas pirmskapitālistiskās struktūras, apmaiņas veida, valodas, simboliskās organizācijas formas, tieši to vajag iznīcināt, tieši tā gals ir kara mērķis – un tas viss savā acīm redzamajā un milzīgajā nāves aparātā ir tikai šā sociālā terorista racionalizācijas process – slepkavība, uz kuras pamata varēs iedibināties sabiedriskums, neatkarīgi no tā atkarības – komunistu vai kapitālistu. Totāla sazvērestība, kur notikusi darba dališana starp diviem pretiniekiem (kuri tādēļ pat var pieļaut ievērojamus upurus) ar vienu mērķi – pazemot un piejaucēt sabiedriskās attiecības.

"Ziemeļvjetnamieši ir saņēmuši ieteikumus ļauties amerikāņu klātbūtnes likvidācijas scenārijam, kuras laikā, protams, jāglābj prestižs."

Šis scenārijs: ārkārtīgi nežēlīgā Hanojas bombardēšana. Apšaudišanu briesmīgajam raksturam nevajag slēpt, ka tās bija tikai simulakri, lai ļautu vjetnamiešiem izlikties, ka pakļaujas kompromisam, un Niksonam, ka ļauj amerikāņiem samierināties ar savas armijas vienību atkāpšanos. Viss bija saskaņots, nekas nebija objektīvi apdraudēts, vien fināla pasākuma ticamība.

Lai kara sludinātāji, augsto kara vērtību turētāji pārāk neviļas: kaut tikai simulakrs, karš tāpēc nav mazāk nežēlīgs, tas sagādā reālas ciešanas, un bojā gājušie un veterāni ir tādi paši kā citos karos. Šis noteikums vienmēr tiek izpildīts, tāpat teritorijas sadale un disciplinārā sabiedrība. Pretinieku

pretišķības vairs nepastāv, vairs nav antagonisko cēloņu realitātes, vairs nav kara ideoloģijas nopietnības. Vairs nav arī uzvaras vai sakāves realitātes, jo karš ir process, kas triumfē tālu pāri savai šķietamībai.

Katrā ziņā pacifikācija (jeb atrunāšana), kas tagad dominē pār mums, stāv pāri karam un mieram, tā ik brīdi ir kara un miera ekvivalents. "Karš, tas ir miers," teica Orvels. Arī šeit divi pretējie poli implodē viens otrā jeb pārstrādā viens otru – pretrunu vienlaicīgums, kas reizē ir gan parodija, gan visas dialektikas gals. Tā var pilnīgi paslidēt garām kāda kara patiesībai: zinot, ka tas bija beidzies, pirms vēl tam bija pienācis gals, ka karš bija izbeigts tieši pašā kara kodolā, un var būt, ka tas nekad nav sācies. Arī daudzi citi notikumi (naftas krīze utt.) *nekad nav sākušies*, nekad nav bijuši citādi kā vienīgi mākslīgi sarežģījumi – abstrakcijas, erzaci un artefakti – vēstures, katastrofu un krīžu, kas domātas, lai vēsturisko ieguldījumu turētu hipnozes varā. Visi mediji un oficiālie informācijas scenāriji te ir tikai tāpēc, lai uzturētu notikuma, spēles realitātes, faktu objektivitātes ilūziju. Visi notikumi jālasa apvērstā veidā, kad var redzēt (komunisti "pie varas" Itālijā, mirstošās etnoloģijas, padomju gulagu un disidentu retro, pēcnāves atklāšana, gandrīz vienlaicīgi ar mežoņu zaudētās "atšķirības" atklāšanu), ka viss notiek pārāk vēlu – vēsture ar aizkavēšanos, aizkavēšanās spirāle, ka viss izlietojis savu nozīmi jau ilgi pirms notikuma un nu dzīvo tikai līdz ar zīmju mākslīgu dzirkstīšanu, ka visi šie notikumi seko cits citam bez kādas loģikas, totālā atšķirību līdzvērtībā, dziļā vienaldzībā par to sekām (taču notikumu vairs nav: tie izsīkst to acimredzamajā veicināšanā) – tā ikviena filma par "aktualitātēm" atstāj drūmu kiča, retro un reizē arī porno iespaidu – to, bez šaubām, zina visi, bet līdz galam to neviens nepieņem. Simulācijas realitāte ir neizturama – nežēlīgāka nekā Arto Cietirdības teātrī, kas arī bija dzīves dramaturģijas mēģinājums, pēdējais ķermeņa, asins, vardarbības idealitātes izlēciens sistēmā, kas to jau nesa prom tur, kur tiek uzsūktas visas spēles, neatstājot nekādas asiņainas pēdas. Mums tā spēle jau ir zināma. Visa dramaturģija un pat visi reālie cietsirdības apraksti jau ir zuduši. Saimnieko simulācija, un mums ir tiesības tikai uz retro, uz zaudēto referenču rēgainu rehabilitāciju, kas līdzīga parodijai. Viss vēl notiek mums apkārt atrunāšanas aukstajā gaismā (ieskaitot Arto, kuram līdz ar citiem ir tiesības uz viņa atdzīvināšanu, uz otro eksistenci kā cietsirdības *referenci*).

Tieši tāpēc kodolieroču straujā vairošanās nepalielina risku sagaidīt atomsprādzienu vai atomavāriju – izņemot laika posmā, kad "jaunās"

kodolvaras varētu tikt kārdinātas šos ieročus izmēģināt "reāli", nevis kā atrunāšanas ieroci (kā amerikāņi darija Hirosimā – bet tieši viņiem vienīgajiem bija tiesības uz šo bumbas "lietošanas vērtību", visi tie, kas tai tiks klāt, turpmāk tiks atrunāti no lietošanas jau ar šo piederības faktu vien). Iestāšanās kodolklubā, kā to skaisti varētu nosaukt, ļoti ātri izdzēs (kā arodbiedrību varas izplatīšanās strādnieku pasaulē) ikvienu vājo dziņu uz vardarbīgu iejaukšanos. Atbildība, kontrole, cenzūra, pašatrunāšana vienmēr attīstās ātrāk nekā pašu spēki vai rīcībā esošie ieroci: tas ir sabiedriskās kārtības noslēpums. Tādējādi iespēja paralizēt veselu valsti, nospiežot kloķi, *gādā*, lai tehniķi un elektriķi nekad šo ieroci nelietotu: un tā viss totālā un revolucionārā streika mīts sabrūk tajā brīdī, kad ir doti visi līdzekļi – bet, ak vai! *Tieši tāpēc*, ka ir doti visi līdzekļi. Tieši uz to balstās atrunāšanas process.

Tātad ir visai iespējams kādu dienu ieraudzīt, ka kodollielvalstis eksportēs uz visām malām atompēkstacijas, atomieročus un atombumbas. Kontroli ar draudiem nomainīs daudz iedarbīgākā stratēģija – savaldīšana ar bumbu un bumbu īpašnieku. Mazās "lielvalstis", kas iedomāsies, ka pērk savu autonomo spēka ieroci, nopirks atrunāšanas vīrusu, viņu pašu atrunāšanas vīrusu. Tas pats ir ar atomstacijām, ko mēs jau piegādājam: tā kā neitronu bumbas sašķoņa visu vēstures asumu, viss riskē uzsprāgt. Šajā ziņā kodolmateriāls visur ievada paātrinātu *implozijas* procesu, tas sasaldē visu sev apkārt, absorbē visu dzīvo enerģiju.

Kodolmateriāls vienlaikus ir gan pieejamās enerģijas, gan visu enerģiju kontroles maksimizācijas kulminācijas punkts. Aizslēgšana un kontrole palielinās tādā pašā mērā (un, bez šaubām, vēl ātrāk) kā atbrīvojošās virtualitātes. Tas jau bija mūsdienu revolūciju aporija. Tas atkal ir absolūts kodolprakses paradokss. Enerģijas sasaldē pašas savās liesmās, tās atrunā pašas sevi. Vairs nav redzams, kāds projekts, kāda vara, kāda stratēģija, kāds subjekts varētu slēpties aiz šā žoga, šis gigantiskās kādas sistēmas piesātināšanas ar viņas pašas jau neitralizētajiem, nelietojamajiem, nesaprātīgajiem, neeksplozīvajiem spēkiem – ja nepastāvētu *eksplozijas uz iekšpusi* – *implozijas* – iespējamība, kad visas enerģijas tiks iznīcinātas katastrofiskā procesā (burtiskā nozīmē, tā sakot, visa cikla reversijas ziņā tā minimālajā punktā, enerģiju atgriešanās ziņā to zemākajā līmenī).

VĒSTURE: RETRO SCENĀRIJS

Vardarbīgās un aktuālās vēstures periodā (piemēram, laikā starp abiem pasaules kariem, arī aukstā kara laikā) tieši mīts iekaro kino kā iedomātais saturs. Tas ir lielo despotisko un leģendāro augšāmcelšanos zelta laikmets. Mīts, ko vēstures vardarbība izdzinusi no realitātes, patvērumu rod kino. Šodien vēsture pati iekaro kino pēc tā paša scenārija – vēsturiskās spēles, ko padzinis no mūsu dzīves šis gigantiskais neitralizācijas veids, kura vārds ir mierīga līdzāspastāvēšana pasaules mērogā un miermīlīga monotonija ikdienas līmenī – vēsture, ko eksorcējusi lēnā un brutālā sasaldējuma sabiedrība, svin savu augšāmcelšanos uz ekrāniem pilnā spēku plaukumā, atbilstoši tam pašam procesam, kas kādreiz lika atdzīvoties senaizmirstajiem mītiem.

Vēsture ir mūsu aizmirstā reference, tā sakot, mūsu mīts. Tieši šādā nozīmē tā turpina mītus uz ekrāna. Būtu ilūzija priecāties par šo “kino veicināto vēstures apziņu”, tāpat kā priecājās par “politikas ielešanu universitātē”. Tas pats pārpratums, tā pati mistifikācija. Politika, kas ienāk universitātē, ir tā, kas iziet no vēstures, tā ir retro politika, zaudējusi savu būtību un legalizējusies virspusējā darbībā, izliekoties par spēli un augsni avantūrām, šī politika ir kā seksualitāte vai permanentā izglītība (vai kā – savā laikā – sabiedriskā drošība): liberalizācija pēc nāves.

Šā perioda lielais notikums, lielais traumatisms ir šī stipro referenču agonija, reālā un racionālā agonija, kas ievada simulācijas ēru. Kamēr tik daudzas paaudzes, arī pēdējā, pārsteidzoši ilgi ir dzīvojušas vēstures atspērienā, eiforiskā vai katastrofiskā revolūcijas perspektīvā – šodien ir iespaids, ka vēsture ir atkāpusies, atstājot aiz sevis indiferentu miglu, kuru šķērso strāvojums, bet kura ir tukša no savām referencēm. Tieši šajā tukšumā atplūst bijušās vēstures fantomi, notikumu, ideoloģiju, retro modes gūzma –

ne vairs tik ļoti, kā cilvēki to iedomājas vai uz to vēl balsta dažas cerības, bet vienkārši, lai atdzīvinātu laiku, kad *vismaz* bija vēsture, *vismaz* bija vardarbība (kaut arī fašistiska), kad *vismaz* bija risks uz dzīvību vai nāvi. Viss ir labs, lai izmuktu no šā tukšuma, no šīs vēstures un politikas leikēmijas, no šīs vērtību hemorāģijas, – šīs nabadzības ietvaros *vīsi* saturī ir juku jukām atminami, visa iepriekšējā vēsture jucekliģi ceļas augšā – nekāda spēka ideja vairs netiek selekcionēta, tikai nostalgija uzkrājas bez gala: karš, fašisms, divdesmito gadu zelta laikmeta atliekas, kad revolucionāras cīņas, viss ir vienlīdzīgs un bez atšķirības sajaucas drūmā un skumīgā eksaltācijā, retro fascinācijā. Tomēr pavisam nesenajai pagātnei ir savas privilēģijas (fašisms, karš, pēckara laiks – neskaitāmās filmas, kas mums uzvedī vēl tuvāku, vēl perversāku, blīvāku, satraucošāku aromātu). To var izskaidrot, atsaucot atmiņā (arī varbūt retro hipotēze) freidisko fetišisma teoriju. Šī trauma (referenču zaudējums) ir līdzīga tai, ko gūst bērns, atklājot dzimumu atšķirības, tikpat nopietna, tikpat dziļa, tikpat neatgriezeniska: kāda objekta fetišizācija notiek, lai padarītu okultāku šo neizturamo atklājumu, bet precizāk, kā saka Freids, tā nav jebkura lieta, tā bieži vien ir pēdējā pamanītā lieta pirms traumējošā atklājuma. Tādējādi fetišizētā vēsture lielākoties būs tā, kurai nekavējoties sekoja mūsu “nereferenču” ēra. Tur rodama fašisma un kara noturība retro ainās – sagādīšanās, radniecība, kas nebūt nav politiska, no fašisma pieminēšanas ir naivi secināt par fašisma atdzimšanu mūsdienās (tas ir tieši tāpēc, ka tā vairs nav, ka ir kaut kas cits, kas nav tik saistošs, tāpēc fašisms ar savu retro izfiltrēto un estetizēto cietsirdību var kļūt fascinējošs.)¹

¹ Fašisms, tā izcelsmes un kolektīvās enerģijas mistika, ko līdz galam nav varējis izskaidrot neviens (ne marksisti ar savām manipulācijām ar dominējošo šķiru, ne reihisti ar masu seksuālo vēlmju apspiešanu, ne delēziēši ar savu despotisko paranoju), var tikt interpretēts kā “iracionāla” mitisko un politisko referenču pārsolišana, kolektīvo vērtību traka intensifikācija (asinis, rase, tauta utt.), nāves reinjekcija, “nāves politiskās estētikas” reinjekcija, kādā brīdī, kad vērtības burvības un kolektīvo vērtību zaudēšanas, racionālās sekularizācijas un visas dzīves unidimensifikācijas, visas sabiedriskās un privātās dzīves operacionalizācijas process Rietumos jau smagi jūtams. Un atkal visi līdzekļi ir gana labi, lai tikai izbēgtu no šīs vērtību katastrofas, no dzīves neitralizācijas un pacifikācijas. Fašisms ir pretošanās tam, dziļa pretošanās, iracionāla, vājprātīga, vienalga, tas nebūtu novadījis šo masu enerģiju, ja tā nebūtu pretošanās kaut kam vēl sliktākam. Tā nežēlība, bailes ir samērojamas ar *šīm citām bailēm, kas ir realitātes un racionālā neatsķiršana*, kura Rietumos ir padziļinājusies, un tā ir atbilde uz to.

Tādā veidā vēsture izdara savu pēcnāves triumfējošo ieciešanu kino. (termins "vēsturisks" ir pārdzīvojis tādu pašu likteni: "vēsturisks" brīdis, piemineklis, kongress, persona līdz ar to tiek pielīdzināti fosilijām). Tās atkārtota injekcija nav līdzvērtīga apziņai, bet nostalgijai par zudušām referencēm.

Tas nenozīmē, ka vēsture nekad nav parādījusies kino kā spēkpilns laiks, kā aktuāls process, kā sacelšanās, nevis kā augšāmcelšanās. "Realitāte" tāpat kā kino kādreiz bija vēsture, bet tagad vairs nav. Tai vēsturei, ko mums "atdod" šodien (tieši tāpēc, ka tā mums bija atņemta), nav vairāk sakara ar "vēsturisko realitāti" kā glezniecībā modernajam zīmējumam ar klasisko reālismu. Modernais zīmējums ir *lūgums* pēc līdzības, bet tajā pašā laikā neapstrīdams pierādījums priekšmetu izzušanai to attēlojumos: *hiperreālisms*. Lietas tur mirdz tādā hiperlīdzībā (kā vēsture mūsdienu kino), ka tās vairs īstenībā nelīdzinās nekam, vien līdzības tukšajam tēlam, vien formai, kam nepiemīt atveidojums. Tas ir dzīvības un nāves jautājums: šīs lietas vairs nav ne dzīvas, ne mirstīgas. Tieši tāpēc tās ir tik precīzi, tik siki izstrādātas, tik sastingušas tajā stāvoklī, kādā tās pārsteigusi brutālā realitātes zaudēšana. Visas šīs vēsturiskās filmas (un ne tikai): "Ķīniešu kvartāls", "Kondora trīs dienas", "Barijs Lindons", "1900", "Prezidenta palīgi" utt., pat to perfekcija izraisa mulsumu. Iespaidis ir tāds, it kā būtu darišana ar perfektiem pārfilmējumiem, ar neparastām montāžām, kas vairāk atklāj kombināciju kultūru (jeb mozaīku Maklūana nozīmē), ar lielām foto, kino, vēsturiskās sintēzes mašīnējām utt., nevis ar īstām filmām. Vienosimies par vienu: to kvalitāte nav apstrīdama. Problēma drīzāk ir tāda, ka tās savā ziņā mūs atstāj pilnīgi vienaldzīgus. Piemēram "Last Picture Show": jābūt vismaz tik izklaidīgam kā es, lai to skatītos kā oriģinālu piecdesmito gadu produkciju: ļoti laba tikumu un noskaņas filma mazā Amerikas pilsētiņā utt. Mulsināja tikai vieglas aizdomas: tā bija pārāk laba, labāk veidota, labāka par citām, bez psiholoģiskām, morālām vai sentimentālām kļūmēm, kas raksturīgas tā laika filmām. Mani pārņēma apstulbums, kad atklāju, ka filma ir uzņemta septiņdesmitajos gados, perfekts retro, sterilizēts, nospodrināts, piecdesmito gadu filmu hiperreālistisks aizvietojuums. Dzirdamas runas par mēmo filmu atkārtotu filmēšanu, bez šaubām, arī šie atdarinājumi būtu labāki par

tā laika filmām. Atklājas vesela filmu paaudze, kas varētu būt tas pats, kas cilvēkam ir viņam līdzīgais robots: lieliski artefakti, nevainojami, ģeniāli simulakri, kam trūkst vienīgi iztēles un tās īpašās halucinācijas, kas rada kino. Lielākā daļa no tām, ko mēs redzam šodien turklāt (labākās) jau ir no šīs sugas. Šajā ziņā "Barijs Lindons" ir vislabākais piemērs: nekad nav bijusi labāka, nekad nebūs labāka ... kādā nozīmē? Ne jau tēlu radīšanas jomā, kāda tur tēlu radīšana, tā ir *simulācija*. Izfiltrēti visi indīgie izstarojumi, visas sastāvdaļas ir lieliski dozētas, nekādu kļūdu.

Prieks ir *cool*, auksts, pat ne estētisks vārda tiešajā nozīmē: funkcionāls, aprēķināts, izblēdīts. Vajag vien iedomāties par Viskonti ("Gepards", "Senso" u.c., kas dažos aspektos liek domāt par "Bariju Lindonu"), lai uztvertu atšķirību ne tikai stilā, bet arī kinematogrāfiskajā darbībā. Viskonti darbos ir jēga, vēsture, juteklīga retorika, pagājušais laiks, aizrautīga spēle ne tikai vēsturiskajā saturā, bet arī režijā. Nekā no tā visa nav Kubrika darbos, kurš manipulē ar savu filmu kā šaha galdiņu, no vēstures faktiem uzmeistarot operatīvu scenāriju. Un tas neatsaucas uz veco smalkuma gara un ģeometrijas gara opozīciju: tas vēl nāk no spēles un no jēgas apspēlēšanas. Tikmēr mēs ieejam tādū filmu ērā, kam vairs nav īstas jēgas, kas ir lielas sintēzes mašīnas ar maināmu ģeometriju.

Vai kaut kas no tā jau nav manāms Leones vesternos? Varbūt. Visas norādes virzās uz to pusi. "Ķīniešu kvartāls": ar lāzeru pārzīmēts detektīvgabals. Tas īstenībā nav jautājums par perfekciju: tehniskā pilnība var būt jēgas *sastāvdaļa*, un tādā gadījumā tā nav ne retro, ne hiperreālistiska, tā ir mākslas rezultāts. Šeit tā ir modeļa rezultāts: tā ir referenču taktiskā vērtība. Ja nav reālas jēgas *sintakses*, ir vairs tikai kopuma *taktiskās* vērtības vai, piemēram, CIP kā mitoloģiska visu varoša mašīna, Roberts Redfords kā daudzprofilu zvaigzne, sabiedriskās attiecības kā obligātas atsauces uz vēsturi, *tehniskā virtuoziāte kā piespiedu reference kinematogrāfam* apvienojas vienkārši apbrīnojami.

Kino un tā trajektorija: no visfantastiskākā vai mītiskākā uz reālistiskāko un uz hiperreālistisko.

Kino savos pašreizējos centienos aizvien vairāk un vairāk un ar aizvien lielāku un lielāku pilnību tuvojas absolūtai realitātei gan savā banalitātē, ticamībā, savā kailajā atklātībā, garlaicībā un tajā pašā laikā savā paštais-

niņā, savās pretenzijās uz realitāti, tūlītēju, nenožīmīgu, kas ir pats trakākais pasākums (tāpat pretenzijas, kas piemīt dizainera funkcionālismam – dizainam – lietām augstākajā pakāpē, kas tik ļoti atbilst savām funkcijām, savai lietošanas vērtībai, ir pilnīgi bezjēdzīgs pasākums), nevienai kultūrai nekad nav bijis tik naivs un paranoisks, puritānisks un teroristisks skatījums uz zīmēm.

Terorisms vienmēr ir reāls.

Vienlaicīgi ar šo mēģinājumu panākt absolūtu atbilstību realitātei, kino tuvojas arī absolūtai atbilstībai sev pašam – un tā nav pretruna: tā tieši ir hiperrealitātes definīcija. *Hypotipose et spécularité**. Kino plaģiē pats sevi, kopē sevi, atkārtο savus klasiskus, retroaktivizē savus oriģinālos mitus, pārtaisa mēmās filmas vēl pilnīgākas nekā oriģināls utt.: tas viss ir loģiski, *kino ir apbūris pats sevi kā pazaudēts objekts, gluži tāpat kā to (un mūs) apbur realitāte kā zaudētā reference*. Kino un iztēlei (romantiskā, mītiskā, nereālā, arī reibinošā kino tehnikas izmantošana) kādreiz bija dzīvas attiecības, dialektiskas, pilnasinīgas, dramatiskas. Attiecības, kas mūsdienās veidojas starp kino un realitāti, ir apgrieztas, negatīvas attiecības; tās rodas no abu komponentu specifisko iezīmju zaudēšanas. Auksta kolāža, vēsa tuvība, divu aukstu mediju, asimetrisku attiecībās vienam pret otru, sterilās laulības: kino centieni likvidēties absolūtā realitātē, realitāte, kas kopš ilga laika absorbēta kinematogrāfijas (vai televīzijas) hiperrealitātē.

Vēsture ir spēcīgs mīts, varbūt pēdējais lielais mīts, kam piemīt cieša saikne ar zemapziņu. Vēsture ir mīts, kas vienlaicīgi balstīja gan notikumu un cēloņu “objektīvu” secību un runas stāstošā ritējuma iespēju. Vēstures laikmets, ja tā var teikt, ir arī romāna laikmets. Tieši kāda notikuma vai stāstījuma *teiksmainais* raksturs, *mītiskā* enerģija, šķiet, zūd aizvien vairāk. Aiz attīstītās un demonstratīvās loģikas maskējas apsēstība ar vēsturisko *ticamību*, ar perfektu atskaiti (turklāt it kā reālā laika, ar Žannas Hilmanas sīkumaini fiksēto ikdienišķo trauku mazgāšanu), šī negatīvā un neprātīgā ticamība pagātnes materiālismam, vienai pagātnes vai tagadnes aīnai, absolūta pagātnes vai tagadnes simulakra restitūcijai, kas ir aizstāta ar jebkuru citu vērtību – mēs visi esam līdzdalībnieki, un tas ir neatgriežami. Jo tieši

* Hipotipoze – dzīvs un tēlainis apraksts, spēkularitāte – uzskatāma atspoguļošana. – Tulk.piez.

kino pats ir veicinājis vēstures izžušanu un arhīvu kāpšanu tronī. Kino un foto visai plaši veicinājis vēstures sekularizāciju, vēstures fiksāciju tās vizuālajā formā, tieši objektīvā par spīti mītiem, kas to caurvij.

Šodien kino var likt lietā visu savu talantu, visu savu tehniku, lai reanimētu to, ko tas pats palīdzējis likvidēt. Augšāmcelsies tikai rēgi, un tajos maldās kino pats.

HOLOKAUSTS

Masveida iznīcināšanas aizmiršana ir iznīcināšanas sastāvdaļa, jo tā nozīmē piemiņas, vēstures, sabiedrības u.c. aizmiršanu. Šī aizmiršana ir tikpat būtiska kā notikums pats, kas nekādā ziņā mums nav sasniedzams, notikuma patiesība mums nav pieejama. Patiesa aizmiršana ir pārāk bīstama, to vajag izdzēst ar mākslīgu atmiņu (šodien visas mākslīgās atmiņas izdzēš cilvēku atmiņu, kura izdzēš cilvēkus no viņu pašu atmiņas). Šo mākslīgo atmiņu īsteno ar masveida iznīcināšanas skata atkārtotu uzvedumu – taču par vēlu, daudz par vēlu, lai atmiņa varētu velties viņiem un patiesi kaut ko traucēt, īpaši un galvenokārt ar auksta medija starpniecību, izstarojot aizmirstību, atrunāšanu un vēl sistemātiskāku iznīcināšanu nekā vispār iespējams, nekā tas notika koncentrācijas nometnēs. Televīzija. Īstais jebkura notikuma vēsturiskuma gala iznākums. Ebrejus salādē nevis krematorijas krāsnīs vai gāzes kamerās, bet gan skaņu lentēs un attēlu lentēs, televīzijas ekrānā un mikroprocesoros. Aizmirstība, galu galā estētikas dimensijā pārsniegta iznīcināšana – tā beidzas retro, tādā veidā tā tiek atspoguļota masu limenī.

Sociāli vēsturiskās dimensijas veids, kas vēl palika aizmirsts savā vainas apziņas, kaunīgās slēpšanās, noklusēšanas formā, vairs pat netiek pieminēts, jo nu jau notikums ir “visiem zināms”, visa pasaule drebēja un šņukstēja, skatoties masveida iznīcināšanu – droša zīme, ka “tas” vairs nekad neatkārtosies. Bet tas, ko šādi un bez liekiem izdevumiem izdzen kā ļauno garu, tikai maksājot dažu asaru cenu, patiesi vairs nekad neatkārtosies, jo kopš tā brīža iznīcināšana notiek nemitīgi un precīzi tajā formā, kādā tā it kā atklāta tajā pašā it kā eksorcisma medijā – televīzijā. Tas pats aizmiršanas, likvidācijas process, tā pati atmiņu un vēstures likvidācija, tas pats apgrieztais implozīvais starojums, tā pati bezatbalss absorbcija, tas pats

“melns caurums” kā attiecībā uz Aušvici. Kā var gribēt, lai mēs noticētu, ka TV pacels Aušvices vērtību, liekot starot kolektīvās apziņas uzplaisnījumam, kas gan ir tās mūžīgā saglabāšana citādā veidā, šoreiz nevis kādas iznīcināšanas *vietas*, bet gan atrunāšanas *medija* aizbildniecībā.

Sabiedriba negrib saprast to, ka *holokausts* ir *vispirms* (un vienīgi) notikums vai, drīzāk, *televizēts* objekts (Maklūana pamatlukums, to nevajag aizmirst), tā sakot, mēģinājums uzsildīt vēsturiski *aukstu* notikumu, traģisku, tomēr aukstu. Pirmo lielo notikumu – gan auksto sistēmu, atdzesēšanas, atrunāšanas un iznīcināšanas sistēmu – kas turpmāk attīstīsies citās formās (ieskaitot auksto karu utt.) un skars neieinteresētas masas (ebrejus vairāk skars viņu tautasbrāļu nāve, un eventuāli, izveidojusies pašvadība masām, kas pat vairs nesacelsies: atrunātas līdz nāvei, atrunātas pat no savas nāves), “uzsildot” šo auksto notikumu ar auksta medija – televīzijas – starpniecību un liekot priekšā masām, kas pašas ir aukstas un ko šajā sakarā nepārņems nekas vairāk kā tikko jaušami drebuļi un pēcnāves emocijas, arī drebuļi būs atrunājoši, kas masām liks nogrimt nebūtībā ar savdabīgi labu un estētisku katastrofas apziņu.

Lai “uzsildītu” vēsturisko notikumu, nepietiek ar politisko un pedagoģisko aranžējumu vien, kas nāk no visām pusēm un mēģina atjaunot kaut kādu jēgu notikumam (šoreiz televīzētam notikumam). Šantāža ceļ paniku ap šā raidījuma iespējamām sekām bērnu un pieaugušo iztēlē. Visi pedagogi un sociālie darbinieki tiek mobilizēti, lai izfiltrētu “uzsildīto” faktu, it kā tur, šajā mākslīgajā atdzīvināšanā, būtu kādas infekcijas briesmas! Briesmas drīzāk rada tieši pretējais: no aukstā uz auksto, auksto sistēmu sociālais inertums, it īpaši TV. Tātad būtu nepieciešams, lai visi cilvēki saņemtos un pārveidotu sociālo, silto sociālo, karsto diskusiju, tātad saskarsmi, sākot jau no iznīcības aukstā monstra. Trūkst azarta, iesaistīšanās, vēstures, vārdu. Tā ir pamatproblēma. Tātad mērķis ir attieksmi veidot par katru cenu, un TV raidījums tam nolūkam šķiet labs diezgan: notvert miruša notikuma mākslīgo siltumu, lai uzsildītu sociālā mirušo ķermeni. Tur vēl arī papildus jāpieskaita medijs, lai paceltu efekta cenu ar *feed-back** palīdzību: tūlītējas aptaujas, kas apstiprina raidījuma masu efektu, vēstījuma kolektīvo trāpījumu – kaut gan šīs aptaujas, protams, nav

---

* Atgriezeniskā saite. – Tulk.piez.

pārbaudījušas neko citu kā vien medija paša televizuālo iedarbību. Taču šo misēkli nekad nevaļag pieminēt!

Līdz ar to vajadzētu runāt par televīzijas auksto gaismu, par to, kāpēc tā nav kaitīga iztēlei (arī bērnu iztēlei) – tā vispār vairs neveicina nekādu iztēli un tas notiek tā vienkāršā iemesla dēļ, ka *televīzija vairs nav tēls*. To pretstatot vēl joprojām ar intensīvu iztēli apdāvinātajam kino (bet aizvien un aizvien mazāk apdāvinātajam, jo aizvien vairāk un vairāk inficētam ar televīziju) – jo kino ir tēls. Ne tikai ekrāns un vizuālā forma, bet *mīts*, kaut kas, kas vēl saistīts ar dubli, no iedomātā, no spoguļa, no sapņa utt. Nekā no visa tā nav televīzijas tēlā, kurš nerosina neko, bet magnetizē tikai to, kas ir vienīgi ekrāns, pat nē: miniaturizēta gala stacija, kas patiesībā nekad vējoties rodas jūsu galvā – jūs esat ekrāns, un televīzija jūs skatās – visus neironus pārveido par tranzistoriem un slīd kā magnētiskā lente – lente, nevis tēls.

ĶĪNAS SINDROMS

Pamata likme ir televīzijas un informācijas līmenī. Gluži tāpat kā ebreju masu iznīcināšana pazuda aiz *Holokausta* televīzētā notikuma – televīzijas aukstais medijs vienkārši aizstāja auksto iznīcināšanas sistēmu, ko ar tās starpniecību varēja izdzīt no sevis, – tādējādi “Ķīnas sindroms” ir lielisks televīzētā notikuma pārākuma piemērs, kas aizsedz kodolnotikumu, kurš savukārt paliek mazticams un savā ziņā – iedomāts.

Turklāt filma to parāda, īpaši to negribot: tā nav nejaušība, kas liek televīzijai atrasties tieši tur, kur tas notiek, tā ir TV ielaušanās centrālē, kas gandrīz liek izraisīties kodolnegadījumam – jo TV ir gluži kā notikuma priekšvēstnese un arī ikdienas pasaules modelis: realitātes un reālās pasaules telesaiste – jo TV un informācijai vispār piemīt katastrofas forma Renē Tomā noteiktā un topoloģiskā nozīmē: veselas sistēmas radikālas kvalitātīvās pārmaiņas. Vai, drīzāk, ir tā, ka TV un nukleārajam ir vienāda daba: aiz enerģijas un informācijas karstajiem un negentropiskajiem jēdzieniem tie slēpj vienu un to pašu auksto sistēmu atrunāšanas spēku. Arī TV ir ķēdes reakcijas kodolprocess, tikai implozīvs: tā atdzēsē un neitralizē notikumu nozīmi un enerģiju. Tādā veidā nukleārais aiz sava iedomātā eksplozijas riska slēpj ilgu auksto katastrofu, atrunāšanas sistēmas vispārināšanu.

Un filmas beigās vēlreiz redzam, ka notiek otrā masīvā preses un TV ielaušanās, kas provocē traģēdiju, kad īpašās vienības noslepkavo tehnisko direktoru, aizstājējtraģēdija nenotikušajai kodolkatastrofai.

Nukleārā un televīzijas saplūsmē ir nolasāma tieši attēlos: nekas tik ļoti neatgādina kodolcentrāles komandpunktu un tālvadību kā TV, studijas un atomstacijas pultis iztēlē sajaucas ar televīzijas stacijas ierakstu un raidošo studiju pultīm. Tātad viss norisinās starp šiem diviem poliem: otrā, reaktora “sirds”, teorētiski ir īstā notikuma sirds, par kuru mēs neuzzināsim neko,

tā ir kā realitāte, netverama un neizprotama, un filmā tai nav gandrīz nekāda nozīme (kad mēģina mums iedvest katastrofas nenovēršamību, iztēlē nekas nenotiek: traģēdija norisinās uz ekrāna, bet nekur citur).

*Harisburga*¹, *Votergeita* un *tīmeklis*: tā ir *ķīniešu sindroma* trilōģija, kur vairs nav zināms, kas ir cēlonis, kas sekas: ideoloģiskais arguments (*Votergeitas* sekas) nav vienīgi kodolbruņošanās simptoms (*Harisburgas* sekas) vai datorizētās pasaules modelis (*tīmekļa* sekas) – vai realitāte (*Harisburga*) nav vienīgi iztēles simptoms (*tīmeklis* un “Ķīnas sindroms”) vai otrādi? Brīnišķīga nenoteiktība, simulācijas ideālā konstelācija. Tātad “Ķīnas sindroms” ir lielisks nosaukums, jo simptomu un to konverģences apgrieziskums vienā un tajā pašā procesā veido tieši to, ko mēs saucam par sindromu – tas, ka tas ir Ķīnas, šim sindromam piešķir tikai krustvārdu mīklas vai dvēselisku mocību poētisko aromātu.

“Ķīnas sindroma” un *Harisburgas* mulsiņošā mijiedarbība. Vai tas viss ir tik nejauši? Pat pavirši nerēķinot, simulakra un realitātes maģiskās saites, ir skaidrs, ka *sindroms* ir cieši saistīts ar *Harisburgas* “reālo” negadījumu nevis atbilstoši cēlonības loģikai, bet gan ar aplipšanas un klusējošās analogijas attiecībām, kas saista reālo ar modeļiem un ar simulakriem: TV veiktajai nukleārā *indukcijai* filmā ar satraucošu nepārprotamību atbild filmas izraisītā *Harisburgas* kodolnegadījuma *indukcija*. Savāda filmas notikumu aizsteigšanās priekšā realitātei, vispārsteidzošākā, par kuras liecieniem mums bija lemts kļūt: reāli notiekošais precīzi atkārtoja simulakru, arī tā nenoteikto, nepabeigto, katastrofas raksturu, kas ir galvenais, raugoties no atrunāšanas redzes punkta: realitāte sakārtojās atbilstoši filmas tēlam, lai radītu katastrofas *simulāciju*.

Bet mēs varam izvēlēties arī ačgārnu loģiku un “Ķīnas sindromā” saskatīt patieso notikumu, bet *Harisburgā* tā simulakru, tas ir tik viegli kā spert soli. Jo kodolrealitāte ar tādu pašu loģiku darbojas filmā ar televīzijas efektiem, kā *Harisburga* darbojas “Ķīnas sindroma” efekta “realitātē”.

Taču tas pat vairs nav *Harisburgas* oriģinālais prototips, kaut kas nav simulakrs tur, kur cits ir realitāte: nav nekā cita kā vien simulakri, un *Harisburga* ir sava veida simulācija otrā pakāpē. Kaut kur jau ķēdes reakcija notiek, un var būt, ka mēs tādēļ dabūsim galu, bet *ši ķēdes reakcija nekad nav atomu, bet gan simulakru un simulācijas reakcija*, kurā patiesi nozūd visa

¹ Negadījums atomcentrālē *Three Miles Island*, kas sekoja neilgi pēc filmas iznākšanas.

istenības enerģija, nevis krāšņā atomsprādzienā, bet slepenā un nepārtrauktā implozijā, kas varbūt šobrīd iegūst vēl nāvējošākus apgriezienus nekā visas tās eksplozijas, par kurām mums piedziedātas pilnas ausis.

Jo eksplozija vienmēr ir apsolījums, tā ir mūsu cerība: redzat, kā filmā tāpat kā Harisburgā visi gaida, kad “uzies gaisā”. Gaida, ka destrukcija pateiks savu vārdu un atbrīvos mūs no šim vārdā nenosaucamajām bailēm, no šīs atrunāšanas panikas, ko tā veic neredzamās kodolpanikas veidā. Lai reaktora “sirds” beidzot parāda savu karsto iznīcības spēku, lai pārliecina mūs par savu klātbūtni – kaut arī tā būtu katastrofiska, enerģijas pārpilna – un sola mūs apbalvot ar savu *izrādi*. Jo nelaime ir tā, ka nav atomizrādes, atomenerģijas šausmu tirā veidā (Hirosima ir jau notikusi) un tāpēc eksplozija tiek noraidīta – attieksme pret to būtu vienkārši lieliska, ja pakļautos izrādēm kā iepriekšējās enerģijas formas. Katastrofas *otrā atnākšana* ir mūsu mesianiskā libido mākslīgā barība.

Tomēr tieši tas vairs nenotiks. Tas, kas notiks, nekad vairs nebūs eksplozija, bet gan implozija. Nekad vairs mēs nesastapsim enerģiju tās acīm skatāmajā un patētiskajā formā – visu eksplozijas romantiku, kam piemita tāds pat šarms kā revolūcijai – bet gan simulakra auksto enerģiju un tās atšķaidījumu homeopātiskās dozās informācijas aukstajās sistēmās.

Par ko gan citu sapņo mediji, ja ne to, kā izraisīt notikumus tikai ar savu klātbūtni vien? Visi par to žēlojas, bet slepenībā visus šī iespējama valdzina. Tā ir simulakru loģika, tā vairs nav dievišķā iepriekš nolemtība, tā nozīmē iepriekš bijušos modeļus, bet ir tikpat nepielūdzama. Un tieši tāpēc notikumiem vairs nav jēgas: ne jau tāpēc, ka tie būtu nenozīmīgi paši par sevi, bet tāpēc, ka iepriekš jau ir bijis modelis, kuru attiecīgais process var vienīgi atkārtot. Vai tad nebūtu brīnišķīgi, ja “Ķīnas sindroma” scenārijs atkārtotos Fesenheimā, kad Francijas elektrotikli aicināja vizītē žurnālistus, ja šajā sakarā atkārtotos negadījums, ko varētu saistīt ar maģisko aci, ar mediju provocējošo klātbūtni? Ak vai, nekas nenotika! Tomēr! Tik spēcīga ir simulakru loģika: nedēļu vēlāk arod biedrību pārstāvji atrada plaisas centrālē. Infekcijas brīnumi, analogisko ķēdes reakciju brīnumi.

Tā tad filmas būtība nav vis Voterģeitas seku iemiesojums Džeinas Fondas personā, ne arī atomnegadījumus atmaskojošā TV, bet gan gluži pretēji – TV kā paralēlā orbita un kodolreakcijas ķēdei paralēla reakcija. Bez tam, pašās beigās – un te filma ir nesaudzīga pati pret savu argumentu – kad Džeina Fonda pa tiešo liek uzsprāgt patiesībai (Voterģeitas maksimālās

sekas), tās tēls tiek pretstatīts tēlam, kas tam nepielūdzami sekos un izdzisis uz ekrāna: kaut kādam reklāmas ziņsnim. *Network* sekas tālu pārspēj Votergeitas sekas un noslēpumainā veidā uzplaukst Harisburgas sekās, tā sakot, nevis atombojāējā, bet kodolkatastrofas *simulācijā*.

Turklāt tieši simulācija ir efektīva, bet reālais nekad. Kodolkatastrofas simulācija ir šā radošā un universālā atrunāšanas pasākuma stratēģiskā kompetence: iedresēt tautas paklausīt absolūtās drošības ideoloģijai un disciplīnai – ieaudzināt domu par šķelšanos un par plaisu. Tādēļ nepieciešams, lai plaisa būtu fikcija. Reāla katastrofa novilcinātu lietas, tā radītu retrogradu incidentu, varbūt eksplozīva rakstura (neko nemainot lietu ritējumā: vai tad Hirosima jūtami attālināja vai atrunāja no vispasaules atrunāšanas procesa?).

Arī filmā reālā saplūšana būtu slikts arguments: tā noslidētu katastrofu filmu līmenī – vāja jau likumsakarīgi, jo attiecina lietas uz tiro notikumu. “Ķīnas sindroms” savu spēku rod katastrofas filtrēšanā, uzmācīgās kodoldomas destilācijā caur visuresošo informācijas releju herciem. Tas mums māca (nemaz to negribēdams), ka *atomkatastrofa nenotiek, nav radīta, lai notiktu*, arī realitātē nē, ne vairāk kā atomu konflikts aukstā kara nogalē. Baiļu līdzsvars balstās uz atomu konflikta mūžīgo nenoteiktību. Atoms un kodols ir radīti, lai tiktu izsēti atrunāšanai, un vajag, lai katastrofas vareniņa nevis muļķīgi eksplodētu, bet gan tiktu izkliedēta nebeidzamajos informācijas tiklos homeopātiskās, molekulārās devās. Tur tad arī notiek istā saindēšanās, nekad ne bioloģiska vai radioaktīva, bet gan garīga destrukcija, ko izraisījusi katastrofas ietekme uz saprātu.

Uzmanīgi vērtējot, filma mūs ievada un, ejot vēl tālāk, tā mums sniedz Votergeitai diametrāli pretēju mācību: ja mūsdienās visa stratēģija ir garīgais terors un atrunāšana saistībā ar nenoteiktību un mūžīgo katastrofas simulāciju, tad vienīgais veids, kā remdēt šo scenāriju, būtu *likt notikt* katastrofai, veidot vai atveidot *reālu* katastrofu. Pie tā laiku pa laikam ķeras Daba: iedvesmas brīžos Dievs ar savām kataklizmām atraisa baiļu līdzsvaru, kurā ieslēgusies cilvēce. Cilvēku sabiedrībā pie tā ķeras terorisms: likt uzrasties reālai vardarbībai, taustāmai, pret drošības neredzamo vardarbību. Tur tad arī slēpjas tās divdomīgums.

APOKALIPSE

Kopola savu filmu taisa tā, kā amerikāņi karo – šajā nozīmē tā ir vislabākā liecība – ar tādām pašām pārmērībām, līdzekļu pārtēriņu, briesmīgo atklātību... un ar tādiem pašiem panākumiem. Karš kā atvars, kā tehnoloģiski un psihodēliski murgi, karš kā specefektu parāde, karš ir kļuvis par filmu vēl pirms filmēšanas. Karš izbeidzas tehnoloģiskos izmēģinājumos, bet amerikāņiem tieši tāda arī ir kara nozīme: izmēģinājumu lauks, milzu platības, kur pārbaudīt ieročus, metodes, spēkus.

Neko citu Kopola nedara: pārbauda *kino iejaukšanās spēku*, tāda kino ietekmi, kas kļuvis par specefektiem pārbagātu mašīnēriju. Šajā ziņā viņa filma tomēr ir kara pagarinājums ar citiem līdzekļiem, šā nepabeigtā kara nobeigums un apoteoze. Karš kļuvis par filmu, filma kļuvusi par karu, tie saplūst viens ar otru un abi vienlaikus izpaužas tehnikā.

Kopola bija īstā kara vadonis tāpat kā Vestmorlends*: nemaz nepieminot ģeniālo ironiju – ar napalmu nosvilināt filipīniešu ciematus, lai atveidotu Dienvidvjetnamas ellī: kino visu pārņēma un sāk no gala: filmēšanas Moloha cienīgais priekš, upurēšanas priekš par izšķiestiem miljardiem, par visu šo līdzekļu holokaustu, par visām peripētijām un par žilbinošo paranoju, kas jau no paša sākuma šo filmu uzskatīja par *pasaulē* līmeņa vēsturisku notikumu, kurā atveidotais Vjetnamas karš ir vienīgais iespējams, cita nav bijis – Kopola liek mums noticēt, ka Vjetnamas karš “pats sevi” varbūt nekad nav noticis, ka tas ir tikai sapnis, ļauns napalma un tropu murgs, psihotropisks sapnis, kura likme nav vis uzvara vai politika,

---

* Vestmorlends, Viljams Čailds – galvenais amerikāņu bruņoto spēku virspavēlnieks Vjetnamā, kura devīzes bija “izdedzinātā zeme”, “atrodi un iznīcīni”. – Tulk.piez.

bet pārmērīgie upurēšanas apmēri, ko izvērš vara, kas filmē pati sevi savā attīstībā, varbūt nemaz negaidot neko citu kā vien superfilmas iesvētīšanu, kas padara vēl iespaidīgāku šā kara masu skatu efektīgumu.

Attieksmē pret karu nekam nav reālas distances, ne kritiskas attieksmes, ne arī vēlēšanās “apzināties sirdsapziņu”: un savā ziņā tā ir šīs filmas brutālā vērtība – izvairīšanās no kara morālās psiholoģijas samaitājošās ietekmes. Kopola var helikoptera pilotu izdaiļot ar kavalērista cepuri un likt viņam šķaidīt vjetnamiešu ciematu, skanot Vāgnera mūzikai, – tur mūzika neiezīmē ik pa laikam filmas kritiskos punktus, tā ir iekļauta mašīnērijā, tā ir specefektu daļa un arī viņš pats tādā veidā taisa kino ar tādu pašu retro megalomāniju, ar tādu pašu nenozīmīgu aizrautību, ar tādu pašu ākstīgi pārspilētu efektu. Bet, lūk, viņš mūs ar to satriec, tas ir biedējoši, un mēs varam sev jautāt: kā tādas šausmas ir iespējamās (nerunājot par karu, bet tieši par filmu)? Bet atbildes nav, spriedums nav iespējams, par šo briesmīgo lietu var pat liksmot (tieši tāpat kā par Vāgneru), tomēr kāda maza domiņa neliek mieru, tā nav ļauna, nav vērtējums, – tā saka, ka Vjetnamas karš un šī filma ir piegriezti pēc viena mēra, nekas tās nešķir, šī filma ir kara sastāvdaļa, ja īsto karu amerikāņi zaudēja (tā izskatījās), tad šo viņi noteikti uzvarēja. “Apokalipse” ir pasaules mēroga uzvara. Kinematogrāfiskā varenība ir vienlīdzīga vai pārāka par rūpniecisko un militāro mašīnu spēku, vienlīdzīga vai pārāka par Pentagonu un valdībām.

Un pēkšņi filma kļūst interesanta: tā retrospektīvi apgaismo (tas pat nav retrospektīvi, jo filma ir viena fāze šajā karā bez atrisinājuma) to, ko šis karš jau bija uzvandījis, politiskos terminus lietojot – neloģiski: amerikāņi un vjetnamieši jau bija salīguši mieru, un tūlīt pēc naidīgajiem uzbrukumiem amerikāņi piedāvāja savu ekonomisko palīdzību, tieši tāpat kā viņi bija iznīcinājuši džungļus un pilsētas, tieši tā kā tagad viņi taisa savu filmu. Mēs neko nesaprotam ne no kara, ne no kino (vismaz no šā), ja nepamanām šo nenoteiktību, kas vairs nav saistīta ar ideoloģiju vai morāli, ar labo vai ļauno, bet ar destrūkcijas un produkcijas reversibilitāti, ar kādas lietas imanenci tieši vēsturē, ar visu tehnoloģiju organisko metabolismu, sākot no bumbu bedru paklāja pēc uzlidojuma līdz filmiņai...

BOBŪRAS* EFEKTS

Implozija un atrunāšana

Bobūras efekts, Bobūras mašīnērija, Bobūras *lieta*... Kā lai to nosauc? Šī plūsmu un zīmju, tiklu un strāvu karkasa mikla – pēdējā tieksme iztulkot struktūru, kurai vairs nav vārda. Sociālo attiecību struktūru, kas pakļauta virspusejai ventilācijai (animācija, pašpārvalde, informācija, mediji) un neatgriezeniskai dziļumā vērstai implozijai. Būdam pieminekļis masu simulāciju spēlēm, Centrs funkcionē kā visu kultūras enerģiju absorbējoša un aprijoša krāsns – gandrīz kā 2001. gada melnais monolīts: nejēdzīga visu to saturu konvekcija, kas nākuši tur materializēties, absorbēties un iznīcināties.

Visapkārt kvartālam ir tikai glazūra – balsināšana, dezinfekcija, snobisks un higiēnisks dizains – taču galvenokārt garīgā ziņā: tā ir vakuuma veidošanas mašīna. Gandrīz tā kā kodolcentrāles: īstās to radītās briesmas nav vis nedrošība, piesārņojums, eksplozija, bet gan maksimālās drošības sistēma, kuras starojums ir tām visapkārt, kontroles un atrunāšanas glazūra, kas izplešas soli pa solim pa visu teritoriju, tehniskais, ekoloģiskais, ekonomiskais, ģeopolitiskais laķējums. Kāda nozīme kodolreakcijai: centrāle ir matrice, kurā izstrādājas *absolūtas* drošības modelis, kas tiks vispārināts visā sabiedriskajā jomā un kas savā dziļākajā būtībā ir atrunāšanas modelis (tas pats, kas visā pasaulē valda pār mums zem mierīgās līdzāspastāvēšanas un atomkatastrofas simulācijas zīmes).

---

* Bobūra jeb Ž.Pompidū centrs: Publiskā informācijas bibliotēka, Modernās mākslas muzejs Parīzē, modernās arhitektūras objekts. – Tulk.piez.

Tas pats modelis, saglabājot proporcijas, tiek izstrādāts Centrā: kultūras šķelšanās, politiskā atrunāšana.

Jāsaka, ka fluīdu plūsma ir nevienlīdzīga. Ventilācija, atvēsināšana, elektriskie tikli – “tradicionālie” fluīdi tur cirkulē labi. Bet cilvēciskā starojuma plūsma ir jau daudz sliktāk nodrošināta (arhaiskais slidošo kāpņu risinājums plastikas caurulēs, bet vajadzēja vai nu iesūkt un izspļaut, vai, es nezinu, kā, bet šis fluīdu barokālās teatralitātes tēls, kas rada karkasa oriģinalitāti, tā liek domāt). Kas attiecas uz darbiem, lietām, grāmatām un tā sauktajām “polivalentajām (daudzpusīgajām)” iekštelpām, to fluīdi galīgi necirkulē. Jo dziļāk iekšā, jo mazāka aprīte. Tas ir pretstats Ruasī, kur, no futuristiska dizaina “kosmiskā” centra virzoties uz “satelītiem” utt., pliekani nonākam pie... tradicionālajām lidmašīnām. Bet nesakarība (neatbilstība) ir tā pati. (Kā Bobūrā ir ar naudu, šo otru fluīdu, kā ir ar tās aprīti, emulsiju, nokrišņiem?)

Tās pašas pretrunas līdz pat personāla izturēšanās veidam, kas pielāgots “daudzfunkcionālajai” telpai bez privātas darba telpas. Vienmēr gatavi lēkt kājās, modri, cilvēki tēlo īpašu stāju – “cool”, lunkanu, ļoti elegantu, pielāgotu “modernas” telpas “struktūrai”. Apsēdušies savā stūrī, kas nemaz nav stūris, viņi par varītēm cenšas radīt ap sevi mākslīgu vientulību, ievēstīties “burbuli”. Arī tā ir jauka atrunāšanas taktika: viņi ir nolemti visu enerģiju izlietot šajā individuālajā aizsardzībā. Savādi, bet te rodamas tās pašas pretrunas, kas raksturīgas Bobūras lietai: mobils, pārmainīts, moderns un *cool* eksterjers, taču interjers krampjaini pieķēries vecajām vērtībām.

Šī atrunāšanas telpa, kas uzrunā ar saredzamības, caurredzamības, daudzfunkcionalitātes, konsensus un kontakta ideoloģiju un sankcionē šantāžu ar drošību, šodien virtuāli ir arī visu sabiedrisko attiecību telpa. Te ir visas sabiedriskās runas un gan šajā plānā, gan attieksmē pret kultūru Bobūra, būdama pilnīgā pretrunā ar tās skaidri saprotamajiem mērķiem, ir ģeniāls mūsdienu monuments. Ir tik jauki iedomāties, ka tās ideja nav dzimusi kādā revolucionārā dvēselē, bet gan iedibinātās kārtības loģiku prātos, kam nepiemīt ne drusciņas kritiskā gara un kas tātad ir tuvāki patiesībai, savā ietiepībā spēdami izveidot īstenībā nevadāmu mašīnēriju, kura pat veiksmes gadījumā izslīd no viņu kontroles un kura ir pašreizējo lietu stāvokļa visprecīzākais atspulgs.

Protams, viss Bobūras kulturālais saturs ir anahronisks, jo šim arhitektoniskajam ietērpam varētu atbilst tikai pilnīgs vakuums telpas iekšpusē. Vispārējais iespaids ir, ka viss it kā atrodas komā, ka viss gaida, lai tam iepūš dzīvīgumu, bet notiek tikai reanimācija, un tas ir labi, jo kultūra ir mirusi. To Bobūra iezīmē apbrīnojami, tomēr kaunīgā veidā, kaut gan būtu vajadzējis triumfāli pieņemt šo nāvi un uzcelt pieminekli vai antipieminekli, līdzvērtīgu sava laika Eifeļa torņa falliskajam veltīgumam. Pieminekli totālajai atvienošanai, hiperrealitātei un kultūras implozijai – kas mums šodien veikta tranzistorizēto strāvu iespaidā un ko vienmēr apdraud gigantisks īssavienojums.

Bobūra, tā jau ir kompresija à la Sezārs* – tādas kultūras simbols, ko nospiedis pašas svārs – kā mobilie automobiļi, kas pēkšņi sastinguši stingrā ģeometriskā figūrā. Tādi kā Sezāra vāģi, izsprukuši no ideālas avārijas, ne vairs iekšējas, bet ārejas, ar metālisku un mehānisku struktūru, un šī avārija no tiem varētu veidot kubiskas dzelzu kaudzes, kur haoss no cauruļēm, izlietnēm, karosērijām, metāla un cilvēku miesas haosa iekšpusē ir veidots ģeometriskā atkarībā no iespējami vismazākās telpas – tā Bobūras kultūra ir sadrupināta un sapresēta savos vismazākajos pamatelementos – mirušu transmisiju un metabolisma saišķis, sastindzis kā zinātniskās fantastikas mehanoids.

Bet te nevis salauž un sapresē visu kultūru šajā karkasā, kas pilnīgi noteikti izskatās pēc kompresijas, tā visa vietā te *izstāda* Sezāru. Te izstāda Dibifē un kontrkultūru, kuras apvērstā simulācija kalpo par referenci mirušajai kultūrai. Šajā karkasā, kas būtu varējis kalpot par mauzoleju zīmju nevajadzīgai darbotiesspējai, no jauna izstāda Tengeli efemērās un pašdestruktīvās mašīnas kā kultūras mūžības zīmi. Tā tiek neitralizēts viss kopums: Tengeli ir iebalzamēts muzejiskajā iekārtojumā, Bobūra līdz ar savu uz mākslu pretendējošo saturu ir pazeminājusi savu limeni.

Laimīgā kārtā visi šie kultūras vērtību simulakri jau iepriekš ir iznīcināti ar Centra arhitektūru¹. Jo tā ar šo cauruļu tiklu un izstāžu vai vispasaules gadatirgus celtnes izskatu, ar šo no visas tradicionālās mentali-

* Baldaccini, Cēzar (dz.1921.) – franču skulptors, sešdesmitajos gados sāka veidot skulptūras no saspīestiem automobiļiem. – Tulk.piez.

¹ Vēl cita lieta iznīcina Bobūras kultūras projektu: pati masa, kas tur gāžas, lai to baudītu (par to vēl tiks minēts tālāk).

tātes vai monumentalitātes atrunājošo trauslumu (izrēķināto?), atklāti proklamē, ka mūsu laiks vairs nekad nebūs ilgstošs, ka mūsu vienīgais īslaicīgums mērāms ar paātrināto ciklu un otrreizējo pārstrādi, fluīdu plūsmu un pāreju. Mūsu kultūra ir ogļūdeņraža, rafinēšanas, krekinga, kultūras molekulu šķelšana un to pārkombinēšana sintētiskos ražojumos. To Bobūramuzejs grib noslēpt, bet Bobūra-karkass atklāj. Un tieši tas patiesībā rada karkasa skaistumu un iekštelpu neveiksmi. Katrā ziņā “kultūras ražojumu” ideoloģija pati ir ikvienai kultūrai antiētiska tāpat kā saredzamība un daudzfunkcionālā telpa: kultūra ir noslēpuma, valdzinājuma, iniciācijas, ierobežotas un augsti ritualizētas simboliskas apmaiņas vieta. Tur neviens neko nevar darīt. Jo ļaunāk masām, jo ļaunāk Bobūrai.

Ko tad vajadzētu izvietot Bobūrā?

Neko. Tukšumu, kas nozīmētu jebkādas jēgas kultūras un estētisko jūtu izzušanu. Bet tas vēl ir pārāk romantiski un izmisīgi, šis tukšums varētu būt antikultūras šedevrs.

Varbūt stroboskopisko un žiroskopisko gaismu virpuļošanu, kas sašvīkā telpu, kur pūlis veidotu kustīgo pamatelementu?

Patiesi, Bobūra labi ilustrē faktu, ka simulakru kārtību uztur tikai iepriekšējās kārtības alibi. Te karkass, viss plūsmā un virsmas savienojumos, uzdodas par dziļas tradicionālas kultūras saturu. Iepriekšējo simulakru (jēgas) kārtība piegādā turpmāko tukšo matēriju, kas pat vairs nepazīst atšķirību starp vārda skanisko formu un jēgu, starp ietvaru un saturu.

Tātad jautājums: “Ko vajadzētu izvietot Bobūrā?” ir absurds. Uz to nevar atbildēt, jo interjera un eksterjera neatbilstība vairs nav apstrīdama. Tā ir mūsu patiesība, Mēbiusa patiesība – bez šaubām, nerealizējama utopija, kurai Bobūra tomēr dod iemeslu, tajās robežās, kur vienalga kāds no tā saturiem ir *aplamība* un ko jau iepriekš iznīcina ietvars.

Tomēr – tomēr... ja Bobūrā kaut kas varētu būt – tad tas varētu būt labirints, bezgalīga kombināciju bibliotēka, nejauša likteņu pārdale ar spēļu vai loteriju starpniecību – īsāk, Borhesa pasaule – vai arī Apļa drupas: garum gara nosapņotu indivīdu virtene, kur cits citu nosapņo (ne sapņo Disnejlanda, bet praktiskās fantāzijas laboratorija). Izmēģinājumu vieta dažādiem reprezentācijas procesiem: difrakcijai, implozijai, demultiplikācijai, nejaušai sasaistīšanai un zīrīšanai – gandrīz kā Sanfrancisko Eksploratoriumā vai Filipa Dika romānos – tātad, simulācijas un fascinācijas

kultūra, nevis vienmēr ražošanas un jēgas kultūra: lūk, ko varētu ierosināt šeit izvietot un kas nebūtu nožēlojama antikultūra. Vai tas ir iespējams? Acīm redzot, šeit nē. Bet šī kultūra tiek veidota citur, visur, nekur. Jau sākot no šā brīža, vienīgā īstā kultūras, masu kultūras, mūsējās (nav vairs nekādu atšķirību) prakse ir manipulatoriska, no gadījuma atkarīga, labirintiska zīmju prakse, kam vairs nav jēgas.

No cita viedokļa nav tiesa, ka Bobūrā ir satura un saturošā neatbilstība. Tā ir taisnība, ja oficiālajam kultūras projektam piešķir kaut kādu kreditu. Bet tieši tas nenotiek. Bobūra ir tikai milzīgs transmutāciju darbs ar šo izslavēto, tradicionālo jēgas kultūru, kas pakļauta nejaušajai zīmju secībai, simulakru kārtai (trešajai), pilnīgi homogēnai ar fasādes strāvojumiem un caurulēm. Un tas tāpēc, lai masas iedresētu šajā jaunajā “pusradītāja” kārtā, uz ko tās šeit skubina – ar pretēju aizbildinājumu tās “piekultūrēt” jēgai un dziļumam.

Tā tad jābalstās uz aksiomu: Bobūra ir *kulturālās atrunāšanas monuments*. Šā muzejiskā scenārija aizsegā, kas kalpo tikai kultūras humānās fikcijas glābšanai, tiek veikts īsts *kultūras sēru darbs**, ko masas liksmi veicinājušas.

Un tās gāžas Centram virsū. Tur slēpjas Bobūras augstākā ironija: masas gāžas uz turieni ne tāpēc, ka izslāpušas pēc kultūras, kas tām bijusi liegta gadsimtiem, bet tāpēc, ka pirmo reizi tās var masveidīgi piedalīties šajā milzīgajā dziļākajā būtībā vienmēr nīstās kultūras sēru darbā.

Tā tad, kad Bobūru apsūdz par masveidīgu kultūras mistifikāciju, nesaipāšanās ir vispārēja. Masas steidzas uz turieni, lai izbaudītu šo nolemtību nāvei, šo sadalīšanu gabalos, šo beidzot patiešām likvidētās kultūras operatīvo prostitūciju, ieskaitot visu antikultūru, kas ir tikai tās apoteoze. Masas metas uz Bobūru tā, kā metas uz katastrofas vietām, ar to pašu nepārvaramo pacilātību. Vēl vairāk: tās ir Bobūras katastrofa. To skaits, soļu dipoņa, fascinācija, nepārvarama vēlme visu redzēt un ar visu manipulēt objektīvi ir nāvi nesoša un jebkuram pasākumam katastrofiska uzvedība. Ne tikai puļa svars apdraud ēku, bet tā piekrišana un ziņkārība iznīcina pat šīs masu uzvedumu kultūras saturu. Šis strops vairs nav nekādi

* Sēru darbs – psihoanalīzes termins. – Zin. kons. piez.

samērojams ar to, kas piedāvājās par kulturālo mērķi, tā ir radikāla negācija gan savās pārmērībās, gan pat savos panākumos. Tātad tā ir masa, kas notur katastrofiskā aģenta dievkalpojumu šajā katastrofas struktūrā, tā ir *masa pati, kas dara galu masu kultūrai*.

Cirkulējot pa caurskatāmības telpu, tā, protams, ir pārvērtusies par plūsmu, bet tajā pašā laikā ar savu necaurredzamību un inertumu tā dara galu šai “daudzfunkcionālajai” telpai. Masu aicina piedalīties, simulēt, spēlēt ar modeļiem, – tā dara vēl labāk: piedalās un manipulē tik labi, ka izdzēš visu jēgu, ko gribētos piešķirt darbībai, un apdraud pat ēkas infrastruktūru. Tādēļ atbilde uz kultūras simulāciju vienmēr ir sava veida parodija, hipersimulācija, tā pārveido masas, kam vajadzētu būt tikai par kultūras lopiņiem, nogalēt šo kultūru, kurai Bobūra nav nekas cits kā apkauņojoša inkarnācija.

Jāaplaudē šiem kultūras atvairīšanas panākumiem. Visi anti – mākslinieki, kreisie un kultūras nicinātāji nekad nav kaut par drusciņu pietuvojušies atbaidīšanas efektivitātei, ko sasniedzis šis monumentālais “melns caurums” Bobūra. Tā ir patiesi revolucionāra darbība tieši tāpēc, ka ir nejauša, *nejēdzīga* un nekontrolējama, kaut gan visi pasākumi, kas domāti, lai “piebeigtu” kultūru, kā zināms, tikai nodrošina tās augšamcelšanos.

Patiesību sakot, vienīgais Bobūras saturs ir masa pati, ko celtne traktē kā konvertētāju, kā melno istabu vai – *input-output* - terminos, tieši tā, kā naftas pārstrādes uzņēmums pārstrādā naftas produktus vai vada izejvielas plūsmu.

Nekad nav bijis tik skaidrs, ka saturs – šeit kultūra, citur informācija vai prece – nav nekas vairāk kā medija darbības rēgainais nesējs, kura funkcijas vienmēr ir pavedināt masu, radīt homogēnu cilvēcisko un mentālo straumi. Neizmērojama kustība šurpu turpu, līdzīga piepilsētu pārsēšanās stacijām, kas cilvēkus uzsūc un izsviež atpakaļ noteiktās stundās, kā to prasa darba vietas. Un Centrā tiešām ir runa par darbu – vadītu testēšanu, aptaujāšanu, intervēšanu: ļaudis te nāk izvēlēties lietas-atbildes uz visiem jautājumiem, ko viņi var sev uzdot, vai, drīzāk, *viņi paši nāk būt par atbildēm* uz funkcionālu un vadītu jautājumu, ko veido lietas. Vairāk nekā par vienu konveijera līniju runa ir par programmatisku disciplīnu, kuras pretrunas slēpjas zem tolerances glazūras. Pārsniedzot tradicionālo kapitāla

institūciju robežas, supermārketi vai “kultūras supemārketi” Bobūra jau iegūst ikvienas kontrolētās socializācijas nākotnes formas modeļa nozīmi: visu izklieģto ņermeņa un sociālās dzīves (darbs, brīvais laiks, mediji, kultūra) homogēna retotalizācija vienā laikā-telpā, visu pretrunīgo plūsmu retranskripcija integrēto plūsmu terminos. Sociālās dzīves operatīvās simulācijas telpa-laiks.

Tāpēc ir nepieciešams, lai patērētāju masa būtu līdzvērtīga vai atbilstīga produkta masai. Tieši šo abu masu konfrontācija un saplūšana darbojas supermārketos un Bobūrā un no tā izveidojas kaut kas ļoti atšķirīgs no tradicionālajām kultūras vietām (muzeji monumenti, galerijas, bibliotēkas, kultūras nami utt.). Te izveidojas *kritiskā masa*, ārpus kuras prece kļūst par superpreci, bet kultūra par superkultūru – tā sakot, nav vairs saistīta ar noteiktām apmaiņām vai noteiktām vajadzībām, bet gan ar sava veida totālu zīmju pasauli vai ar integrētu plūsmu, ko vietām caurvij kāds impulss, notiek nemitīgs izvēles, lasīšanas, uzziņu, iezīmju, atkodēšanas tranzīts. Te kultūras objektiem tāpat kā citur patēriņa priekšmetiem nav čita mērķa kā vien jūs uzturēt integrētas masas, tranzistorizētas plūsmas, magnetizētas molekulas līmeni. Ko mēs iemācījāties supermārketos: preces hiperrealitāti, ko iemācījāties Bobūrā: kultūras hiperrealitāti.

Jau ar tradicionālo muzeju sākas šī sadalīšana, šī visu kultūru pārklāšanās, šī bezierunu estetizācija, kas rada kultūras hiperrealitāti, taču muzejs vēl ir atmiņa. Vēl nekad – kā tas notiek Centrā – kultūra nav zaudējusi savu atmiņu par labu funkcionālajai uzkrāšanai un pārdalīšanai. Un tas izskaidro vēl izplatītāku faktu: to, ka visur “civilizētajā” pasaulē lietu krājumu veidošana ir izraisījusi papildu cilvēku uzkrājumus, rindas, gaidīšanu, sastrēģumus, koncentrāciju, lēģeri. Tā ir “masu produkcija” nevis masveida produkcijas nozīmē, bet *masas* produkcija. Masa kā jebkuras socialitātes galaprodukts, kas pēķšņi dara galu socialitātei, jo šī masa, par kuru mums grib iestāstīt, ka tā ir sociāla, gluži pretēji, ir sociālā implozijas vieta. *Masa ir aizvien blīvāka un blīvāka sfēra, kurā implodē jebkura socialitāte, kas tiek aprīta nepārtrauktas simulācijas procesā.*

Tā rodas šis izliektais spogulis; redzot iekšpusē masu, masām radīsies kārdinājums piepulcēties. Tipiska mārketinga metode: te savu jēģu rod ikviena caurredzamības ideoloģija. Vai vēl: inscenējot ideālu samazinātu modeli, cer uz gravitācijas paātrinājumu, automātisku kultūras piesaisti tāpat

kā uz automātisku masu pieaugumu. Tie paši procesi: kodoldališanās ķēdes reakcija vai baltās maģijas acu apmāna manipulācijas.

Tādējādi Bobūra kultūras līmenī pirmo reizi ir tas pats, kas supermārketā preču jomā: *perfekts cirkulārs operators*, vienalga kā (preces, kultūras, pūļa, saspiesta gaisa) demonstrācija *pati ar savu cirkulāro paātrinājumu*.

Taču, ja lietu uzkrājumi izraisa cilvēku uzkrājumus, tad latentā vardarbība lietu uzkrājumos izraisa vardarbību pret cilvēkiem.

Vardarbīgi ir jebkuri uzkrājumi, un jebkurā cilvēku masā arī ir specifiska vardarbība tās implozijas dēļ – tās gravitācijai, blīvuma palielināšanai ap tās inerces centru piemītošā vardarbība. Masa ir inerces centrs, no tā rodas pilnīgi jauna vardarbība, neizskaidrojama un atšķirīga no eksplozīvās vardarbības.

Kritiskā masa, implozīvā masa. Pārsniedzot 30 tūkstošus, tā draud “salaust” Bobūras struktūru. Lai struktūras magnetizētā masa kļūtu par struktūras pašas mainīgo postītāju – tad, ja koncepcijas autori to ir gribējuši (bet vai uz to var cerēt?), ja viņi tā ir ieprogrammējuši izdevību vienā paņēmienā darīt galu arhitektūrai un kultūrai, – tad Bobūra ir gadsimta vispārdošākais objekts un visveiksmīgākais hepenings.

Pakļaujiet Bobūru! Jauns revolūcijas sauklis. Nav vērts dedzināt, nav vērts apstrīdēt. Uz priekšu! Tas ir vislabākais veids kā to izpostīt. Bobūras panākumos vairs nav nekā noslēpumaina: *tādēļ* ļaudis iet turp, tie šturmē šo ēku, kuras trauslums jau vēsta katastrofu, tikai *tādēļ*, lai to pakļautu.

Protams, ļaudis paklausa atrunāšanas imperatīvam: tiem iedod kādu lietu patērēšanai, kādu kultūru aprišanai, kādu ēku pārveidošanai. Bet tajā pašā laikā tie speciāli, paši to nemaz nezinādami, tiecas iznīcināt. Ļaužu straume ir vienīgais, ko masa kā tāda spēj radīt, – masa- šāviņš, kas nebīstas masu kultūras celtnes, kas ar savu *svaru*, tā sakot, ar savu visnejēdzīgāko, vistulbāko, visnekulturālāko izskatu atbild uz Bobūras mesto kulturalitātes izaicinājumu. Uz izaicinājumu masu pieradināt pie sterilizētas kultūras masa atbild ar postošu ielaušanos, ko turpina brutālas izdarības. Uz garīgu atrunāšanu masa atbild ar tiešu fizisku atrunāšanu. Tas ir masas izaicinājums. Tās viltība, kas sakņojas tieksmē atbildēt ar to pašu, uz ko

tiek mudināta, vēl vairāk, atbildēt uz simulāciju, kurā to ieslēdz entuziasma pilns sociālais process, kas pārsniedz masas mērķus un darbojas kā iznīcinoša hipersimulācija.²

Cilvēki grib visu sagrabt, visu izlaupīt, visu sarīties, ar visu izrikties. Redzēt, atšifrēt, iemācīties – tas viņus nesajūsmina. Vienīgi manipulācija izraisa masu sajūsmu. Organizatorus (arī māksliniekus un intelektuāļus) biedē šis nekontrolējamās dziņas, jo viņi bija rēķinājušies tikai ar masu apmācību ar kultūras *izrādi*. Viņi nekad nebija rēķinājušies ar šo aktīvo, postošo savaldzināšanu kā brutālu un oriģinālu atbildi uz nesaprotamu kultūras dāvinājumu, atrakciju, kam piemīt visas svētnīcas postīšanas un apgānīšanas īpašības.

Bobūra varēja pazust otrajā dienā pēc atklāšanas, to varēja demontēt un nolaupīt pūlis, kam tā būtu bijusi vienīgā iespējamā atbilde uz absurdo caurskatāmības un kultūras demokrātijas izaicinājumu – katrs būtu varējis aiznest vienu šīs fetišizētās kultūras fetišizēto skrūvīti.

Cilvēki nāk *pieskarties*, viņi skatās tā, it kā aptaustītu, viņu skatiens ir tikai viens no taustes manipulācijas aspektiem. Runa taču ir par taustes pasauli, ne vairs vizuālo vai vārdisko, un ļaudis ir tieši iesaistīti procesā: manipulēt/būt manipulētam, ventilēt/būt ventilētam, cirkulēt/būt cirkulācijā, kas vairs nav ne reprezentācijas, ne distances, ne refleksijas kategorija. Kaut kas no panikas, no paniskas pasaules atkarīgs.

Panika ar palēninājumu, bez ārēja virzītājspēka. Tā ir iekšējā vardarbība piesātinātā kopumā. *Implozija*.

Bobūra taču gandrīz nemaz nevar nodegt, tas ir paredzēts. Ugunsgrēks, sprādziens, destrukcija vairs nav iedomājama alternatīva šāda veida celtnēm. Toties implozija ir “četrkārtīgs”, kibernetisks un kombinēts pasaules iznīcināšanas veids.

Sagraušana, vardarbīga postīšana ir atbilde ražošanas veidam. Tiklu, kombināciju un plūsmu pasaulei atbild reversija un implozija.

² Attiecībā uz šo kritisko masu un uz tās radikālo Bobūras izpratni... Cik nenozīmīga šķiet studentu manifestācija Vensēnā atklāšanas dienas vakarā!

Tā ir ar institūcijām, valsti, varu utt. Sapnis ieraudzīt, kā tas viss uzsprāgst pretrunu iedarbībā, vairs ir tikai sapnis vien. Kas notiek īstenībā? Institūcijas pašas no sevis implodē, to izraisa sazarošanās, *feed-back*, pārattīstītas kontroles straumes. *Vara implodē*, tas ir tās pašreizējās izžušanas veids.

Tāpat ir ar pilsētu. Ugunsgrēki, kari, mēris, revolūcijas, kriminālie slāņi, katastrofas: visas problēmas ir raksturīgas antipilsētai, pilsētas iekšējam vai ārējam negativismam, kaut kam arhaiskam attiecībā uz tās patieso iznīcināšanas veidu.

Tas pats scenārijs pazemes pilsētai – ķīniešu versija struktūru apbedīšanai – ir naivs. Pilsēta neatkārtojas atbilstoši vispārējai ražošanas shēmai vai līdzības shēmai, kas vēl ir atkarīga no reprezentācijas shēmas. (Tā iecerēta restaurācija pēc Otrā pasaules kara.) Pilsēta vairs neatdzimst, pat ne dziļumā – tā sevi atkārto, sākot no sava veida ģenētiskā koda, kas ļauj atkārtoties nebeidzami daudz reižu, izmantojot uzkrāto kibernetisko atmiņu. Beigas pat Borhesa utopijai, kartei, kas izplešas līdz ar teritoriju, to pilnībā dublējot: šodien simulakrs vairs netiek uzskatīts par dublikātu un atkārtotu divkāršojumu, bet par ģenētisku miniaturizāciju. Beigas reprezentācijai un implozijai, arī visai telpai bezgalīgajā atmiņā, kas neko neaizmirst un kas nepieder nevienam. Neatgriezeniskas, imanentas, aizvien blīvākas un blīvākas, potenciāli piesātinātas kategorijas simulācija, kas nekad neiepažis atbrīvojošo eksploziju.

Mēs *bijām* atbrīvojošās vardarbības (racionalitātes) kultūra. Vai tā būtu kapitāla, ražošanas spēku atbrīvošanas, neatgriezeniskās saprāta un vērtības lauka, iekarotās telpas izplešanās līdz pat Visumam, vai tā būtu revolūcija, kas aizsteidzas priekšā sociālā nākotnes formām un enerģijai, – shēma ir viena un tā pati: ekspansijas lēnas vai straujas fāzes, atbrīvota enerģija – starojuma šķietamība.

Vardarbība, kas pavada jauno, dzemdē plašāku pasauli: produkcijas pasauli. Šī vardarbība ir dialektiska, enerģētiska, caureju veicinoša. Tieši to mēs esam iemācījušies analizēt, un pie tās mēs esam pieraduši: tā, kas iezīmē sociālā ceļus un kas ved uz visa sociālā lauka piesātinājumu. Tā ir *determinēta*, analītiska, atbrīvojoša vardarbība.

Šodien parādās pavisam cita vardarbība, ko mēs vairs neprotam analizēt, jo tā nepakļaujas tradicionālajai eksplozīvās vardarbības shēmai: *implozīvā* vardarbība, kas izriet nevis no kādas sistēmas ekstensijas, bet gan

no piesātinātības un saraušanās, kā tas notiek fiziskajās zvaigžņu sistēmās. Sociālā pārmērīgajai sablīvībai, pārregulētajām sistēmām, pārblīvēta tīkla (zināšanu, informācijas, varas) un hipertrofētas kontroles stāvoklim sekojoša vardarbība, kas aizpilda visas tukšās vietas.

Šī vardarbība mums nav saprotama, jo mūsu iztēle ir centrēta uz ekspansīvo sistēmu loģiku. Tā ir neatšifrējama, jo nenoteikta. Varbūt tā pat vairs nav atvasināta no nenoteiktības shēmas. Jo apšaubāmie modeļi, kas nākuši determinācijas un klasiskās kauzalitātes vietā, nav fundamentāli atšķirīgi. Tie izsaka determinēto ekspansijas sistēmu pāreju uz ražošanas un uz visām pusēm izplestajām sistēmām – kā zvaigznes vai kā saknes, nav svarīgi – visas filozofijas, gan enerģiju atvienošanas, intensitātes iradiācijas un tiekmes molekularizācijas, iet vienā virzienā, kas nozīmē piesātināšanos līdz pat starplaicīgumam un tīklu bezgalībai. Atšķirība starp žokļiem un molekulām ir tikai modulācija – varbūt pēdējā – ekspansijas sistēmu enerģētiskajā pamatprocesā.

Cita lieta, ja, no tūkstošgadu atbrīvošanās un enerģiju atsaistišanās fāzes mēs pārejam uz imploziju fāzi pēc sava veida maksimālajiem starojumiem (šajā nozīmē uztvert Bataija zaudējuma un izšķērdības jēdzienus un solāro mītu ar neizsmeļamu starojumu, uz kura balstās tā greznības ierobežošanas antropoloģija: tas ir mūsu filozofijas pēdējais eksplozīvais un starojošais mīts, pēdējais, kas pamatojas uz vispārējo ekonomiju, pēdējais salūta šāviens, bet mums tas vairs neko nenozīmē), uz *sociālā reversijas* fāzi – milzīgās reversijas, kura notiek laukā, kas vienreiz sasniedzis savu piesātinājuma punktu. Zvaigžņu sistēmas nepārtrauc pastāvēt, kad iztērēta to starojuma enerģija: tās implodē, atkarībā no iesākumā lēna, vēlāk pamazām paātrināta procesa – tās saraujas teiksmainā ātrumā un kļūst par involutīvām sistēmām, kas absorbē visas apkārtējās enerģijas, līdz kļūst par “melnajiem caurumiem”, kur pasaule tādā nozīmē, kā mēs to saprotam, – kā starojums un nebeidzamas enerģijas potences – tiek iznīcināta.

Varbūt lielās metropoles – protams, tās, ja šai hipotēzei ir kāda jēga – šajā ziņā ir kļuvušas par implozijas centriem, par sociālā – tā zelta laikmets vienlaicīgi ar dubulto kapitāla un revolūcijas konceptu, bez šaubām, jau ir pagājis – absorbcijas un reabsorbcijas centriem. Sociālā involūcija notiek lēnām vai rāvieniem tajā inerces laukā, kas jau iekļauj politiku. (Apvērsta

enerģija?) Jāpiesargās uzskatīt imploziju par negatīvu, inertu, regresīvu procesu, kā to mums uzspiež valoda, eksaltējot evolūcijas, revolūcijas apvērstos jēdzienus. Implozija ir specifisks process ar neaprēķināmām sekām. 1968. gada maijā, bez šaubām, bija pirmā implozijas epizode, tā sakot, pretēji tās atkārtotai uzrakstīšanai revolucionārās prozepopejas terminos, pirmā vardarbīgā reakcija pret sociālo piesātinātību, apstrīdēšana, izaicinājums sociālajai hegemonijai, turklāt pretrunā ar tās dalībnieku pašu ideoloģiju, kas vēlējās pārsniegt sociālā robežas – tāda iedomā mūs vada vienmēr – un turklāt krietna daļa no 1968.gada notikumiem būtu varējusi atklāt revolucionāro dinamiku un eksplozīvo vardarbību, bet tajā pašā laikā sākās kas cits: sociālā vardarbīgā involūcija noteiktā punktā un tai sekojoša pēkšņa varas implozija īsā laikposmā, kas kopš tā laika nav beigusies – viss turpinās dziļumā: sociālā, institūciju un varas implozija – nevis kaut kāda neatrodama revolucionārā dinamika. Gluži otrādi, revolūcija pati, revolūcijas ideja arī implodē, un šai implozijai ir smagākas sekas nekā revolūcijai pašai.

Protams, kopš 1968. gada un pateicoties 1968. gadam, sociālais – kā tuksnesis – ir izpleties, piedalīšanās, pārvalde, vispārējā pašpārvalde utt, tomēr tajā pašā laikā vēl vairāk punktos nekā 1968. gadā sociālais tuvinās intereses zudumam par sociālo un tā totālai reversijai. Lēns apakšzemes grūdiens, saprotams vēsturisku iemeslu pēc.

SUPERMĀRKETS UN SUPERPRECE

Jau trīsdesmit kilometru rādiusā visas ceļa zīmes norāda uz šiem lielajiem šķirošanas centriem – supermārketiem, uz šīm preču hipertelpām, kur daudzējādā ziņā tiek gatavota jauna socialitāte. Tas ir fantastisks skats, kā šī hipertelpa centralizē un pārdala veselu rajonu un pat populāciju, kā tā koncentrē un racionāli izmanto darba laiku, attālumus, iemaņas – radot milzīgu kustību uz vienu un otru pusi, kad līdzīgi piepilsētu starpstacijām publiku uzsūc un izspļauj noteiktā laikā un noteiktā vietā.

Dziļākajā būtībā te ir runa par cita veida darbu, par kulturizēšanas, konfrontācijas, pārbaudes, sociālā kodeksa un verdikta darbu: cilvēki te nāk atrast un izvēlēties lietas, kas kalpo kā atbildes uz visiem iespējamajiem jautājumiem, vai, ticamāk, viņi *paši nāk kā atbildes* uz funkcionālo un vadīto jautājumu, ko veido lietas. Lietas vairs nav preces, pareizāk sakot, tās pat vairs nav zīmes, kuras būtu jāatšifrē un kuru nozīme un vēstījums būtu jāpiesavinās, tās ir *testi*, tās izjautā mūs, un mēs esam spiesti tām atbildēt, un atbilde jau ir iekļauta jautājumā. Līdzīgi funkcionē visi mediju vēstījumi: tie nav ne informācija, ne komunikācija, tie ir referendums, mūžīgais tests, visaptveroša atbilde, koda pārbaude.

Ne reljefa, ne perspektīvas, ne bēgšanas linijas, kur varētu patverties skatiens, vien totāls ekrāns, kur reklāmas plakāti un paši produkti savā nebeidzamajā izstādē spēlē ekvivalentu un secīgu zīmju lomu. Tur ir kalpotāji, kas aizņēmti vienīgi ar skatuves priekšpuses atjaunošanu, plauktu kārtošānu tur, kur patērētāji varējuši kaut ko izņemt un radīt caurumu līdzējā klājenā. Pašapkalpošanās vēl pievieno savu artavu šim dziļuma trūkumam: viena homogēna tiešās manipulācijas telpa bez mediju starpniecības apvieno cilvēkus un lietas. Taču kurš ar kuru manipulē?

Pat apspiešana šajā simulācijas pasaulē integrējas kā zīme. Represija,

kas pārvērtusies par atrunāšanu, ir tikai vēl viena zīme pārliecināšanas pasaulē. Pretzagļu televīzijas iekārtu ielenkums arī ir daļa no simulakru dekora. Perfekta uzraudzība visos punktos prasītu vēl smagnējāku un sarežģītāku aprikojumu nekā veikals pats. Tāda rīcība nebūtu rentabla. Tātad tā ir mājiens uz apspiešanu, tātad tā ir "zīmīgs mājiens" par uzstādītajām iekārtām, tātad šī zīme var līdzāspastāvēt ar visām citām un pat ar apvērsto imperatīvu, piemēram, to, ko izsaka milzīgie plakāti, kas jūs aicina atslābināties un mierīgi izvēlēties. Šie plakāti patiesi jūs vajā un uzrauga tikpat labi vai gandrīz tikpat labi kā "apsardzes" televīzija. Tie skatās uz jums, iejucis drūzmā, jūs skatāties uz tiem, taču tas ir spogulis bez patērētāju aktivitātes amalgamas pārklājuma, pavairošanas un pamazināšanas spēle, kas šo pasauli noslēdz pašu sevi.

Supermārketi ir cieši vienoti ar autoceļiem, kas līdzīgi zvaigžņu stariem sniedzas uz visām pusēm un uztur pie dzīvības supermārketus, vienoti ar automobiļiem pieblīvētajām stāvvietām, ar skaitļotāja terminālu – un vēl tālāk, koncentriskos apļos – ar visu pilsētu – visu darbību atspoguļojošo ekrānu. Supermārkets tik ļoti ir līdzīgs lielai montāžas rūpnīcai, ka aģenti (vai notiesātie) nevis ir piesaistīti pie konveijera ar nepārtrauktu saprātīgu piespiešanu, bet, izskatīdamies mobili un atbrīvoti, atstāj iespaidu, ka virzās no konveijera viena punkta uz citu it kā nejauši. Arī darba laiks, izvēle un pirkums ir nejauši, atšķirībā no darba prakses. Taču runa tomēr ir par konveijeru, par programmētu disciplīnu, kuras aizliegumi paslēpti zem iecietības, viegluma un hiperrealitātes glazūras. Supermārkets jau vairāk nekā rūpnīca un kapitāla tradicionālās institūcijas ir ikvienas kontrolētās socializācijas nākotnes formas modelis: visu izklaidēto ķermeņa un sociālās dzīves funkciju (darbs, atpūta, barība, higiēna, transports, mediji, kultūra) retotalizācija viendabīgā telpā-laikā; visu pretrunīgo plūsmu retranskripcija integrētos strāvojumos; ikvienas sociālās dzīves operatīvas simulācijas, ikviena mājokļa un satiksmes struktūras telpa-laiks.

Vadītās anticipācijas modelis, supermārkets (īpaši Savienotajās Valstīs) pastāv pirms aglomerācijām*, tieši tas nosaka aglomerācijas vietu, turpretī tradicionālais tirgus bija pilsētas sirds, vieta, kur pilsēta sadzīvo ar laukiem. Supermārkets ir dzīvesveida izteiksme, kur izzuduši ne tikai lauki, bet arī

---

* Pilsētu un ar tām saistīto apdzīvoto vietu kopa. – Tulk.piez.

pilsēta, lai dotu vietu "aglomerācijai" – pilsētas funkcionālajam, ar zīmēm pilnīgi aprīkotajam *zonālajam centram*, kas ir tam ekvivalents mikromodelis patēriņa jomā. Bet to nozīme sniedzas pāri "patēriņam", un lietām vairs nepiemīt specifiskā realitāte: pirmajā vietā izvirzās to cirkulārais, uzskatāmais sērijveida izvietojums, sociālo saišu nākotnes modelis.

Arī supermārketu "forma" var palīdzēt saprast, kas īsti notiek mūsu gadsimta beigās. Lielās pilsētas apmēram gadsimta gaitā (1850 – 1950) ir redzējušas piedzimstam "moderno" lielveikalu paaudzi (daudzu nosaukumā šis vārds bijis), taču šī fundamentālā, ar transportu saistītā modernizācija nav satricinājusi pilsētu struktūru. Pilsētas bija un palika pilsētas, bet jaunās pilsētas ir supermārketu jeb *shopping center* satelīti, kurus apkalpo speciāli programmēts transporta tīkls, tās no pilsētām kļūst par aglomerācijām. Ir parādījies jauns formveidojums, kas saistīts ar kibernetisko tipu (reproducējot teritorijas, mājokļa un transporta līmenī molekulārās nosacītības scenārijus – ģenētiskā koda modeļus) un kas pieņem nukleāro un satelīta formu. Supermārketi kā *kodols*. Pilsēta, pat moderna, to vairs neabsorbē. Tieši šis kodols nosaka aglomerācijas kustības orbītu. Tas kalpo par *implantu* jaunajiem sakopojumiem, kā tas reizēm notiek ar universitātēm vai rūpnīcām – ne vairs XIX gs. rūpnīca, ne decentralizēta rūpnīca, kas, pilsētas orbītu nesalauzdama, iekārtojas nomalē, bet automatizēta montāžas rūpnīca ar elektrisko vadību, tāda, kas atbilst totāli deteritorizēta darba procesam un funkcijām. Attiecībā uz šo rūpnīcu, tāpat kā uz supermārketu vai jaunu universitāti, vairs nav runa par funkcijām (tirdzniecību, darbu, zināšanām, atpūtu), kas kļūst autonomas un pārvietojas (tas arī raksturo pilsētas "moderno" izplešanos), bet gan par *funkcijas dezintegrācijas modeli*, funkciju indetermināciju un pilsētas pašdezintegrāciju; pilsēta tiek transplantēta ārpusē un uzskatīta par hiperreālu modeli, par sintētiskas aglomerācijas kodolu, kam vairs nav nekā kopīga ar pilsētu. Pilsētas negatīvie satelīti, kas apliecina pilsētas galu, pat mūsdienu pilsētas kā determinētas, kvalitatīvas telpas, kā sabiedrības oriģinālas sintēzes galu.

Varētu domāt, ka šī implantācija atbilst dažādu funkciju racionalizācijai. Bet faktiski, sākot no tā brīža, kad kāda funkcija ir tik tālu hiperspecializējusies, ka var tikt pilnībā uzprojektēta "līdz atslēgu nodošanai", tā zaudē savu mērķi un pārvēršas par kaut ko citu: daudzfunkcionālu kodolu, konvekcijas un destrukcijas centru. Šīs rūpnīcas un šīs universitātes vairs nav ne rūpnīcas, ne universitātes, un supermārketos vairs nav nekā no

tirgus. Jaunie neparastie objekti, kuriem, nepārprotami, atomstacija ir absolūtais modelis un no kuriem izstaro sava veida teritorijas neitralizācija, atrunāšanas jauda, kas aiz šo objektu šķietamās funkcijas, bez šaubām, veido to dziļāko funkciju: funkcionālo kodolu hiperrealitāti, kaut tie vairs nemaz nav funkcionāli kodoli: šie jaunie objekti ir simulācijas poli, kuriem visapkārt izveidojas – atšķirībā no senajām stacijām, rūpnīcām vai tradicionālā transporta tīkliem – kaut kas cits, nevis “mūsdienīgums”: hiperrealitāte, visu funkciju vienlaicīgums, bez pagātnes, bez nākotnes, operativitāte uz visām debess pusēm. Un, bez šaubām, šiem objektiem raksturīgas arī krīzes vai pat jaunas katastrofas: 1968. gada maijs iesākās Nanterā, nevis Sorbonnā, tātad vietā, kur pirmo reizi Francijā zināšanu apguves vietas hiperfunkcionalizācija “ārpus mūriem” kļuva līdzvērtīga deteritorizācijai, jūtu izzudumam, funkciju un šo zināšanu mērķu zaudējumam programmētā neofunkcionālā kopumā. Tur jauna, oriģināla vardarbība dzima kā atbilde uz tāda modeļa (zināšanu, kultūras) satelitizāciju, kura references ir pazaudētas.

JĒGAS IMPLOZIJA MEDIJOS

Mēs dzīvojam pasaulē, kur informācijas apjoms aizvien vairāk un vairāk palielinās, taču jēgas kļūst aizvien mazāk un mazāk.

Pastāv trīs hipotēzes:

- informācija producē jēgu (negentropiskais faktors), bet nespēj kompensēt tās nozīmīguma kraso zaudējumu visās jomās. Mediji visiem spēkiem veltīgi veic arvien jaunus un jaunus vēstījumu un satura iešļircinājumus, taču jēgas izzušana, aprišana notiek ātrāk nekā tās atkārtota ievadīšana. Tādā gadījumā jāapelē pie bāzes produktivitātes, lai nomaiņītu vārgulīgos medijus. Tā ir izteiksmes brīvības ideoloģija, neskaitāmos raidījumos vai pat “antimedijos” (pirātiskās radiostacijas utt.) savairojušos mediju ideoloģija;
- informācijai nav nekāda sakara ar nozīmi. Tā ir pavisam cita lieta, cita veida operatīvais modelis, attiecībā uz jēgu un jēgas apriti - ārējais. Tā ir Šenona hipotēze: par tīri instrumentālas informācijas sfēru, tehnisku mediju, kas nav saistīts ne ar kādu jēdzienisku galamērķi, tātad tam arī nav jābūt iesaistītam spriedumā par vērtību. Koda paveids, kāds var būt arī ģenētiskais kods: tieši kods darbojas, kā nu iznāk, jēga ir cita lieta, kas savā ziņā nāk pēc tam, gluži kā Mono gadījumā “Le Hasard et la Nécessité”*. Tādā gadījumā vienkārši nebūtu nozīmīgu attiecību starp informācijas inflāciju un jēgas deflāciju;
- starp šiem abiem jēdzieniem ir noteikta un nepieciešama korelācija, atkarībā no tā, vai informācija ir tieši jēgu un nozīmi iznīcinoša vai neitralizējoša. Jēgas izzušana ir tieši saistīta ar informācijas, mediju un masu mediju atšķaidīšo, atrunājošo darbību.

---

* “Nejaušība un nepieciešamība”. – Tulk.piez.

Pēdējā ir visinteresantākā hipotēze, taču tā pretojas ikvienam atzītam pieņēmumam. Viscaur socializācija tiek mērīta ar ekspozīciju mediju paziņojumos. Desocializēts vai virtuāli asociāls ir tas, kas ir maz atspoguļots medijos. Vispārzināms, ka informācija visur rada jēgas paātrinātu apriti, jēgas virsvērtību, kas ir tāda pati kā virsvērtība ekonomikā un kas rodas no kapitāla paātrinātas rotācijas. Informācija ir dota kā komunikācijas radītāja, un pat tad, ja izšķērdība ir milzīga, vispārējais viedoklis prasa, lai kopumā tomēr būtu jēgas pārpalikums, kas tiktu pārdalīts visos sociālajos starpslāņos – gluži tāpat kā vispārējais viedoklis grib, lai materiālā ražošana par spīti tās disfunkcijai un iracionalitātei tomēr sekmētu bagātības pieaugumu un sociālo galamērķi. Mēs visi esam šā mīta līdzdalībnieki. Tā ir mūsdienu alfa un omega, bez kuras sabruktu sabiedrības organizācijas ticamība. Turklāt, *nav noliedzams, ka tā ir sašķobījusies* un tieši šā iemesla pēc. Jo tad, kad mēs iedomājamies, ka informācija veido jēgu, notiek pretējais.

Informācija aprij pati savu saturu. Tā aprij komunikāciju un sociālo. Un tas notiek divu iemeslu pēc.

1. Tā nevis liek sazināties, *bet gan novārdzinās komunikācijas inscenēšanā*. Nevis rada jēgu, bet gan tērē savus spēkus jēgas inscenēšanai. Notiek mums tik labi pazīstamais gigantiskais simulācijas process. Netiešā interviija, vārds klausītājiem, “karstie telefoni”, piedalīšanās pilnīgi visur, šantāža ar vārdiem: “Tas attiecas uz jums, jūs esat notikums,” utt. Informāciju aizvien vairāk iekaro šie satura rēģi, homeopātiskā pārpotēšana, nomoda sapnis par komunikāciju. Apļa izkārtojums, kur tiek inscenēta zāles tieksme, komunikācijas antiteātris, kas, kā zināms, nekad nav nekas cits kā tradicionālās institūcijas negatīva atkārtošana, negatīva integrēta plūsma. Iztērēta milzīga enerģija, lai pēdējiem spēkiem noturētu šo simulakru, lai izvairītos no brutālas desimulācijas, kas mūs konfrontētu ar jēgas radikāla zaudējuma acīmredzamo realitāti.

Nav vērts sev jautāt, vai tas ir komunikācijas zaudējums, kas izraisa šo pārsolišanu simulakrā, vai tas ir simulakrs, kas vispirms domāts atrunāšanas mērķiem, jau iepriekš radot īssavienojumu jebkurā komunikācijas iespējamībā (modeļa precizitāte, kas dara galu realitātei). Nav vērts jautāt, kurš ir pirmais termins, tāda nav, tas ir apļveida process – gan simulācijas, gan hiperreālā. Komunikācijas un jēgas hiperrealitāte. Vēl reālāka par realitāti, tādā veidā likvidējot realitāti.

Tādējādi gan komunikācija, gan sociālais funkcionē noslēgtā aplī – kā *ēsmā*, kam pievienojas *mīta* spēks. Ticība un uzticēšanās informācijai pie-saistās tautoloģiskajam pierādījumam, ko sniedz mīta paša sistēma, dublējot zīmēs neatrodamu realitāti.

Taču mēs varam domāt, ka šī ticība ir tikpat divdomīga kā tā, kas ar-haiskās sabiedrībās bija saistīta ar mītiem. *Mēs ticam un mēs neticam*. Jau-tājumi netiek uzdoti. “Es zinu gan, bet tomēr.” Tai jēgas un komunikā-cijas simulācijai, kurā šī sistēma mūs ieslēdz, atbild sava veida apvērsta simulācija masās un ikvienā no mums. Sistēmas tautoloģijai tiek atbildēts ar daudznozīmību, atrunāšanai tiek atbildēts ar nepatiku vai ar mūžīgi neizprotamo ticību. Mīts pastāv, bet jāsargās domāt, ka cilvēki tam tic: lūk, tie ir kritiskās domas slazdi, kas var iedarboties, tikai balstoties uz iepriekšēju pieņemumu par masu naivumu un stulbumu.

2. Aiz šā pārspilētā komunikācijas inscenējuma masu mediji un for-sētā informācija turpina sociālā nenovēršamo destrukurāciju.

Tādā veidā informācija atšķaida jēgu un atšķaida sociālo sava veida miglājā, kas lemts nevis jaunievedumu pieaugumam, bet gluži otrādi – totālai entropijai.¹

Tādējādi mediji ir nevis socializācijas izpildītāji, bet gluži otrādi – sociā-lā implozijas masās realizētāji. Un tā ir tikai *jēgas implozijas* makrosko-piska ekstensija zīmju mikroskopiskajā limenī. Tā jāanalizē, pamatojoties uz Maklūana formulējumu *Medium is message*, kura sekas vēl ne tuvu nav izsmeltas.

¹ Te mēs runājam tikai par informāciju komunikācijas sociālajā reģistrā. Bet būtu aizraujoši paplašināt hipotēzi līdz pat informācijas kibernetiskajai *teorijai*. Arī tur pamattēze grib, lai tā būtu sinonīms negentropijai, pretestībai entropijai, jēgas un organizācijas pieau-gumam. Bet vajadzētu izvirzīt pretēju hipotēzi: INFORMĀCIJA=ENTROPIJA. Piemēram: *informācija jeb zināšanas, kas ir iespējamās par kādu sistēmu vai notikumu, jau ir viena no šīs sistēmas neitralizācijas un entropijas formām* (attiecinot uz zinātni vispār un sociālajām zinātnēm it īpaši). *Informācija, kurā tiek apzināts vai ar kuras starpniecību izplatās kāds notikums, jau ir šā notikuma degradēta forma*. Atmetot visas šaubas, no šā aspekta puses jāanalizē mediju iejaukšanās 1968. gada maija notikumos. Minētās studentu akcijas paplašināšanās ļāva notikt vispārējam streikam, bet tā bija – burtiski – kustības sākotnējā asuma neitralizācijas melnā kaste. Paplašināšanu var pat uzskatīt par nāvi nesošām lamatām, nevis pozitīvā ekstensiju. Nevar uzticēties informācijas veiktajai cīņai universalizācijai. Nevar uzticēties šim visur notiekošajam solidaritātes – elektroniskās un reizē arī pasaulīgās solidaritātes – kampaņām. Ikviena atšķirību universalizācijas stratēģija nozīmē sistēmas entropisku stratēģiju.

Visa iepriekšminētā jēga ir tā, ka visu jēgas saturu ir absorbējusi medija vienīgā dominējošā forma. Medijs pats rada notikumu – lai kāds arī būtu tā saturs – saskanīgs vai postošs. Tā ir nopietna problēma katrai kontrinfor-mācijai, pirātiskajām radiostacijām, antimedijiem utt. Bet ir vēl nopietnāka lieta, ko Maklūans nav pamanījis. Jo tur, kur beidzas šī visu saturu neitralizācija, varētu cerēt, ka medijs savā veidā vēl var strādāt un pārveidot reālo, izmantojot savu ietekmi kā formu. Kad visi saturi anulēti, varbūt vēl paliek revolucionāras nozīmes vērtība, graužoša, *medija kā tāda* vērtība. Tātad – un uz turieni ved Maklūana izteiciena galējā robeža – ir ne tikai vēstījuma implozija medijā, bet tajā pašā kustībā ir arī medija paša implozija reālajā, *medija* un *reālā* implozija sava veida miglainā hiperrealitātē, kur pat medija definīcija un darbība vairs nav samanāmas.

To nevar teikt par medijiem pašiem, kas raksturīgi mūsdienām, lai to “tradicionālais” statuss netiktu apstrīdēts. Atbilstoši Maklūana izteicienam *Medium is message*, simulācijas ēras atslēgas formulējumam (medijs ir vēstījums – raidītājs ir uztvērējs – visu polu riņķveidība – panoptiskās telpas un perspektīvas gals – tā ir *mūsu* laika alfa un omega) sliktākajā gadījumā jāiedomājas, ka pēc visa satura un vēstījumu izgaišanas medijā medijs pats kā tāds izgaist. Būtībā tas atkal ir vēstījums, kas medijam sniedz savu akreditēšanās rakstu, tieši tas medijam piešķir tā īpatnējo, determinēto komunikācijas starpnieka saturu. Bez vēstījuma arī medijs slid tajā nenoteiktībā, kas raksturīga visām mūsu lielajām spriešanas un vērtību sistēmām. Viens pats *modelis*, kura efektivitāte ir *tūlītēja*, vienlaikus ģenerē gan vēstījumu, gan mediju un “reālo”.

Tāpēc jāsaka, ka *Medium is message* nenozīmē tikai vēstījuma galu, bet arī medija galu. Termina tiešajā nozīmē medija vairs nav (es runāju galvenokārt par elektroniskajiem masu medijiem) – tā sakot, nav starpnieka instances starp divām realitātēm, starp diviem realitātes stāvokļiem. Ne atbilstīgs saturam, ne pēc formas. Tieši to nozīmē implozija. Viena pola uz-sūkšanās otrā, īssavienojums starp diviem jēgas atšķirīguma poliēm jebkurā sistēmā, terminu un skaidru pretstatu, tātad arī medija un realitātes pretstatu sagraušana, – tātad jebkura pastarpinājuma neiespējamība, jebkādas dialektiskas starpniecības starp medijiem un realitāti jeb dialektiskas iejaukšanās vienam otrā neiespējamība. Visas mediju darbības riņķveidība. Kādas jēgas – burtiskajā nozīmē, kāda vienmalu vektora, kas ved no viena pola uz otru, neiespējamība. Ir rūpīgi jāieskatās šajā kritiskajā, taču

study some
baby.
matts

oriģinālajā situācijā: tā ir vienīgā, kas mums atstāta. Nav vērts sapņot par revolūciju saturu izvēršanā, nav vērts sapņot par revolūciju formas ziņā, jo medijs un realitāte savā patiesībā turpmāk kļūst par neatšifrējamu miglas blāķi.

Šis saturu implozijas konstatējums, jēgas uzsūkšanās, medija paša izžušana, komunikācijas dialektikas likvidācija modeļa totālajā apļojumā, socialitātes implozija masās var šķist katastrofāls un bezcerīgs līdz izmisumam. Bet tāds tas ir tikai no ideālisma viedokļa, kas dominē pāri visiem mūsu skatījumiem uz informāciju. Mēs visi dzīvojam jēgas un komunikācijas piespiedu ideālismā, ideālos uzskatos par komunikāciju jēgu, un šajā perspektīvā tas, kas mums uzglūn, ir *jēgas katastrofa*.

Taču jāsaprot, ka jēdzienam “katastrofa” šī “katastrofiskā” beigu un iznīcības nozīme ir tikai lineārajā uzkrāšanas, ražošanas galamērķa skatījumā, ko mums uzspiedusi sistēma. Termins pats etimoloģiski nozīmē tikai likni, pa kādu ripo uz leju cikls, kas noved pie tā, ko varam saukt par “notikuma horizontu”, pie nepārvaramā jēgas horizonta: tālāk nenotiek nekas, *kas būtu mums nozīmīgs*, – taču pietiek pārkāpt šo jēgas ultimātu, lai katastrofa vairs neizrādītos pēdējais un nihilistiskais noilguma termiņš, kā tas pašreiz atklājas mūsu iztēlē.

Viņpus jēgas ir valdzinājums, kas rodas no jēgas neitralizācijas un implozijas. Viņpus sociālā horizonta ir masas, kuru avots ir sociālā neitralizācija un implozija.

Šobrīd būtiskākais ir novērtēt šo dubulto izaicinājumu – masu un to klusēšanas (kas nebūt nav pasīvs protests) izaicinājumu – izaicinājumu jēgai, kas nāk no medijiem un to valdzinājuma. Attiecībā uz šo izaicinājumu visi alternatīvie mēģinājumi panākt jēgas augšāmcelšanos ir sekundāri.

Acīmredzot šajā masu un mediju neatrisināmajā savienojumā slēpjas paradokss: vai tie, kuri neitralizē jēgu un rada “bezveidīgās” (vai informētās) masas, ir mediji, vai varbūt tās ir masas, kas varonīgi pretojas medijiem un visus mediju radītos vēstījumus absorbē atvairot vai neatbildot? Savulaik “Rekviēmā medijiem” es analizēju (un nolādēju) mediju kā komunikācijas *bez atbildes* neatgriezeniska modeļa izveidošanos. Bet šodien? Šo atbildes trūkumu var saprast ne vairs kā varas stratēģiju, bet gan kā kontrstratēģiju, ko masas pašas vērs pret varu. Tātad?

Vai masu mediji manipulācijās ar masām ir varas pusē, vai arī tie ir masu pusē tieši jēgas likvidācijā, vardarbībā, kas vērsta pret jēgu, un

hipnotiskajā darbībā? Vai tie ir mediji, kas ievilina masas hipnozē, vai tās ir masas, kas pievērš medijus skatāmajam? *Mogadiscio-Stammheim*: mediji kļūst par dzinējspēku morālam nosodījumam, kas vērsti pret terorisma un baiļu izmantošanu politiskiem mērķiem, tomēr vienlaicīgi, vistotālākajā divdomībā tie atklāj un pat rada terorisma akta brutālo valdzinājumu, mediji paši ir teroristi tādā mērā, kādā tie kultivē valdzinājumu (mūžīgā morālā dilemma, sk. Umberto Eko: kā lai nerunā par terorismu, kā lai atrod mediju *pareizo pielietojumu* – *tāda nav*). Mediji sacer jēgu un kontrjēgu, tie manipulē uz visām pusēm reizē, neviens nespēj kontrolēt šo procesu, tie virza sistēmas iekšējo simulāciju un sistēmu ārdošo simulāciju, kā to nosaka absolūta Mēbiusa un apļveida loģika, – un tieši tā tas arī ir. Te nav ne alternatīvas, ne loģiska atrisinājuma. Ir tikai loģiska *saasināšanās* un katastrofisks atrisinājums.

Ar vienu piebildi. Attiecībā pret šo sistēmu mēs esam dubultā situācijā un neatrisināmā *double blind* – gluži kā bērni attiecībā pret pieaugušo pasaules prasībām. Viņiem kategoriski pieprasa veidoties par neatkarīgiem, atbildīgiem, brīviem un apzinīgiem subjektiem un vienlaicīgi būt pakļautiem, inertiem, paklausīgiem objektiem – konformistiem. Bērns pretojas visiem spēkiem un uz pretrunīgo prasību atbild ar dubultu stratēģiju. Prasībai būt par objektu bērns liek pretī visu iespējamo nepaklausības, protesta un emancipācijas arsenālu, īsi sakot, visas subjekta pretenzijas. Prasībai būt par subjektu viņš atbild tikpat ietiepīgi un efektīvi, izmantojot objekta pretestību, tas nozīmē gluži pretējo: infantilismu, hiperkonformismu, totālu atkarību, pasivitāti, muļķību. Nevienu no abām stratēģijām nav lielākas objektīvās vērtības kā otrai. Subjekta pretestība šodien vienpusīgi ir novērtēta un atzīta par pozitīvu – tāpat kā politiskajā sfērā tikai atbrīvošanās, emancipācija, pašizteikšanās kā konstitūcijas prakses politiskais subjekts tiek uzskatīta par pieņemamu un postošu. Tas, ko mēs apbedām zem nicinošā atsvešinātības un pasivitātes termina, nozīmē visu objektu darbības vienlīdzīgās un daudz augstākās ietekmes ignorēšanu un, bez šaubām, atteikšanos no subjekta pozīcijas un jēgas – tieši masu prakse. Atbrīvošanās praktizēšana atbild uz *vienu* no sistēmas vektoriem, uz konstanto ultimātu, kas mums izvirzīts, lai izveidotu no mums istus objektus, bet šī pieredze neatbild uz citu prasību – izveidot no mums subjektus, atbrīvojot mūs, rosināt par katru cenu izteikties, balsot, radīt, lemt, runāt, piedalīties. Spēlēt spēli “šantāža un ultimāts”, kas ir tikpat nopietna kā

cita, šodien, bez šaubām, vēl būtiskāka. Sistēmā, kuras arguments ir apspiešana un represijas, stratēģiskā pretošanās ir prasība pēc subjekta atbrīvošanas. Bet tas drīzāk atspoguļo sistēmas iepriekšējo fāzi, un, pat ja mēs vēl sastopamies ar to, tad tas vairs nav stratēģijas darba lauks: pašreizējais sistēmas arguments ir vārda maksimalizācija, jēgas maksimāla radišana. Tātad stratēģiskā pretošanās būtu atteikšanās no jēgas un no vārda – vai arī pašas sistēmas hiperkonformistiskās simulācijas mehānisma, kas ir viena no nolieguma un noraidījuma formām. Tā arī ir masu stratēģija: tas ir tas pats kā vērst pret sistēmu tās pašas loģiku, dublējot šo sistēmu, kā spogulim raidot atpakaļ jēgu, bet neabsorbējot to. Šī stratēģija (ja to vēl var saukt par stratēģiju), šodien gūst virsroku, jo tieši šī sistēmas fāze ir uzvarējusi.

Kļūdities stratēģijas izvēlē ir nopietni. Visas kustības, kuras tikai spēlē atbrīvošanu, emancipāciju, kāda vēstures sižeta augšāmcelšanu, grupas, vārda par apziņas modināšanu vai pat subjektu un masu “neapzināšanās modināšanu”, neredz, ka iet tās sistēmas virzienā, kuras imperatīvs šodien ir tieši jēgas un vārda pārprodukcija un reģenerācija.

ABSOLŪTĀ PUBLICITĀTE – NULLES PUBLICITĀTE

Mēs esam liecinieki visu virtuālo izteiksmes veidu uzsūkšanai publicitātē. Visas savdabīgās kultūras formas, visi noteiktie izteiksmes līdzekļi tiek absorbēti reklāmā, jo tai nav dziļuma, reklāma vienā mirklī uzzibsnī un vienā mirklī tiek aizmirsta. Tā ir virspusīgās formas triumfs, vismazākā visu nozīmju kopsaucēja, jēgas nulles pakāpes un entropijas triumfs pāri visiem iespējamajiem tropiem. Tā ir zīmes enerģijas viszemākā forma. Neartikulēta, ātri lietojama, bez pagātnes, bez nākotnes, bez iespējamās metamorfozes, jo tā ir pēdējā forma, kas uzkundzējas visām citām. Visas pašreizējās aktivitātes formas tiecas uz reklāmu, un lielākā daļa tur arī izsīkst. Tai nav noteikti jābūt reklāmai vārda tiešajā nozīmē, tai, kura veidojas pati sevī, – tā var būt reklāmas formula, vienkāršota operatīva veida forma, nenoteikti valdzinoša, nenoteikti vienprātīga (tur ir sajaukušās visas modalitātes, taču mikstinātā, nervozā veidā). Vispārīgāk runājot, reklāmas forma ir tā, kur visi savdabīgie saturi anulējas tajā momentā, kad tie var transkribēties cits citā, kaut gan “smago” izteikumu, jēgas (vai stila) izteikto formu raksturīgākā īpašība ir nespēja tikt tulkotiem citam citā ne vairāk kā kādas spēles noteikumiem.

Šis ilgais ceļš uz tulkojamību un tād uz vispārējām kombināciju iespējām, kas piemīt *visu lietu virspusējai caurskatāmībai*, to *absolūtajai publicitātei* (kuras profesionālā reklāma jau atkal nav nekas vairāk kā epizodiska forma), var tikt atšifrēts propagandas peripētijās.

Publicitāte un propaganda savu īsto vērienu ieguva tūlīt pēc Oktobra revolūcijas un 1929. gada pasaules krīzes. Tie abi ir masu izteiksmes līdzekļi, radušies no ideju vai preču masveidīgās ražošanas, to reģistri, sākumā

atšķirīgi, tagad pamazām tiecas aizvien vairāk satuvināties. Propaganda kļuvusi par spēka ideju, politiķu un partiju "augstas klases" mārketingu, kas veicina tirdzniecības procesu. Tā tuvojas publicitātei – konkurences sabiedrības vienīgajai lielajai un patiesajai spēka idejai: precei un preces zīmei. Šī saplūšana nosaka sabiedrību, mūsu sabiedrību, kur vairs nepastāv atšķirības starp ekonomiku un politiku, jo no viena gala līdz otram valda viens un tas pats izteiksmes veids, tātad tādas sabiedrības izteiksmes veids, kur politekonomija vārda burtiskajā nozīmē beidzot ir realizējusies pilnībā. Tas nozīmē – likvidēta kā specifiska instance (kā sabiedrisko pret-runu vēsturiskais veids), atrisināta, absorbēta bezierunu valodā, kā sapnis, jo tā ir vienkārši virspusējas intensitātes caurausta.

Tālākā stadija tiks pārvarēta tad, kad pat sociālais izteiksmes veids, sekodams politiskajam izteiksmes veidam, saplūdis ar šo hipnotizējošo kāda satraukta izteiksmes veida mudinājumu, kad sociālais kļūs par publicitāti, kad nodos sevi visas tautas vērtējumam, mēģinot uzspiest savu augstās raudzes imidžu. Sociālais no sava bijušā – vēsturiskās nolemtības ranga – ir noslidējis līdz "kolektīvā uzņēmuma" rangam, nodrošinoties ar visaptverošu publicitāti. Redziet, kādu sociālā virsvērtību tiecas radīt katra publicitāte: *Werben werben* – sociālā saukļi ir visuresoši: uz sienām, jūsmīgajās un bezdvēseliskajās diktora balsis, skaņu ierakstu zemajās un augstajās toņkārtās, attēlu ierakstu daudzveidīgajās tonalitātēs, kas visur ņirb mūsu acu priekšā. Socialitāte ir visuresoša, absolūta, beidzot īstenota absolūtā publicitātē – tā sakot, arī galīgi likvidēta, socialitātes atlieku mirāžas uz visām sienām, sociālā pieprasījuma vienkāršotajā formā, kad sociālo pieprasījumu nekavējoties apmierina publicitāte – atbals. Sociālais kā scenārijs, bet mēs esam apjukusi publika.

Lūk, tā reklāmas forma ir likusi sevi atzīt, attīstījusies uz visu citu izteiksmes veidu rēķina kā aizvien neitrālāka un neitrālāka retorika, līdzsvarota, bez uzbudinājuma, kā "asintaktiskais miglājs" (tā teiktu Ivs Sturdzē), kas mūs ietin no visām pusēm (un kas vienā paņēmienā izslēdz tik pretrunīgo "ticamības" un efektivitātes problēmu: tā neierosina ieviest apzīmējamās, tā piedāvā vienkāršotu savulaik atšķirīgu zīmju līdzvērtību un tās atrunā tieši ar šo ekvivalenci). Tas nosaka reklāmas formas pašreizējās varas robežas un tās izžušanas nosacījumus, jo šodien publicitāte vairs nav spēle, tā ir "kļuvusi par ieradumu" un vienlaikus izgājusi ārpus šīs sociālās un morālās dramaturģijas, ko tā pārstāvēja vēl pirms divdesmit gadiem.

Nevarētu teikt, ka cilvēki vairs netic reklāmai vai uztver to kā rutīnu. Tā hipnotizēja ar spēju vienkāršot visus izteiksmes līdzekļus, bet tagad šī spēja ir aizrāvusies ar citu izteiksmes tipu, vēl vienkāršotāku un tātad vēl optimālāku: informātikas izteiksmes veidu. Kadra, skaņas un attēlu ierakstu lentes modeli, ko mums piedāvā reklāma kopā ar citiem lielajiem medijiem, visu tās piedāvāto runu kombinatoro pārrēķinu, šo vēl retorisko skaņu, zīmju, signālu, saukļu kontinuumu, ko reklāma pasludina par totālu vidi, tieši tās simulācijas funkcijās sen ir pārspējusi magnētiskā lente, elektroniskais kontinuuums, kas tagad iezīmējas uz šā gadsimta beigu horizonta. Mikro un digitālie procesi, kibernetiskās valodas iet daudz tālāk tajā pašā virzienā – procesu absolūtās vienkāršošanas virzienā, ko savā pieticīgajā, vēl iedomātā un skatāmā limenī nedarija publicitāte. Un tas ir tāpēc, ka šīs sistēmas iet vēl tālāk, jo tās šodien polarizē kādreiz publicitātei piedēvēto burvju varu. Tieši informācija – informātikas termina nozīmē – ir tā, kas darīs galu, kas jau dara galu publicitātes valdīšanai. Tieši tas izraisa bailes, tieši tas sajūsmīna. Publicitātes “aizrautība” ir pārvietojusies uz datoriem un ikdienas dzīves informātisku miniaturizāciju.

Šo pārmaiņu priekšvēstnese bija K.F.Dika papula, tranzistorizētais reklāmas implants, sava veida raidošā banka, elektroniskais parazīts, kas piestiprinās pie ķermeņa un no kura ir ļoti grūti tikt vaļā. Taču papula vēl ir starpforma: jau sava veida protēze, bet vēl čivina reklāmas tekstus. Tātad hibrids, bet jau indivīdu automātiskās vadības psihotropo un informātisko tiklu pirmparaugs, kam blakus publicitātes veiktā “pielāgošana” izskatās pēc jauka pārpratuma.

Pašlaik visinteresantākais publicitātes aspekts ir tās izzušana, tās kā specifiskas formas vai vienkārši kā medija iznīkšana. Tā vairs nav (vai kādreiz ir bijusi?) komunikācijas vai informācijas līdzeklis. Vai arī to pārņēmis tik specifiskais pārtatīstītu sistēmu trakums katru brīdi nodot sevi tautas vērtēšanai un tātad parodēt pašai sevi. Ja kādā noteiktā brīdī prece vēl bija pati sev reklāma (citas nebija), tad šodien reklāma ir kļuvusi pati par savu precī. Tā ir sajaukusies pati ar sevi (un tās ķēmīgais erotisms ir tikai pašerotikas indekss sistēmai, kas nedara neko citu kā vien nozīmē pati sevi – lūk, kādēļ ir absurdi tur saskatīt sievietes ķermeņa “eksploatāciju”).

Medijam kļūstot pašam par savu vēstījumu (tas nosaka, ka turpmāk ir pieprasījums reklamēt reklāmu, un tātad jautājums par to, vai reklāmai "ticēt" vai ne, vairs pat neatskan), tā publicitāte nu skan unisonā ar sociālo, kura vēsturiskās prasības izrādās gluži vienkārši sociālā *pieprasījuma* absorbētas: prasība, lai sociālais darbotos kā uzņēmums, kā pakalpojumu kopums, kā dzīves vai izdzīvošanas veids (sociālais jāglābj tāpat, kā jāsaglabā daba: sociālais ir mūsu niša) – kaut gan kādreiz tas, pat vēl tikai projekta etapā, bija sava veida revolūcija. Ir arī zaudējumi: sociālais ir zaudējis tieši savu ilūziju spēku, tas ir noslidējis līdz piedāvājuma un pieprasījuma reģistram, tāpat kā darbs no kapitālam antagonistiska spēka kļuvis par vienkāršu kalpošanas statusu, t.i., par labumu (eventuāli retu) un par tādu pašu pakalpojumu kā citi. Tātad varam veidot reklāmu darbam, priekam par atrastu darbu, tāpat kā varēsim veidot reklāmu par sociālo. Un tā arī ir īstenā šodienas reklāma: sociālā kontekstā, sociālā eksaltācijā visās formās, nīknajā un neatlaidīgajā atgādinājumā par sociālo, kura *nepieciešamība* liek sevi stipri manīt.

Tautas dejas metrostacijās, neskaitāmās kampaņas par drošību, sauklis: "Rīt es strādāšu", ko pavada smaidis, kas kādreiz bija rezervēts vaļas brīžiem, un reklāmas klips par tiesnešu vēlēšanām: "Es nevienam neļāju izvēlēties manā vietā" – visuresošais sauklis, kas skan tik acīmredzami neīsti, apliecinot tik niecīgu brīvību veikt sociālu darbību – noliegšanu. Nav nejausība, ja publicitāte, ilgu laiku darbojusies ar nepārprotami ekonomiskiem terminiem, nenogurstoši atkārtojot: "Es pārku, es patērēju, es baudu", šodien atkārto visos veidos: "Es balsoju, es piedalos, es esmu klāt, tas skar mani" – tas ir paradoksāla apsmiekla spogulis, *publisks* spogulis vienaldzībai pret ikvienu apzīmējumu.

Pretējā panika: ir zināms, ka sociālais var izsīkt paniskā reakcijā, nekontrolējamā ķēdes reakcijā. Bet tas var izsīkt arī pretējā reakcijā, *inertes* ķēdes reakcijā, kad katrs mikrokosms ir piesātināts, pašregulēts, informatizēts, izolēts savā automātiskajā vadībā. Publicitāte ir priekšvēstnese: nepārtrauktā, teletaipa lentei līdzīgā zīmju vijuma pirmā skice – katrs mikrokosms izolēts savā inertumā. Piesātināta Visuma pieteikšanas forma. Vienaldzīga, bet piesātināta. Nejutīga, bet pilna līdz malām. Tieši šādā pasaulē pieņemas spēkā tas, ko Virilio sauc par izzušanas estētiku. Kad sāk parādīties fraktāli objekti, fraktālas formas, tukšās joslas seko piesātinājuma zonām, tātad masveida noraidījuma procesam, sev pilnīgi caurskatāmas

sabiedrības uzplaisnījumiem vai sastingumam. Zīmes vairojas kā reklāmā, kļūst transparentas vai neskaitāmas, tā viss kļūst gaismas caurlaidīgs vai rizomai* līdzīgs, lai izbēgtu no inerces punkta, – sasniedz orbītu, ieslēdzas, satelizējas, arhivējas – ceļi krustojas: ir skaņu ierakstu lentes, attēlu lentes, tāpat kā dzīvē ir darbā lentes, brīvā laika lentes, transporta lentes utt., un tas viss ietīts reklāmas lentē. Visur ir trīs vai četri celiņi, bet jūs nepārtraukti esat krustcelēs. Virspusēja piesātinātība un aizraušanās.

Jo hipnotiskais spēks paliek. Pietiek redzēt Lasvegasu, absolūtās reklāmas pilsētu (piecdesmito gadu, trako reklāmas gadu pilsētu, kas vēl ir saglabājusi šīs reklāmas šarmu, šodien jau ar savdabīgu retro pieskaņu, jo reklāmai slepeni spriedumu ir nolasijsi programmēšanas loģika, kas rada gluži atšķirīgas pilsētas). Ja saulrietā redzam Lasvegasu iznirstam no tukšneša, reklāmas mirdzuma ieskaitu un, dienai austot, atgriezīties tukšnesī, tad redzam, ka reklāma nav tā, kas atdzīvina vai izdaiļo sienas. Reklāma izdzēš mūsu skatienam sienas, ielas, fasādes un ikvienu arhitektūras veidojumu, izdzēš ikvienu pamatni, ikvienu dziļumu, un tieši šī likvidācija, šī visa uzsūkšana virspusējībā (tas nekas, ka tur cirkulē zīmes) mūs ieaijā apstulbinošā, hiperreālā eiforijā, ko mēs negribētu mainīt ne pret ko citu un kas ir vien tukša forma bez aicinoša valdzinājuma.

Tad valoda ļaujās tās dubultnieka vadībai un racionalitātes rēģa vārdā labāko pievieno sliktākajam, kura formula ir: "Visu pienākums ir tam ticēt." Šī ir tā ziņa, kas padara mūs par masas sastāvdaļu.

Ž. L. Butts, Intensitātes iznīcinātājs

Tātad reklāma ir tāda pati kā informācija: intensitātes ārdītāja, inerces paātrinātāja. Skat, kā visas jēgas un bezjēgas viltības tiek nemitīgi atkārtotas, kā visas procedūras, visi komunikācijas valodas nosacījumi (kontakta funkcija: vai jūs mani dzirdat? Vai jūs mani skatāties? Tas runās! Referenciāla funkcija, pat poētiska funkcija, mājiens, ironija, vārdu spēle, zemapziņa.),

* Rizoma – saknenis, kas spēj nemitīgi dalīties un turpināt augt no jebkuras daļas. – Zin. kons. piez.

kā tas viss ir inscenēts gluži kā sekss pornofilmā, tā sakot, bez ticamības, ar to pašu nogurušo neķītrību. Tieši tāpēc vairs nav vērts analizēt reklāmu kā valodu, izteiksmes līdzekli, jo tur ir pavisam cita lieta: valodas dubultošana (arī attēlu), uz kuru neatbild ne lingvistika, ne semioloģija, jo tās strādā ar jēgas īsto darbību, nemaz nenojaušot par visu šo valodas funkciju karikatūrisko pārmērību, šo atvērtību, kas vērsta uz zīmju apsmieklā milzīgo lauku, "patērētu" – kā tie saka savā niecībā – *savam* apsmieklam un viņu kolektīvās bezlikmju spēles apsmieklam, tāpat kā porno ir seksa hipertrofēta fikcija, patērēta savā niecībā, *savam* apsmieklam, seksa nožēlojamības barokālās debesbraukšanas kolektīvā izrāde (tieši baroka māksla izdomāja ģipša veidojumu triumfālo niecību, kas fiksēja ticīgā iesliģšanu statuju orgasmā).

Kuri ir reklāmas projekta zelta gadi? Kādas lietas eksaltācija ar attēla palīdzību, pirkšanas un patērēšanas eksaltācija ar reklāmas ārišķīgo tēriņu? Lai kāda arī būtu reklāmas paverdzināšana kapitāla vadībai (bet šis jautājuma aspekts, reklāmas sociālais un ekonomiskais trāpīgums joprojām ir neatrisināts un dziļākajā būtībā neiznīcināms), tā vienmēr ir bijusi vairāk nekā tikai pakļauta funkcija, tā bija spogulis politiskās ekonomijas un preču pasaules priekšā, reklāma ir šīs pasaules iedomāts, slavens piemineklis saplēstai pasaulei, kas turpina savu ekspansiju. Bet preču pasaule jau ir cita: tā ir piesātinātas pasaules involūcija. Vienā paņēmiēnā šī pasaule ir zaudējusi savu triumfējošo imagināro un no spoguļa stadijas savā ziņā pārgājusi uz sēru darba stadiju.

Precei vairs nav notikuma vietas: ir palikusi vien neķītra un tukša forma. Un reklāma ir šīs piesātinātās un tukšās formas ilustrācija.

Tieši tāpēc tai vairs nav teritorijas. Tās atpazīstamās formas vairs nav zīmīgas. Piemēram, Alles Forums ir gigantisks reklāmas ansamblis – reklāmulības veikums. Tā nav kādas personas, kādas firmas reklāma, tam pat nav īsta tirdzniecības centra vai arhitektūras ansambļa statusa, tāpat kā Bobūra būtībā nav kultūras centrs: šie savādie objekti, šis supergrabažas vienkārši demonstrē, ka mūsu sociālā monumentalitāte ir kļuvusi reklāmiska. Un kaut kas tāds kā Forums vislabāk ilustrē to, par ko ir pārvērtusies publicitāte, par ko ir kļuvusi *publiskā sfēra*.

Prece tiek apglabāta kā informācija arhīvos, kā arhīvi bunkuros, kā raķetes savās atomšahētās.

Cauri ir ar laimīgo un izstādīto preci, tagad tā slēpjas no saules, un

pēkšņi tā ir kļuvusi līdzīga cilvēkam, kas pazaudējis savu ēnu. Tāpēc Alles Forums tik stipri atgādina kapliču – apbedītas preces sēru greznība, caurspīdīga melnās saules staros. Preces sarkofāgs.

Tur visam ir sēru noskaņa – balts, melns un iesārts marmors. Bunkurs kā lādīte, visa šī melnā un dārgā, snobiskā un matētā greznuma kastīte kā bunkurs, minerālu *underground* telpa. Pilnīgs fluīdu trūkums, nav pat šķidrās rotaļietīņas – Parli 2 ūdens aizkara, kas vismaz ir acu apmāns, – te nav vairs pat amizantā aizbildinājuma, inscenētas tikai pretenciozas sēras. (Ansambļa vienīgā ideja ir tieši cilvēks un viņa ēna, kas it kā iet pa betona vertikālajām plāksnēm: skaisti pelēks, gigantisks audums zem klajām debēm kalpo par ietvaru acu apmānam, šī siena gribot negribot ir dzīva un kontrastē ar to augstās modes un gatavo apģērbu kapu velvi, ko veido Forums. Šī ēna ir skaista, jo tas ir mājiens, kas kontrastē ar zemāko pasauli, kura ir pazaudējusi savu ēnu.)

Viss, ko varētu vēlēties, ja reiz šīs svētās telpas ir atvērtas publikai, bailēs, ka piesārņojums tās varētu nelabojami sabojāt tāpat kā Lasko alas (atcerēsīsimies bangojošās masas dzelzceļa stacijās), nekavējoties aizliegt kustību un pārklāt ar liķautiem, lai saglabātu neskartu šo parvenijiskās civilizācijas liecību tad, kad preces *apogeja* stadija būs pārgājusi *hipogejā*. Te ir freska, kas iezīmē garo ceļu, kas noiets, kopš Totavelas cilvēks*, izgājis Marksa un Einšteina etapus, nonācis līdz Dorotejai Bis... Kādēļ gan šo fresku neglābt no sabrukšanas? Speleologi vēlāk to atradīs līdz ar kultūru, kas izvēlējusies likties kapā, lai pilnīgi un galīgi aizbēgtu no savas ēnas, apraktu savus greznuma un savaldzināšanas atribūtus, it kā tie jau būtu nolemti citai pasaulei.

---

* Alu cilvēks, kura atliekas atrastas Francijas Pirenejos. – Tulk.piez.

CLONE STORY

No visām protēzēm, kas iezīmē ķermeņa vēsturi, dubultnieks, bez šaubām, ir vissenākā. Bet dubultnieks nav gluži protēze: tas ir izfantazēts tēls – dvēsele, ēna, atspīdums spogulī, kas seko cilvēkam kā viņa otrs “es”, un tārad cilvēks vienlaikus ir viņš pats un arī nemaz nelidzinās pats sev. Šī doma vajā cilvēku kā nolādētās bailes no pēkšņas nāves. Tomēr ne visos gadījumos: kad dubultnieks materializējas, kļūst redzams, tas nozīmē nenovēršamu nāvi.

Tikpat labi var teikt, ka iztēlotā dubultnieka varenība un bagātība, kas vienlaikus izsaka subjekta tuvību sev pašam (*heimlich/unheimlich*), balstās uz nematerialitāti, uz faktu, ka tas ir un paliek tikai fantasma. Ikviens var sapņot, ikvienam visu mūžu vajadzētu sapņot par paša būtnes dubultošanu vai multiplicēšanu, taču tas ir iespējams tikai sapnī, kas iznikst, tiecoties sapni par varītēm īstenot. Tas pats notiek ar pavadināšanas (primitīvo) ainu: tā iedarbojas tikai tad, ja vispirms ir izfantazēta, tad atsaukta atmiņā, lai gan nekad nav bijusi reāla. Mūsu laikam pietāvētu vēlme izdzīt šos fantasmus tāpat kā citu, tā sakot, ļaujoties kaprīzei tos īstenot, materializēt miesā un garā un, pilnīgi otrādi, spēlēt ar dubultnieku un nāvi veikli apmainīties vietām ar Otru Savā mūžībā.

Kloni. Klonēšana. Cilvēka veģetatīvā pavairošana līdz bezgalībai, kad katra atsevišķā organisma šūna savukārt var kļūt par identiska indivīda matrici. Savienotajās Valstīs pirms dažiem mēnešiem bērns būtu varējis piedzimt kā ģērānija. Kā spraudenis. Pirmais klonētais bērns (indivīda veģetatīvās pavairošanas pēcnācējs). Pirmais, kurš piedzimis no viena paša indivīda vienas pašas šūnas, “tēva”, vienīgā radītāja, precīzs atkārtojums, pilnīgs dvīnis, dubultnieks.¹

---

¹ Sk. D.Rorvik, *A son image: la copie d'un homme*, Paris, Grasset, 1978.

Sapnis par to, ka dzimumvairošanos, kas ir saistīta ar nāvi, varēs aizstāt ar mūžīgo dvīni. Vienšūnas sapnis par šūnu dališanos, radniecības vistīrāko formu, jo tā beidzot ļauj iztikt bez otra cilvēka, no viena nonākt pie viena (vēl jau olšūnai, kam atdalīts kodols, vajag uzturēties sievietes dzemdē, bet tas ir tikai pagaidu līdzeklis un nepārprotami anonīms: to varētu aizvietot mākslīgā dzemdē, sievietē – protēzē). Vienšūnas utopija, kas ar ģenētikas palīdzību sarežģītākajām būtnēm vēlētu protozauru likteni.

Vai tas nav nāves impulss, kas divdzimumu būtnes spiež regresēt līdz tādai reprodukcijas formai, kas pastāvēja pirms dzimumu atšķirību veidošanās (vai šis šūnu dališanās veids, šī reprodukcija un proliferācija, kas mūsu iztēles dzīlēs mums ir nāve un nāves bailes, kas noliedz seksualitāti un grib iznīcināt seksualitāti, kas, būdama dzīvības nesēja, tātad ir reprodukciju kritizējošs un nāvi nesošs veids) un kas tajā pašā laikā šīm būtnēm liek metafiziski noliegt Sevis ikvienu pārmaiņšānu, ikvienas pārmaiņas, lai tiektos tikai uz kādas identitātes iemūžināšanos, ģenētiskā ieraksta caurspidīgumu, kas vairāk vēltīts radišanas peripētijām?

Atmetīsim nāves bailes. Vai runa ir par fantasmu radīt pašam sevi? Nē, jo pašradišana vienmēr norisinās ar tēva un mātes tēlu starpniecību, vecākiem ir katram savs dzimums, ko subjekts savās fantāzijās varbūt grib izdzēst, pats stājoties kāda vietā, tomēr līdz galam nenoliedzot radišanas simbolisko struktūru: kļūt pašam par savu bērnu nozīmē arī būt kāda bērnam. Klonēšana radikāli likvidē ne tikai Māti, bet arī Tēvu, abu vecāku gēnu savijumu, atšķirību saplūšanu un it īpaši šo *duālo* aktu – radišanu. Klonētājs nerada, viņš liek augt atsevišķiem segmentiem. Var spekulēt ar šo veģetatīvo spraudņu bagātību, kas patiešām izlīdzina visu edipisko seksualitāti par labu “ne-cilvēciskam” dzimumam, ātri un bezgalīgi pavairojamam dzimumam – tātad var secināt, ka runa vairs nav par fantasmu radīt pašam sevi. Tēvs un Māte ir izzuduši ne jau par labu subjekta apšaubāmajai brīvībai, bet par labu *dzemdei* (matricei), *ko sauc par kodu*. Vairs nav ne tēva, ne mātes: ir matrice. Tieši tā “dzemdina” no šā brīža un līdz bezgalībai, tā ir darbība, kas attīrīta no jebkuras šaubīgas seksualitātes.

Arī subjekta vairs nav, jo identiskā pavairošana izbeidz tā dališanos. Spoguļa stadija beidzas klonēšanā vai, precīzāk, tā tiek parodēta briesmīgā veidā. Tā paša iemesla dēļ klonēšanai vairs nepiemīt nekas no memoriālā un narcistiskā sapņa par subjekta projicēšanos savā ideālajā *alter ego*, jo projicēšanās vēlreiz notiek ar attēla starpniecību: spoguļattēls, kur subjekts

atsvešinās, lai atrastu sevi, vai cits – valdzinošs un mirstīgs, kurā subjekts saskata sevi, lai nomirtu attēlā. Klonēšanā nekā tāda nav. Nav vairs medija, nav vairs attēla – rūpniecisks objekts vairs nav subjekta identiskais spogulis, tas turpina subjektu sērijveidā. Viens nekad nav otra mirāža, ideāla vai mirstīga, viens un otrs, un trešais var tikai saskaitīties, jo viņi nav radīti seksuālā veidā un nepazīst nāvi.

Runa pat nav par dvīņiem, jo dvīņiem jeb Dvīņiem ir specifiska īpašība, sevišķa, svēta Divu burvība, viņi uzreiz ir divi un nekad nav bijuši viens. Bet klonēšana paceļ visaugstākajā pakāpē viena un tā paša atkārtotānu: $1 + 1 + 1 + 1$ utt.

Klons nav ne bērns, ne dvīņi, ne narcistisks atspulgs, klons ir dublikāta materializēšanās ar ģenētikas palīdzību, tas nozīmē atteikšanos no ikvienas citādības un ikvienas iztēles. Citādība un iztēle tiek aizstātas ar seksualitātes ekonomiju. Ražotājtehnoloģijas murgainā apoteoze.

Lai vairotos, segmentam nav vajadzības pēc iedomātas starpniecības tāpat kā sliekai: katrs tārpas segments vairojas gluži tāpat kā vesels tārpas, gluži tāpat kā katra amerikāņu japija šūna var radīt jaunu japiju. Gluži tāpat kā katrs hologrammas fragments var atkal kļūt par visas veselās hologrammas matrici: informācija saglabājas nemainīta, varbūt vienīgi katrā hologrammas gabalā ir mazāk noteiktības.

Tādā veidā tiek darīts gals veselumam. Ja visa informācija atrodama katrā hologrammas daļā, tad veselums zaudē savu jēgu. Tās ir arī ķermeņa, šā vienskaitlīguma, ko sauc par ķermeni, beigas, jo tā noslēpums ir tieši tas, ka to nevar sadalīt saskaitāmās šūnās, tas ir nedalāma figūra, par ko liecina tā dzimumpiederība (paradokss: klonēšana līdz bezgalībai pavairo dažādu dzimumu būtnes, kas līdzīgas to modelim, kaut gan līdz ar to dzimums kļūst par nevajadzīgu funkciju, – bet tieši dzimums nav funkcija, tieši dzimums ķermeni padara par ķermeni, tas ir pāri visām ķermeņa daļām, visām dažādajām ķermeņa funkcijām). Dzimums (vai nāve - šajā ziņā tieši tas pats) ir tas, kas pārsniedz visu kopējo informāciju, kas var būt par vienu ķermeni. Kur šī informācija ir apvienota? Ģenētiskajā formulā. Lūk, kādēļ tā noteikti grib sev izcīnīt autonomas reprodukcijas ceļu, kas nav atkarīgs ne no seksualitātes, ne no nāves.

Jau bioloģijas, fizioloģijas un anatomijas zinātne ar orgānu un ķermeņa funkciju kā izpētes objektu nošķiršanu iezīmē ķermeņa analītiskās sadalīšanās procesu, un mikromolekulārā ģenētika ir tikai šā procesa loģiskas

sekas, taču abstrakcijas un daudz augstākas simulācijas limenī, nukleārā, komandējošās šūnas limenī, ģenētiskā koda limenī, tā koda, ap kuru kārtojas visa šī fantasmagorija.

No funkcionālā un mehāniskā redzes viedokļa katrs orgāns ir tikai daļēja un diferencēta protēze: jau simulācija, taču vēl "tradicionāla". No kibernetiskā un informatīvā redzes viedokļa tieši katrs vismazākais nediiferencētais elements, ikviena ķermeņa katra šūna kļūst par šā ķermeņa "embrijveidīgu" protēzi. Katrā šūnā ierakstītā ģenētiskā formula kļūst par īstu visu ķermeņu protēzi. Ja protēze parasti kļūst par artefaktu, kas aizstāj trūkstozo orgānu, vai par ķermeņa instrumentālu pagarinājumu, tad DNS molekula, kurā iekļauta visa informācija par kādu ķermeni, ir izcila protēze, tā, kas ļaus *šim ķermenim papildzināt pašam sevi līdz bezgalībai*, kaut gan šī molekula pati ir tikai savu protēžu atveidojums, protēze ar nenosakāmu kārtas numuru.

Kibernetiskā protēze ir bezgala daudz reižu smalkāka un vēl mākslīgāka par ikvienu mehānisko protēzi. Jo ģenētiskais kods nav "dabisks": kā ikviena kāda veseluma abstrakta un atsvešināta daļa arī ģenētiskais kods kļūst par mākslīgu protēzi, kas izkropļo šo veselo, aizstājot to (*pro-thesis*: tā ir etimoloģiskā nozīme), tā varam teikt, ka ģenētiskais kods, kur kādas būtnes kopums it kā kondensējas, jo tur ir ieslēgta visa šīs būtnes "informācija" (tā ir ģenētiskās simulācijas neiedomājama vardarbība), ir artefakts, operatīva protēze, abstrakta matrice, kuru varēs lietot nevis reprodukcijai, bet gan vienām un tām pašām pavēlēm paklausīgu identisku būtņu gluži vienkāršiem atjaunojumiem.

"Mans ģenētiskais mantojums reizi par visām reizēm tika fiksēts tad, kad spermatozoīds sastapa olšūnu. Šajā mantojumā ir visi bioķīmiskie procesi, kas izveidoja mani un kas nodrošina manu funkcionēšanu. Šīs receptes kopija ir ierakstīta katrā no desmitiem miljardu šūnu, no kurām es tagad sastāvu. Katra no tām zina, kā mani ražot; vispirms tā ir mana šūna, tikai pēc tam tā ir manu aknu vai asiņu šūna. Tātad teorētiski ir iespējams, ņemot kādu no šīm šūnām, izveidot man identisku individu."

(Profesors A.Žakārs)

Tātad klonēšana ir ķermeņa modelēšanas vēstures pēdējā stadija, kurā, reducēts līdz savai abstraktajai un ģenētiskajai formulai, indivīds ir nolemts sevis sērijveida pavairošanai. Šeit vajadzētu atkārtot to, ko Valters Benjamins sacījis par mākslas darbu tā tehniskās reprodukcijas laikmetā.

Sērijveidā reproducēts darbs zaudē savu *auru*, savu īpatnējo šā brīža un šīs vietas kvalitāti, savu estētisko formu (tā jau agrāk ir zaudējusi savu rituālo formu tās estētiskajā nozīmē) un tā, pēc Benjamina vārdiem, nenovēršamajā reprodukcijas nolemtibā iegūst *politisku* veidolu. Zaudēta ir oriģinalitāte, vienīgi vēsture, kas pati ir nostalgiska un retrospektīva, var to rekonstruēt kā "autentisku". Šā notikuma vizizteiktākā forma, vismodernākā norise, kas ir attēlota kino, foto un mūsdienu masu medijos, ir tā, kur oriģināla nekad pat nav bijis, jo lietas uzreiz ir tvertas atkarībā no to neierobežotas reprodukcijas iespējām.

Tas notiek ne tikai vēstījumu līmenī, bet arī indivīdu līmenī ar klonēšanu. Būtībā tas, kas notiek ar ķermeni tad, kad tas vairs nav uztverts kā vēstījums, kā informācijas un vēstījumu krājums, kā informācijas substance. Tad nekas neliek šķēršļus tā sērijveida reprodukcijai, runājot ar tiem pašiem terminiem, kādus Benjamins lieto, runājot par rūpnieciskiem objektiem un masu mediju tēliem. Vispirms ir reprodukcija, tad seko produkcija, vispirms ir ģenētiskais modelis, pēc tam visi iespējamie ķermeņi. Tehnoloģijas ielaušanās komandē šo apvērsumu – tehnoloģija, ko Benjamins aprakstīja jau tās galējās izpausmēs kā totālu mediju, bet vēl industriālajā laikmetā – gigantiska protēze, kas pavēl lietu un identisku attēlu paaudzēm, kuras *nekas* vairs nevar atšķirt citu no citas – un vēl neiedomājoties šīs tehnoloģijas mūsdienu padziļināšanos, kas padara iespējamu identisku *būtņu* paaudzi, nekad neatgriežoties pie oriģināla. Industriālā laikmeta protēzes vēl ir ārējas, *eksotehniskas*; tās, ko mēs pazīstam, ir sadalījušās un ietiekušās iekšpusē: *ezotehniskas*. Mēs dzīvojam maigu tehnoloģiju laikmetā, ģenētiska un mentāla *software** laikā.

Kamēr vēl vecā industriālā zelta laikmeta protēzes bija mehāniskas, tās vēl atgriezās pie ķermeņa, lai pārveidotu tā tēlu – protēzes pašas apgrieztā kārtā tika metabolizētas fantāzijā, un šīs tehnoloģiskais metabolisms arī bija ķermeņa tēla sastāvdaļa. Bet kad simulācijā tiek sasniegts kritiskais punkts (*dead-line*), tas ir, kad protēze padziļinās, ietiecas iekšienē, iefiltrējas ķermeņa anonīmajā un mikromolekulārajā sirdī, kad tā sevi uzspiež ķermenim par "oriģinālo" modeli, sadedzinot visas iepriekšējās simboliskās strāvas, ikviens iespējamais ķermenis ir tikai savs nemainīgais atkārtojums, tad tās ir ķermeņa, tā vēstures un tā peripētiju beigas. Indivīds vairs

---

* Programmatisks vai matemātisks nodrošinājums. – Tulk.piez.

ir vien savas pamatformulas vāzim līdzīga metastāze. Vai visi indivīdi, kas rodas no X indivīda klonēšanas, ir kaut kas cits, nevis vēža metastāzes – vienas pašas šūnas vairošanās, kā tas ir ar vēža šūnām? Pastāv cieša saistība starp ģenētiskā koda vadošo ideju un vēža patoloģiju: kods nozīmē vismazāko vienkāršo elementu, minimālo formulu, uz kuru var reducēt visu indivīdu, un tādu, kas var sevi atveidot tikai identisku pašam sev. Vēzis nozīmē pamatšūnas vairošanos līdz bezgalībai, neievērojot ansambļa organiskos likumus. Tas pats notiek klonēšanā: nekas netraucē atveidot To Pašu, netraucēti pavairot vienu pašu matrici. Kādreiz tam vēl pretojās dziļmumvairošanās, šodien beidzot varam izolēt identitātes ģenētisko matrici un varēsīm likvidēt visas diferencējošās peripētijas, kas veidoja indivīdu netveramo šarmu.

Ja visas šūnas tiek uzskatītas vispirms par vienas ģenētiskās formulas atkārtojumu, kas gan vēl tās ir – ne tikai visi indivīdi ir identiski, bet visas indivīda šūnas – ja ne šīs pamata formulas vāzim līdzīgā izplešanās? Metastāzes, kas sākās ar rūpnieciskajiem objektiem, noslēdzas ar šūnu organizāciju. Nav vērts vaicāt, vai vēzis ir kapitālisma laikmeta slimība. Tā tiešām ir slimība, kas nosaka visu mūsdienu patoloģiju, jo tā ir pati koda virulences forma: pārspīlēta vienu un to pašu signālu došana, vienu un to pašu šūnu veidošana.

Ķermeņa aina mainās līdz ar neatgriezeniskās tehnoloģiskās “progresijas” gaitu: no sauļošanās saulē, kas jau atbilst dabiskās vides mākslīgai izmantošanai, tā sakot, izveidojot no šīs vides ķermeņa protēzi (kas pati kļūst par simulētu ķermeni, bet kur ir ķermeņa patiesība?) – līdz pigmentu uzņemšanai mājās kvarca lampas staros (vēl vecā labā mehāniskā tehnika) – līdz iedegumam ar tablešu un hormonu palīdzību (ķīmiska un nevadīta protēze) – beidzot ar iedegšanu, iejaucoties ģenētiskajā formulā (nesalīdzināmi tālāka stadija, tomēr protēze: tikai tā ir pilnīgi integrēta, tā vairs neiekļūst ne caur virsmu, ne caur ķermeņa atverēm), izmantojot dažādus ķermeņus. Pārvērtusies ir visa kopējā shēma. Tradicionālā protēze, kas noder kāda trūkstoša orgāna labošanai, neko nemaina ķermeņa vispārējā modeli. Te vēl iekļaujas orgānu pārstādīšana. Bet ko lai saka par mentālo modelēšanu ar psihotropo un narkotisko vielu starpniecību? Mainījusies ir *ķermeņa aina*. Psihotropisks ķermenis ir “no iekšas” pārveidots ķermenis, vairs neizmantojot priekšstata, spoguļa un diskusijas perspektīvo telpu. Klusējošs ķermenis, mentāls, jau molekulārs (bet vairs ne skatāms), tieši

metabolizēts ķermenis, bez darbības vai skatiena pastarpinājuma, imanents ķermenis, bez citādības, bez īstenojuma, bez transcendences, ķermenis, kas veltīts smadzeņu un endokrīnās sistēmas implozivajam metabolismam, sensors, bet ne jutīgs ķermenis, jo savienots tikai un vienīgi ar saviem iekšējiem kontaktiem, nevis ar uztveres objektiem (tāpēc to var ieslēgt "baltā" jutībā, nekādā, pietiek to atslēgt no viņa paša sajūtu orgāniem, nepieskaroties tam apkārtesošajai pasaulei), šajā taktilās plastikas, mentālās veidojamības, psiholoģiskā visu virzienu tropisma jau viendabīgs ķermenis, kas tuvojas nukleārajām un ģenētiskajām manipulācijām, tas ir, absolūtai tēla zaudēšanai, ķermenis bez iespējamās reprezentācijas, ne citiem, ne pašam, ķermenis, kam atņemta tā esība un jēga ar pārveidošanos ģenētiskajā formulā vai bioķīmiskā pakļautībā: neatgriešanās punkts, tādas tehnoloģijas apoteoze, kas jau kļuvusi par starpnozaru un molekulāru.

Piezīmes

Jāņem vērā, ka vēža izplešanās arī ir klusējoša nepakļaušanās ģenētiskā koda noteikumiem. Vēzis, ja uz to raugās ar dzīvo būtņu nukleārās informātikas redzējuma loģiku, arī ir briesmīga bijusi augšana un negācija, jo tā noved pie totālas dezinformācijas un sairuma. Organiskās nesaskaņas "revolucionāra" patoloģija, tā teica Rihards Pinhass grāmatā: Fictions ("Sinoptiskās piezīmes par mistisku ļaunumu"). Organismu entropiski murgi, pretojoties informācijas sistēmu negentropijai. (Tā ir tā pati konjunktūra, kas masām attiecībā uz strukturētām sociālām formācijām: arī masa ir vēža metastāzes, ārpus sociālā organisma.)

Tikpat divdomīga ir klonēšana: tā vienlaikus ir vadošās hipotēzes, ģenētiskā koda un informācijas triumfs un ekscentrisks izkropļojums, kas iznīcina pastāvošo sakarību. Turklāt ir ticams (bet tas lai paliek nākotnei), ka pat "klonētie dviņi" nekad nebūs identiski savam radītājam, nekad nebūs tādi paši, kaut vai tāpēc, ka pirms tam būs bijis kāds cits. Nekad nebūs "tāds, kā ģenētiskais kods pats to pārveidojis". Tomēr neskaitāmu iemeslu dēļ radīsies pavisam cita būtne, kurai būs tieši tikpat zilās acis kā tēvam, bet tas nav nekāds jaunums. Un eksperimentālā klonēšana vismaz pierādīs to, ka nav iespējams radikāli pārvaldīt procesu, pārvaldot tikai informāciju un kodu.

HOLOGRAMMAS

Kopš tā brīža, kad Narciss noliecās pār avotu, cilvēci neatstāj iedoma par to, kā notvert realitāti. Pārsteigt realitāti, padarot to nekustīgu, apturēt realitāti vai vismaz tās dubultnieku. Jūs noraugāties uz hologrammu kā Dievs uz savu radību: vienīgi Dievs spēj iet cauri sienām, cauri būtnēm un nemateriālā veidā atrasties citā pasaulē. Mēs sapņojam par to, kā iziet cauri pašiem sev un atrasties citur: tajā dienā, kad jūsu hologrāfiskais dubultnieks būs tur, izplatījumā, varbūt varēs pat kustēties un runāt, jūs būsiet veicis brīnumu. Protams, tas vairs nebūs sapnis, tātad sapņa burvīgums būs zudis.

Televīzijas studija jūs pārveido par hologrāfisku personāžu: paliek iespāids, ka prožektoru gaisma jūs ir materializējusi telpā kā caurspīdīgu personāžu, ko šķērso masa (miljonu teleskatītāju masa), gluži tāpat kā jūsu reālā roka bez mazākās pretestības šķērso nereālo hologrammu – bet ne jau bez sekām: ieešana hologrammā arī roku padara nereālu.

Halucinācija ir totāla un patiesi fascinējoša, kad hologramma tiek projicēta uz plaknes tā, ka nekas jūs no tās nešķir (paliek vienīgi foto vai kinematogrāfisks efekts). Tas, atšķirībā no gleznas, ir raksturīgi arī acu apmānam: jūsu acis nevis atrod vietu, kur aizmaldīties, bet jūs esat apvērsta dziļumā, kas jūs pašu pārvērš par bēgšanas punktu. Vajag, lai reljefs jums kristu acīs kā gadījumā ar tramvaja vagonu un šaha spēli. Tātad jāatrod, kāda veida lietas vai formas ir “hologēniskas”, jo hologramma nav domāta trīsdimensiju kino veidošanai, tāpat kā kino uzdevums nav atveidot teātri vai fotogrāfijas uzdevums nav piesavināties glezniecības uzdevumus.

Hologrammā bez žēlastības tiek vajāta dubultnieka imaginārā aura, tāpat kā runājot par kloniem. Līdzība ir sapnis un par sapni tai jāpaliek, lai varētu pastāvēt minimāla ilūzija un iztēles darbības vieta. Nekad nevajag

pāriet realitātē, tādā realitātē, ko raksturo precīzas līdzības ar pasauli, subjekta līdzība pašam sev. Jo tad izzūd tēls. Nekad nevajag kļūt par dubultnieku, jo tad izzūd duālās attiecības un līdz ar tām katra pavedināšana. Tātad hologrammai tāpat kā klonam piemīt ilūzijas, ainas, noslēpuma beigu apvērsta kārdukārtība un apvērsta burvība, ko rada visas par kādu objektu pieejamās informācijas materializētā projekcija, materializētais caurspīdīgums.

Pēc fantasma redzēt sevi (spogulī, foto) nāk cits – iegūt iespēju apiet sev apkārt, iziet sev cauri, iziet cauri savam spektrālajam ķermenim – un vienalga kāds holografētais objekts vispirms ir jūsu paša ķermeņa izgaismotā ekto plazma. Bet tās savā ziņā ir estētikas beigas un medija triumfs, gluži kā stereofonijā, kas ar saviem izsmalcinātajiem līdzekļiem dara galu mūzikas šarmam un gudrībai.

Tieši hologrammai nav acu apmāna valdzinājuma radišanai nepieciešamās gudrības, kas vienmēr darbojas atbilstoši šķietamības likumiem, ar mājieniem un klātbūtnes elipsi. Gluži otrādi, hologramma ieslīgst apburšanā, ko rada iespēja nostāties dubultniekam līdzās. Ja, pēc Maha* domām, pasaule ir tas, kam nav dubultnieka, nav ekvivalenta atspulga, tad ar hologrammām mēs jau esam virtuāli citā pasaulē, kas ir *tikai* šīs pasaules ekvivalents spogulī. Bet kas ir šī pasaule?

Hologrammas, par ko mēs vienmēr esam sapņojuši (bet tās ir tikai nožēlojami darinājumi), mums sagādā pārdzīvojumus, reibinošu sajūtu, pārējot citā pusē mūsu pašu ķermenim, dubultniekam, mirdzošajam klonam vai mirušajam dvīnim, kurš nekad nav piedzimis mūsu vietā, bet stāv nomodā par mums, apsteigdam mūs.

Hologramma ir nevainojams attēls un iztēles beigas. Vai, drīzāk, tas vairs nemaz nav attēls – īstais medijs ir lāzers, koncentrētā gaisma, staru kvintesence, kas vairs nav redzama vai atspoguļojama gaisma, bet gan simulācijas abstraktā gaisma. Lāzers/skalpelis. Gaismas ķirurģija, kuras operācija šeit noris ar dubultnieku: jums nooperē dubultnieku, kā izoperē audzēju. To, kurš slēpās jūsu dzīlēs (jūsu ķermenī, zem apziņas?) un kura slepenā forma baroja tieši jūsu iztēli ar noteikumu, ka slepenība tiek saglabāta, bet ar lāzeru to dabū ārā, to sintezē un materializē jūsu priekšā tā, ka jums ir

* Ernsts Mahs. – Zin. kons. piez.

iespējams iziet dubultniekam cauri. Vēsturisks brīdis: no šā mirkļa hologramma ir daļa no "pacilājošā komforta" – mūsu likteņa – no šīs laimes, kas tagad veltīta mentālam simulakram un vidi aptverošai specefektu maģijai. (Sociālais, sociālā fantasmagorija pati vairs nav nekas vairāk kā specefekts, kas panākts ar konverģentas dalības lāzera zīmējumu vakuumā, attēlojot kolektīvas laimes spokaino tēlu.)

Simulakra trīs dimensijas – kādēļ gan lai trīsdimensiju simulakrs būtu tuvāks realitātei nekā divdimensiju? Tā tiek uzskatīts, taču šā simulakra paradoksālā iedarbība ir pretēja un padara mūs jūtīgus pret ceturto dimensiju kā aplēptu patiesību, katras lietas slepeno dimensiju, kas pēkšņi iegūst nepārprotamības spēku. Jo vairāk tuvojamies simulakra pilnībai (un tas patiešām tā ir ar lietām, arī ar mākslas darbiem vai sociālo vai psiholoģisko attiecību modeļiem), jo acimredzamāks kļūst (vai, drīzāk, mūsos iemītošā ļaunā neticības gara iespaidā tas ir vēl ļaunāks par simulācijas ļauno garu), līdz ar to viss izslīd no attēlošanas tvēriena, izvairās no sava paša dubultnieka un sava līdzinieka. Īsi sakot, reālā nav: trešā dimensija ir tikai divdimensiju pasaules iedomas, ceturrtā – trīsdimensiju pasaules iztēles auglis... Reāla un aizvien reālāka produkcijas eskalācija, saskaitot dimensijas visas pēc kārtas. Bet eksaltācija kā pretējās kustības pretdarbība: tikai tas ir paties, tikai tas ir patiesi valdzinošs, kas spēlējas ar vienu dimensiju mazāk.

Katrā ziņā šīs realitātes un reālistiskās halucinācijas sacensība ir bezjēdzīga, jo tad, kad kāds objekts ir precīzi līdzīgs citam, *tas vairs nav precīzi, bet gan vēl mazliet vairāk līdzīgs*. Līdzība nepastāv, tāpat kā nav precizitātes. Precīzs jau nozīmē *pārāk* precīzs, precīzs ir tikai tas, kas tuvojas patiesībai, bet uz to nepretendē. Tas ir pat mazliet paradoksāli, tikpat paradoksāli kā teiciens, ka tad, kad divas biljarda bumbas ripo viena otrai pretī, pirmā pieskaras otrai par sekundi ātrāk vai arī: viena pieskaras otrai, pirms tai ir pieskārusies iepriekšējā. Tas mums norāda, ka laika kategorijā vienlaicīgums nav iespējams, tāpat arī nav iespējama līdzība tēlu kategorijā. Nekas nav līdzīgs, un hologrāfiskā reprodukcija kā katrs vājais sintēzes vai precīzas reālā augšāmcelšanās mēģinājums (tas pats jāievēro arī zinātniskajos eksperimentos) vairs nav reāla, tā jau ir *hiperreāla*. Tātad tai nekad nav (patiesības) reprodukcijas vērtības, bet tā vienmēr jau ir simulācija. Ne precīza, bet pārsniegta patiesība, tas nozīmē – jau viņpus patiesībai. Kas notiek patiesības otrā pusē, nevis tajā, kas ir aplama, bet tajā, kas

ir patiesāka par patiesu, reālāka par reālu? Protams, neparasti efekti un zaimošana, daudz postošāka patiesība kārtībai nekā tās tīrā noliegšana. Vienkaitlīga un slepkavnieciska patiesības potencializēšanās, reālā potencializēšanās. Varbūt tieši tādēļ vairākās mežonīgajās kultūrās dviņi tika iecelti dievu kārtā un upurēti: hiperlīdzība bija vienlīdzīga oriģināla slepkavībai, tātad visistākajam absurdam. Vienalga kura klasifikācija vai apzīmēšana, vienalga kura jēgas modalitāte tādā veidā var tikt izpostīta, pateicoties vienkāršam kāpinājumam X pakāpē – novesta līdz robežai, it kā patiesība aprītu pati savus patiesības kritērijus, kā “aprij savu dzimšanas apliecību”, un pazaudētu visu savu jēgu: tā Zemes vai Visuma svaru var eventuāli aprēķināt precīzos lielumos, bet tas tūlīt šķiet absurdi, jo tam vairs nav ne references, ne spoguļa, kur atspoguļoties, – šī totalizācija, kas visai līdzvērtīga visu realitātes dimensiju totalizācijai tās hiperreālajā publikātā vai visas informācijas par indivīdu tā ģenētiskajā dubultniekā (klonā) totalizācijai, kas to nekavējoties padara patafizisku*. Pasaulei pašai, globāli ņemot, nav iespējama ne attēlošana, ne papildinājums iespējamības spogulī, ne līdzvērtīga jēga (ir tikpat absurdi piešķirt tai jēgu, jēgas svaru kā vienkārši piešķirt svaru). Jēga, patiesība, reālais var parādīties tikai lokāli, ierobežotā daļēju objektu horizontālā, spoguļa un ekvivalences daļējā iedarbībā. Katra dubultošana, katra vispārināšana, katra nonākšana līdz robežai, katrs hologrāfiskais paplašinājums (tikai izmisīgi vārgs pasaules apziņšanās mēģinājums) tiem liek iznirt no to niecības.

No šā redzes viedokļa raugoties, pat eksaktās zinātnes bīstami tuvojas patafizikai. Tām piemīt kaut kas no hologrammas un pasaules precīzas dekonstrukcijas un rekonstrukcijas objektivitātes vārgās dziņas atveidot pasauli vissīkākajās detaļās, pamatojoties uz ietiepīgu un naivu ticību lietu līdzībai pašām sev. Realitāte, reālais objekts – tiek tverts kā līdzvērtīgs sev pašam, tam ir jābūt līdzīgam kā sejai un tās spoguļattēlam – un šī virtuālā līdzība patiesi arī ir vienīgā realitātes definīcija – un katrs mēģinājums, tātad arī hologrāfiskais, kas balstās uz to, var tikai zaudēt objektu, jo tas vairs neņem vērā savu *ēnu* (tādēļ tas precīzi nelīdzinās pats sev), šo paslēpto pusi, kur objektam kaitē tā noslēpums. Līdzība burtiski pārlec pāri savai ēnai un ienirst caurspīdīgumā, lai tur pazaudētu pati sevi.

* Patafizika – zinātne par imagināriem risinājumiem. – Tulk. piez.

CRASH

Klasiskajā (pat kibernetiskajā) skatījumā tehnika ir ķermeņa turpinājums. Tā ir cilvēka organisma funkcionāls pilnveidojums, kas tam ļauj sacensties ar dabu un pakļaut to. No Marksa līdz Maklūanam, tas pats mašīnu un valodas instrumentālais skatījums: tie ir aizstājēji, pagarinājumi, mediji – mediatori dabai, kas ideāli nolemta kļūt par cilvēka organisku ķermeni. Šajā “racionālajā” perspektīvā arī pats cilvēka ķermenis nav nekas cits kā vien medijs.

Barokālajā un apokaliptiskajā *Crash*¹ versijā tehnika, gluži otrādi, ir ķermeņa nāvējoša dekonstrukcija – ne vairs funkcionāls medijs, bet nāves paplašinājums, – saciršana gabalos un sakapāšana nevis nievājošā ilūzijā par subjekta zudušo vienību (kas vēl ir psihoanalīzes līmenis), bet eksplozīvā vīzijā par “simboliskiem ievainojumiem” pakļauto ķermeni, par ķermeni, kas sajaucies ar tehniku izvarošanas un vardarbības dimensijā, tās mežonīgajā un nepārtrauktajā ķirurģijā: izgriezumi, iegriezumi, upurēšanas, ķermeņa atvērumi, kuru brūces un “seksuālā” baudīšana ir tikai atsevišķs gadījums (un mehāniskā vergošana darbā ir nomierināta karikatūra) – ķermenis bez orgāniem un bez orgānu baudas, pilnīgi viss pakļauts iezīmēšanai, sagriešanai, tehniskajai rētai – zem dzirkstījošās seksualitātes – bez referenciālā un bez robežām – zīmes.

Viņa nāve un sakroplošana ar tehnikas žēlastību, kas uzzibsnīja katrā viņa locekļa un viņa sejas perspektīvas, sejas ādas un attieksmes slavināšanā,

---

¹ J.G. Ballard, *Crash*, Paris, Calman-Levy, 1974.

pārvērtās... Katrs sadursmes teātra skatītājs nesīs sev līdzī šīs sievietes vardarbīgu pārveidojumu, ievainojumu tikla attēlu, kurā savijas seksualitāte un automobiļa nejutīgā zinātne. Ieslēgti katrs savā automašīnā, tie noslēps savas fantāzijas par zvaigznes brūcēm; katrs glāstīs viņas maigo gļotādu un uzbudināto miesu, pamanīdamies neizlaist no kontroles stilizētu attieksmju mikslī. Visi spiedīs savas lūpas pie šiem asiņojošajiem iegriezumiem [...] plakstiņus pie rādītājpirksta saplosītajām cīpslām, berzēs savu locekļa gaļas gabalu pret maksts saplīsušajām sienīnām. Satiksmes negadījums beidzot padarīja iespējamu tik ilgi gaidīto zvaigznes un publikas savienošanos. (215. lpp.)

Citādi jau tehniku nekad nepamana, tikai (satiksmes) negadījumos, tā sakot, vardarbībā, kas veikta pret tehniku pašu, un vardarbībā pret ķermeni. Tas pats vien ir: šoks, trieciens, iespaids, visa avārijas metalurģija nolasāma ķermeņa semiurģijā – nevis anatomijā vai fizioloģijā, bet gan semiurģijā – kontūzijās, ievainojumos, sakropļojumos, brūcēs – kas uz ķermeņa izskatās gandrīz kā jaunatvērti dzimumorgāni. Tādā veidā ķermeņa komplācijai kā darba spēkam ražošanas sistēmā tiek pretnostatīta ķermeņa dispersija kā anagramma sakropļojumu sistēmā. Vairs nekādu “erogēno zonu”: viss kļūst par atveri, lai piedāvātos reflektorajam atvieglojumam. Bet īpaši (kā sākotnējās primitīvās iniciāciju mocībās, kas nav mūsējās) viss ķermenis kļūst par zīmi, lai piedāvātu sevi ķermeņa zīmju apmaiņā. Ķermenis un tehnika viens cauri otram difraktē satrauktas zīmes. Miesīga un dizainiska abstrakcija.

Aiz visa tā neslēpjas ne afekts, ne psiholoģija, ne impulsi, ne iekāre, ne libido, ne tieksme pēc nāves. Iespējamās, pret ķermeni vērstās vardarbības bezgalīgā izpētē, dabiski, ir iesaistīta nāve, taču tā nekad nav - kā sadismā vai mazohismā – vardarbības īpašs un perverss mērķis, jutekļu un sekas izkropļojums (attiecībā pret ko?). Nav apslāpētas zemapziņas (afektu vai priekšstatu), vien lasot otrreiz, tā tur atkal iešļircina neistu nozīmi, gluži kā pēc psihoanalītiķu parauga. Ķermeņa un tehnikas kokteiļa mežoni-gums un bezjēdzīgums ir imanents, tas nozīmē viena tūlītēju pārvēršanos par otru, tur rodas seksualitāte bez antecedenta – sava veida potenciāls reibums, saistīts ar ķermeņaniecīgo zīmju ierakstīšanu. Simbolisks sagraizīšanas un iezīmēšanas rituāls kā Ņujorkas metro *graffiti*.

Cits kopīgs punkts: romānā *Crash* vairs nav runa par nejausām zīmēm,

kas parādītos tikai sistēmas malās. Nelaiimes gadījums (ar lielo burtu) vairs nav starpstadijas pašdarinājums, kāds tas vēl ir ceļu nelaiimes gadījumā – nāves tieksmes paliekošais pašdarinājums jaunajām šķirām, brīvā laika šķirām. Automobilis nav nekustīgās mājas pasaulītes piedēklis, nav vairs privātās un ģimeniskās pasaules, nav nekā cita vairs kā tikai nebeidzamās satiksmes figūras, un Nelaiimes gadījums ir visur, tas kļuvis par vienkāršu tēlu, neatgriezenisku, pārvērtis nāves anomāliju banalitātē. Tas vairs nav malā, tas nokļuvis pašā serdē. Nelaiimes gadījums vairs nav triumfējošās racionalitātes izņēmums, tas ir kļuvis par Likumu, tas ir aprijis Likumu. Tas pat vairs nav “nolādētā daļa”, ko sistēma pati atdāvinājusi liktenim un iekļāvusi savos vispārīgajos aprēķinos. Viss ir sagriezies otrādi. Tieši Nelaiimes gadījums tagad piešķir formu dzīvei, tieši nejēdzīgais negadījums kļuvis par *dzīves seksu*. Bet automobilis ar savu automobiļa magnētisko ietekmes sfēru, kas visu pasauli piepildījusi ar tuneļiem, autoceļiem, krustojumiem, pārvadiem, “kustīgo mājokli” padarot par universālu prototipu, nav nekas cits kā vien milzīga metafora.

Negadījuma pasaulē vairs nav iespējama disfunkcija – tātad arī perveršija. Nelaiimes gadījums tāpat kā nāve vairs nav neirotiķu, atpalikušo, pārpalikumu vai pārkāpumu kategorijā, tas ir jaunas un *vairs ne perversas* baudas veida iniciators (jāturas preti autoram, kurš ievadā runā par jaunu perversu loģiku, jāpretojas *garīgajam* kārdinājumam lasīt *Crash* kā perveršiju), dzīves stratēģiskas reorganizācijas, sākot ar nāvi, ierosinātājs. Nāve, ievainojumi, sakropļojumi vairs nav kastrācijas metaforas, gluži pretēji – un pat neiedomājami pretēji. Vienīgi fetišiskā metafora, modeļa, iestarpinātā fetiša vai valodas medija valdzinājums ir perverss. Tajā nāve un sekss tiek nolasīts ar ķermeņi, bez fantasma, bez metaforas, bez teikuma – atšķirībā no “Labošanas darbu kolonijas” Mašīnas, kur ķermeņis ar savām brūcēm ir tikai teksta uzrakstu pamatne. Vēl viena – Kafkas mašīna – vēl ir puritāniska, represīva, “zīmīgā mašīna”, kā teiktu Delēzs, bet *Crash* tehnoloģija ir mirdzoša, valdzinoša vai klusināta un nevainīga. Pavedinoša tāpēc, ka atbrīvojusies no jēgas un ir vienkārši saplosītu ķermeņu spogulis. Un Vogana ķermeņis savukārt ir salocītu hromējumu, saburzītu spārnu, ar spermu apšļakstītu skārdu spogulis. Ķermeņi un tehnika juku jukām, savaldzināti, neatšķetināmi.

Vogans iegriezās uz kāda autoservisa pusi, kura neona izkārtne meta īšu spilgti sarkanu gaismu uz šausmīgiem ievainojumiem cauraustām fotogrāfijām: apmales barjeras deformētas pusaudžu krūtis, daļēji amputētas krūtis... pupi, kuros iegrieztais celtnieku logo rotāja ceļmalas reklāmas, dzimumorgānu savainojumi, ko izraisījušas autostrādes malās saslietās ceļazīmes vai vējstikli to ejakulācijas laikā... Saplosītu locekļu, savainotu vagīnu un sašķaidītu sēklinieku fotogrāfijas ņirbēja man gar acīm neona vēsajā gaismā. Vairāki no šiem dokumentiem bija papildināti ar tā mehāniskā vai ornamentālā elementa tuvplāna fotogrāfijām, kas bijis šo ievainojumu cēlonis. Caurdurta locekļa fotogrāfiju papildināja ieliktnis, kurā attēlota rokas bremze. Virs saplucinātās vulvas tuvplāna redzams stūres rata centrs ar mašīnbūvētāja emblēmu. Šie saplēsto dzimumorgānu un barjeru vai rāmju daļu savienojumi radīja satraucošus modulūs, sāpju un iekāres jaunās apgrozības naudas vienības. (155. lpp.)

Katrs nospiedums, katra zīme, katra rēta, kas palikusi uz ķermeņa, ir kā mākslīga invaginācija, kā mežonīgs upuris, kurš vienmēr ir dedzīga atbilde uz ķermeņa prombūtni. Eksistē tikai simboliski ievainots ķermenis – gan sev, gan citiem – “seksuālā tieksme” nekad nav nekas cits kā vien šī ķermeņu iespēja sajukt kopā un apmainīties ar zīmēm. Turklāt dažas dabiskās atveres, kurām ierasti piedēvē dzimumu un dzimumaktivitāti, nav nekas līdzās iespējamiem ievainojumiem, visām mākslīgajām atverēm (taču kādēļ “mākslīgajām”?), visiem caurumiem, caur kuriem ķermenis atgriezeniskojas un, tāpat kā dažas topoloģiskas telpas, vairs nepazīst ne iekšpusi, ne ārpusi. Sekss, tāds, kā parasti to saprot, ir tikai visnieievērojamākā un speciālākā visu to simbolisko un upurēšanas paradumu definīcija, kam ķermenis var atvērties nevis dabiski, bet mākslīgi, ar simulakra, ar nelaimes gadījuma starpniecību. Sekss ir tikai tās tieksmes retināšana, ko sauc par iekāri uz iepriekš sagatavotām zonām. To tālu pārsniedzis simbolisko ievainojumu spektrs, kas savā ziņā nozīmē seksa anagrammu izplatīšanu pa visu ķermeni, – bet tad tieši tas vairs nav sekss, tā ir cita lieta, sekss ir tikai privilēģēta apzīmētāja uzraksts un dažas sekundāras iezīmes – nekas, salīdzinot ar to visu zīmju un ievainojumu apmaiņu, uz ko ir spējīgs ķermenis. Mežoni prata izmantot šim nolūkam ķermeni, tetovēšanu, mocības, iniciāciju – seksualitāte bija tikai viena no simboliskās maiņas iespējamām

metamorfozēm, ne zīmīgāka, ne prestižāka, kāda tā ir kļuvusi mums: reālistiska un maniakāla reference, pārmēru organiska un funkcionāla (arī baudā).

Pēc tam kad mēs pirmo reizi braucām ar kādiem 40 km/stundā, Vogans atvilka savus pirkstus no meičas atverēm un, pārmeties uz gurniem, iegāja viņā. Mums priekšā spīdēja to automašīnu gaismas, kas virzījās augšup pa uzbrauktuvi. Atpakaļskata spogulī es joprojām manīju Voganu un meiču. Viņu ķermeņi, mums sekojošās mašīnas lukturu apspīdēti, atspoguļojās uz linkolna melnā bagāžnieka un iekšpuses hromējumiem. Meičas kreisās krūts attēls ar izslējušos galiņu viļņojās pāri pelnu traukam. Vogana gurnu deformētie segmenti kopā ar partneres vēderu veidoja divainu anatomisku būtni uz logu atvērēja. Vogans bija uzcēlis meiču sēdus sev virsū, un viņa dzimumloceklis no jauna iekļāvās meičā. Viņu dzimumakts atspoguļojās triptihā uz ātruma rādītāja, pulksteņa un apgrieztienu skaitītāja spīdošajiem stikliem... Mašīna brauca ar 80 km/stundā uz leju pa nobrauktuvi. Vogans izlieca gurnus un izlika apskatei meičas augumu aizmugures lukturu zibšņos. Smailās krūtis laistījās automašīnas stikla un hromētās dzelzs būrī, kas uzņēma ātrumu. Vogana iegurnis konvulsīvi kustējās vienā ritmā ar ik pēc simt metriem ceļa malā uzstādīto lampu zibšņiem... Viņa dzimumloceklis ietricās meičas vagīnā, rokas plēta vaļā sēžu un atklāja tūpli salona dzeltenīgajai gaismai. (164. lpp.)

Šajā tekstā visi erotiskie termini ir tehniski. Nav ne rīka, ne locekļa, ne dibena, ir: tūplis, taisnā zarna, vulva, dzimumloceklis, koituss. Nav žargona, tātad nav seksuālās vardarbības intimitātes, bet tikai funkcionāla valoda: ir kā hromējumi un gļotāda atbilstu viens otram. Tas pats ar nāves un sekса sakritību: šīs abas lietas šķiet pārlietas ar tādu kā tehnikas superdizaina mērci, kas pakārtota baudīšanai. Turklāt par baudu jau nav runas, tikai gluži vienkārši par atvieglāšanos. Koitusam un spermai, kas tiek bieži pieminēti grāmatā, vairs nav juteklīgas nozīmes, tāpat kā filigrānajiem ievainojumu aprakstiem vairs nav vardarbīgas nozīmes, pat ne metaforiski. Tie ir tikai paraksti – beigu ainā X apzīmogo ar savu spermu auto vrakus.

Bauda (perversa vai ne) vienmēr ir bijusi kādas tehniskas ierīces, mehānisma, reālu lietu, bet biežāk – fantasmu pastarpināta, tā vienmēr saistīta

ar redzes ainu vai nenožīmīgu lietu starpniecisku manipulāciju. Te bauda ir tikai orgasms, tātad ir noticis sajukums un tā nonākusi vienā frekvencē ar tehniska aparāta vardarbību, pielīdzināta tikai teknikai, bet kopsaucējs ir tikai viena lieta: automobilis.

Mēs bijām iesprototi milzīgā satiksmes sastrēgumā. No šosejas un Rietumu avēnijas stūra līdz uzbrauktuvei krustojumā visi ceļi bija aizdambēti ar automobiļiem. Priekšējie stikli atstaroja nedrošos saulstarus, kas slīdēja pāri Londonas Rietumu priekšpilsētai. Stopsignāli dega vakara gaisā kā liesmas milzīgā celulozes līdzenumā. Vogans bija izbāzis vienu roku pa priekšējo logu un nervozi bungoja pa skārdu. Pa labi uz galvenā ceļa milzīgs autobusa mūris izskatījās kā daudzsejaina klints. Pasažieri, kas skatījās uz mums cauri stikliem, atgādināja miroņus kapličā. Visa divdesmitā gadsimta neticamā enerģija, kas mūs katapultēja šajā orbītā ap mierīgāku zvaigzni, panika, uzturot šo vispasaules sastingumu (173. lpp.)

Man apkārt visā Rietumu avēnijas garumā, uz visām krustojuma uzbrauktuvēm milzīgais, avārijas izraisītais sastrēgums pletās, cik vien acis tālu rāda. Bet es, stāvēdams sasalušā ciklona serdē, jutos pilnīgi mierīgs, it kā beidzot būtu ticis vaļā no uzmācīgās domas par automobiļu bezgalīgo vairošanos. (178. lpp.)

Tomēr romānā *Crash* kāda cita dimensija nav nodalāma no tehnoloģijas un seksa sajaukuma (apvienojušies nāves darbā, kas nekad nav sēru darbs): tas ir foto un kino. Satiksmes un avārijas mirdzošajai virsmai nav dziļuma, taču tā vienmēr dubultojas Vogana kameras objektīvā. Viņš avāriju fotogrāfijas krāj un glabā kā zīmīgas liecības. Izšķirošā notikuma ģenerālmēģinājums, uz ko viņš kūda (viņa automobiļa nāve un vienlaicīgā sadursme ar kinozvaigzni Elizabeti Teilorī, šoks, kas sīkumaini simulēts un izstrādāts vairākus mēnešus), notiek kino uzņemšanas laikā. Šī pasaule nebūtu nekas bez hiperreālistiskās sakaru pārraušanas. Tikai dubultošana, tikai vizuālā medija izklāšanās otrajā pakāpē var darbināt tehnoloģijas, seksa un nāves saplūšanu. Bet īstenībā te foto nav ne medijs, ne arī reprezentācijas kategorija. Nav runas par attēla "papildu" abstrakciju, ne arī par uzskatāmiem pierādījumiem, un Vogans nekad nenonāk lūriķa vai

perversa tipa pozīcijā. Fotofilmīņa (kā tranzistoru mūzika automašīnās un dzīvokļos) ir universālās, hiperreālās, metalizētās un ķermeniskotās satiksmes un tās plūsmu fiksējošās filmiņas sastāvdaļa. Foto ir tāds pats medijs kā tehnika vai ķermenis – viss notiek vienlaicīgi pasaulē, kur notikuma priekšvēstneši darbojas vienlaikus ar notikuma atveidojumu vai pat ar tā “reālo” veidojumu. Vairs nav arī laika dziļuma – tāpat kā pagātne, arī nākotne pārstājusi pastāvēt. Patiesi, laiku aizstāj kameras acs, tā aizstāj arī pavisam citu dziļumu – jūtu, telpas, valodas dziļumu. Tā nav cita dimensija, tā nozīmē tikai to, ka šai pasaulei nav noslēpuma.

*Manekens bija iespiests aizmugurē, tā zodu turēja gaisā vēja plūsma. Viņa rokas bija piesietas pie motora vadības kā kamikadzem, torsu klāja mēr-
aparāti. Iepretim, tikpat nesatricināmi kā viņš, četri manekeni – ģimene –
gaidīja automašīnā. Viņu sejās bija lasāmas ezotēriskas zīmes.*

Skaņas signāls mums trāpīja negaidīti kā pātagas cirtiens: mērkabeļi atrinājās, slidēja pa zāli blakus sliedēm. Metāliskā eksplozijā motocikls bija ietriecies mašīnas priekšpusē. Abi braucamie tika aizmesti uz pārakmeņojušos skatītāju pirmajām rindām. Motocikls un tā vadītājs lidoja pāri motora pārsegam, iecirta plīķi priekšējam stiklam, tad sāka deļot pa jumtu - melna, uzsprāgusi masa. Automašīna tika atsviesta trīs metrus atpakaļ, skrējieni izbeidzot iešķērsām sliedēm. Motora pārsegs, priekšējais stikls un jumts bija sadauzīti. Iekšpusē ģimenes locekļi bija sasviesti krustām šķērsām. Sievietes sašķeltais rumpis rēgojās ārā no saplīsušā vējstikla... Stikla šķembu paklāju visapkārt mašīnai izraibināja no manekenu sejām un pleciem izrautie stiklašķiedras vīkšķi kā sudrabots sniegs vai makabri konfeti. Helēna satvēra mani aiz rokas kā mazu bērnu, kam jāpalīdz tikt pāri garīgai aizturei. “Mēs visu varam vēlreiz noskatīties Ampex sistēmā. Viņi rādīs avāriju palēnināti.” (145. lpp.)

Crash viss ir hiperfunkcionāls, jo satiksme un avārija, tehnika un nāve, sekss un simulācija ir kā viena liela sinhrona mašīna. Tā pati supermārketu pasaule, kur prece kļūst par “superpreci”, vienmēr pārņemta pati no sevis, un visa apkārtne līdz ar to tiek atspoguļota satiksmes nebeidzamajās sejās. Tajā pašā laikā *Crash* funkcionālisms aprij pats savu racionālismu, jo tas

vairs nepazīst disfunkcijas. Tas ir radikāls funkcionālisms, kas, sasniedzot savas paradoksālās robežas, sadedzina tās. Tas pēkšņi atkal kļūst par nenosakāmu, tātad aizraujošu objektu. Ne sliktu, ne labu: gan šādu, gan tādu, ambivalenti. Kā nāve vai kā mode tas pēkšņi atkal kļūst par *šķērsenisku objektu*, kaut gan vecais labais funkcionālisms, pat apstrīdēts, vairs nav tāds pats – tas nozīmē, ceļš, kas ved ātrāk par lielceļu vai ved tur, kur lielceļš neved, vai vēl labāk un lai parodētu Litrē patafiziskā veidā, “ceļš, kas neved nekur, bet ved turp ātrāk par citiem”.

Tieši tas padara *Crash* atšķirīgu vai gandrīz atšķirīgu no zinātniskās fantastikas, kas vēl lielākoties grozās ap veco funkcijas/disfunkcijas pāri, ko tā projicē nākotnē, atkarībā no tām pašām spēka un mērķa līnijām, kas ir normālajā pasaulē. Fantastika tur pārsniedz realitāti (vai otrādi), taču ievēro tos pašus spēles noteikumus. *Crash* vairs nav ne fantāzijas, ne realitātes, tās abas likvidē hiperrealitāte. Pat kritiska regresija vairs nav iespējama. Šī simulācijas un nāves pasaule – mutants un komutants, šī vardarbīgi seksualizētā, taču bezkaislīgā, pilna ar izvarotiem un vardarbīgiem, taču it kā neitralizētiem ķermeņiem, šī niķelētā un intensīvi metāliskā pasaule, kas zaudējusi jutīgumu un ir bez mērķa hipertehniska – vai tā ir laba vai slikta? To mēs nekad neuzzināsim. Tā vienkārši ir apburoša, pat tad ja šis valdzinājums nav apspriežams kā vērtība. Tas ir *Crash* brīnums. Nekur netraucē moralizējošais skatiens, kritiskais spriedums, kas vēl ir vecās pasaules funkcionalitātes sastāvdaļa. *Crash* ir hiperkritisks (arī tas notiek pretēji autora gribai, kurš ievadā runā par “vēstneša funkcijām, par brīdināšanu no šīs brutālās, spilgti mirdzošās pasaules, kas aizvien uzstājīgāk mūs uzrunā tehnoloģiskās ainavas nomalē”). Maz ir grāmatu, maz filmu, kas sasniedz šo skaidro mērķi vai kritisko nolīgumu, šo banalitātes vai vardarbības matēto spožumu. “Nešvila”, “Mehāniskais apelsīns”.

Pēc Borhesa, tomēr citā reģistrā, *Crash* ir pirmais lielais simulācijas pasaules romāns, kas turpmāk iespaidos mūs visus, – asimboliska pasaule, kas ar savdabīgu masmediatizētās substances pārveidošanu (neons, betons, automobiļi, erotiskie mehānismi) parādās kā spēcīga iesvaidoša spēka caurstrāvota.

Pēdējā ātrā palīdzība attālinājās, sirēnām kaucot. Ļaudis atgriezās savās mašīnās. Mums pagāja garām pusaudze džīnās. Zēns, kurš gāja viņai līdzās, aplika roku meitenei ap vidukli un glāstīja labo krūti, berzēdams savas

pirkstu falangas gar krūts galu. Abi iekāpa kabrioletā, kura dzeltenī krāsotais bagāžas nodalījums bija raibi aplīmēts. Gaisā vēdīja spēcīgs seksualitātes aromāts. Mēs bijām vienas kongregācijas locekļi, kas nāca ārā no svētnīcas, noklausījušies sprediķi, kurš ieliksmoja gan draugus, gan nepazīstamos nodoties seksualitātes slavināšanai. Mēs braucām naktī, lai ar visnegaidītākajiem partneriem īstenotu asiņainās eiharistikas mistēriju, kurā mēs tikko bijām piedalījušies. (179. lpp.)

SIMULAKRI UN ZINĀTNISKĀ FANTASTIKA

Trīs simulakru kategorijas:

- dabiskie simulakri, naturālistiskie, kas pamatojas uz attēlu, imitāciju un pretstatu, harmoniskie, optimistiskie, kā arī tie, kuri tiecas atjaunot ideālu institūciju pēc Dieva ģimja un līdzības;
- produktīvie simulakri, auglīgie, kas pamatojas uz enerģiju, spēku, tā materializāciju mašīnā un visā ražošanas sistēmā – prometejiski centieni pēc pasauliskošanas un nepārtrauktas ekspansijas, vēl nenoskaidrotas enerģijas atbrīvošanas (vēlēšanās ir šai simulakru kategorijai pieskaitāmo utopiju daļa);
- simulācijas simulakri, kas pamatojas uz informāciju, modeli, kibernetisko spēli – totāla operativitāte, hiperrealitāte, tendēta uz visaptverošu kontroli.

Pirmajai kategorijai atbilst *utopijas* iztēlošanās. Otrajai atbilst *zinātniskā fantastika* vārda tiešajā nozīmē. Trešajai – vai ir vēl kādi izdomājumi, kas atbilst šai kategorijai? Iespējamā atbilde – vecie labie zinātniskās fantastikas izdomājumi ir miruši un tūlīt parādīsies kas cits (un ne tikai romānā, arī teorijā). Tas pats aptuvenības un nenoteiktības liktenis pieliek punktu zinātniskajai fantastikai un arī teorijai kā specifiskiem žanriem.

Gan reālais, gan iztēlotais saskatāms tikai no zināma attāluma. Kas ar tiem notiek tad, kad šī distance, arī distance starp reālo un iztēloto, tiecas izzust, sarukt vienīgi modeļa interesēs? Bez tam, gan vienā simulakru kategorijā, gan otrā ir tendence uzsūkt kā attālumu, tā distanci, kas atbrīvo vietu ideālai vai kritiskai projekcijai:

– distance ir maksimāla utopijā, kur iezīmējas transcendentā sfēra, radikāli atšķirīgs universs (romantiskais sapnis par to vēl ir individualizēta forma, kur transcendence iezīmējas dziļumā, līdz pat neapzinātām struktūrām, taču katrā ziņā neatbilstība reālajai pasaulei ir maksimāla un utopijas sala ir pretstatīta realitātes kontinentam);

– tā ievērojami samazinās zinātniskajā fantastikā: visbiežāk tā ir tikai nesamērīga *projekcija*, nevis kvalitatīvi atšķirīga no reālās ražošanas pasaules. Mehāniski vai enerģētiski pagarinājumi, ātrumi vai jaudas sasniedz jaudu *n*, bet shēmas un scenāriji ir tādi paši kā mehānikā, metalurģijā utt. Robota projicējošā hipostāze (Pirmsindustriālās ēras ierobežotajā pasaulītē utopija *pārstāvēja pretstatu* – ideālu alternatīvu pasauli. Ražošanas potenciāli bezgalīgam universam zinātniskā fantastika *pievieno* savu iespēju multiplikāciju.);

– tā galīgi uzsūcas modeļu implozīvajā laikmetā. Modeļi vairs neveido ne transcendenci, ne projekciju, attiecībā pret īstenību tie vairs neveido imagināro, bet paši ir realitātes anticipācija un tād nedod vietu nekādiem izdomātiem priekšvēstnešiem – tie ir imanenti un nepieļauj nekādu imagināru transcendenci. Darbības lauks – simulācija kibernetiskajā nozīmē, citiem vārdiem sakot, vispusīgas manipulācijas ar simulācijas modeļiem (scenārijiem, simulētu situāciju veidošanu utt.), bet *tad šo operāciju nekas neatšķir no realitātes pašas pārvaldes un vadīšanas: fikcijas vairs nav.*

Īstenība varēja pārspēt fikciju: tā bija visdrošākā iespējamās iztēles pārsolišanas zīme. Bet īstenība nevarētu pārspēt modeli, kuram tā ir tikai alibi.

Imaginārais bija alibi reālajam pasaulē, kurā dominēja realitātes princips. Šodien tieši realitāte ir kļuvusi par modeļa alibi pasaulē, kurā valda simulācijas princips. Un paradoksālā kārtā tieši realitāte ir kļuvusi par mūsu patieso utopiju – taču utopiju, kas vairs nepieder iespējamā kategorijai, tai, par kuru var tikai sapņot kā par izzudušu lietu.

Varbūt kibernetiskā un hiperreālā laikmeta zinātniskā fantastika var tikai zaudēt spēkus “vēsturisko” pasaulu mākslīgajā augšāmcelšanā, mēģināt rekonstruēt *in vitro* iepriekšējās pasaules peripētijas līdz pat sīkākajām detaļām – notikumus, personāžus, izzudušās ideoloģijas, kas zaudējušas savu jēgu, savu oriģinālo gaitu, taču ir hipnotizējošas vēsturiskajā retrospekcijā. Tā F.Dika *Simulakros* Amerikas Neatkarības karš ir gigantiska trīsdimensiju hologramma, kur fantastika nekad vairs nenožīmēs nākotnes spoguļi, bet gan pagātnes izmisīgo rehalucināciju.

Mēs vairs nevaram iedomāties citu pasauli: arī transcendences žēlastība mums ir liegta. Klasiskā zinātniskā fantastika bija piederīga pasaulei, kas izpletās, turklāt tā savus iedīgļus rada gaisa telpas apgūvēju, pirms tam 19. un 20. gs. jaunu zemju atklājēju un kolonizētāju stāstos. Tur nepastāv cēloņa un seku sakarības: ne tāpēc, ka mūsdienās zemes telpa ir virtuāli kodēta, kartografēta, apzināta, piesātināta, tas kaut kādā ziņā ir noslēdzies pasauliskojoties – kļuvis par vispasaules tirgu, ne tikai preces, bet vērtības, zīmju, modeļu, kas vairs neatstāj vietas nekam imagināram, – ne jau gluži tāpēc zinātniskās fantastikas pētnieciskais universums (tehniskais, mentālais, kosmiskais) ir pārstājis funkcionēt. Bet tie ir cieši saistīti un ir koordinātu asis vienam un tam pašam vispārējam implozijas procesam, kas sekoja pagājušo gadsimtu raksturīgajam gigantiskajam eksplozijas un ekspansijas procesam. Kad viena sistēma sasniedz pati savas robežas un piesātinās, notiek apvērsums – top cita lieta – arī imaginārajā.

Līdz šim mums vienmēr bija rezervē mazliet izteles – taču realitātes koeficients ir proporcionāls izteiles koeficientam, kas tam piešķir īpašu nozīmīgumu. Tā ir taisnība, runājot par ģeogrāfisko un arī par kosmosa pētniecību: kad vairs nav neskartu, tātad izteilei pieejamu teritoriju, *kad karte aplkāj visu teritoriju, izzūd kas tāds kā realitātes princips*. Šajā ziņā kosmosa iekarošana nozīmē neatgriezenisku sliedzi – atskaites punkta zaudēšanu uz zemes. Realitāte kā ierobežota universa iekšēja kopsakarība noasiņo, kad tās robežas atkāpjas uz bezgalību. Kosmosa iekarošana, kas sekoja planētas iekarošanai, pielīdzināma cilvēku apdzīvotās telpas pārvēršanai simulācijas hiperrealitātē... Par to liecina formulas “divas istabas/virtuve/duša” iecelšana orbitā, varētu pat teikt, kosmosa kuģa varenībā, kā tas noticis ar pēdējo Mēness moduli. Pat zemes mitekļa ikdienišķuma pacelšana kosmiskās vērtības rangā un iestrēdzināšana izplatījumā – realitātes satelizācija kosmosa transcendencē – tas ir metafizikas gals, fantasma gals, zinātniskās fantastikas gals, kas iezīmē hiperrealitātes laikmeta sākumu.

Sākot no šā brīža, kaut kam ir jāmainās: projekcija, ekstrapolācija, šīs sava veida pantogrāfiskās pārmērības, kas veidoja zinātniskās fantastikas šarmu, nav iespējamas. Vairs nav iespējams no reālā izveidot nereālo, imagināro no realitātes dotumiem. Process drīzāk varētu būt pretējs: tas nozīmē – īstenot decentrētas situācijas, simulācijas modeļus un piešķirt tiem īstenības, banalitātes, pat pagātnes nokrāsu, no jauna izgudrot realitāti kā fikciju tieši tāpēc, ka realitāte ir izzudusi no mūsu dzīves. Reālā, pagātnes,

ikdienas halucinācijas, atveidotas dažkārt pat visai svešādi satraucošās detaļās, atveidotas kā dzīvnieciskas vai augu rezerves, kas sniegtas skatam ar caurspīdīgu precizitāti, tomēr bez matērijas, jau iepriekš derealizētas, hiperrealizētas.

Vai zinātniskā fantastika šajā ziņā vairs nebūtu augošs romantisks noskaņojums ar visu brīvību un "naivitāti" ko tam piešķir atklājuma šarms, bet drīzāk gan attīstītos implozīvi, pēc mūsu pašreizējās pasaules uzskata parauga, tiecoties atdzīvīnāt, atjaunot, piešķirt ikdienišķību simulācijas fragmentiem, tās universālās simulācijas fragmentiem, kas ir kļuvusi mums par tā saukto "reālo" pasauli?

Kuri būtu tie darbi, kas reiz par visām reizēm atbildētu šai inversijai, šim situācijas apvērsumam? Acīmredzot K.Filipa Dika noveles "gravitē", ja tā var teikt (bet tā vairs nevar teikt, jo tieši šai jaunajai pasaulei piemīt "antigravitācija" vai tā vēl tikai iegūst gravitāciju, tieši riņķojot ap realitātes *caurumu*, ap imaginārā *caurumu*) šajā jaunajā kosmosā. Tur nav meklējams alternatīvs kosmoss, folklorā vai kosmiskis eksotisms, ne arī galaktiskie varoņdarbi – vienā rāvienā nokļūstam totālā simulācijā, imanentā, bez izcelsmes, bez pagātnes, bez nākotnes, visu koordinātu nenoteiktībā (garīgo, laika, telpas, zīmju) – runa nav par paralēlu visumu, par dubultu visumu vai pat par iespējamu visumu – ne iespējami, ne neiespējami, ne reāli, ne nereāli; *hiperreāli* – tas ir simulācijas visums, un tā ir pavisam cita lieta. Un ne tāpēc, ka Diks runā tieši par simulakriem (zinātniskā fantastika to vienmēr ir darījusi, bet tā spēlējas ar *dubultnieku*, ar mākslīgā vai iztēlotā dublēšanu vai dubultošanu, kaut gan šeit dublikāts ir izzudis, dublikāta vairs nav, vienmēr jau esam citā pasaulē, kas nemaz nav cita, bez spoguļa vai projekcijas vai utopijas, kas varētu atspoguļot, – simulācija ir nepārvarama, nesasniedzama, *matēta*, bez ārējības – mēs pat nenonāksim "spoguļa otrajā pusē", kā tas bija vēl transcendences zelta laikmetā.

Vēl pārliecinošāks piemērs varētu būt Balards un viņa attīstība. Kopš pirmajiem ļoti "fantasmagoriskajiem", poētiskajiem, murgainajiem, apstulbinošajiem stāstiem līdz *Crash*, kas, bez šaubām, ir (vairāk nekā *IGH* vai *Betona sala*) tās mūsdienu zinātniskās fantastikas paraugs, kura jau pārņiegusi savas robežas. *Crash* ir *mūsu* pasaule, nekas tur nav "izdomāts":

viss ir hiperfunkcionāls, satiksme un avārija, tehnika un nāve, sekss un fotoobjektīvs, viss ir kā viena liela sinhrona, simulēta mašīna: citiem vārdiem sakot, mūsu pašu un mums visapkārtesošo modeļu pātrinājums, kas samiksēti un tukšumā padarīti hiperoperatīvi. *Crash* gandrīz no visas zinātniskās fantastikas atšķir uzmanība, kas joprojām lielāko laiku griežas ap veco pāri (mehānisko un automātisko) – funkciju/disfunkciju, ko tā projicē uz nākotni atbilstoši tām pašām spēka līnijām un tiem pašiem mērķiem, kas piemīt “normālajai” pasaulei. Tajā fikcija var pārspēt realitāti (vai otrādi, tas ir vēl asprātīgāk), taču ievērojot tos pašus spēles noteikumus. *Crash* vairs nav ne fikcijas, ne realitātes, hiperrealitāte ir iznīcinājusi abas. Tieši tur ir atrodama, ja vispār ir, *mūsu* šodienas zinātniskā fantastika. “Džeks Barons vai Mūžība”, daži fragmenti no “Visi uz Zanzibāru”.

Patiesībā šajā nozīmē zinātniskās fantastikas vairs nekur nav, lai gan tā ir visur, modeļu aprītē, šeit un tagad, visuresošās simulācijas aksiomātismā. Tā var parādīties neskartā veidā vienkārši šīs funkcionālās pasaules inerces rezultātā. Kurš zinātniskās fantastikas autors gan būtu “iedomājies” (tieši tā, to vairs nevar “iedomāties”) šo realitāti – rietumvācu rūpnīcas - simulakrus, rūpnīcas, kas pārstrādina bezdarbniekus visās lomās un visās tradicionālajās darbavietās, bet kas neražo *neko* un to aktivitāte izpaužas vien komandu došanā, konkurencē, atrakstīšanā, pārskaitīšanā no vienas rūpnīcas uz otru plaša tikla ietvaros? Visa materiālā produkcija dublēta vakuumā (viena no šīm simulakru rūpnīcām pat “reāli” bankrotēja, atkārtoti pieņemot darbā pati savus bezdarbniekus). Tieši tā ir simulācija; ne tas, ka šīs rūpnīcas ir izdomājums, bet tieši tas, ka tās ir reālas, hiperreālas un pēkšņi padara visu “īsto” produkciju, “nopietno” rūpnīcu produkciju par to pašu hiperrealitāti. Visinteresantākais šajā gadījumā ir nevis pretstats - īstās rūpnīcas/viltus rūpnīcas, bet, gluži otrādi, abu atšķirību trūkums, fakts, ka visai pārējai produkcijai vairs nav ne referenču, ne dziļāka mērķa kā vienīgi uzņēmuma “simulakrs”. Tieši šis hiperreālais atšķirību trūkums veido šīs epizodes īsto “zinātniski fantastisko” kvalitāti. Un mēs redzam, ka nav vajadzības izdomāt: tā ir te, pēkšņi iznirusi no pasaules bez noslēpumiem, bez dziļuma.

Šodien visgrūtākais, bez šaubām, ir apjaust sarežģītajā zinātniskās fantastikas pasaulē, kas vēl paklausa (un tā vēl ir ļoti liela daļa) otrās pakāpes

iztēlei, produktīvai/projicējošai, un kas atkarīga no iztēles nenoteiktības, no šīs aptuvenības, kura raksturīga simulācijas trešajai pakāpei. Tā var skaidri noteikt atšķirības starp mašīnām – mehāniskiem robotiem, kas raksturīgas otrajai pakāpei, un kibernetiskām mašīnām, datoriem utt., kas aksiomātiski iederas trešajā pakāpē. Bet viena pakāpe var stipri ietekmēt otru, un dators var funkcionēt kā mehāniska supermašīna, superrobots, supervarena mašīna, kas pauž otrās pakāpes simulakru radošo garu: tas nespēj simulācijas procesu, tas vēl apliecina refleksus, kas raksturīgi mērķtiecīgai pasaulei (tajā skaitā divdomīgumu un dumpi, kā dators grāmatā “2001. gads” vai Šalmanecers “Visi uz Zanzibāru”).

Starp *darbināms* (teatrāls, teatrālas un fantastiskas mašīnērijas statuss, tehnikas “grand opera”), kas atbilst pirmajai kategorijai, *operatīvs* (rūpniecisks, produktīvs, varu un enerģiju patērējošs statuss), kas atbilst otrajai kategorijai un *operacionāls* (kibernetisks, nenoteikts, netverams “metatehnikas” statuss), kas atbilst trešajai pakāpei, visas interferences vēl var notikt zinātniskās fantastikas līmenī. Bet tikai pēdējā pakāpe vēl var mūs patiesi interesēt.

ZVĒRI

Teritorija un metamorfozes

Ko gribēja inkvizīcijas bendes? Ļaunuma apliecinājumu, Ļaunuma principa apliecinājumu. Apsūdzētajiem vajadzēja atzīties, ka viņi tikai netīšām ir vainīgi, jo dievišķajā kārtībā iejaucies Ļaunuma princips. Tādā veidā atzišanās veidoja iedrošinošu kauzalitāti, un mokas, ļaunuma iznīcināšana mocībās bija tikai *Ļaunuma kā cēloņa radīšanas* fakta triumfējoša (ne sadistiska, ne grēkus izpērkoša) vainagošana. Citādi visniecīgākā ķecerība būtu padarījusi apšaubāmu visu dievišķo radīšanu. Kad, izmēģinājumu trakuma pārņemti, mēs zinātnes vārdā izmantojam dzīvniekus laboratorijās un raķetēs, kādu atzišanos mēs gribam izspiest ar skalpeli un elektrodiem?

Tikai objektivitātes principa apliecinājumu, par ko zinātnē nekad nav pārliecināta un kas slepenībā dzen to izmisumā. Jāliek zvēriem, lai tie pasaka, ka nemaz tādi nav, ka zvēriskums, mežonīgums, ar to, ko tas nes līdzī, – nesaprātīgumu, radikālo svešatnīgumu, kas tiek piedēvēts dzīvniekiem, ir tikai ar prātu aptverama būtiska atšķirība, tas nepastāv, taču zinātnē gluži pretēji – viszvēriskākā, visdīvainākā, *visnenormālākā* izturēšanās izpaužas fizioloģiskajos mehānismos, smadzeņu savienojumos utt. Vajag dzīvniekos nokaut dzīvnieciskumu līdz ar tā nenoteiktības principu.

Tāpat eksperimentēšana nav līdzeklis mērķa sasniegšanai, tas ir izaicinājums un *aktuālas* mocības. Tā neatrisina neizprotamo, tā piespiež zinātni izteikt atzišanos tāpat, kā agrāk piespieda kalpot ticībai. Atzišanos, ka šķietama atkāpšanās no slimības, trakuma, zvēriskuma ir tikai īslaicīga plaīsa kauzalitātes caurspīdīgumā. Šis pierādījums, tāpat kā kādreiz dievišķā saprāta pierādījums, vienmēr un visur ir jārada no jauna – šajā ziņā mēs visi esam zvēri, laboratorijas dzīvnieki, kurus nepārtraukti novēro, lai pētītu to ref-

leksus un izturēšanos, kas tikpat labi var būt augstākā saprāta apliecinājums. Visur zvēriskumam jāatkāpjas, dodot vietu dzīvnieku refleksiem, padzenot visu neatšifrējamo, mežonīgo, jo dzīvnieki ar savu klusēšanu mums šķiet šo īpašību iemiesojums.

Tātad zvēri mūs ir apsteiguši liberālās iznīcināšanas ceļā. Visi modernie dzīvnieku turēšanas aspekti iezīmē cilvēcisko manipulāciju peripētijas, eksperimentējot ar paātrinātu dzīvsvara pieaugumu industriālajā lopaudzēšanā.

*Sapulcējušies Lionas kongresā, Eiropas veterināri
raizējās par slimībām un psihiskajiem traucējumiem,
kas dzīvniekiem attīstās rūpnieciskajās lopaudzētavās.*

Science et Avenir, 1973.g. jūlijs

Truši attīstās nāves bailes, viņi kļūst par koprofāgiem un kļūst sterili. Šķiet, ka trusis kopš dzimšanas ir "satraukts", "neadaptējies". Dzīvniekam piemīt vislielākā jutība pret infekcijām, parazītiem. Antiķermenīši zaudē savu efektivitāti, mātītes kļūst sterilas. Spontāni, ja tā varētu teikt, pieaug mirstība.

Vistu histērija pārņem visu baru, pieaug kolektīvais "psihiskais" spriegums, kas var sasniegt kritisku sliekšni: visi putni sāk klaigāt un lidināties uz visām pusēm. Kad krīze ir pagājusi, iestājas sabrukums, visi, baiļu pārņemti, mēmi un gluži kā paralizēti spiežas kaktos. Ar pirmajām izbailēm krīze sākas no jauna. Bija pat mēģinājumi dot cāļiem trankvilizatorus...

Cūku kanibālisms. Dzīvnieki savaino paši sevi. Teļi sāk laizīt visu, ko ierauga, bieži vien līdz nāvei.

"Jākonstatē, ka fermās dzīvnieki cieš *psihiskas* mokas... Izjūtama nepieciešamība pēc zoopsihiatrijas... Frustrācijas psihiskās pazīmes ir šķērslis normālai attīstībai."

Tumsa, sarkanā gaisma, rotaļlietas, trankvilizatori – nelīdz nekas. Putniem pastāv noteikta hierarhiska kārtība, kā tikt pie barības, – *pick order*. Pārapdzīvotības apstākļos tie, kuri ieņem pēdējās vietas, pie barības netiek nemaz. Tāpēc zinātnieki gribēja sagraut *pick order* un *demokratizēt* piekļūšanu barībai, to sadalot pēc citas sistēmas. Tā bija neveiksme: simboliskās kārtības izjaukšana izraisa putniem pilnīgu apjukumu un hronisku nestabilitāti.

Lielisks absurda paraugs: mēs zinām, kādus analogiskus postījumus demokrātijas labā griba var izdarīt cilšu sabiedrībā!

Dzīvnieki kļūst somatiski! Cik neparasts atklājums! Vēzis, kuņģa čūla, miokarda infarkts pelēm, cūkām un cāļiem!

Izdarot secinājumus, saka novērojumu autors, šķiet, ka vienīgais glābiņš ir telpa – “nedaudz vairāk telpas, un daudzi no novērotajiem traucējumiem izzudīs”. Katrā ziņā “šo dzīvnieku liktenis nebūs tik nožēlojams”. Tātad ārsts ar šo kongresu ir apmierināts: “Pašreizējās rūpes par mājlopu likteni *vēl vienu reizi* apvienos morāli un izprastu interešu apziņu.” “Ar dabu nevar izriktoties, kā vien ienāk prātā.” Traucējumi kļuvuši pārāk nopietni un sākuši ietekmēt uzņēmumu rentabilitāti, tikai peļņas samazināšanās var mudināt lopkopjus sagādāt dzīvniekiem normālākus dzīves apstākļus. “Lai būtu veselīgi lopi, turpmāk jā rūpējas arī par *dzīvnieku garīgo līdzsvaru*.” Autors paredz, ka pienāks laiks, kad dzīvniekus tāpat kā cilvēkus sūtīs uz laukiem atgūt garīgo līdzsvaru.

Nekad neviens nav pateicis labāk to, ka “humānisms”, “normāla attieksme”, dzīves kvalitāte” ir tikai rentabilitātes sastāvdaļa. Iezīmējas žilbinoši skaidras paralēles starp šiem slimajiem virsvērtības dzīvniekiem un cilvēku industriālo koncentrāciju, darba zinātnisko organizāciju un rūpnīcu konveijeriem. Arī tur kapitālistiskie “lopaudzētāji” tika nonākuši pie neatliekamas nepieciešamības pārskatīt ekspluatācijas veidu, atjauninot un uzlabojot “darba kvalitāti”, “dažādojot uzdevumus”, atklājot “cilvēkzinības” zinātnes un rūpnīcas “psihosocioloģiskās” dimensijas. Tikai nepielūdzamā nāve piemēru ar dzīvniekiem padara vēl pārsteidzošāku par konveijera strādnieku likteni.

Pret nāves rūpniecisko organizāciju dzīvniekiem nav cita glābiņa, cita iespējama izaicinājuma kā vien pašnāvība. Visas pieminētās anomālijas ir pašnāvnieciskas. Šī pretošanās ir rūpnieciskā saprāta sakāve (darba ražīguma samazināšanās), bet īpaši jūtams, ka šī pretošanās aizvairo speciālistus, apšaubot viņu *loģisko* spriešanu. Refleksīvās izturēšanās un dzīvnieka-mašīnas loģikā, racionālajā loģikā šīs anomālijas nav kvalificējamās. Tāpēc dzīvnieki tiek apveltīti ar iracionālu un nenormālu psihisko dzīvi, nolemti liberālai un humānistiskai terapijai, bet gala iznākums tomēr nav mainījies: nāve.

Tā tiek vaļširdīgi atklāts jauns un neizpētīts *zinātnes* lauks – dzīvnieku psihiskais stāvoklis – tad, kad tie izrādās neadaptējušies tai nāvei, kam tos

gatavo. Tāpat no jauna atklāj psiholoģiju, socioloģiju, cietumnieku seksualitāti tad, kad kļūst neiespējami cilvēkus gluži vienkārši ieslodzīt.¹ Atklāj, ka cietumniekam ir nepieciešama brīvība, seksualitāte, "normalitāte", lai varētu izturēt cietumu, tāpat kā rūpnieciski audzētajiem lopiem ir vajadzīgi zināmi "dzīves apstākļi", lai nomirtu atbilstoši normām. Un nekā pretrunīga te nav. Arī strādniekam ir vajadzīga atbildība, pašnoteikšanās, lai labāk atbildētu ražošanas prasībām. Ikvienam cilvēkam psihe ir nepieciešama, lai varētu pielāgoties. Nav cita iemesla psihei, ne apzināta, ne neapzināta. Un tās zelta laikmets, kas vēl nav beidzies, varētu sakrist ar racionālas socializācijas neiespējamību visās jomās. Nekad nebūtu humanitāro zinātņu nozaru vai psihoanalīzes, ja brīnumainā kārtā būtu iespējams reducēt cilvēku līdz "racionālai" uzvedībai. Ikviens psiholoģijas atklājums, kura sarežģītība var attīstīties līdz bezgalībai, rodas tikai no nespējas ekspluatēt līdz nāvei (strādniekus), ieslodzīt līdz nāvei (ieslodzītos), uzbarot līdz nāvei (lopus) atbilstoši stingriem līdzvērtības likumiem:

- tik un tik kalorijas noteiktā laikā = tāds un tāds darbaspēks,
- kāds pārkāpums = tāds sods,
- noteikta barība = optimāls svars un rūpnieciska nāve.

Ja tas viss tiek kavēts, rodas psihiskie un garīgie traucējumi, neuroze, psihosociālie traucējumi utt., ne jau tādēļ, lai salauztu šo murgaino vienādību, bet gan lai atjaunotu kompromitēto līdzsvara principu.

Nastu nesējiem lopiem jāstrādā cilvēka labā. Tiem, kam uzkrauti pārbaudījumi, jāatbild uz zinātnes uzdotajiem jautājumiem. Patēriņa lopiņi ir kļuvuši par rūpnieciski ražojamu gaļu. Somatizēti lopiņi šodien ir spiesti runāt psihoanalītiķu valodā, atbildēt par savu psihisko stāvokli un par savas zemapziņas sliktajiem darbiem. Tie ir piedzīvojuši visu to pašu ko mēs. Mūsu liktenis nekad nav bijis atrauts no dzīvnieku likteņa, un tas ir sava veida rūgta atreibība cilvēcisķajam saprātam, kas tika lietots, lai iedibinātu absolūtās Cilvēka privilēģijas pār Dzīvnieku.

---

¹ Teksasā četri simti vīriešu un simts sievietes eksperimentālā kārtā izcieš vismaigāko sodu pasaulē. Pagājušajā jūnijā ir piedzimis viens bērns, bet divu gadu laikā ir bijuši tikai trīs bēgšanas gadījumi. Vīrieši un sievietes ietur kopīgas maltītes un satiekas grupu psiholoģijas nodarbībās. Katram cietumniekam ir vienīgā viņa istabas atslēga. Pāri var noslēgties tukšajās istabās. Līdz šai dienai ir izbēguši trīsdesmit pieci cietumnieki, bet lielākā daļa paši ir atgriezušies.

Turklāt dzīvnieki pārgājuši necilvēcīgā statusā tikai ilgajā saprāta un humānisma progresa laikā. Loģiskas šķiet paralēles ar rasismu. Objektīvi dzīvnieka "valdīšana" sākās tikai līdz ar cilvēku. Pārāk gari būtu pārskatīt abu statusu ģenealoģiju, bet bezdibenis, kas šodien tos šķir, kas ļauj nosūtīt dzīvniekus mūsu vietā uzņemties atbildību šausminošajās kosmosa un laboratoriju pasaulēs, kas ļauj iznīcināt sugas, arhivējot tās kā paraugus Āfrikas rezervātos vai zoodārzu ellē – jo mūsu kultūrā dzīvniekiem ir vieta tikai mirušiem –, tas viss tiek pārklāts ar rasistisku sentimentalitāti (roņu mazuļi, Brižita Bardo), šis bezdibenis ir vēlāks par piejaucēšanu, tāpat kā īstais rasisms nāk pēc verdzības.

Savulaik dzīvnieki skaitījās svētāki par cilvēkiem. Primitīvās ciltis pat nepazīst "cilvēka" valdīšanu, un ilgu laiku dzīvnieki bija referenču kategorijā. Tikai dzīvnieks ir cienīgs būt par upuri, jo pats ir dievs, cilvēku upurēšana nāca vēlāk, kārtībai degradējoties. Cilvēki sevi pieskaitīja dzīvniekiem: bororo cilts iedzīvotāji "ir" araras. Tas neiekļaujas pirms loģiskā vai psihoanalītiskā kategorijā – ne arī klasifikācijas garīgajā kategorijā, uz ko Levi-Strauss reducēja dzīvnieku attēlus (cik tas ir pasakaini, ka dzīvnieki kalpojuši par *valodu*, arī tas piederas to dievišķībai) – nē, tas nozīmē, ka bororo un araras ir viena cikla sastāvdaļas un ka cikla koptēls izslēdz ikvienu dalīšanu sugās, ikvienu noteicošu atšķirību, bez kā mēs nevaram dzīvot. Strukturālā opozīcija ir *velnišķīga*, tā sadala un pretstata noteiktas identitātes: tā notika Cilvēka nodalīšana, dzīvniekus atsviežot necilvēciskajā – cikls ir *simbolisks*: tas iznīcina pozīcijas apvērstā secībā – šajā ziņā bororo "ir" araras, un tādā pašā nozīmē kanaki saka, ka mirušie pastaigājas dzīvajo vidū. (Vai Delēzs par "dzīvnieka tapšanu" domā kaut ko tamlīdzīgu, kad saka: "Esiet rozā pantera!")

Lai kā arī būtu, dzīvniekiem vienmēr ir piemītis dieviem vai upuriem līdzīgs cēlums, kā tas iezīmējas visās mitoloģijās. Pat nogalināšana medībās vēl ir simboliska saikne, pretēji sekcijai laboratorijās. Pat piejaucēšana vēl ir simboliska saikne, pretēji rūpnieciskajai ražošanai. Paskatieties uz dzīvnieku statusu zemnieku sabiedrībā. Un nevajag to sajaukt ar piejaucēšanas statusu, kas saistīts ar zemi, klanu, radniecības sistēmu, kurā iekļaujas arī dzīvnieki ar mājas dzīvnieka statusu – vienīgie dzīvnieki, kas mums paliek ārpus rezervātiem un rūpnieciskās lopaudzēšanas, – suņi, kaķi, putni, kāmiši, visi tiek ievistīti savu saimnieku labvēlībā. Trajektorija, ko veikuši dzīvnieki, – no upurēšanas dieviem līdz suņu kapsētām "ar tikamu mūzikas

pavadījumu”, no dievišķā izaicinājuma līdz ekoloģiskajai sentimentalitātei, nepārprotami runā par paša cilvēka statusa vulgarizāciju – un tas vēlreiz apliecina abu – gan dzīvnieka, gan cilvēka – negaidīto savstarpējo saistību.

Tieši mūsu sentimentalitāte pret dzīvniekiem liecina par nicinājumu, ko jūtam pret tiem. Sentimentalitāte ir proporcionāla šim nicinājumam. Līdz ar dzīvnieku izraidīšanu bezatbildībā, necilvēcībā tie kļūst cilvēka rituālās mīlestības un aizsardzības cienīgi gluži kā bezrūpībā un bērnīšķībā izraidītais bērns. Sentimentalitāte nav nekas cits kā bezgalīgi degradējis dzīvnieciskuma paveids. Mēs dzīvniekus izķēmojam ar rasistisku līdzjūtību, arī dzīvniekus pašus padarīdami sentimentālus.

Tie, kuri kādreiz upurēja dzīvniekus, tos neuzskatīja par zvēriem. Un pat viduslaiki, kad dzīvniekiem tika piespriests ieslodzījums un nāvessods, bija daudz tuvāki kādreizējiem upurētājiem nekā mums, kurus šī rīcība šausmina. Dzīvnieki tika apsūdzēti: tā tiem tika izrādīts pagodinājums. Mēs dzīvniekus neturam nekādā vērtē, uz šā pamata mēs esam “cilvēciski” pret tiem. Mēs tos vairs neupurējam, nesodām un lepojamies ar to, taču tas notiek tikai tāpēc, ka esam dzīvniekus pieradinājuši un vēl sliktāk: mēs esam viņus padarījuši par izteikti zemāku pasauli, kas pat nav vairs mūsu tiesas cienīga, bet ir pelnījusi tikai mūsu pieķeršanos un sociālo labdarību, dzīvnieki vairs nav soda un nāves cienīgi, tiem ir vienīgi tiesības nokļūt lopkautuvēs un kļūt par gaļu.

Tā ir visas viņiem veltītās vardarbības resorbīcija, kas šodien veido zvēru monstribu. Upurēšanas “intīmās” vardarbības (Bataijs) vietā nāk sentimentālā jeb eksperimentālā vardarbība – distancētā vardarbība.

Monstriba ir mainījusi jēgu. Tas saistīts ar zvēriem, ir baiļu un fascinācijas objekts, tomēr nekad nav negatīvs, vienmēr daudznozīmīgs, maiņas objekts un metafora upurēšanā, mitoloģijā, heraldiskajā zvērnīcā un pat mūsu sapņos un fantāzijās, – šis briesmīgums, bagātīgi apveltīts ar visādiem draudiem un metamorfozēm, kas slepeni uzrodas cilvēku dzīvajā kultūrā un kas ir alianses veids, to mēs esam apmainījuši pret uzskatāmu briesmīgumu: Kingkongs ir izrauts no džungļiem un kļuvis par mūzikhola zvaigzni. Vienā paņēmienā kultūras scenārijs ir apmeties otrādi. Kādreiz kultūras varonis iznīcināja zvēru, pūķi, briesmoni – un no izlietajām asinīm dzima augi, cilvēki, kultūra; šodien tas ir zvērs, Kingkongs, kurš posta industriālās metropoles, kurš mūs atbrīvo no mūsu kultūras, kas ir mirusi, jo attīrīta no patiesā briesmonīguma un pārkāpusi vienošanos ar to (filmā

to izteica sievietes primitīvais talants). Filmas dziļākais valdzinājums rodas no šā jēgas apvērsuma: viss necilvēciskums ir pārgājis cilvēku pusē, viss cilvēciskums – sagūstītā zvērīguma pusē, arī sievietes un zvēra savstarpējā valdzinājuma, briesmīgā savstarpējā divu kategoriju, cilvēka un zvēra, valdzinājuma pusē. Kingkongs mirst, jo savaldzināts atjaunojis saites ar iespējamo vienas valstības metamorfozi otrā valstībā, ar šo incestīgo mistrojumu, kas gan nekad nav realizējies citādi kā vien simboliskā veidā starp zvēriem un cilvēkiem.

Būtībā etapi, kuriem zvēri izgājuši cauri, neatšķiras no vājprāta un bērības, sekša vai nēģeru jautājuma. Izslēgšanas, izolēšanas, diskriminācijas loģika un neizbēgami atgriezeniski – reversijas, reversiblas vardarbības loģika, kas novedusi pie visas sabiedrības līdzināšanās pēc trakuma, bērības, seksualitātes un zemāko rasu aksiomām (jāsaka gan, attīrītām no radikālā jautājuma, kas to nomāca šajā izraidīšanā). Civilizācijas procesa konverģence ir apžilbinoša. Zvēri, tāpat kā mirušie un daudzi citi, ir pārcietuši nepārtraukto ar aneksiju pastarpināto iznīcināšanas procesu, kura būtība ir iznīcināt, pēc tam likt runāt par izzudušajām sugām, likt tām apliecināt savu izzušanu. Likt runāt dzīvniekiem tāpat, kā liek runāt trakajiem, bērniem, seksam (Fuko). Tas ir vēl halucinējošāk attiecībā uz dzīvniekiem, kuru nenoteiktības princips – šā principa smagums uzvelts cilvēkam, kopš ar viņu sarauta alianse – balstās uz faktu, ka *dzīvnieki nerunā*.

Uz ārprāta izaicinājumu vēsturiski tika atbildēts ar hipotēzi par zemapziņu. Zemapziņa ir tas loģistikas priekšnoteikums, kas ļauj iedomāties vājprātu (un plašākā nozīmē ikvienu neparastu vai nenormālu formāciju) līdz bezjēdzībai paplašinātas nozīmes sistēmā un kas griež ceļu vājprāta bailēm, kuras turpmāk nojaušamas dažādās runās: mentālā struktūra, tieksme, apslāpēšana utt. Tieši trakie mūs piespieda izvirzīt hipotēzi par zemapziņu, bet mēs savukārt viņus notvērām slazdos. Jo, ja pirmajā brīdī šķiet, ka zemapziņa vērsas pret saprātu un izdara tajā radikālu apvērsumu, ja tā vēl šķiet apveltīta ar ārprāta pārtraukšanas spējām, tad vēlāk zemapziņa pavēršas pret saprātu, jo saprāts ļauj to pievienot par klasisko prātu universālākam prātam.

Kādreiz trakie klusēja, bet tagad visi ieklausās viņos, ir atrasts kods, kas ļauj uztvert viņu savulaik tik absurdos un neatšifrējamos vēstījumus. Runā bērni, un tās vairs nav pieaugušo pasaulei tik neparastās un reizē nenoziņīgās būtnes – bērni nozīmē, viņi kļuvuši par apzīmētajiem – nevis līdz

ar viņu vārdu “atbrīvošanu”, bet tādēļ, ka pieaugušo domāšana izmantojusi visizsmalcinātākos līdzekļus viņu klusēšanas draudu novēršanai. Izdzirdētas ir arī primitīvās ciltis, par tām gādā, tās uzklausa, tās vairs nav briesmoņi, Levi-Strauss pareizi saka, ka pirmatnējo cilšu pārstāvju garīgā struktūra neatšķiras no mūsējās, psihoanalīze tos pielīdzinājusi Edipam un libido – visi mūsu kodi darbojas labi, un viņi uz tiem ir atbildējuši. Tie tika aprakti zem klusuma, tos aprok zem vārdiem, “atšķirīgiem” vārdiem, protams, bet šajā “atšķirību” kategorijā, tāpat kā savulaik racionālā vienotības kategorijā, attīstās tā pati kārtība, tāpēc nemaldināsim sevi. Tas ir saprāta imperialisms, atšķirību neoimperialisms.

Galvenais, lai nekas neizbēgtu no jēgas valstības, no jēgas pārdales. Protams, tajā visā nekas nerunā ar mums – ne trākie, ne mirušie, ne bērni, ne mežoņi, un īstenībā mēs nezinām par viņiem neko, taču galvenais, ka saprāts savu godu ir glābis, ka viss izvairās no klusuma.

Dzīvnieki nerunā. Pasaulē, kurā vairojas vārdi, apgalvojuma un vārda pretrunu pasaulē tikai zvēri paliek nerunīgi un tādēļ šķiet atkāpušies tālu prom no mums, aiz patiesības horizonta. Bet tādēļ mēs ar dzīvniekiem esam tuvi saistīti. Galvenais nav viņu izdzīvošanas ekoloģijas problēmas. Atkal un joprojām galvenais ir viņu klusēšana. Pasaulē, kas drīz neko citu nedarīs kā vien runās, pasaulē, kas pievienojusies zīmju un runu hegemonijai, dzīvnieku klusēšana aizvien smagāk nomāc mūsu jēgas organizāciju.

Protams, mēs tiem liekam runāt visdažādākajos veidos, no kuriem vieni ir mazāk nevainīgi nekā otri. Dzīvnieki fabulās ir lasījuši cilvēkiem morāli. Tie ir noturējuši strukturālas runas par totēmisma teoriju. Tie katru dienu sniedz savus “objektīvos” vēstījumus – anatomiskos, fizioloģiskos, ģenētiskos – laboratorijās. Tie ir kalpojuši par metaforu gan tikumam un netikumam, enerģētiskajam un ekoloģiskajam modelim, bionikā – mehāniskajam un formālajam modelim, par sapņu reģistru zemapziņai un, vispēdīgi, par iekāres absolūtās deteritorializācijas modeli Delēza tēzē “kļūt par dzīvnieku” (paradoksāli: par modeli šai tēzei ņemt dzīvnieku, kaut gan tas ir izcila teritorijas būtne).

Visur – metaforās, izmēģinājumu dzīvniekos, modeļos, alegorijās (ne-aizmirstot dzīvnieku “lietošanas vērtību” pārtikā), dzīvnieki runā skarbu valodu. Nekur tie nerunā pa īstam, tikai dod tās atbildes, ko no viņiem prasa. Tas ir dzīvnieku veids, kā cilvēku nosūtīt atpakaļ pie viņa cirkulārajiem kodeksiem, aiz kuriem mūs analizē dzīvnieku klusēšana.

Nekad nevar izvairīties no atgriezeniskā, kas seko ikvienai izslēgšanai. Ja noliedzam, ka trakajiem piemīt saprāts, šis noliegums agri vai vēlū novedīs pie šā saprāta pamatu nojaukšanas – trakie savā ziņā atriebjas. Liegt zvēriem zemapziņu, dziņu apspiešanu, simboliku (ko jauc ar valodu), tas, jācer, agri vai vēlū var nozīmēt sava veida vēlāko atteikšanos no ārprāta un zemapziņas, apstrīdēt šo konceptu derīgumu, konceptu, kas mūs vada un mūs atšķir šodien. Ja agrāk Cilvēka privilēģijas tika balstītas uz apziņas monopolu, tad šodien tās tiek balstītas uz zemapziņas monopolu.

Zvēriem nav zemapziņas, tas ir labi zināms. Bez šaubām, zvēri sapņo, bet tas ir bioelektrisks apzīmējums, zvēriem nav valodas, un tikai tā sapņiem piešķir nozīmi, paceļot tos simbolu kategorijā. Mēs varam fantazēt par zvēriem, projicēt uz viņiem mūsu fantāzijas un ticēt, ka tie piedalās šajā uzvedumā. Bet mums tā ir ērtāk – patiesībā mēs nevaram izprast zvērus ne apziņas, ne zemapziņas līmenī. Ar varu mēs to nevaram panākt, bet, gluži otrādi, mēs varam redzēt, kā *viņi apstrīd pašu zemapziņas hipotēzi un kādai citai hipotēzei viņi mūs pakļauj*. Tāda ir viņu klusēšanas nozīme vai arī nonsenss.

Tāda bija trako klusēšana, kas mūs pakļāva zemapziņas hipotēzei, – tā ir zvēru pretošanās, kas mums liek mainīt hipotēzi. Kaut gan zvēri mums ir un paliks neizprotami, tomēr mēs dzīvojam sava veida sapratnē ar viņiem. Un, ja mēs tā dzīvojam, tad tas, protams, nav zem vispārējās ekoloģijas zīmes vai kā savdabīga planetāra niša, kas nav nekas cits kā Platona alas paplašināta dimensija, kur zvēru rēgi un dabas elementi saskartos ar to cilvēku ēnām, kas izglābušies no politiskās ekonomijas, – nē, mūsu dziļā zvēru saprašana, pat izzūdošo, atrodas zem *metamorfozes* un *teritorijas* apvienotās un šķietami apvērstās zīmes.

Nekas vairs nešķiet stabilāks sugu iemūžināšanā par zvēriem, un tomēr viņi mums ir metamorfozes, visu iespējamo metamorfožu uzskatāmais tēls. Šķietami nav nekā klaiņojošāka, nekā klejojošāka par zvēriem, taču viņu likums ir teritorijas likums.² Bet vajag atvairīt visus šos teritorijas jē-

² Zvēru klejošana ir mīts, un pašreizējie priekšstati par klaiņošanu un klišanu, par zemapziņu un tieksmi ir no tās pašas kategorijas. Zvēri nekad nav klejojuši, nekad nav bijuši deteritorializēti. Ikvienu atbrīvojošā fantāzija iezīmējas opozīcijā, mūsdienu sabiedrības pretrunu opozīcijā, priekšstati par dabu un zvēriem kā par mežoniģiem, brīviem “apmierināt visas vajadzības”, šodien “apmierināt visas tieksmes” – jo modernais rusoānisms ir ieguvis tieksmes nenoteiktības, vēlmes klaiņošanas un nenobeigtības nomadisma

dziena apstrīdējumus. Tās nemaz nav subjekta vai grupas paplašinātas saistības ar tā teritoriju, sava veida dabiskas indivīda, klana vai sugas prievārtības tiesības – tas ir psiholoģijas un socioloģijas fantazējums, kas attiecināts uz visu ekoloģiju – ne šis vitālās funkcijas veids, apkārtējās vides bulla, kurā rezumējušās visas vajadzību sistēmas.³ Teritorija nav arī telpa, ņemot vērā visu to, ko šis termins mums nozīmē attiecībā uz brīvību un piesavināšanos. Nebūdamas ne instinkts, ne nepieciešamība, ne struktūra (kaut arī tā būtu “kulturāla” un “uzvedības”), teritorijas jēdziens savā ziņā tiek pretstatīts zemapziņas jēdzienam. Zemapziņa ir “apglabāta” struktūra,

formu – bet tā ir tā pati nesaistīto, nereglamentēto spēku mistika, kam nav cita galamērķa kā vien to izvirdums.

Jo brīvā daba, neskarta, bez robežām un teritorijas, kur katrs var iet, kur iepatīkas, nekad nav pastāvējusi citādi kā vien dominējošās kategorijās iztēlē, kuras ekvivalents spogulis tā ir. Mēs par ideālu mežonīgumu (dabas, tieksmes, dzīvnieciskuma, sakņu...) uzskatām tieši deteritorializācijas shēmu pašu, kas piemīt ekonomiskajai un kapitāla sistēmai. Brīvības nav nekur citur kā vien kapitālā, kapitāls ir to radījis, kapitāls to padziļina. Tātad ir tiešā korelācija starp vērtības (pilsētas, rūpnieciskās, represīvās utt.) sociālo likumdošanu un iztēloto mežonīgumu, kas tai tiek pretstatīta: abas šīs vērtības ir “deteritorializētas” un attēlo viena otru. Turklāt “tieksmes” radikālums, kā ir redzams pašreizējās teorijās, aug līdz ar civilizēto abstrakciju, ne gluži antagonisku, bet noteikti saistībā ar to pašu kustību – aizvien atkodētākas formas, decentrētākas, “brīvākas”, kas vienlaikus aptver mūsu realitāti un mūsu iedomas. Daba, brīvība, tieksme utt. neizsaka pat kapitāla sapņa pretstatu, tieši tulko šīs kultūras progresu vai postu, tiek nostatītas pirms šīs kultūras, jo sapņo par totālu deteritorializāciju tur, kur sistēma nekad neuzspiež vairāk nekā vienu sakarību: “brīvības” prasības - iet tālāk par sistēmu, bet tajā pašā virzienā.

Ne zvēri, ne mežoņi nepazīst “dabu” tā, kā to mēs izprotam: viņi pazīst tikai teritorijas, norobežotas, iezīmētas, kas ir nepārkāpjamas blakus esošās pasaules.

³ Tā Anri Laborī noraida teritorijas interpretāciju ar nenoteiktiem vai privātīpašuma terminiem: “Nekad nav redzēta smadzeņu stumbrā vai citur šūnu grupa vai diferencēti nervu ceļi, kas būtu saistīti ar teritorijas jēdzienu... šķiet, ka teritorijas centra smadzenēs nav... Nav vajadzības apēlēt pie “īpaša instinkta” – bet tas ir tādēļ, lai atsauktos uz vajadzību funkcionalitāti, kas paplašināta uz kultūras iztērēšanos, kas šodien ir visai ekoloģijai, psiholoģijai, socioloģijai kopēja vulgāta, utt. Teritorija tādējādi kļūst par telpu, kas nepieciešama pateicības realizēšanai, par dzīves telpu... Bulla, teritorija tādējādi pārstāv telpas daļu tuvā kontaktā ar organismu, to, kurā teritorija “atver” savu termodinamisko apmaiņu, lai uzturētu pati savu struktūru... Ar cilvēcisko būtņu pieaugošo savstarpējo atkarību, ar ciešo saistību, kas raksturo lielās mūsdienu pilsētas, individuālā bulla ir ievērojamā veidā sarāvusies...” Telpas koncepcija, funkcionāla, homeostatiska. It kā uz spēles liktā grupa vai cilvēks, vai pat dzīvnieks būtu līdzsvarā ar savu bullu un savu iekšējo un ārējo apmaiņu homeostāzi!

apslāpēta un bezgalīgi sazarota. Teritorija ir atvērta un norobežota. Subjekta zemapziņa ir apslāpēšanas un fantāziju nebeidzamu atkārtojumu vieta. Teritorija ir noslēgta radniecības un apmaiņas cikla vieta – bez subjekta, bet bez izņēmuma: dzīvnieku un augu cikls, mantas un bagātības cikls, radniecības un sugas cikls, sieviešu un rituāla cikls – subjekta nav un viss tur mijas. Pienākumi ir likvidēti, totāla reversibilitāte, bet neviens nepazīst nāvi, jo viss pārveidojas. Ne subjekts, ne nāve, ne zemapziņa, ne izstumšana, jo nekas neapstādina formu secību.

Zvēriem nav zemapziņas, jo tiem nepieder nekāda teritorija. Cilvēkiem zemapziņa ir tikai kopš tiem laikiem, kad tiem nav teritorijas. Viņiem vienlaicīgi tika liegta teritorija un metamorfozes – zemapziņa ir individuāla sēru struktūra, kur bez mitas, bez cerības šis zaudējums tiek apspēlēts – zvēri ir nostalgijas izpausme. Zvēri varētu mums jautāt: vai mēs jau sen nedzīvojam viņpus saprāta linearitātes un uzkrāšanas iedarbības, viņpus apziņas un zemapziņas iedarbības uz šo neaptēsto, simbolisko cikla un nebeidzama atgriezeniskuma ierobežoto telpu – pasauli? Un tur rodama ideālā shēma, kas ir mūsu kultūras shēma, varbūt pat visas kultūras – enerģijas akumulācijas un tās galīgās atbrīvošanas shēma. Vai mēs drīzāk nesapņojam par imploziju nekā par eksploziju, par metamorfozi drīzāk nekā par enerģiju, par pienākumu un rituālo izaicinājumu drīzāk nekā par brīvību, par teritoriālo ciklu drīzāk nekā par... Taču dzīvnieki neuzdod jautājumus. Viņi klusē.

ATLIKUMS

Kad visu atņem, nepaliek nekas.

Tā nav taisnība.

Visa un nekā vienādojums, atlikuma* atskaitīšana ir nepareiza no viena gala līdz otram.

Tas nenozīmē, ka atlikuma nav. Bet atlikumam nekad nav ne patstāvīgas realitātes, ne arī īpašas vietas: atlikums ir tas, kā dalījums, apvilkšana, izslēgšana nozīmē... ko gan citu? Ar atlikuma atskaitīšanu veidojas un pieņemas spēkā realitāte... kas gan cits?

Savādi ir, ka tieši binārajā pretstatā nav pretēja termina: var teikt pa labi/pa kreisi, pats/cits, vairākums/mazākums, traks/normāls utt. – bet atlikums/ ? Slīpsvītras otrā pusē nekā nav. Summa un atlikums, sa-skaitīšana un pārējais, darbība un atlikums – tie nav izteikti pretstati.

Tomēr tas, kas ir otrā pusē pārējam, pastāv, tas pat ir noteikts termins, noteikts laiks, privileģēts elements šajā neparasti asimetriskajā opozīcijā, šajā struktūrā, kas nav vienīgā. Bet šim noteiktajam terminam nav vārda. Tas ir anonīms, nepastāvīgs, tam nav definīcijas. Tas ir pozitīvs, taču tikai negatīvais šim terminam piešķir realitātes spēku. Sliktākajā gadījumā to var definēt kā atlikumu no pārējā.

Tādējādi atlikums atsaucas vairāk nekā tikai uz vienu skaidru dalījumu divos noteiktos terminos, kustīgu un atgriezenisku struktūru, vienmēr imanentu atgriezeniskuma struktūru, kur *nekad nav zināms, kas ir atlikums no kā*. Nevienā citā struktūrā nevar rīkoties ar šo atgriezeniskumu vai ar šo iedzišanu bezdibeni: vīriešu dzimte nav sieviešu dzimtes sieviešu dzimte, normālais nav trakā trakais, labais nav kreisā kreisais utt. Varbūt

---

* *Le reste* (fr.) – atlikums, pārējais, pārpalikums. – Tulk. piez.

tikai spogulim var tikt uzdots jautājums: kurš – reālais vai attēls – ir otra atspulgs? Šajā ziņā var runāt par pārējo kā par spoguļi vai par pārējā spoguļi. Abos gadījumos strukturālās demarkācijas līnija, jēgas dalījuma līnija ir kļuvusi nenoteikta, nozīme (precīzāk: iespēja iet no viena punkta uz otru atkarībā no vektora, ko nosaka terminu attiecīgā pozīcija) vairs neeksistē. Vairs nepastāv attiecīgas pozīcijas – reālais izzudis, lai dotu vietu tēlam, kas ir reālāks par reālo, un otrādi – pārējais izzudis no noteiktās vietas, lai parādītos pretējā pusē, tajā, kuras atlikums tas ir.

Tātad par sociālo. Kurš pateiks, vai sociālā atlikums ir nesocializētā atliekas vai tas nav sociālais pats, kas ir atlikums, milzīgs atlikums... kā gan vēl? Procesā, kurš būtu pilnīgi izzudis un tam vairs nebūtu pat cita vārda kā vien sociālais, kas tomēr būtu tā atlikums. Atliekas var būt tieši tik lielas kā realitāte. Kad kāda sistēma visu ir absorbējusi, kad viss ir pieskaitīts, kad nekas nav palicis pāri, *visa summa pārvēršas par atlikumu* un par atlikumu paliek.

Ielūkojoties laikraksta *Monde* rubrikā “Sabiedrība”. Tur paradoksālā kārtā parādās tikai imigranti, likumpārkāpēji, sievietes utt. – viss tas, kas nav bijis socializēts, “sociāli” gadījumi, kas analogi patoloģiskiem gadījumiem. Pietūkumi, kam jāuzsūcas, segmenti, ko “sociālais”, pamazām paplašinoties, izolē. Apzīmēti par “nogulsnēm” sociālajā limenī, tie līdz ar to ienāk sociālā jurisdikcijā un ir nolemti atrast savu vietu paplašinātā socialitātē. Tieši šo atlikumu sociālā mašīna nelaiž vaļā un atrod tur jaunu enerģiju. Bet kas notiek, kad viss ir noslaucīts, kad viss ir socializēts? Tad mašīna apstājas, dinamika apvēršas otrādi, un tieši sociālā sistēma pārvēršas par pārpalikumu, nogulsnēm. Pamazām līdz ar to, ka sociālais savā progresijā iznīcina visas nogulsnes, sociālais pats kļūst par nogulsni. Nosaucot par “sabiedrību” atlieku kategorijas, *sociālais pats iezīmējas kā atlikums*.

Neiespējamība noteikt, kas kam ir atlikums, raksturo atšķirīgu sistēmu simulācijas un agonijas fāzi, kad viss kļūst par atlikumu un nogulsnēm. Un otrādi: pravietiskās un strukturālās barjeras izžušana, kas izolēja atlikumu no ??? un kas tagad ļauj katram terminam būt par cita atlikumu, raksturo reversibilitātes fāzi, kurā virtuāli *atlikuma vairs nav*. Abi teikumi vienlaicīgi ir “patiesi”, tomēr neizslēdz viens otru. Arī tie ir grieķu valodā.

Cits tikpat neparasts aspekts kā pretējā jēdziena trūkums: atlikums liek smieties. Ikviens diskusija par šo tēmu izraisa tādu pašu vārdu spēli, tādas

pašas divdomības un neķītrības kā sarunas par seksu vai par nāvi. Sekss un nāve – ir atzīts, ka abas tēmas var izraisīt divdomības un smieklus. Bet atlikums ir trešā tēma, taču varbūt vienīgā, jo divas citas noved pie trešās kā pie atgriezeniskuma tēla. Kāpēc cilvēki smejas? Smejas tikai par lietu reversibilitāti, sekss un nāve augstākā mērā tiek uzskatīti par reversibliem. Vēl daudzreiz vairāk tāds ir atlikums, kam pat nav zināms pretējais jēdziens, kas viens pats veic visu ciklu un nebeidzami skrien pakaļ pats savai barjerai, pats savam dubultniekam kā Peters Šlemils savai ēnai.¹ Atlikums ir neķītrs, jo tas ir atgriezenisks un apmainās pats ar sevi. Tas ir neķītrs un smīdina tā, kā spēj smīdināt tikai virišķīgā un sievišķīgā nenošķiršana, dzīves un nāves neatšķiršana. Spēcīgi smīdināt!

Atlikums tagad ir kļuvis par stabilu jēdzienu. Tieši uz atlikumu balstās jaunā izpratne. Pienākušas beigas zināmai noteiktu pretstatu loģikai, kur vājais jēdziens darbojas kā atlikuma jēdziens. Šodien viss apvēršas otrādi. Psihoanalīze pati ir pirmā lielā teorizētāja par atlikumiem, par pārējo (pārteikšanās, sapņi utt.). Mūs vairs nevada ražošanas politekonomija, bet gan reprodukcijas (atražošanas) politekonomija, atkārtotas pārstrādes – ekoloģija un piesārņojums – atlikumu politekonomija. Šodien katra normalitāte tiek aplūkota ārprāta gaismā, normas nenozīmīgo atlieku gaismā. Visu atlieku privilēģija, visās jomās, noklusējuma, sieviešu, ārprāta, marginālā,

---

¹ Mājiens par Petera Šlemila darbu "Cilvēks, kurš pazaudēja savu ēnu" nav nejaušs. Jo ēna tāpat kā spoguļattēls ("Prāgas studentā") ir lielisks atlikums, kaut kas, kas var "atdalīties" no ķermeņa gluži kā mati, ekskrementi vai nogrieztie nagi, kas visās pirmatnējās maģijās tika asociēti ar ēnu un spoguļattēlu. Bet tie, kā zināms, ir arī dvēseles, elpas, Esības, būtības "metaforas", kas piešķir nozīmi subjektam. Bez attēla vai bez ēnas ķermenis kļūst par caurspīdīgu noliegumu, *tas pats vairs ir tikai atlikums*. Tā ir traušlā matērija, kas paliek, ēnai aizejot. Ķermenim vairs nav realitātes: ēna visu realitāti aiznesusi sev līdzī (tā "Prāgas studentā" sasistā spoguļa tēls izraisa tūlītēju varoņa nāvi – klasiska fantastisko stāstu epizode – skatīt arī Hansa Kristiana Andersena "Ēnu"). Tādējādi ķermenis var būt vien savu atlikumu atkritums, kas atkritis no tā, kas no viņa atkritis. Tikai tā sauktā īstenības kategorija ļauj privilēģēt ķermeni kā referenci. Bet simboliskajā kategorijā nekas neļauj deklarēt vienu vai otru prioritāti (ķermeņa vai ēnas). Un tā ir šī ēnas reversija par ķermeni, šī būtiskā atkrišana būtības nozīmē, nenozīmīgā iespaidā, šī nebeidzamā jēgas sakāve tā, kas paliek, priekšā, kaut tie būtu nagu atgriezumai vai kaut kas cits, kas šiem stāstiem piešķir šarmu, jaukumu un satraucošu neparastību.

ekskrementa un atlikuma mākslā utt. privilēģija. Bet tā vēl ir tikai sava veida struktūras, grūtā kaislibu apspiešanas laika atgriešanās, atlikuma kā jēgas pieauguma, kā pārpalikuma (bet pārpalikums nemaz tik būtiski neatšķiras no atlikuma, un pārpalikuma noapaļāšanas problēma Bataija darbā neatšķiras no atlikuma resorbcijas problēmas aprēķina un nabadzības polit-ekonomijā: atšķiras tikai filozofijas) jēgas pārsolišanas – sākot no atlikuma – inversijas veids. Tas ir ikvienas “atbrīvošanas” noslēpums, “atbrīvošanas”, kura spēlē uz enerģijām, kas noslēptas barjeras otrā pusē.

Turklāt mēs sastopamies ar daudz oriģinālāku situāciju: ne tikai tīras un vienkāršas inversiju un atlikumu kvalitātes paaugstināšanu, bet gan ikvienas struktūras un ikvienas opozīcijas mainīgumu, līdz ar ko *atlikuma nemaz vairs nav*; faktu, ka atlikums ir visur un, spēlēdamies ar barjeru, anulējas kā tāds.

Ne jau tad, kad viss ir atņemts, nekas vairs nepaliek pāri, bet tad, kad lietas nemitīgi maina virzienu un kad pat saskaitīšanai vairs nav nozīmes.

Dzimšana ir paliekoša, ja tā simboliski netiek atkārtota iniciācijā.
 Nāve ir paliekoša, ja tā netiek izšķīdināta sērās, sēru kolektīvajos svētkos.
 Vērtība ir paliekoša, ja tā nav uzsūkusies un iztvaikojusi apmaiņas ciklā.
 Seksualitāte ir paliekoša, kad produkcē dzimumsakarus.
 Sociālais pats ir paliekošs, kad kļūst par “sociālo attiecību” produkciju.
 Viss reālais ir paliekošs,
 Un tas, kas ir paliekošs, ir lemts mūžīgai atkārtīšanai fantasmā.

Visa uzkrāšana nav nekas cits kā atlikums un atlikuma uzkrāšana tādā nozīmē, ka tā ir alianses pārtraukšana, bet uzkrāšanas un aprēķina lineārajā bezgalībā, ražošanas, enerģijas un vērtības lineārajā bezgalībā kompensē to, kas agrāk notika alianses ciklā. Turklāt tas, kas iziet ciklu, piepildās pilnībā, turpretī bezgalības dimensijā tas, kas ir zem bezgalības latiņas, zem mūžības latiņas (laika uzkrājums, tāpat kā vienalga kāds uzkrājums, ir alianses pārrāvums), ir tikai atlikums.

Akumulācija ir tikai atlikums, un izstumšana ir tikai tā apvērsta un simetriska forma. Apslēpto jūtu un priekšstatu uzkrājums ir tas, uz kā dibinās mūsu jaunā alianse.

Bet tad, kad viss ir izstumts, nekas vairs nav izstumts. Mēs neesam tālu no šā absolūtā izstumšanas punkta, kur uzkrājumi izklidinās, kur fantāziju uzkrājumi izjūk. Viss imaginārais attiecībā uz uzkrājumu, enerģiju un to, kas paliek pāri, mums nāk no izstumšanas. Kad izstumšana sasniedz kritisko piesātinājuma punktu, kurā tās acīmredzamība apvēršas, tad enerģija vairs nebūs jāatbrīvo, jāizšķērdē, jāietaupa, jāsarāž: enerģijas jēdziens izgaiss pats no sevis.

Šodien atlikums, mums pāri palikušās enerģijas, atlikumu atjaunošana un saglabāšana ir padarīta par cilvēces izšķirošo problēmu. Tā ir neatrisināma kā tāda. Ikviena jauna enerģija – atbrīvota vai izšķērdēta – no jauna atstās atlikumu. Ikviena tieksme, ikviena libido enerģija radīs jaunu apslēpšanu. Vai tas ir kāds pārsteigums, jo enerģija pati uztverama tikai kustībā, kas to uzkrāj un atbrīvo, kas to apslēpj un “ražo”, tā sakot, atlikuma un tā dubultnieka izskatā?

Lai iznīcinātu enerģijas konceptu, jāmudina uz enerģijas bezjēdzīgu patēriņu. Jāmudina uz maksimālu apslēpšanu, lai iznīcinātu apslēpšanas konceptu. Tad, kad būs patērēts pēdējais enerģijas litrs (un to būs izdarījis pēdējais ekologs), kad pēdējais iedzimtais būs izanalizēts (un to būs izdarījis pēdējais etnologs), kad pēdējais atlikušais “darbaspēks” būs sarāzojis pēdējo precī, kad pēdējo fantasmu būs izskaidrojis pēdējais psihoanalītiķis, kad viss būs atbrīvots un patērēts “ar pēdējo enerģiju”, tad kļūs redzams, ka šī gigantiskā enerģijas un ražošanas, apslēpšanas un zemapziņas spirāle, kuras pēc izdevies visu ieslēgt entropiskā un katastrofiskā vienādojumā, ka tas viss patiesībā ir tikai atlikuma metafizika, un tā negaidīti tiks atrisināta visās savās izpausmēs.

LĪĶIS SPIRĀLĒ

Universitāte ir pagrimusi: tā nefunkcionē ne sociālajā, ne darba tirgū, tai nav kultūras substances un izzīņas galamērķa.

Vairs nav arī varas vārda tiešajā nozīmē: arī tā ir pagrimusi. Tādēļ arī nav iespējama 1968. gada degsmes atgriešanās: zināšanu apšaubīšanas pavērsšana pret varu – tās ir zināšanu un varas eksplozīvas pretrunas universitātē (vai zināšanu un varas savvērestības atmaskošana, kas gan galu galā ir tas pats) un, pēkšņi, simboliski inficējoties (mazāk – politiski), arī visā institucionālajā un sociālajā iekārtā. Pētījums “Kādēļ sociologi?” ir iezīmējis šo pagriezienu: zināšanu strupceļš, nezināšanu apreibums (tas nozīmē absurdimu un reizē arī neiespējamību uzkrāt vērtības zināšanu jomā) kā absolūtais ierocis pavēršas pret varu pašu, lai atbruņotu to atbilstoši tam pašam reibinošajam atņemšanas scenārijam. Tās ir 1968. gada maija sekas. Šodien nav iespējams scenārijs, kad vara, un vispirms zināšanas, pamekušas kaujas lauku, kļuvušas nenotveramas. Pašas sev atņēmušas tiesības. Tagad tik nenoteiktajā institūcijā bez zināšanu satura, bez varas struktūras (ja vien kāds arhaisks feodālisms, kas vada tās mašīnērijas simulakru, kuras mērķis tai nav izprotams un kuras izdzīvošana ir mākslīgi uzturēta – kā kazarmu un teātru uzturēšana) uzbrūkošs iebrukums ir neiespējams. Tagad nozīme ir tikai tam, kas paātrina trūdēšanu, akcentējot agonizējošo zināšanu un varas spēļu parodijas un simulakra aspektu.

Streiks veic pretējo darbību. Tas reģenerē iespējamās universitātes ideālu, fikciju par kultūras (neatrodamas un nozīmi zaudējušas) sasniedzamību visiem, tas universitāšu darbībai piedāvā kritiskās alternatīvas, terapijas līdzekļa kārtā. Tas vēl sapņo par zināšanu saturu un demokrātiju. Turklāt tagad visur šo lomu pārņēmuši kreisie: kreiso taisnīgums no jauna iedvēš taisnīguma *ideju*, prasības pēc loģikas un morāles satrūdējušajā aparātā,

kurš jūk ārā, zaudē jebkuru savas likumības apziņu un gandrīz vai pats atsakās funkcionēt. Tieši kreisie izmisīgi rada un reproducē varu, jo tie vienmēr tiecas pēc varas, tic tai un atdzīvina tad, kad sistēma tai ir pielikusi punktu. Sistēma, kas citai pēc citas dara galu savām aksiomām, visām savām institūcijām, un, citu pēc cita īstenojot visus kreiso un revolucionāro vēsturiskos mērķus, ir spiesta atmodināt visus kapitālisma zobratus, lai kādu dienu liktu tos lietā: no privātā īpašuma līdz mazam uzņēmumam, no armijas līdz nacionālajai varenībai, no puritāniskās morāles sīkburžuāzijas kultūrai, no taisnīguma līdz universitātei universitātēs – vajag saglabāt to, kas zūd, ko sistēma pati – cietsirdīgi, piekritu, taču neatgriezeniska impulsa vadīta – likvidējusi.

Tur rodas paradoksālā, taču nepieciešamā politiskās analīzes terminu inversija.

Vara (vai tie, kuru rokās ir tās groži) universitātei vairs netic. Vara zina, ka patiesībā universitāte ir tikai izmitināšanas un uzraudzības zona veselai vecuma kategorijai, vajag tikai likt atlasīt – savu eliti tā atradīs citur vai citādi. Diplomiem nav nekādas nozīmes: kāpēc atteikties tos izsniegt, turklāt vara ir gatava tos izsniegt visiem – kāpēc tad šī provocējošā politika, ja ne enerģiju kristalizācijai fiktīvam mērķim (atlase, darbs, diplomu utt.), atsaucies punktam, kurš jau ir miris un satrūdējis.

Universitāte trūdot vēl var nodarīt daudz ļauna (pūšana ir *simbolisks* nosacījums – ne politisks, bet simbolisks, tātad mums vēl postošāks). Bet tāpēc vajadzētu apdomāt tieši šo pūšanu, nevis sapņot par augšāmcelšanos. Vajadzētu šo pūšanu pārveidot par vardarbīgu, par vardarbīgu nāvi, par apsmieklu, izaicinājumu, par vairākkārtīgu simulāciju, kas piedāvātu universitātes nāves rituālu kā visas sabiedrības trūdēšanas modeli, visas sociālās struktūras simpātiju zaudēšanas lipīgo piemēru, kur nāve beidzot veiktu savus postījumus, ko streiks sazvērestībā ar sistēmu izmisīgi tiecās novērst, taču nespēja neko vairāk kā tikai pārvērst par lēnu nāvi, novilcinājumu, kas pat vairs nav iespējamā apvērsuma, uzbrūkošās reversijas vieta.

To izdevās panākt 1968. gada maijam. Kādā noteiktā universitātes un kultūras izšķīdināšanas procesa brīdī studenti, ne jau mēbeles glābt gribēdami (zudušu objektu augšāmcelt ideālā veidā), atspēkoja pretinieku, varai metot totālas, tūlītējas institūcijas nāves izaicinājumu, sistēmai vēl nebijuši

intensīvas deteritorizācijas izaicinājumu, piespiežot varu atbildēt zināšanu institūcijas totālajam dreifam, šim totālajam prasīguma trūcumam akumulēt vienā noteiktā vietā, sliktākajā gadījumā – nāvei. Taču universitātes *krīze* nav izaicinājums, gluži otrādi, tā ir sistēmas spēle, un universitātes *nāve* – uz to vara nespēja atbildēt citādi kā vien savukārt sevi izformējot atgriežoties (varbūt uz kādu brīdi, bet mēs jau to redzējām).

Izskatījās, ka desmitā maija barikādes aizsargā *teritoriju*: Latīņu kvartālu, veco ēku. Bet tā nav taisnība: aiz tās parādījās mirusi universitāte, mirusi kultūra, kuras izaicinājumu viņi meta varai, un pēkšņi arī viņu pašu iespējamā nāve – pārvēršoties par *tūlītēju upuri*, kas gan arī bija sistēmas *ilgtermiņa* operācija: kultūras un zināšanu likvidācija. Barikādes un studenti tur bija nevis tāpēc, lai aizstāvētu Sorbonnu, bet lai vicinātu tās liķi citiem seļā, kā Vatas un Detroitas nēģeri vicināja sava kvartāla drupas, kurām paši bija pielaiduši uguni.

Ko gan šodien var vicināt kā karogu? Nav zināšanu, ne pat kultūras drupu – šīs drupas pašas jau ir mirušas. Mēs to zinām, mēs septiņus gadus pavadījām sēru darbā attiecībā pret Nanteru. 1968. gads ir miris, tas var atkārtoties tikai kā sēru fantasma. Simboliskās vardarbības ekvivalents tam (tātad ārpus politikas) varētu būt tā pati operācija, kas lika izskanēt nezināšanai, zināšanu trūdēšanai, – atrast teiksmainu enerģiju nevis tajā pašā līmenī, bet spirāles augstākajā vijumā: likt noskanēt ne-varai, varas trūdēšanai pret – pret ko īsti? Tur jau ir tā problēma. Iespējams, ka tā nav atrisināma. Vara apjūk, vara ir apmaldījusies. Mums visapkārt ir vairs tikai varas manekeni, taču varas automātiskā ilūzija vēl nosaka sociālo kārtību, kuras aizsegā pieņemas spēkā neredzams kontroles terors (neredzamas, nedefinējamās bailes no kontroles?), definēta koda terors, kura necienīgie termināli esam mēs visi.

Vairs nav arī nozīmes uzbrukt priekšstatiem. Mēs labi jūtam, ka visi studentu konflikti (plašāk ņemot, arī pasaules līmenī), kas risinās ap reprezentāciju, varas deleģēšanu, tā paša iemesla dēļ vairs ir tikai rēģainas peripētijas, ar kurām pagaidām vēl izmisuma gadījumā pietiek, lai aizņemtu skatuves proscēniju. Es nesaprotu, kāda Mēbiusa efekta dēļ arī reprezentā-

cija ir pavērsusies pati pret sevi, un visa loģiskā politikas pasaule pēkšņi izšķīst, dodot vietu bezgalīgajam simulācijas universam, kur pēkšņi neviens neko un nevienu vairs nepārstāv, kur viss, kas akumulējas, tajā pašā laikā dekumulējas, kurā pat varas centrālais fantasma – varas vadība un izpalīdzība – ir izzudusi. Mums vēl nesaprotama, neatpazīstama pasaule ar ļaundabīgu likni, kurai trauksmaini pretojas mūsu garīgās koordinātas – perpendikulāras un izslīetas kā nebeidzamas vēstures kritikas taisnes. Tomēr tieši te vēl vajag cīnīties, ja vien tam vēl ir kāda nozīme. Mēs esam simulanti, mēs esam simulakri (ne klasiskajā “ārējās parādības” nozīmē), izliektie spoguļi, ko izstaro sociālais, izstarošana bez gaismas avota, vara bez izzelšanas, bez distances, un jācinās būs šajā taktiskajā simulakra universā – bez cerības (cerība ir vāja vērtība), bet izaicinājumā un valdzinājumā. Jo nevajag noraidīt to intensīvo fascināciju, kas plūst no šīs visu instanču, visu vērtību asu, visas aksioloģijas, tajā skaitā arī politiskās, likvidācijas. Šī izrāde, kas vienlaicīgi ir arī kapitāla agonija un apogejs, tālu sniedzas pāri situacionistu aprakstītajai preces agonijai un apogejam. Šī izrāde ir mūsu galvenais spēks. Mēs vairs neesam nenoteiktās vai uzvarošās, bet gan politiskās spēka attiecībās pret kapitālu, tā ir revolūcijas fantasma. Mēs esam izaicinājuma, pavadināšanas un nāves attiecībās pret šo pasauli, kas vairs nav viena, jo nekādas asis tai vairs neklausa. Izaicinājums, ko mums savos murgos pasviež kapitāls – bez sirdsēstiem likvidējot peļņas likumu, virsvērtību, ražošanas mērķi, varas struktūras un atgriežoties pie savas dziļās amoralitātes (bet arī pavadināšanas) procesa terminiem, šis izaicinājums – destrukcijas primitīvie rituāli – vēl ir jāizliek nejēdzīgai pārsolišanai. Kapitāls ir bezatbildīgs, neatgriezenisks, neizbēgams kā vērtība. Tas ir spējīgs tikai sev piedāvāt savas sabrukšanas fantastisko izrādi – tikai vērtības spoks vēl līdinās pāri kapitāla klasisko struktūru tuksnesim, tāpat kā reliģijas rēgs līdinās pār jau sen desakralizēto pasauli, kā zināšanu rēgs līdinās pār universitāti. Mums pienākusi kārtā atkal kļūt par šā tuksneša nomadiem, kas atbrīvojušies no automatiskās vērtības ilūzijas. Mēs dzīvojam šajā pasaulē, kas mums šķiet kā satraucoši svešāds tuksnesis un simulakrs ar dzīvjiem rēģiem, klaiņojošajiem un simulējošajiem dzīvniekiem piemītošo ticamību, ko kapitāls, ko *kapitāla nāve* ir izveidojusi no mums – jo pilsētu tuksnesis ir pielīdzināms smilšu tuksnesim – zīmju džungļi ir pielīdzināmi mūžamežiem – simulakru reibonis ir pielīdzināms dabas ritumam – paliek pāri tikai agonizējošas sistēmas, kur darbs apglabā darbu, kur vērtība

apglabā vērtību, pavedināšanas skurbums – atstājot neskartu vietu, izbie-
dētu, bez ceļa norādēm, nepārtrauktu, kā to gribēja Bataijs, kur tikai vējš
dzenā smiltis, kur tikai vējš ir smilšu modrais sargs.

Kas no tā visa attiecas uz politisko kārtu? Visai maz.

Bet mums jācīnās arī pret dziļo fascināciju, kādu uz mums atstāj kapitāla
agonija, pret kapitāla organizēto paša kapitāla agoniju, kuras reālie mirēji
esam mēs. Atstāt kapitālam paša nāves iniciatīvu nozīmē atstāt tam visas
revolūcijas privilēģijas. Vērtības *simulakra*, kapitāla un varas *fantoma* pie-
vilti mēs esam vēl atbruņotāki un nevarīgāki, nekā būtu, vērtības un preču
likuma apmullķoti, jo sistēma ir apliecinājusi savas spējas integrēt pašai
savu nāvi, ka atbildība par to no mums ir noņemta, līdz ar to arī mūsu
pašu dzīve nav likta uz spēles. Šīs sistēmas augstāko viltību, savas nāves
simulakru, ar kura palīdzību tā uztur mūs pie dzīvības, ar absorbcijas
palīdzību likvidējot ikvienu iespējamo negativitāti, var uzveikt tikai vēl
augstāka viltība. Izaicinājums vai imaginārā zinātne, vienīgi *simulakru pata-
fizika* var mūs izraut no sistēmas simulācijas stratēģijas un no nāves strup-
ceļa, kur mēs esam ieslēgti.

1976. gada maijs

VĒRTĪBAS PĒDĒJAIS TANGO

*Kur nekas nav savā vietā, tur ir nekārtība,
Kur vēlamā vietā nav nekā, tur ir kārtība.*

Brehts

Universitātes atbildīgo personu paniku izraisīja doma par diplomu izsniegšanu, pretī neliekot "reālu" darbu, bez līdzvērtīgām zināšanām. Šo paniku neizraisīja politiski satricinājumi, bet gan apjēga, ka vērtība tiek atdalīta no tās satura un atkarībā no sava veida funkcionē viena pati. Universitātes vērtības (diplomi utt.) vairošies un turpinās piedalīties aprītē, gandrīz kā kapitāls ar svārstīgu kursu vai eirodolārs, apgrozīsies bez references kritērija, sliktākajā gadījumā galīgi zaudējis savu vērtību, bet tam nav nozīmes: pietiek tikai ar vērtību cirkulāciju, lai radītu vērtības sociālo horizontu, un uzmācīgā doma par rēgaino vērtību no tā būs tikai lielāka, taču tās reference (lietošanas vērtība, maiņas vērtība, universitātes "darba spēks", kas to nodrošina) zūd. Vērtības bez ekvivalences pielīdzinājuma šausmas.

Šī situācija tikai šķietami ir jauna. Tā ir jauna tiem, kuri vēl domā, ka universitātē tiek veikts reāls darba process, un kuri tur iegulda savu mūžu, savas neirozes, savu dzīves jēgu. Zīmju apmaiņa (zināšanu, kultūras) universitātē starp "mācībspēkiem" un "mācāmajiem" jau kopš zināma laika ir tikai ar vienaldzības rūgtumu pārklāta slepena noruna (zīmju vienaldzība, kas izraisa sabiedrisko un cilvēcisko attiecību bojāšanos), ar psihotraģēdiju pārklāts simulakrs (kaunīgais lūgums pēc siltuma, klātbūtnes, edipiskās apmaiņas un *pedagoģiskais incests*, kas tiecas aizvietot zudušo darbu un zināšanu apmaiņu). Šajā ziņā Universitāte kļūst par vietu, kur notiek *bezcerīga iniciācija vērtības tukšajā formā*, un tie, kuri tur pavadījuši vairākus gadus, pazīst šo

savādo darbu, patieso ne-darba, ne-zināšanu izmisumu. Jo pašreizējās paudzes vēl sapņo par lasīšanu, mācīšanos, sacensību, bet viņu sirds vairs tur nav klāt – visa askētiskā kultūras mentalitāte ir pazudusi uzreiz, cauri un pagalam. Tieši tāpēc streiks vairs neko nenozīmē.¹

Tieši tāpēc mēs iekritām paši savos slazdos, pēc 1968. gada izdodami diplomus ikvienam. Apvērsums? Nebūt ne. Jau atkal mēs bijām tie, kuri veicina avangardiskas formas – vērtības tīrās formas: diplomus bez darba izredzēm. Sistēma to vairs negrib paciest, bet tā grib, lūk, ko – operatīvas vērtības tukšumā – un šis vēlmes īstenošanu mēs, apvērstas ilūzijas pakļauti, esam svinīgi iesākuši.

Studentu izmisums, redzot, ka diplomu tiek piešķirti bez darba nodrošinājuma, ir līdzīgs mācībspēku izmisumam. Tas ir slēptāks un latentāks nekā parastās bailes izkrist eksāmenā vai saņemt nevērtīgu diplomu. Riska apdrošinājums par diplomu, kas zināšanu un atlases procedūrām atņem saturu, ir grūti izturams. Vai varbūt šim apdrošinājumam vajadzētu pievienot alibi apliecinājumu, darba simulakru apmaiņā pret diploma simulakru, vai kādu agresijas veidu (pasniedzējs, kas spiests sniegt universitātes izglītību vai arī tiek uzskatīts par zināšanu sniegšanas automātu), vai arī sirdsapziņas pārmetumus, lai vismaz notiktu kaut kāda “reāla” saskarsme, taču nenotiek nekas. Pat strīdiņi starp pasniedzējiem un studentiem, kas šodien aizņem viņu savstarpējās saskarsmes lielu daļu, vairs ir tikai atgādinājums, kā nostalgija par vardarbību vai savvērestību, kas tos savulaik šķīra vai vienoja zināšanu vai politisko mērķu vārdā.

Smagais “vērtības likums”, “dzelzs likums” – kad tas mūs pamet, mūs pārņem tik lielas skumjas, tik liela panika! Tieši tāpēc vēl ir visas iespējas

---

¹ Turklāt pašlaik streiks iegūst tās pašas iezīmes kā darbs: tas pats sasprindzinājums, tas pats bezsvars, tas pats mērķu trūkums, tā pati alerģija pret lēmumiem, tā pati riņķadeja, tā pati enerģijas taupīšana. Tā pati nenoteiktā izlocīšanās šodienas streikā kā vakardienas darbā, tā pati situācija pretinstitūciju nostājā kā institūciju: infekcija pieņemamas spēkā, loks ir noslēdzies – kad šeit būs beidzies, vajadzēs sākt citur. Bet drīzāk nē: ņemt par pamatu šo bezizeju, pārvērst nenoteiktību un mērķa trūkumu par uzbrūkošu stāvokli, stratēģiju. Tiecoties par katru cenu izrauties no šīs nāvīgās situācijas, no šīs universitātes garīgās anoreksijas, studenti tikai no jauna iedveš enerģiju institūcijā, kura jau atrodas komā, tā ir mākslīga dzīvības uzturēšana, tā ir izmisuma ārstniecība, kas šodien tiek praktizēta gan institūcijām, gan indivīdiem, un visur tā ir zīme, kas liecina par nespēju stāties preti nāvei. “Kas grūst, tas jāpagrūž,” teica Niče.

fašistiskām un autoritārām metodēm, jo tās atdzīvina kaut ko no dzīvei nepieciešamās vardarbības – paciestas vai uzspiestas, vai nav vienlīga. Rituāla, darba, zināšanu vardarbība, asiņu, varas un politikas vardarbība, tas ir labi! Tas ir skaidri, spīdoši, spēka attiecības, pretrunas, ekspluatācija, represijas! Šodien visa tā pietrūkst, un šis trūkums ir asi izjūtams. Tā ir īsta spēle, piemēram, universitāte (bet visa politiskā sfēra darbojas tādā pašā veidā) ar tās varas reinvestīciju, ļaujot pasniedzējiem “vārda brīvību”, grupu pašpārvaldi un citus modernos niekus. Neviens nav muļķis. Vienkārši, lai izvairītos no dziļas vilšanās, no katastrofas, ko izraisa lomu, statusu, atbildības zaudējums un neticamā demagoģija, kas tur attīstās, pasniedzēji jārada no jauna, kaut arī tie būtu varas un zināšanu manekeni, kaut arī tie būtu leģitimitātes daļiņa, kas atlēkusi no ultra kreisajiem, – citādi situācija ir visiem neciešama. Tikai ar šo kompromisu – mākslīgu pasniedzēja tēlošanu un atbilstošu savvērestību no studenta puses – ar šo pedagoģijas rēģa scenāriju lietas turpinās un šoreiz var ilgt līdz bezgalībai. Jo vērtībai un darbam ir mērķis, bet vērtības un darba simulakram mērķa nav. Simulācijas valstība ir pārreāla un bezgalīga: nekāds realitātes pārbaudījums tam galu vairs nedarīs – ja vien ne totāls sabrukums un pamatu sašūpošanās, kas kļūst par mūsu visneprotīgāko cerību.

1977. gada maijs

PAR NIHILISMU

Nihilismam vairs nepiemīt drūmā, vāgneriskā un špengleriskā gadsimta beigu piekvēpusī nokrāsa. Nihilisms vairs nerada ne dekadences *Weltanschauung*, ne metafiziskas radikalitātes noskaņu, kas dzimst no Dieva nāves un visām no tās izrietošajām sekām. Šodien nihilisms ir caurspīdīgs un savā ziņā daudz radikālāks, daudz izšķirošāks nekā nihilisma iepriekšējās un vēsturiskās formas, jo šis caurspīdīgums un robežlinija nav atdalāmi no sistēmas un no ikvienas teorijas, kas to vēl izliekas analizējam. Kad Dievs nomira, tad vēl bija Nīče, lai to pateiktu, – lielais nihilists Mūžības un Mūžības liķa priekšā. Taču visu lietu simulētā caurspīdīguma, materiālistiskā un ideālistiskā pasaules piepildījuma hiperrealitātē simulakra priekšā (Dievs nav miris, viņš ir kļuvis hiperreāls) vairs nav teorētiska un kritiska Dieva, kas ļautu atpazīt savējos.

Universs un mēs visi, mēs esam dzīvi iegājuši simulācijā, ļaundabīgajā, varbūt pat ne ļaundabīgajā, taču indiferentajā atrunāšanas sfērā: nihilisms neparastā veidā ir pilnībā realizējies ne vairs destrukcijā, bet gan simulācijā un atrunāšanā. No aktīva, vardarbīga fantasma, no mīta un scēnas, kāds tas bija arī vēsturiski, tas ir pārgājis caurspīdīgā, liekulīgi caurspīdīgā, lietu darbībā. Kas tad paliek pāri no teorijā iespējamā nihilisma? Kāda jauna aina var pavērties, kur varētu tikt no jauna izspēlēts nekas un nāve kā *izaicinājums*, kā risks?

Mēs esam jaunā un, bez šaubām, neatrisināmā pozīcijā attiecībā pret agrākajām nihilisma formām.

Romantisms ir nihilisma pirmā lielā parādīšanās: tas kopā ar Apgaismības revolūciju atbilst parādību kārtības sagraušanai.

Sirreālisms – dadaisms, absurds politiskais nihilisms ir nihilisma otra lielā izpaušme, kas atbilst jēgas kārtības destrukcijai.

Romantisms vēl ir nihilisma estētiskā forma (dendijisms), bet otrā ir politiska, vēsturiska un metafiziska (terorisma) forma.

Šīs divas formas tikai daļēji attiecas uz mums vai pat nemaz neattiecas. Caurspidīguma nihilisms vairs nav ne estētisks, ne politisks, tas vairs neaizņemas pēdējās ugunis vai apokalipses pēdējās nokrāsas ne no parādību iznīcināšanas, ne no jēgas iznīcināšanas. Apokalipses vairs nav (tikai šaubīgs terorisms vēl mēģina to apdomāt, bet tieši tas vairs nav politisks, un tam vairs nav tikai viens parādīšanās veids: mediji nav skatuve, kur kaut kas tiek spēlēts, – tā ir lente, celiņš, perfokarte, un mēs vairs neesam skatītāji, bet tikai receptori). Apokalipsei ir pienākušas beigas, šodien tā ir neitralitātes priekšvēstnese, neitralitātes un indifferences formu priekšvēstnese. Es atļaujos domāt, vai tur var būt romantisms, neitralitātes estētika. Tomēr nē – viss, kas palicis, ir iztukšotu un indiferentu formu fascinācija, tās sistēmas, kas mūs anulē*, operacionālisma fascinācija. Turklāt fascinācija (pretēji pavedināšanai, kas saistāma ar parādībām, un pretēji dialektiskajam saprātam, kas attiecināms uz jēgu) ir nihilista aizraušanās *par excellence*, tā ir kaisle, kas raksturīga izžušanas veidam. Mūs fascinē ikviena izžušanas forma, mūsu pašu izžušana. Mēs esam melanholiski un fascinēti, tāda ir mūsu vispārējā situācija negribēta caurspidīguma laikmetā.

Es esmu nihilists.

Es konstatēju, es pieņemu, uztveru, analizēju otro revolūciju – divdesmitā gadsimta, postmodernitātes revolūciju, kas ir milzīgs jēgas destruktīvas process, līdzvērtīgs iepriekšējai – parādību destruktīvai. To, kurš ievaino ar jēgu, jēga nogalina.

Dialektiskā skatuve, kritikas skatuve ir tukša. Skatuves vairs nav. Un nav vairs jēgas terapijas vai terapijas ar jēgu: arī terapija pati ir vispārējā indifferenciācijas procesa sastāvdaļa.

Analīzes pašas aina ir kļuvusi nenoteikta, situatīva: teorijas ir zaudējušas

---

* Sk. Zigmunds Freids. Psihoanalīzes nozīme un vēsture// Lielvārde: Lielvārds, 1997. – 174. lpp. – Tulk. piez.

pamatu (faktiski nihilisms ir neiespējams, jo tas vēl ir izmisusi, bet determinēta teorija, beigu imaginārais, katastrofas *Weltanschauung*¹).

Varbūt analīze pati ir izšķirošais elements milzīgajā jēgas sasaldēšanas procesā. Jēgas pieaugums, sacensība jēgas līmenī ir pilnīgi sekundāri attiecībā uz sasaldēšanas operācijas un četrkārtīga griezumuma un caurspīdīguma koalīciju. Jāapzinās, ka – lai kā arī analīze norisinātos –, tā notiek jēgas atvēsināšanas virzienā, tā palīdz simulakru un indiferentu formu precesijai. Tuksnesis izplešas.

Jēgas implozija medijā. Sociālā implozija masās. Masu neierobežotā vairošanās, pieaugot sistēmas paštrinājumam. Enerģētiskā bezizeja. Inerces punkts.

Piesātinātas pasaules inerces liktenis. Inerces fenomenu ātrums pieaug (ja tā var teikt). Uzplaukst apstādinātās formas, un augšana sastingst neaugšanā. Arī tas ir hipertēlijas* noslēpums, tās, kas iet tālāk nekā tās mērķis. Mūsu pasaule varētu būt galamērķa iznīcināšanas pasaule: tā iet tālu, pārāk tālu tajā pašā virzienā – jēgas destrukcija ar simulāciju, hipersimulāciju, hipertēliju. Noliegt pašam savu galamērķi ar hipermerķi (vēžveidīgie, Lieldienu salas statujas) – vai tas arī nav vēža neķītrais noslēpums? Eksaugšanas revanšs pār augšanu, ātruma revanšs inercē.

Arī masas ir ierautas šajā gigantiskajā paštrinātajā inerces procesā. Tās ir šis eksaugšanas apriņķis process, kurš iznīcina ikvienu jēgas augšanu un pieaugumu. Masas ir šī īssavienojuma strāva ar briesmīgu galamērķi.

Tieši šis inerces punkts šodien ir fascinējošs, aizraujošs, un tas, kas notiek ap šo inerces punktu (tātad dialektikas diskrētajam šarmam ir pienācis gals). Ja būt par nihilistu nozīmē dot priekšroku šim inerces punktam un šai sistēmu neatgriezeniskuma līdz pat neatgriezeniskuma punktam analīzei, tad es esmu nihilists.

Ja būt par nihilistu nozīmē būt apsēstam ar izzušanas veidu, nevis ar ražošanas veidu, tad es esmu nihilists. Izzušana, *aphanisis*, implozija, *Furie des Verschwindens*. Transpolitika ir izzušanas veida ievēlētā sfēra (reālā, jēgas, scēnas, vēstures, sociālā, indivīda). Patiesību sakot, tas nemaz nav tāds

¹ Ir kultūras, kam piemīt tikai viņu izcelsmes imaginārais un nav nekāda viņu mērķa imaginārā. Ir tādas, kas ir abu apsēstas... Ir iespējami divi citi gadījumi... Var būt tikai sava gala imaginārais (mūsu kultūra, nihiliste). Nav vairs nekādu imagināro, ne izcelsmes, ne beigu (tas, kas nāk, šaubīgs, gaistošs).

* Kāda orgāna pārmērīga attīstība. – Tulk.piez.

nihilisms: izzušanā, iztukšotajā, nedrošajā un indiferentajā formā, vairs pat nav patosa, nav nihilisma patētikas – šis mītiskās enerģijas, kas vēl ir nihilisma, radikalitātes, mītiskā nolieguma, dramatiskās anticipācijas spēka radītāja. Tā pat vairs nav vilšanās – ar valdzinājuma pieskaņu, pavedinoša un nostalgiska par vilšanos. Tā vienkārši ir izzušana.

Šis izzušanas radikalitātes pēdas ir atrodamas jau pie Adorno un Benjaminā, paralēli ar dialektikas nostalgisku praksi. Jo ir nostalgija pēc dialektikas, un, bez šaubām, visjutīgākā dialektika turklāt ir nostalgiska. Bet, dziļāk ielūkojoties, Benjaminam un Adorno ir cita tonalitāte – melanholija, kas saistīta ar pašu sistēmu, neārstējama un ārpus jebkuras dialektikas. Tā ir šo sistēmu dialektika, kas šodien gūst virsroku pār ironiski caurspīdīgajām mums visapkārt esošajām formām. Tieši melanholija kļūst par mūsu galveno kaislību.

Tas vairs nav gadsimta beigu splīns vai dvēseles neskaidrība. Tas vairs nav nihilisms, kas tiecas savā ziņā visu normalizēt ar destrukcijas, kaislīgas nepatikas – *ressentiment* – palīdzību. Nē, melanholija, tā ir funkcionālo sistēmu, pašreizējo simulācijas, programmēšanas un informācijas sistēmu galvenā tonalitāte. Melanholija, tā ir jēgas izzušanas veidam, jēgas izgaišanas veidam operatīvajās sistēmās iekšēji piemītoša kvalitāte. Un mēs visi esam melanholiķi.

Melanholija ir šī brutālā nepatika, kas piemīt piesātinātajām sistēmām. Kad cerība līdzsvarot labo un ļauno, īsto un neīsto, pat konfrontēt vairākas vienas kārtas vērtības, kad daudz vispārīgāka cerība par spēku attiecībām un risku ir izplēnējusi. Visur, vienmēr sistēma ir pārāk spēcīga: hegemoniska.

Pret šo sistēmas hegemoniju var sakāpināt iekāres viltības, izdarīt ikdienas revolucionāro mikroanalīzi, kāpināt molekulāro dreifu vai pat veikt virtuves apoloģiju. Tas neatrisina valdonīgo nepieciešamību likt ciest zaudējumus sistēmai, visiem redzot.

To dara tikai terorisms.

Tas ir reversijas vēziens, kas izdzēš atlikumu, tāpat kā tikai viens ironisks smaids izdzēš veselu runu, kā tikai noliegšanas uzzibsnījums vergam izdzēš visu saimnieka varu un varēšanu.

Jo vairāk kāda sistēma ir hegemoniska, jo vairāk iztēli satriec tās vismazākais pavērsiens. Izaicinājums, pat visniecīgākais, ir spēku zuduma ķēdes reakcijas attēls. Tikai šis atgriezeniskums bez kopīgā mēra šodien veido

notikumus uz politikas nihilistiskās un nejutīgās skatuves. Tas viens pats mobilizē imagināro.

Ja būt par nihilistu nozīmē līdz hegemonisko sistēmu nepanesamai robežai nest šo radikālo sabrukšanas un vardarbības iezīmi, šo izaicinājumu, uz kuru sistēma ir spiesta atbildēt pati ar savu nāvi, tad es esmu terorists un nihilists teorijā, kā citi ir ar ieročiem rokā. Teorētiskā vardarbība, nevis patiesība ir vienīgā mums atlikusī izeja.

Bet tieši tā ir utopija. Jo būtu jauki būt par nihilistu, ja vēl pastāvētu radikalitāte, – tāpat kā būtu jauki būt par teroristu, ja nāvei, arī terorista nāvei, vēl būtu kāda nozīme.

Lūk, tieši te lietas kļūst neatrisināmas. Jo šim aktīvajam radikalitātes nihilismam sistēma liek pretī savu – neitralizācijas nihilismu. Arī sistēma ir nihilistiska tajā nozīmē, ka tai ir vara visu – arī to, kas to noliedz – apvērst indiferencē.

Šajā sistēmā pati nāve spīd ar savu neesamību. (Boloņas stacija, *Oktoberfest* Minhenē: mirušos anulē indiference, tieši tur terorisms ir sistēmas kopuma nelabprātīgais līdzdalībnieks: ne politiski, bet pātrinātajā neizšķiršanas formā, ko tas mudina uzspiest. Nāvei vairs nav skatuves, ne fantasmu, ne politiskās, kur stādīt sevi priekšā, kur sevi nospēlēt – ceremoniālu vai vardarbīgu. Un tā ir cita nihilisma, cita terorisma – sistēmas nihilisma un terorisma uzvara.

Vairs nav skatuves, scēnas, pat ne mazākās ilūzijas, kas panāk, ka notikumi varētu iegūt realitātes spēku – vairs nav ne norises vietas, nav garīgās vai politiskās solidaritātes: kāda mums daļa gar Čili, Biafru, laivu ļaudīm, Boloņu vai Poliju? Tas viss ir iznīcinājies uz televizora ekrāna. Mēs dzīvojam laikmetā, kad notikumiem nav seku (un teorijām nav seku).

Jēgai vairs nav cerību. Un, bez šaubām, tā arī ir labi: jēga ir mirstīga. Bet tas, kam tā ir uzspiedusi savu efemero varu, ko tā gribēja likvidēt, lai uzspiestu Apgaismības valstību, – parādības, tās ir nemirstīgas un neievainojamas pat jēgas vai absurda nihilismam.

Tieši te sākas pavedināšana.

PAR ŽANU BODRIJĀRU

- 1929.g.: Reimsa (Marna) – zemnieku ģimenē, kura cenšas pielāgoties jaunajiem pilsētas un birokrātiskās Francijas apstākļiem, 27. jūlijā piedzimst Žans Bodrijārs.
- 1956.g.: Vidusskolas skolotājs, speciālists vācu sociālajā teorijā un literatūrā. Pievienojas pret Francijas koloniālo politiku Alžīrijā kritiski noskaņotajai intelektuāļu kustībai.
- 1962-1963.g.: Publicē literārus pārskatus žurnālā *Les Temps Modernes*, arī par Italo Kalvino.
- 1964-1968.g.: Tulko no vācu valodas: Pītera Vaisa, Bertolda Brehta lugas u.c., Marksa, Engelsa "Vācu ideoloģiju". Piedalās radikāli noskaņotajā žurnālā "Utopijas". Pievienojas protesta kustībai pret ASV politiku Indoķīnā.
- 1966.g.: Martā aizstāv trešās pakāpes disertāciju socioloģijā Parīzes X (Nantes) universitātē ar nosaukumu "Lietu sistēma". Oktobrī kļūst par šīs universitātes asistentu.
- 1967.g.: Publicē lakonisku, kompetentu pārskatu par M.Maklūana "Mediju saprašana" marksistiski humānistiskā žurnālā "Cilvēks un sabiedrība".
- 1968.g.: Aktīvi iesaistās maija notikumu veicināšanā. Tiek publicēta "Lietu sistēma".
- 1970-1976.g.: Kļūst par galveno asistentu Nanteras universitātē. Publicē virkni pētījumu, tai skaitā "Patēriņa sabiedrība"(1970), "Par zīmes politiekonomisko kritiku" (1972), "Ražošanas spogulis"(1973), "Simboliskā maiņa un nāve"(1976). Sāk lasīt lekciju kursus ārzemju universitātēs (Kalifornijas universitāte, 1976.g.).
- 1977-1979.g.: Antisociālistiska, antipoststrukturālistiska rakstu sērija. Pamfletisks stils. Iegūst akadēmiska un politiska autsaidera statusu. Satīriskajai žurnālista rakstības ievirzei tendence pastiprināties. Publicē "Aizmirst Fuko"

- (1978), "Klusējošā vairākuma ēnā: sociālā gals" (1978), Par pavadināšanu" (1979).
- 1980.g.: Turpina pasniedzēja darbu, lasa lekcijas, vada seminārus Kanādā, Brazīlijā, Rietumvācijā, Austrālijā, Argentīnā, Spānijā, Dānijā. Viņa darbi tiek tulkoti angļu, vācu, itāliešu, spāņu, japāņu, dāņu, holandiešu, portugāļu, grieķu, ungāru u.c. valodās.
- 1981.g.: Nāk klajā "Simulakri un simulācijas".
- 1983.g.: Nāk klajā "Fatālās stratēģijas".
- 1985.g.: Nāk klajā "Dievišķie kreisie" – satīriskā publicistiska hronika un analīze par kreisā elektorāta politiku Francijā laikposmā no 1977. līdz 1984. gadam.
- 1986.g.: Amerikas ceļojums. Februārī habilitējas Sorbonnā ievērojamā politiskā antropologa Žorža Balandjēra vadībā. "Amerika" (1986).
- 1987.g.: Habilitācijas darbs tiek publicēts ar nosaukumu "Cits par sevi pats", vienlaicīgi ar *Cool Memories*.
- 1988-1995.g.: Turpina attālināties no akadēmiskās tradīcijas, praktizē aktīvo žurnālistiku, publicē esejas, profesionāls intelektuālais *bête noir*. 1991.g. nāk klajā "Golfa karš nav noticis", "Ļaunuma caurspīdīgums" (1990), "Ilūzijas noslēgums" (1992) u.c.

Latviešu valodā tulkoto darbu fragmenti:

- 1993.g.: Bodrijārs Ž. Pēc orgājas//Kultūras avīze, 1993, Nr.2 (5)
- 1993.g.: Bodrijārs Ž. Vīrusu teorija//Kentaurs XXI, Nr.5, 38-43 lpp.
- Bodrijārs Ž. Nāvēssods//Literatūra un māksla.

POSTMODERNAIS SOCIOLOGS: STARP KOMUNIKĀCIJU DRUDZI UN NOSTALĢIJAS VIENALDZĪBU

Lai gan dažkārt apstrīdēta, pamazām, arvien drošāk nostiprinās konvencionāli akceptēta atziņa: mūsdienu sabiedrība atšķiras no visām iepriekšējām ar ko ļoti būtisku, kas ietekmē gan saskarsmi starp indivīdiem, gan to, kā viņi sevi izprot. Šis atšķirības avots ir cilvēku pašu radītā tehnika un jo īpaši tas, ko apzīmējam ar vārdkopu "informācijas tehnoloģijas". Klasiskās, uz racionalismu un ideālismu orientētās domāšanas rīcībā nav jēdzienu, ar kuriem varētu tuvoties šai informācijas sabiedrības dinamiskajai, nemitīgā mainībā pastāvošajai sociālo saišu un institūciju analīzei.

Šo teorētisko deficītu mēģina novērst daudzi jo daudzi mūsdienu domāšanas novirzieni un skolas, kuru uzmanības centrā ir modernās/postmodernās kultūras mutācijas. Jo īpaši to varam apgalvot par 20.gs. 60.-80. gadu franču domātājiem (filozofiem, sociologiem u.c.), kuri, pievērsoties mūsdienu sociālo un kultūras reāliju apzināšanai, piedāvā gan neierastus skatu punktus, gan netradicionālu izteiksmes formu un teorijas, nereti izraisot asas diskusijas. Viens no šādiem mūsdienu sabiedrības pētniekiem ir franču sociologs Žans Bodrijārs.

Franču intelektuālā diskusija ierindo Bodrijāru starp tiem, kuri nodarbojas ar "mūsdienu sabiedrības rentgenogrāfiju"¹, proti, Bodrijāru te min līdzās Pjēram Burdjē, Žilam Ļipoveckim u.c. pazīstamiem sociologiem. Ja Burdjē² analizē kulturālās prakses (mūzika, teātris u.c.) un pievērs uzmanību estētiskās gaumes sociālajai nosacītībai, tad Mišela Fuko ietekmē Mišels Kruazjē³ u.c.

---

¹ *J.Russ*. La Marche des Idées Contemporaines. Un panorama de la modernité. Paris, 1994, p. 297-298.

² *P.Bourdieu*. La Distinction. Critique sociale du jugement. Paris, 1979.

³ *M.Crozier*, *E.Friedberg*. L'Acteur et le système. Paris, 1977

pēti varas mobilitātes aspektus. Ļipoveckis⁴ runā par “narcisistisko triumfu”, par “efemērā impēriju” un raksturo individuālistisko sabiedrību kā “tukšuma ēru”. Iespaidīga ir Gija Debora ideja skatīt mūsdienu sabiedrību kā “izrādes sabiedrību”⁵. Savukārt Bodrijārs mūsdienu sociālās realitātes izpēti definē kā simulakru, simulācijas, hiperrealitātes izpēti, līdz ar to uzskatot, ka par divdesmitā gadsimta nogales sabiedrību vairs nevar runāt par kā pārskatāmu, “izrādes sabiedrību”⁶. Viņš akcentē dzīvās, diskursīvās pieredzes atmiršanu un uzsver, ka reprezentācija nav iespējama ne politikas, ne literatūras jomā. Simulāciju hiperrealitāte nozīmē šo ļaušanos attēlu valdzinājumam, nevaicājot pēc to izcelsmes un pamatojuma. Līdz ar to tradicionālās robežas starp aktieri, kas darbojas, un skatītāju, kas vēro, starp publisko telpu un privāto telpu vairs nepastāv.

Viena no jomām, kurā Bodrijārs meklē simulakru un simulācijas sabiedrības skaidrojuma atslēgu, ir masu mediju joma. Masu mediju ietekmes uz cilvēku savstarpējās saskarsmes procesu izpētē viņš tiek salīdzināts ar sešdesmitajos gados populāro masu mediju teorētiķi Maršalu Maklūanu⁷. Bodrijārs savos darbos bieži atsaucas uz Maklūanu, taču analizē arī Hansa Encensbergera pieeju, vērtēdams, atšķirībā no abu pieminēto optimisma, savu pozīciju kā “ironisku un antagonistisku”, jo nesaskata vairs iespēju runāt nedz par optimismu, nedz pesimismu.⁸

Līdzās mēģinājumam izstrādāt jēdzienus, kas ļautu runāt par mūsdienu sabiedrību tās aktuālajā attīstības fāzē un noteikt masu komunikāciju vietu un lomu šajā procesā, ir vēl kāds aspekts, kas ļauj tuvāk raksturot Bodrijāra

⁴ G.Lipovetsky. *L'Ere du vide*. Paris, 1983; G.Lipovetsky. *L'Empire de l'éphémère*

⁵ G.Debord. *La Societé du spectacle*. Paris, 1997; G.Debord. *Commentaires sur la société du spectacle*. Paris, 1992.

⁶ Sk.: J.Crary. *Eclipse of the Spectacle//Art After Modernism: Rethinking Representation*. Ed.Vrian Willis, N.Y., 1984.

⁷ Maršals (Herberts) Maklūans (*Marshall McLuhan, (Herbert)*) (1911-1980), kanādiešu izcelsmes domātājs un rakstnieks. Maklūans pazīstams ar formulu “medijs ir vēstījums” (“the medium is the message”). Viņš ir arī “globālās sādžas” idejas autors. Viņa darbu skaitā minami: *The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man* (1951), *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* (1962), *Understanding Media: The Extensions of Man* (1964), *The Medium is the Message: An Inventory of Effects* (1967), un *War and Peace in the Global Village* (1968) u.c.

⁸ J.Baudrillard. *The Masses. The Implosion of the Social in the Media* / Jean Baudrillard. *Selected Writings*. Ed.by Mark Poster, Stanford University Press, 1988, p. 208.

uzskatu ietekmi. Proti, viņu nereti min kopā ar Žanu Fransuā Liotāru⁹, tādējādi akcentējot abu kopējo ieguldījumu modernisma/postmodernisma diskusijā. Postmodernisma panākumi septiņdesmitajos gados tiek skaidroti ar kreiso spēku krīzi. "Francijā," raksta Alēns Turēns, "tas ir Žans Bodrijārs, kurš visradikālāk izdara šo pāreju no kreisi orientētas kritikas uz postmoderno kreiso kritiku, pat sociālā noliegšanu."¹⁰ Atšķirībā no Liotāra, kurš prognozē "lielo vēstījumu" noslēgumu un to nomaīņu ar "mazajiem vēstījumiem", Bodrijārs visai bieži tiek nosaukts par kaprīzo un skandalozo. To izraisa viņa teorijai piemītošais pesimistiskais tonis: ja Liotārs skaidro postmodernismu kā modernisma aspektu, tad Bodrijāra pieceja tiek uztverta kā pilnīga atsacīšanās no modernisma idejas un pašdestruktīvā postmodernisma atzišana. To ilustrē arī Bodrijāra pārliecība, ka mēs jau atrodamies "viņpus vēstures".

Žans Bodrijārs ir dzimis 1929. gadā Reimsā. Viņa pirmie soļi publicitātes jomā aizsākas ar tulkošanu un izdošanu: viņa nopelnu skaitā minami Bertolda Brehta un Pitera Vaisa darbu tulkojumi, kā arī redaktora darbs vairākos žurnālos. 1989. gadā Bodrijārs iegūst habilitētā doktora grādu ar pētījumu par tēmu "Cits pats par sevi"¹¹. Viņa pedagoģiskā darbība saistāma ar profesūru Parīzes Nanteras universitātē.

Bodrijāra pētnieciskā un publicistiskā darbība sākotnēji demonstrē tuvíbu marksismam, to gan papildinot ar aizguvumiem no psihonalīzes un semioģijas mācībām. Starp viņa tuvākajiem domu biedriem šajā periodā minami Anri Lefevrs un Herberts Markūze. Tomēr drīz vien Bodrijāra pozīcijas evolūcionē populārā "Parīzes skolas" diskursa virzienā, ko pārstāv tādi arī Latvijā zināmi domātāji kā Mišels Fuko, Žaks Deridā, Žans Fransuā Liotārs, Žaks Lakāns, Žils Delēzs, Jūlija Kristeva u.c. Lidzīgi šeit pieminētajiem Bodrijārs patēriņa sabiedrības, masu mediju kultūras, sociālās pieredzes analizē arvien vairāk izmanto lingvistiskās kategorijas.

Līdz ar to XX gadsimta ideju vēsturē Bodrijārs ieiet kā tipisks poststrukturālisma, postmodernisma pārstāvis, lai gan ir visai asi polemiski izteicies pret atsevišķiem "klasiskiem". Lidzīgi citiem šā novirziena pārstāvjiem viņš ir radījis vairākus jaunus jēdzienus vai arī aktualizējis un atdevis pievilcības spožumu

⁹ Viens no diskusijas par postmodernismu iniciatoriem, kura vārds pazīstams arī Latvijā. Sk. Liotārs Ž.F. Postmodernisma skaidrojums bērniem / Grāmata, 1991, Nr.12; M. Rubene. No Tagadnes uz tagadni. Rīga, 1995.

¹⁰ A. Touraine. Critique de la Modernité", Paris, 1992, p. 242.

¹¹ J. Baudrillard. L'Autre par lui-même. Paris, 1987.

ierastākiem un tradicionālākiem terminiem, piemēram, simulācija, simulakrs, hiperreālais u.c. Līdzīgi savos darbos viņš ir devis priekšroku no dabaszinātnēm patapinātajām metaforām (piemēram, fraktāls, haoss u.c.) Bodrijārs ir iedvesmojis simulacionisma mākslas (H.Steinbahs, D.Kūns u.c.) novirziena tapšanu un praksi, taču pats to nav visai augstu vērtējis un norobežojies no tās.

Bodrijārs sāk ar patēriņa sabiedrības analīzi, kam veltīti darbi "Lietu sistēma" un "Patēriņa sabiedrība". Šajos darbos viņš meklē "jaunu valodu", kas ļautu pārvarēt marksistiskās ražošanas veida teorijas ierobežotību un atklāt postindustriālās civilizācijas funkcionēšanas likumus, līdz ar to nodrošinot sociālās kritikas iespēju.

"Lietu sistēmā" Bodrijārs aplūko zīmes kā patēriņa sastāvdaļu. Lai varētu pētīt patēriņa pasauli, ir nepieciešams atrast skatu punktu, kas ļautu tai pietuvoties, ir nepieciešams izveidot jaunus terminus, ar kuriem to aprakstīt. Bodrijāram tāpēc nākas atteikties no kartēziskā racionāli autonomā subjekta, jo šī filozofiskā konstrukcija, uz kuras subjekta/objekta nošķiruma balstās visa Jauno laiku filozofija un modernā pasaule, vairs efektīvi nedarbojas šķietamību mīlošās patēriņa sabiedrības apstākļos. Viņš subjektu atbilstoši poststrukturālisma atziņām aplūko vēsturiskā veidošanās procesā, īpaši pievēršot uzmanību valodas lomai tajā.

Bodrijārs norāda, ka dažādās lietas ir aplūkojamas nevis tikai no tā aspekta, kādā tās apmierina cilvēku vajadzības (piemēram, auto, elektroniskās preces u.c.), bet arī no tā, kādā mērā tās kalpo par sociālās atšķirības pazīmēm. Patēriņš ir pakļauts nevis tiešajām cilvēku vajadzībām, bet gan sociālajam kodam un prestiža prasībām. Viņš atsaucas uz Stjuarta Milla atziņu: "Pats tās vai citas lietas izvēles fakts, lai ar to atšķirtos no citiem, jau kalpo sabiedrības mērķiem." Pētot ikdienas dzīves struktūras ar semioloģiskās metodes palīdzību, Bodrijārs visas lietas sadala funkcionālajās (lietas ar lietošanas vērtību), nefunkcionālajās (antikvārās lietas, mākslinieciskās kolekcijas) un metafunkcionālajās (rotallietas, roboti) un norāda, ka jaunā paaudze interesējas tieši par pēdējām. Patēriņa lietas ir aplūkojamas vēlmes aspektā. To raksturojumā ir būtiska nevis to vieta un atsauce uz realitāti, bet gan atbilstība pieprasījumam.

Īpašu ievēribu Bodrijārs veltī reklāmai kā neatņemamai lietu patēriņa sastāvdaļai. Reklāma aplūkojama ne tikai kā lietām veltītais diskurss, bet gan kā veidojums, kam piemīt precei raksturīgās īpašības. Tās statuss līdz ar to ir

divdomīgs, jo reklāma pati ir patēriņa priekšmets. Ar reklāmu saistāma gan lietu personalizācija, gan to forsēta diferenciacija, gan neeksistējošu atšķirību vairošana, gan tehnisko struktūru degradācija par labu ražošanas un patēriņa struktūrām, gan funkcionāli traucējumi un otrreizējas funkcijas.¹²

Reklāma informē, tā pierunā, tā pierunā nemanāmi. Bodrijārs runā par īpašu reklāmas loģiku, kas nebalstās uz argumentāciju, kura strādā ar tēzi un tās pierādījumu, bet gan drīzāk ir apzīmējama kā “Ziemassvētku vecīša” loģika, jo balstās uz leģendu un ticību. Neviens jau it kā netic Ziemassvētku vecītim, tomēr uzklausa viņu. Saņemtās dāvanas šo saiti nostiprina.

Mūsdienās reklāma ir pārņēmusi arī mākslas funkciju kalpot par pastarpinājumu starp ikdienas dzīvi un estētisko. Māksla vairs nerūpējas par pasaules izdaiļošanu. To daudz sekmīgāk veic dizaineri un pilsētu plānotāji. Bodrijārs pievērš uzmanību tam, ka reklāma pārmaina valodu tādā veidā, ka priekšmetiskās atsauces kļūst neaktuālas. Piemēram, dzirdot vārdu “kokakola”, domājam ne tik daudz par brūnganu, dzirkstošu šķidrumu pudelē, bet gan par dzērienu, kuram dod priekšroku jaunieši, kas tiecas pēc prieka un izklaidē. Lietas nozīme tiek meklēta nevis tās fizikālajā esamībā, tās vienreizībā un patstāvībā, bet gan lietotāju piešķirtajā nozīmē. Var pat teikt, ka lietas lietiskās īpašības ir kļuvušas mazsvarīgas.

Bodrijārs norāda, ka mūsdienās vairāk nekā lietas cilvēki patērē tēlus, ideālus, fantāzijas un stilus. Liela loma patēriņa atslēgas “koda” izstrādāšanā ir masu medijiem. Individīdi konstruē savu identitāti, atbildot uz reklāmu un masu mediju vēstījumiem. Mēs vairs nevaram runāt par tradicionālo spoguļi un uzveduma telpu, to ir nomainījis ekrāns (skrīns) un tiklojums. Spoguļa un uzveduma telpas reflektējošo transcendenci aizstāj nereflektējošas virsmas. Bodrijārs raksta: “Kaut kas ir izmainījies, faustisko, prometejisko (varbūt oidipālo) producēšanas un patēriņa periodu nomaina narcisistiskā, protejveidīgā sazarojumu, kontaktu, saskarsmes, *feed-back* [atgriezenisko saišu – *M.R.*], vispārējās savietojamības ēra. Līdz ar televīzijas tēlu – televīzija ir galīgā un pilnīgākā šīs jaunās ēras priekšmetiskuma izpausme – mūsu pašu ķermenis un visa apkārtējā vide pārvēršas par kontrolējamu ekrānu.”¹³

Bodrijārs meklē mūsdienu periodam specifisko un saskata to masu mediju radītajās izmaiņās, kuras apzīmē ar formulu “saskarsmes ekstāze”. Jaunās

¹² Жан Бодрийяр. Система вещей. М., 1995, с.122.

¹³ J. Baudrillard. Les Stratégies fatales. Paris, 1983, p.71.

informatīvās tehnoloģijas ir izmainījušas attiecības starp cilvēku un lietām. Lietas vairs nav cilvēka varas un viņa vājuma spogulis, savu kādreizējo nozīmi ir zaudējis to psiholoģiskais aspekts. Lietas vairs neizraisa kādreizējās emocijas un priekšstatus, tās vairs nav avots bēdu, prieku, piederības, zaudējuma un greisirdības fantāzijām.

Šo attieksmes maiņu lieliski ilustrē cilvēka un auto attiecību piemērs. Subjektīvo piederības un projekcijas loģiku nomaina braukšanas iespējamību loģika. Atsaucoties uz Rolānu Bartu, Bodrijārs raksta: "Varas, ātruma un piederības fantāzijas, kas saistītas ar lietu, nomaina iespējamību taktika, kas balstās uz lietojumu: pārvaldišanu, kontroli un vadišanu, iespējamību spēles optimizāciju, ko paver auto kā vektors un braucamrīks, bet vairs ne kā psiholoģiskā svētuma priekšmets. Subjekts pats, pēkšņi pārveidots, kļūst par datoru pie stūres, nevis par iereibušu varas pārstāvi."¹⁴ Svarīgi kļūst citi akcenti, tādi kā noteikumu ievērošana, līdzsvarota funkcionalitāte, solidaritāte starp vienas un tās pašas sistēmas elementiem, kopējā ansambļa kontrole un globāla pārvalde. Šādā situācijā svarīga ir komunikācija, vispārēja caurskatāmība, jo jebkura atsevišķa locekļa pretestība, noslēpumainība var novest pie katastrofas.

Bodrijāram ikdienas un subkultūras analīze ļauj atklāt īpašu pavešanas loģiku, kas, viņaprāt, raksturo sociālo saišu dinamiku 20. gs. beigās. Ja pirmajā darbā "Lietu sistēma" viņš izvirzīja uzdevumu dot "cilvēcisko attiecību un attiecību veidu sistemātiku", tad turpmāk šī loģika vairs netiek aplūkota lietas, objekta, bet gan maiņas vērtības perspektīvā. Pasaule, kas savas nozīmes un vērtības atvasina no lietām, ir pasaule "pirms" masu komunikācijām un to bezgalīgajām simulācijām. Televīzijas, video, datoru piedāvātā bilžu impērija izstumj katru realitāti un atsauci uz ārējām lietām. Realitātes izžušana, subjekta izšķīšana, tradicionālās jēgas transformācija savukārt piešķir jaunās dimensijas reklāmai. Izzūd kādreizējā robeža starp publisko un privāto telpu: viena vairs nav "uzveduma vieta", otra vairs nav noslēpums. Komunikācijas ekstāze nomaina atsvešināšanās drāmu. Iepriekšējo kaismīgi sensuālo neķītrību nomaina vēsi komunikatīvā kontaktu un motīvu neķītrība.

Simboliskās maiņas analīzes sagatavo Bodrijāra pāreju uz postmoderno "simulakru" analīzi¹⁵. Simulakra jēdzienu savos darbos ievieš un izmanto jau Žoržs Batajs un Pjērs Klosovskis, saprotot ar to zīmju nekomunikatīvo iedabu.

¹⁴ J. Baudrillard. *The Ecstasy of Communication / The anti-Aesthetic*. p.127.

¹⁵ J. Baudrillard. *Simulacres et Simulation*. Paris, 1983

Bodrijārs terminu "simulakrs" sāk izmantot kopš 1980. g., apzīmējot ar to faktu, ka vairs mēs neesam spoguļa priekšā, bet gan blenžam ekrānā. Mūsdienu reālības ir jaunās patēriņa kultūras rezultāts. Šo hiperrealitāti raksturo jauni kultūras principi: simboliskās konstrukcijas (pirmām kārtām, valoda) vairs nebalstās uz tādām kādreiz nozīmīgām atsaucēm kā saruna vai rakstītais vārds, bet gan ir ieguvušas "simulatīvu" nokrāsu, proti, atklājas vienlaicīgi kā oriģināls un kopija. Spoguļu izzušana cilvēkam neko labu nevēstī. Kādā intervijā Bodrijārs atsaucas uz Staņislava Lema "Solāris" varoņa domu: "Mums nav nepieciešamas citas pasaules. Mums ir vajadzīgi spoguļi... Mums pietiek tikai ar vienu pasauli, mūsējo; bet mēs to nevaram pieņemt tādu, kāda tā ir. Mēs meklējam mūsu pasaules ideālo tēlu: mēs dodamies meklēt planētu ar augstāku civilizācijas pakāpi, taču gribam, lai tā būtu izaugusi no mūsu primitīvās pagātnes avotiem."¹⁶

Bodrijāra simulakra analizē varam izšķirt vairākas šķietamības formas. Šī šķietamība jeb simulakrs savā mūsdienīgajā izpausmē aizpilda kādreizējās ārējās realitātes vietu, jo vienkārši nav atšķirama no tās. Pirmās kārtas simulakrs darbojas vērtības producēšanas līmenī, otrās kārtas simulakrs darbojas maiņas vērtības līmenī, un trešās kārtas simulakrs darbojas vērtības strukturālajā līmenī. Šai shēmai Bodrijārs vēlāk pievieno simulakra metastāžu līmeni un runā par virālo, eksponentes simulakra kārtību. Atbilstoši tai simulakrs kļūst fraktāls.

Preču pasaulē, kas ir bezgalīgi pavairojama, valda seriālās reproducēšanas loģika, saskaņā ar kuru kļūst neiespējami nošķirt oriģinālu no faksimila. Bodrijārs postmodernajai oriģinalitātes kritikai piešķir socioloģisku nokrāsu. Atbilstoši šai loģikai mēs simulējam attēlus, objektus, vidi, pagātni, citus cilvēkus un paši sevi. Tā tiek ekspluatēta tādā pakāpē, ka zūd atšķirība starp reālo un nereālo, patieso un aplamo.

Hiperrealisma jēdziens apzīmē mūsdienīgās pasaules pieredzi, kura ir radikāli "neoriģināla" tajā nozīmē, kādā tā ir zīmju un simulāciju, nevis realitātes pieredze. Priekšstats piedāvā lasītājam/skatītājam atdarinājumu, turpretim simulakrs pretendē uz īstenā (notikuma, personas, lietas u.tml.) vietu un galu galā to aizstāj. Tā kā simulakrs nav nošķirams no oriģināla, tad nākas atteikties no ticības priekšmeta istumam un vienreizībai. Simulācijas loģikai nav nekā kopīga nedz ar faktu loģiku, nedz ar spriedumu secību. Simulācija veicina

¹⁶ Cit. pēc: *J. Baudrillard, M. Guillaume. Figures de l'Altérité. Paris, 1994, p.123-23.*

manipulāciju. Tā sakņojas atšķirību atcelšanā. Panākumus gūst mākslīgi veidots. Tāpēc arī postmodernie darbi balstās uz parodiju un eklektiku, kuru avots ir pašu atsauču sistēmas. Starpnieks kļūst nozīmīgāks par vēstījumu, un sākotnējā nozīme tiek bezgalīgi atlikta. Oriģināls var tikt pilnīgi aizmirsts, kad simulācija iegūst vēsturisku raksturu un rada pati savu realitāti. Bodrijārs līdz ar to pievienojas poststrukturālistu, postmodernistu Hēgeļa un Platona kritikai un iekļaujas Ničes sekotāju rindās.

Pēc viņa domām, ir iespējams runāt par divām revolūcijām. Pirmo Bodrijārs attiecina uz 19.gs. un dēvē par modernisma revolūciju. To aizsāk romantisms, kas kopā ar apgaismību strādā pie parādības sagraušanas un burvības atņemšanas pasaulei, kurā dzīvojam. Otrā vēsturiskā revolūcija ir 20.gs. postmodernisma revolūcija. Šī revolūcija ir vērsta uz jēgas sagraušanu. Abas šīs revolūcijas nodrošina to, ka vairs nevaram runāt par telpu, kurā darbojas dialektika, kritika. Taču reizē ar to "zūd" daudzas lietas: indivīds, sociālais, vēsture. Bodrijārs to sauc arī par banalitātes caurspīdīgumu. Citiem vārdiem sakot, tas arī, viņaprāt, nozīmē atrašanos "viņpus vēstures". "Simulakri un simulācija" ir uzrakstīti *Furies des Verschwindens* zīmē. Hiperreālā pasaule nav pasaule, kurā ir iespējams nošķirt starp dzīvību un nāvi.

Bodrijārs runā par vēstures noslēguma ilūziju un salīdzina to ar atkritumu kastes problēmu. Līdzīgi tam, kā planēta pamazām pārvēršas par milzīgu atkritumu kasti, tā arī vēsture vairs nespēj pildīt atkritumu kastes funkciju attiecībā pret vecajām ideoloģijām, režīmiem un vērtībām, jo pati tajā ir iekritusi. Kad ūdeņi pārvēršas ledū, tad visi ekskrementi paceļas virspusē. To pašu, pēc Bodrijāra domām, var teikt par dialektiku: kad dialektika sasalst, tad visi dialektikas svētie ekskrementi iznāk virspusē. Vēl vairāk, kad nākotne ir dziļi sasalusi un sasalums tuvojas pat tagadnei, top redzams, kā virspusē iznāk pagātnes ekskrementi. Bodrijārs raksta: "Mums nav aiztaupīts pats sliktākais – tas ir, vēsturei nebūs noslēguma – jo viss, kas paliek pāri, viss pāri palikušais – baznīca, komunisms, etniskās grupas, konflikti, ideoloģijas – tiek bezgalīgi pārstrādāts. Pārsteidzoši ir tas, ka neviena doma, kas ir nākusi vēstures vietā, nav reāli izzudusi. Jebkura arhaiskā, anahroniskā forma ir gatava šeit parādīties atkal no jauna, neskarta un ārpuslaiciska, līdzīgi vīrusiem ķermenī."¹⁷

Viņš salīdzina mūsu vēstures pārdzīvojumu ar vēža slimību: kā saslimšana ar vēzi nozīmē agrāko organisma stāvokļa reaktivāciju, tā arī vēstures pārdzī-

¹⁷ J. Baudrillard. *L'illusion de la fin*. Paris, 1991, p. 27.

vojums mūsdienās nozīmē agrākās vēstures atgriešanos. Šī vēstures augšamcelšanās ir hiperreāla. Bodrijārs raksta: "Mēs atstājam vēsturi, lai pārietu pie simulācijām. ...Tā būtu, bez šaubām, izmisuma pilna hipotēze, ja mēs aplūkotu simulāciju kā atsvešinātības augstāko formu, ko es nedaru. Tieši vēsture mūs atsvešina, un, ja mēs to pametam, tad mēs pametam arī atsvešinātību."¹⁸ Kādreizējās vēsturiskās attīstības dialektikas vietā ir jārūnā par atšķirību izšķīšanu un vispārēju vienaldzību. Vienaldzība jeb indiference izriet no tā, ka visas vērtības, emocijas, iespaidi ir kļuvuši savstarpēji pielīdzināmi, jo ražošana, ideoloģija, tirgus, utopijas ir pārvērtušies par sinonīmiem.

Strukturālisti akcentēja bināro opozīciju principu, turpretim Bodrijārs uzsver, ka mūsdienu sabiedrību raksturo jebkuru atšķirību atcelšana, gigantisks jēgas zudums, tās implozija, jebkuru iespējamību savstarpēja neitralizēšanās. Kaut kādā noteiktā punktā sistēmas vairs nedarbojas pretrunu režīmā, bet gan pāriet pašatspoguļošanas ekstāzē. Mūsdienām, pēc Bodrijāra domām, atbilst tieši ekstātiskā stāvokļa sasniegšana, robežu pārkāpšana vai to "izšķīšana". Sociālo ķermeņi raksturo strauja bezstrukturāla sociālās masas vairošanās. Mūsdienu sabiedrību saucam par informācijas sabiedrību, taču tas nozīmē, ka arvien neiespējamāk ir noteikt atšķirību starp realitāti un šķietamību. Mēbiusa lente var tikt aplūkota kā šīs situācijas metafora. Informācijas glabāšanas un atmiņas sistēmas pārbarojas un aptaukojas. Vēzis un klonēšana ir šādas vairošanās metafora. Bodrijārs raksta: "Šī izzūdošo vai zūdošo formu atdzīvināšana, šis mēģinājums izbēgt virtuālajai apokalipsei ir utopija, faktiski tā ir mūsu pēdējā utopija – jo vairāk mēs mēģinām atklāt reālo un atsauci, jo vairāk mēs ieslīgstam simulācijā, kas tagad ir kļuvusi apkaunojoša un pilnīgi bezcerīga." Lai raksturotu realitātes sabrukšanu, Bodrijārs izmanto "izšķīšanas" metaforu. Izzūdot atšķirībām starp "reālo" un "imagināro", tā pārvēršas hiperrealitātē.

Bodrijārs atsakās no atsvešinātas juteklības jēdziena. Volfgangs Velšs, rakstot par postmodernismu, izsaka domu, ka Bodrijārs "nav postmoderna, bet gan citas vecākas diagnozes domātājs, proti, postvēstures domātājs". Viņaprāt, te parādās noteikta nianse. Postmoderns nenozīmē utopiju izzušanu vai to, ka atteikšanās no utopijām būtu kāds trūkums. Bodrijāra doma ir cita un asāka: vairs nav vajadzīgas nekādas utopijas, jo visas tās jau ir realizētas, turklāt to realizēšanās ir fatāla. Viņš raksta: "Es nezinu, kā būtu iespējams gāzt sistēmu.

¹⁸ J. Baudrillard. "The year 2000", p. 23.

Es uzskatu, ka viss jau ir noticis. Nākotne ir jau bijusi, viss jau ir realizējies, viss jau ir šeit. Nav nekādas jēgas sapņot jeb lolot utopiju par apvērsumu jeb revolūciju. Viss jau ir apvērsts. Es domāju, ka viss jau ir zaudējis savu vietu. Viss ir zaudējis jēgu un kārtību. Tas nav nekāds pārspilējums, ja mēs sakām, ka viss jau ir iestājies.”¹⁹ Mēs dzīvojam “hipertēlijas” laikmetā, t.i., pēc jebkura noslēguma.

Ar “vēsturiskās gravitācijas” atcelšanu, kuras cēlonis ir informācijas aprites ātruma pieaugums, Bodrijārs skaidro aktuālās politiskās norises un sniedz savu diagnozi mūsdienu sabiedrībai. Atšķirībā no tā dēvētās “atšķirību filozofijas” Bodrijārs akcentē “indiferenci jeb vienaldzību”, pie tās noved atsaucis neiespējamība. Tagad katrs politisks, vēsturisks, kultūras fakts iegūst kinētisku enerģiju, kas to izrauj no atbilstošas vietas un laika un pārvieto hipertelpā, no kurienes tas nekad neatgriežas, jo vairs nevar atjaunot saistību ar savu kādreizējo nozīmi. Bodrijārs ir patētisks: neviena dabiska valoda nespēj izturēt gaismas ātrumu; neviens notikums nevar pārdzīvot izplatību visā pasaulē; neviena nozīme nespēj nostāties līdzās paātrinājumam. Laika nepārtrauktība kļūst arvien neskaidrāka (lai tiktu uzturēta nozīmju secība, ir nepieciešams uzturēt robežas starp pagātņi, tagadni un nākotni). Mēs dzīvojam viņpus vēstures: vēstījums ir neiespējams, jo pēc definīcijas tas prasa nozīmju secību.

Darbā “Gala ilūzija” Bodrijārs tēlaini runā par notikumiem pēc totalitāro režīmu sabrukuma, Austrumeiropas valstu blokādes atcelšanas. Viņš arī šajā ziņā ir pesimistisks, notikumi apstiprinot tieši viņa, bet ne, piemēram, Fukujamas vēstures noslēguma versiju. Pēc Bodrijāra domām, Austrumeiropas atkusnis ir salīdzināms ar ekoloģisko katastrofu jeb klimatiskām izmaiņām, ko uztveram kā katastrofu, kuras avots ir vispārējā sasilšana: “Līdz ar komunisma noslēgumu mēs teicām sev: ”Vēsture atkal sākas no jauna.”” Šī ir jaunas perspektīvas maģiska pieburšana vai halucinācija. Centrālās un Austrumeiropas vēsture ir bijusi sasalusi, un, reiz atsalusi, tā ir ieguvusi jaunu izskatu. Tas, kas ir parādījies, nav progresīvās vēstures atkalatgriešanās ar nākotni mugursomā. Tā ir jau reiz notikušās vēstures atdzīvošanās. Tas ir vēstures fantoms, kurš atgriežas, lai vajātu postkomunistiskās sabiedrības. “Visa divdesmitā gadsimta vēsture ir apvērsta pārrakstīšana.” Vēstures pārpalikuma kolāža. Jaunās pasaules homeostatiskajā telpā divas sistēmas apmainās ar sa-

¹⁹ *Der Tod der Moderne*. Eine Diskussion, mit Beiträgen von Baudrillard, Tübingen, 1983, S.103.

viem atkritumiem perversā savstarpējās saindēšanās procesā. Atkususi brīvība Austrumos un muzejiskā brīvība Rietumos ir vienas monētas divas puses.”²⁰

Bodrijārs piedāvā katastrofālo postmodernisma versiju, kurā saista vienā mezglā utopiju izzušanu ar vēstures noslēgumu. Viņš raksta: “Mēs patiesi atrodamies viņpus. Pie varas ir fantāzija, tāpat kā apgaismība un inteliģence, un mēs pārdzīvojam tagad vai varbūt pārdzīvosim tuvākā nākotnē sociālā pilnīgošanos; viss ir sasniegts, utopijas debesis ir skārušas zemi, un tas, kas reiz iezīmēja starojošu perspektīvu, tagad atklājas kā katastrofas palēnināta versija.”²¹ Katastrofas, noslēguma, gala raksturojums ir zaudējis Bodrijāra variantā apokalipses dramatisko raksturu: mēs to nemaz neesam pamanījuši, bet jau atrodamies viņpus vēstures.

Mēs, pēc Bodrijāra domām, dzīvojam “simulācijas” laikmetā, kas sevī ietver, pirmkārt, reālā modelēšanu, neatsaucoties nedz uz oriģinālu, nedz uz realitāti; otrkārt, kopiju producēšanu un vairošanu; treškārt, atsauču likvidēšanu. Pateicoties informācijas tehnoloģijām, nav iespējams nošķirt oriģinālu un tā “atgriešanos”. Postmodernismā ir populāras parodijas un *pastiche* stratēģijas, “oriģināls” tiek apšaubīts, reālais atklājas kā zīmju un šķietamu tēlu konstelācijas. Bodrijārs apzīmē ar “simulāciju hiperreālo pasauli” tēlus, kas ir zīmes paši sev un pavedina mūs. Šie tēli vairs nav izprotami nedz panoptikuma, nedz izrādes terminos. Tie paredz citu intencionalitāti, kas vizuālo pakļauj citiem mērķiem, piemēram, kapitālisma uzturēšanai vai varas nostiprināšanai.

Bodrijārs atzīst: “Tā tad māksla ir visur, jo izdoma ir realitātes būtība. Tā tad māksla ir mirusi, jo realitāte pati ir pilnīgi piesātinājusies ar estētisko ... tā ir kļuvusi nenoskaidrojama no sava attēla.”²² Tāpēc, pēc Bodrijāra domām, mums nav iespējas atbrīvoties no melanholijas. Tā kā mēs esam spiesti būt šajā neiespējamajā situācijā, kad nav iespējams sapņot nedz par pagātņi, nedz par nākotņi, kad situācija nav raksturojama nedz kā galīga, nedz kā bezgalīga, bet ir kļuvusi neierobežoti skaidra (tā ir definēta), tad vienīgi iespējama ir melanholija. Melanholiju raksturo tas, ka mēs nekontrolējam nojautas nedz

---

²⁰ J. Baudrillard. Paroxysm. Interviews with Phillippe Petit. London, New York, 1998, p. 8.

²¹ J. Baudrillard. Les Stratégies fatales. Paris, 1983, p. 83.

²² J. Baudrillard. Symbolic Exchange and Death. London, 1993, p. 72.

attiecībā uz pagātņi, nedz attiecībā uz nākotņi, ka vienīgais, kas mums ir atlicis, ir dusmas par neizbēgamo izzušanu.

Bodrijārs nav pirmais, kas izmanto melanholijas jēdzienu, lai ievadītu to, ko var raksturot kā "skeptiskās bezcerības" estētiku. Jau Kirkegors runā par melanholiju kā gara histēriju. Savukārt Valters Benjamins darbā "Vācu sentimentālās drāmas sākotne" (1928) melanholijas izpratni saista ar atziņu, ka saiknes starp šo pasauli un dievišķo ir pazaudētas un nav atgūstamas. Melanholija ir atbilde uz "Dievu, kas slēpjas" (*Deus absconditus*). Jau pazīstamajā Dīrera grafikā "Melanholija" redzam, ka kādreizējie pasaules ideālās kārtības garantī, t.i., matemātika un tās palīglīdzekļi (lineāls, trijstūris u.c.) līdzīgi citiem ir pamesti novārtā, jo arī tie vairs nevar palīdzēt. Pamestā pasaule runā par vientulību un nāves aukstumu.

Neiespējamība pamatot matemātiku atklāj to, ka "objektivitāte" nav pieejama pat kā ideāls. Īstenībā arī matemātika nav nekas vairāk kā viena no valodām. Tas veicina pievēršanos virspusējībai, ko izsaka nespēja nošķirt starp "iekšējo" un "ārējo". Nākas samierināties ar dēmonisko. Šai sakarībā Bodrijārs norāda uz teleaktivitāti, par to runā arī Deridā, stāstot par spokiem, rēģiem, kuri atgriežas līdzīgi tēva garam Šekspīra "Hamletā". Varam teikt arī tā, ka daudzas Deridā un Liotāra tēmas tiek izstrādātas Bodrijāra darbos.

Bodrijārs raksta: "Patiesāka nekā patiesais ir simulācija. — Tagadne izzūd nevis tukšuma, bet gan tagadnes dubultošanās priekšā, kas savukārt atstādina tagadnes un prombūtnes pretstatu."²³ Realitāte vairs nav nekas cits kā simulācija. No nozīmes var izvairīties, aizstājot to ar vēl radikālāku šķietamību. Simulācija mūs iznes ārpus metafizikas, tā nepieļauj nekādu pamatojumu. Mēs esam ārpus vērtību spriedumiem, mēs esam viņpus ļaunā.

Bodrijāra, Liotāra un Deridā pozīcija tiek apzīmēta kā "antiestētika", kaut arī tā netiek vērtēta kā radikāls skepticisms. Stjuarts Sims uzskata, ka antiestētikai piemīt tāds atbrīvojošs potenciāls, ka tā "ir jāņem nopietni un ir jāatvēl pienācīga uzmanība postestētikas iespējām, ko tā paver".²⁴ Savukārt Deniss Hismans Bodrijāru ierindo līdzās Benjaminam, Adorno, Markūzem, uzskatot, ka katrs ir devis savu ieguldījumu kritiskās estētikas jomā.

²³ Cit.pēc: Jung W. Von der Mimesis zur Simulation. Eine Einführung in die Geschichte der Ästhetik. Hamburg, Junius Verlag GmbH, 1995, S.230.

²⁴ Sim S. Beyond Aesthetics. Confrontations with Poststructuralism and Postmodernism. New York. London. Toronto. Sydney. Tokyo. Singapore, 1992.

Bodrijārs darbā ar zīmīgu nosaukumu: "Videopasaule un fraktālais subjekts" raksta: "Reiz mēs dzīvojām spoguļa imaginācijas pasaulē, nišanās, "es" inscenējums, citādība un atsvešināšanās. Šodien mēs dzīvojam ekrāna imaginācijās, savietojamības un pavairošanas, komutācijas un tiklojuma pasaulēs. Visas mūsu mašīnas ir ekrāni, mēs paši esam pārvērtušies par ekrāniem."²⁵ Bodrijārs ir piedāvājis atšķirīgu sociālo aktivitāšu analīzes valodu, viņš ir parādījis tradicionālo izteiksmes līdzekļu neatbilstību laikmetīgo problēmu identificēšanā un risināšanā. Viņš ir metis izaicinājumu sociālajai teorijai un tās kritiskajam potenciālam.

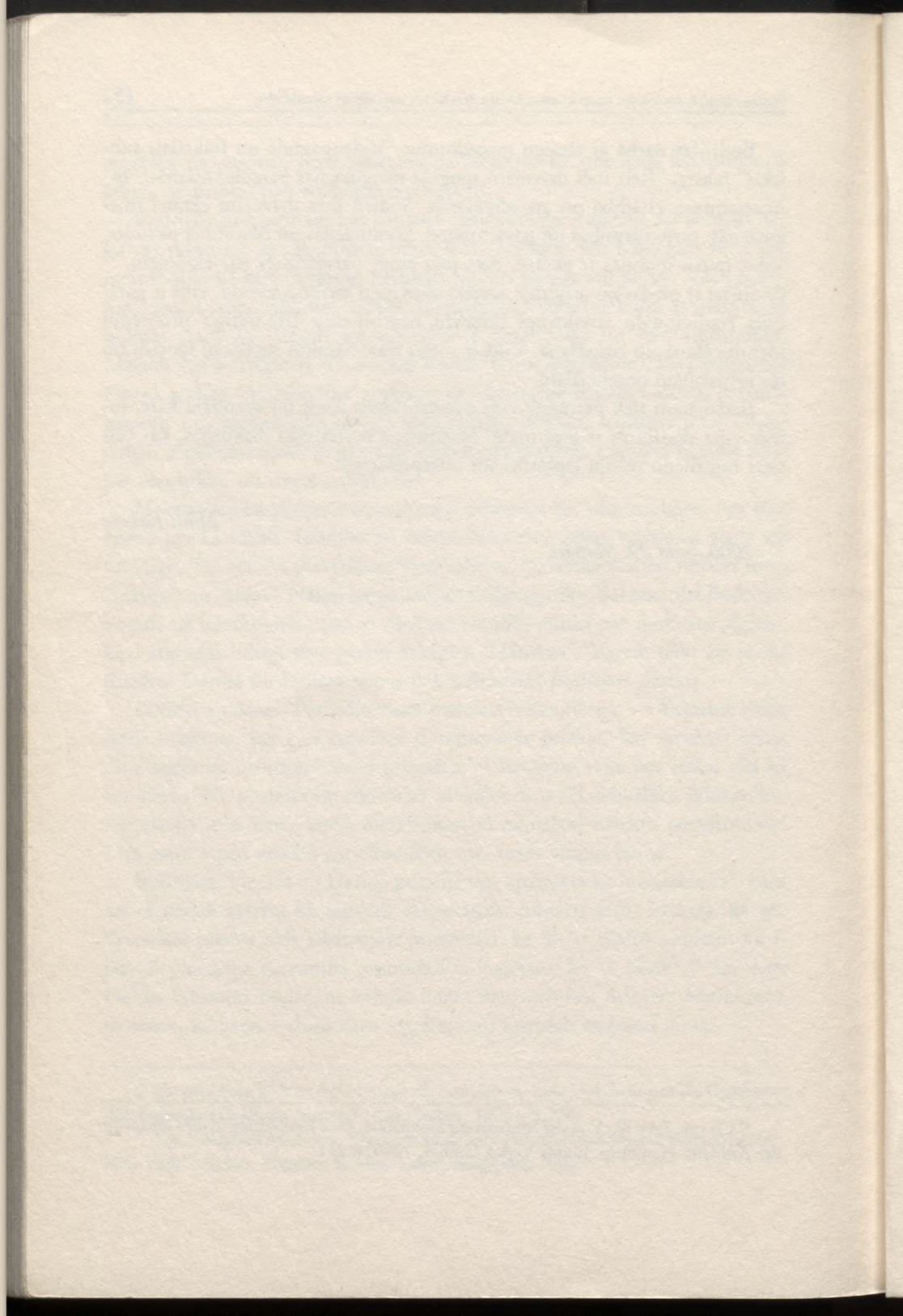
Bodrijāram tiek pārmests viņa pesimistiskais tonis un skandālu kāre, tomēr viņa skatījums ir ievērojami bagātinājis teorētiskās diskusijas, kas veļtītas mūsdienu reālīju izpratnei un interpretācijai.

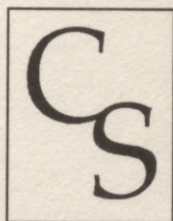
Māra Rubene

2000. gada 29. februārī

---

²⁵ Cit.pēc: *Jung W.*, Von der Mimesis zur Simulation. Eine Einführung in die Geschichte der Ästhetik. Hamburg, Junius Verlag GmbH, 1995, S.231.

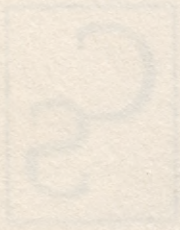

Žana Bodrijāra grāmata "Simulakri un simulācija" ir divdesmit pirmā grāmata Sorosa fonda – Latvija dibinātajā tulkojumu sērijā "Cilvēks un sabiedrība". Centrālās Eiropas universitātes izstrādātās tulkojumu sērijas koncepciju ar Atvērtās sabiedrības institūta Izdevējdarbības attīstības centra un Sorosa fonda – Latvija atbalstu īsteno Latvijas izdevniecības – "AGB", "Alberts XII", "Elpa", "Jumava", "Pētergailis", "Omnia mea", "Sprīditis", "Zvaigzne ABC" u.c. Šā kopdarba mērķis ir ik gadu laist klajā vismaz piecu nozīmīgu sociālo un humanitāro zinātņu darbu tulkojumus, kuros laika gara meklējumi atklāti pasaulē atzītu mūsdienu zinātņu klasiķu interpretācijā.

Sērijā izdotajiem Ludviga Vitgenšteina, Entonija D. Smita, Martina Heidegera, Česlava Miloša, Kliforda Ģirca, Erika Eriksona, Herberta Gudjona, Alana Dž. Teilora, Entonija Gidensa, Hansa Georga Gadamera, Džozefa Rotčailda, Ričarda Rortija darbu tulkojumiem 2000. gadā piepulcējas ne tikai Žana Bodrijāra darbs, bet arī Hannas Ārentes "Totalitārisma izcelsme", Mišela Fuko "Seksualitātes vēsture" un "Uzraudzīt un sodīt" – darbi, kas attēlo mūsdienu pasauli tās saskaldītajā daudzveidībā un sociālo procesu sarežģītībā ...un šādam laikmetam atbilstīgā – nebūt ne vieglā valodā.

Latvijā atzītāko nozares speciālistu – filozofu, politologu, vēsturnieku un sociologu izvēlēto darbu tulkojumi turpina ceļu pie lasītāja. Arī no viņa būs atkarīga šīs sērijas dzīvotspēja.

SIA "Omnia mea".
Reģ. apl. Nr. 10491.
Iespiesta un iesieta SIA "Apgāds Jāņa sēta".

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300015846

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS**

2.36

Grāmatu sērija «Cilvēks un sabiedrība»

2000-3
L 642

ISBN 9984-9250-5-6